

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології
та соціальних комунікацій

X

**ВСЕУКРАЇНЬКА
НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ**

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

27-28 квітня 2023 року

Матеріали

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА
СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

**СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО
СУСПІЛЬСТВА**

**МАТЕРІАЛИ X ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ,
ВИКЛАДАЧІВ ТА СПІВРОБІТНИКІВ**

(Суми, 27-28 квітня 2023 року)

Суми, 2023

С-70 Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства:

Матеріали десятої Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників (Суми, 27–28 квітня 2023 р.) / уклад. М. М. Набок. Суми : Сумський державний університет, 2023. 367 с.

До збірника увійшли наукові матеріали, присвячені актуальним проблемам сучасного перекладу, етнолінгвістики, стилістики, методики та методології сучасних мовознавчих та літературознавчих дисциплін. Складовою збірника є наукові розвідки з питань релігії та культури, соціальних і міжкультурних комунікацій, психологічної теорії та практики, соціологічних досліджень.

Для викладачів закладів вищої освіти, аспірантів, студентів, учителів загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв та коледжів, усіх, хто цікавиться питаннями соціогуманітарного напрямку.

Матеріали друкуються в авторській редакції.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПРОБЛЕМИ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА

Світлана Баранова, Альона Москаленко
ПРОБЛЕМИ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА12

Анна Решитько
ПОНЯТТЯ МАГІЧНОГО ДИСКУРСУ16

Лілія Молгамова
КОРПУСНА ЛІНГВІСТИКА ЯК МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ
КОНЦЕПТУ19

Larysa Shchyhlo, Maksym Korovai
THE PHENOMENON OF LANGUAGE MANIPULATION IN FOREIGN POLICY
DISCOURSE: A LINGUOSYNERGISTIC PERSPECTIVE23

Darja Medvedovska
EXPLORING THE COGNITIVE MODEL OF VOLUNTIREENG28

Олена Ємельянова, Юрій Багрін
ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ ДИСКУРС ЯК ОСОБЛИВИЙ ТИП ДИСКУРСУ32

Тетяна Алексахіна, Оксана Нефедченко
FRENCH PHRASEOLOGISMS WITH THE COMPONENT «NAME OF A
FLOWER» AS PART OF THE IDEOGRAPHIC GROUP «MAN IS A
BIOLOGICAL BEING»41

Діана Левкович
ІДІОМАТИЧНИЙ ПРОСТІР «НОМО SOCIALIS»45

Anna Zinchenko, Anzhelika Kalchenko
ON MANIFESTATION OF ENGLISH IN OTHER LANGUAGES: CASE OF
INTERNATIONALISMS AND ANGLICISMS49

СЕКЦІЯ 2. ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ СТУДІЇ

Olena Nazarenko, Alona Nikolenko
GENDER ISSUES IN FORMAL COMMUNICATION TRANSLATION54

Olena Nazarenko, Yevheniia Bratushka
TRANSLATION PECULIARITIES OF ADVERTISING TEXTS 58

СЕКЦІЯ 3. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Лариса Біденко, Азіза Бахабурова,
ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ
ТУРКМЕНСЬКИМИ СТУДЕНТАМИ (ТИПОВІ ГРАМАТИЧНІ ПОМИЛКИ)
.....64

Наталія Пилипенко-Фріцак, Канза Сергхіні-Ідріссі
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ68

Inna Levenok
THE IMPLEMENTATION OF EDUCATIONAL HUB-LABORATORIES IN
LANGUAGE TEACHING: UKRAINIAN AND EUROPEAN EXPERI73

Stanislava Zaitseva, Natalya Rudenko
DEVELOPMENT OF SPEAKING SKILLS IN CLASSES ON THE UKRAINIAN
LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE USING A MOBILE PHONE78

Євгенія Бурнос
ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ
В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ІНОЗЕМНИМИ
СТУДЕНТАМИ82

СЕКЦІЯ 4. ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

Наталія Симоненко
РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ ДОСЯГНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ
КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ87

Larysa Otroshchenko, Tetiana Pedos
MOTIVATING STUDENTS WHILE TEACHING ENGLISH91

Svitlana Mikhno, Svitlana Zolotova
METHODOLOGY FOR CREATING STUDENTS' PERSONAL BRANDS
THROUGH CAREER-ORIENTED LANGUAGE COURSES93

Ganna Kozlovska
STUDENTS' PROFESSIONAL DEVELOPMENT VIA FOREIGN LANGUAGES
LEARNING97

Інна Жукович МЕТОДИ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ	101
Natalia Tatsenko, Ivan Donik MAKE TEACHING ENGLISH EASIER WITH CHATGPT	106
Nina Malovana, Yana Pylypenko SECOND LANGUAGE ACQUISITION: ASPECTS AND REASONS TO STUDY LANGUAGES	109
Svitlana Mikhno, Yehor Yehorov USING CHATGPT IN LEARNING ENGLISH	113
Анна Зінченко, Глафіра Коваль ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ МАЙНДМЕПІНГУ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ СТУДЕНТІВ РІЗНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	117
Анна Зінченко, Аліна Сердюк ТЕХНОЛОГІЯ ВЕБКВЕСТУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМ-ФІЛОЛОГАМ	120
СЕКЦІЯ 5. ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ	
Андрій Пальчик АКСІОЛОГІЯ НАУКИ М. ГЕЛЛЕРА У КОНТЕКСТІ ТЕОЛОГІЧНОГО ОСМИСЛЕННЯ «ЗЕМНИХ» ЦІННОСТЕЙ	124
Ольга Бойко ЕТНОСОЦІАЛЬНИЙ ДОСВІД ЯК ОБ'ЕКТИВАЦІЯ МЕНТАЛЬНОСТІ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ	129
Юлія Гранкіна КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	133
Маргарита Кисіль МЕНЕДЖМЕНТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГОМАДАХ УКРАЇНИ	138
Тетяна Беценко ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ЯК РІЗНОВИД ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ЗАГАЛЬНІ ЗАУВАГИ	142

Людмила Теліженко ЛЮБОВ ЯК ВИЩА ЦІННІСТЬ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ	147
Артем Крисько САМОГУБСТВО ЯК ВТРАТА СЕНСУ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ	151
Antonina Siryk, Oksana Gladchenko THE SHUTTLE TIME UNIVERSITY COURSE IN THE MOTOR ACTIVITY OF STUDENTS	155
Hanna Diadchenko CONSIDERATION OF THE COMMUNICATIVE CULTURE PECULIARITIES OF THE REPRESENTATIVES OF DIFFERENT ETHNIC AND CULTURAL COMMUNITIES IN THE PROCESS OF COMMUNICATION	159
Maryna Nabok, Shaji Reshma THE FORMATION OF EUROPEAN VALUES	162
Євгенія Стеценко ДЕМОКРАТИЧНІ ЦІННОСТІ В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ...	166
Сніжана Стократна СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ У СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ КРАЇНИ	172
Alina Liashenko CONCEPT «UKRAINE» IN THE SYSTEM OF CULTURAL LANGUAGE INTERPRETATION	175
СЕКЦІЯ 6. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ	
Володимир Семенов СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА У ДОБУ НАПОЛЕОНА БОНАПАРТА.....	180
Аліна Сіробаба ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	185
Алеся Сімакова РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СУСПІЛЬСТВІ	189
Nataliia Pylypenko-Fritsak PROMOTING DIVERSITY AND INCLUSION THROUGH TECHNOLOGYENABLED INTERCULTURAL EDUCATION	193

Ірина Ущাপовська, Юлія Лук'янова МАРКУВАННЯ ТОВАРІВ ЯК МУЛЬТИМОДАЛЬНИЙ ТЕКСТ	198
Олександр Скляр ВИЗНАЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ФРН ЗА ДОПОМОГОЮ СОЦІАЛЬНОЇ ОНЛАЙН КОМУНІКАЦІЇ	203
Анастасія Худякова СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ У ВИМІРАХ НАВЧАЛЬНИХ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	207
Ярослав Яненко «МАКГАФФІНИ» У СУЧАСНІЙ РЕКЛАМІ	211
Наталія Руденко ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СУГЕСТІЇ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ У ЗМІ	216
Ірина Ущাপовська, Каріна Чорнобук МУЛЬТИМОДАЛЬНІСТЬ АНГЛОМОВНОГО МЕДІА ПРОСТОРУ: ФІЛОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ	220
Ксенія Чорна ОПТИМАЛЬНА ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНА МОДЕЛЬ НАВЧАННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МЕДІЙНИКІВ	224
Ірина Жиленко, Костянтин Родченко НЕСКІНЧЕННА МОДЕЛЬНА КОНФРОНТАЦІЯ, АБО ОБ'ЄКТИВНІСТЬ У ЖУРНАЛІСТИЦІ У МИНУЛОМУ І В НАШ ЧАС	228
Ірина Жиленко, Юлія Лагута «ЗАПИСКИ ПОЛОНЕНОГО» ОЛЕКСИ КОБЦЯ ЯК ХУДОЖНЬО- ІСТОРИЧНИЙ ДОКУМЕНТ	234
Тетяна Ащалува РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ ГІДНОЇ ПРАЦІ В УМОВАХ ВИКОНАННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	239
Михайло Отич СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ВПО В ПЕРІОД ВІЙНИ	242

СЕКЦІЯ 7. ГРОМАДСЬКА УЧАСТЬ В УПРАВЛІННІ ГРОМАДОЮ: ВИКЛИКИ, СТРАТЕГІЇ, МЕХАНІЗМИ

Валентина Опанасюк, Яна Скринник

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БЕЗРОБІТНИХ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ КАР'ЄРНОГО РАДНИКА248

Зореслава Шеденко

ДЕВ'ЯТИРІЧЧЯ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ253

СЕКЦІЯ 8. СУЧАСНІ ЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ

Катерина Завадська

СТАНОВИЩЕ РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В КОНТЕКСТІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ259

Катерина Перчула

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ264

Парасковія Сахно, Марія Лутцева

РІВЕНЬ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ В ОСІБ ПІДЛІТКОВОГО ТА ЮНАЦЬКОГО ВІКУ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ268

Костянтин Даценко

ЛОКАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПЛАНУ ДІЙ З ВИКОНАННЯ РЕЗОЛЮЦІЇ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН 1325 «ЖІНКИ, МИР, БЕЗПЕКА» НА ПЕРІОД ДО 2025 РОКУ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ273

Парасковія Сахно, Ангеліна Кульченко

ТРЕНІНГОВІ ЗАСОБИ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ СЕРЕД БІЖЕНОК ПІД ЧАС ВІЙНИ278

Аліса Тулякова

АКАДЕМІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ СУМСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В УМОВАХ ЗАГРОЗ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ У ВИМІРАХ «ЯДРА СТРАТЕГІЇ»282

Ярослав Дроздюк

ПОТЕНЦІАЛ ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ У БОРОТБІ З ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ ТА ГІБРИДНИМИ ЗАГРОЗАМИ286

Микола Назаров, Зореслава Шеденко
СТРАТЕГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ НАТО: КЛЮЧОВІ ЗАГРОЗИ НА ПОЛІТИЧНІЙ
КАРТІ СВІТУ291

Артем Бондарєв
ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ СЕПАРАТИЗМУ У ПОСТРАДЯНСЬКОМУ
ПРОСТОРІ295

СЕКЦІЯ 9. ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Наталія Гончарова
СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА В ЮВЕНАЛЬНІЙ ПРЕВЕНЦІЇ
.....300

Анжела Харченко
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРОЯВІВ СІМЕЙНОГО
НАСИЛЬСТВА305

Наталія Коляда, Родіон Гутник
САМООЦІНКА У ЮНАКІВ ІЗ РІЗНИМ РІВНЕМ КОНФОРМНОСТІ
.....310

Nina Maliovana, Paraskovia Sahno, Yuliia Skoropys
THE PECULIARITIES OF THE PEOPLE'S BEHAVIOR SINCE EARLY
ADULTHOOD DUE TO THE SOCIAL RESTRICTIONS' CONDITIONS
.....315

Наталія Теслик, Тетяна Бистро
ПРАВОВА СОЦІАЛІЗАЦІЯ В ОНТОГЕНЕЗІ ЛЮДИНИ ЯК ЧИННИК
СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ320

Тетяна Бистро
ЧИННИКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ТРИВОЖНОСТІ У ОСІБ
ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ПІД ЧАС СПІЛКУВАННЯ324

Ольга Мікулінцева
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ
.....328

Ганна Улунова, Наталія Теслик, Анна Сокрута
МІЖ ТРАДИЦІЄЮ ТА МОДОЮ: ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ТАТУЮВАННЯ333

Наталія Теслик, Дарина Громико СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ВОЛОНТЕРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	337
Євгенія Бабаєвська ОСОБЛИВОСТІ СПІВЗАЛЕЖНОСТІ ОСІБ РАННЬОЇ ДОРОСЛОСТІ З РІЗНИМ РІВНЕМ САМОСТАВЛЕННЯ	343
Катерина Гуйван ПЕРЕЖИВАННЯ САМОТНОСТІ У СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ	349
Тетяна Плохута, Вікторія Зеленська ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ МОВНОЇ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ ЗА КОРДОНОМ	353
Тетяна Іванова, Анна Яганова ЕМОЦІЇ НЕГАТИВНОГО СПЕКТРУ У СТРУКТУРІ ДИСФОРІЇ	357
Тетяна Іванова, Максим Лакоза ДИСФОРИЧНИЙ НАСТРІЙ ТА КОГНІТИВНІ АТІТЮДИ	362

СЕКЦІЯ 1

ПРОБЛЕМИ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА

Світлана Баранова,

канд. філол. наук, доцент кафедри германської філології

Сумського державного університету

Альона Москаленко,

студентка Сумського державного університету

ПРОБЛЕМИ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА

Романо-германське мовознавство є однією з головних галузей лінгвістики, що вивчає мови романської та германської груп. За своєю суттю ця галузь мовознавства займається дослідженням теоретичних та прикладних аспектів мов зазначених груп, в тому числі граматики, лексики, фонетики, морфології та синтаксису. Однак, як і у будь-якій науковій дисципліні, романо-германське мовознавство має свої проблеми та труднощі.

Мета даної роботи полягає в аналізі проблем романо-германського мовознавства та їх впливу на науку та практику. Зокрема, в роботі будуть розглянуті проблеми, як спільні корені слів, фонетичні й граматичні характеристики, лексичні та інші відмінності. Для досягнення поставленої мети, необхідно вирішити наступні завдання:

1) проаналізувати основні проблеми романо-германського мовознавства;

2) визначити цінність отриманих даних для науки та практики.

Джерелами для дослідження є наукові праці та монографії з романо-германського мовознавства, які опубліковані у виданнях з мовознавства та лінгвістики. Для отримання актуальних даних, також будуть використані матеріали з наукових баз даних, таких як Scopus, Web of Science та інші.

Однією з основних проблем романо-германського мовознавства є

фонетичні та граматичні характеристики мов. Наприклад, існує багато спільних граматичних рис у мовах романської та германської груп, але є й відмінності, які зумовлені різними системами словотвору, а також різними граматичними категоріями [2]. Крім того, романські мови мають різні діалекти, які можуть відрізнятися від країни до країни, а германські мови мають значну кількість діалектів, що зумовлено їхньою історією та територіальними відмінностями [3].

Іншою важливою проблемою є лексичні відмінності між мовами. Наприклад, в романських мовах багато слів мають латинське походження, тоді як в германських мовах – германське [3, с. 55]. Також в германських мовах багато слів, які можуть мати різні значення в залежності від контексту, тоді як в романських мовах є більш точні та однозначні слова.

Крім того, проблемою є спільні корені в мовах. Романські мови походять від латинської мови, тоді як германські мови мають свої корені в прагерманській мові [3, с. 53]. Це призводить до того, що в цих мовах можуть бути спільні слова, але з різними значеннями та вимовою. Однак, несвідоме використання мовних елементів іншої мови може стати проблемою в комунікації та перекладі. Наприклад, англійські слова можуть вживатися в романських мовах, що може створити труднощі для носіїв мови, які не знають англійської мови [1].

Не менш важливою проблемою є труднощі перекладу. У зв'язку зі зростаючими потребами у міжнародному спілкуванні та розвитку глобалізації, переклад стає все більш важливою складовою міжкультурної комунікації. Однак, переклад з романо-германських мов на інші мови і навпаки вимагає дуже високого рівня знань та навичок.

Проблема перекладу полягає в тому, що мови мають різні граматичні, лексичні та стилістичні особливості, які часто не можуть бути точно передані на іншу мову. Це може призводити до неточностей, помилок та втрати сенсу в перекладі. Також перекладачі повинні бути компетентними у двох мовах, щоб зрозуміти не тільки граматичні правила, а й культурні та історичні особливості мови.

Ще одна проблема романо-германського мовознавства полягає у неоднозначності термінології, яка може призвести до непорозумінь та помилок при спілкуванні між мовознавцями. Ця проблема є особливо актуальною при порівнянні міжмовних структур, де терміни можуть мати різне значення в різних мовах. Наприклад, термін «*case*» в англійській мові відповідає терміну «*відмінок*» в українській мові, тоді як у французькій мові для позначення цієї мовної категорії використовується термін «*cas*», а в німецькій – «*der Kasus*». Також можуть існувати різні терміни для позначення однієї й тієї ж мовної одиниці в межах однієї мови. Наприклад, для позначення звуку [ʃ] в англійській мові використовуються буквосполучення «*sh*» і «*ch*», а в німецькій мові – «*sch*».

Іншою важливою проблемою романо-германського мовознавства є відношення між синтаксисом та семантикою в мовах різних груп. Наприклад, різні мовні групи можуть мати різні підходи до вираження часу дії, зокрема минулого, теперішнього та майбутнього, що може відобразитися у відмінностях в лексиці та граматиці. Наприклад, у французькій мові існує складна система форм дієслова, яка дозволяє детально виражати час дії, тоді як у німецькій мові, навпаки, ця система є менш розвиненою, але замість цього у німецькій мові є багато сполучень слів, що відображають відносини між діями та часом [3, с. 167].

Крім того, проблемою є відсутність чіткого розуміння міжмовних контактів та їх впливу на розвиток мови. Відомо, що романські мови зазнали суттєвого впливу германських мов під час вторгнення германських племен на території Римської імперії в 5 столітті н.е. Наприклад, в іспанській мові зустрічається велика кількість слів готського походження, таких як «*rey*» (король) та «*guerra*» (війна) [1]. Однак, існує дискусія серед мовознавців щодо того, який саме вплив мали германські мови на романські мови та на яких етапах цей вплив був найбільш помітний.

Ще однією з проблем є сприйняття романо-германської мовної сім'ї як двох окремих груп мов, тобто романських мов та германських мов. Це може бути неправильним підходом, оскільки романські та германські мови мають

спільне походження та можуть бути розглянуті як один цілий лінгвістичний комплекс. Таке розуміння може допомогти краще зрозуміти розвиток та еволюцію мовних систем в романо-германській мовній групі.

Також важливо відзначити проблему зі збереженням та розвитком мовної різноманітності в романо-германській мовній сім'ї. Зокрема, в останні десятиліття спостерігається тенденція до загального зведення мовних систем до єдиного стандарту, що може призвести до втрати мовної різноманітності та культурної спадщини [3]. Наприклад, у сучасному світі англійська мова стала домінуючою мовою у бізнесі, науці, технологіях та міжнародних відносинах. Це може призвести до зникнення менших мовних спільнот та культурних традицій. У романо-германській мовній групі ця проблема особливо актуальна через велику кількість мов, які знаходяться під впливом більш потужних та впливових мов, таких як англійська, французька та німецька.

Проблеми романо-германського мовознавства – це галузь мовознавства, яка досліджує мовні системи групи романських та германських мов. За останні роки дослідження у цій галузі були зосереджені на різноманітних проблемах, пов'язаних зі зв'язком між цими двома мовними групами, їхніми відмінностями та подібностями, а також на вивченні впливу однієї мови на іншу. Зокрема, було розглянуто дослідження, що стосуються таких проблем, як порівняння лексики, граматики та фонетики германських та романських мов, проблема перекладу, відношення семантики та синтаксису двох мовних груп.

Завдяки науковим розвідкам у галузі романо-германського мовознавства отримують важливу інформацію про мовну структуру германських та романських мов, їхні відмінні та спільні риси. Дане дослідження може сприяти розробленню нових методик вивчення мов та покращити існуючі методи навчання.

Отже, отримані дані мають значення як для науки, так і для практики. Дослідження в галузі романо-германського мовознавства є важливим елементом мовознавчої науки, а їхні результати можуть використовуватись для розробки мовних програм та методик навчання, а також для збереження

мовного різноманіття та культурної спадщини народів, що використовують романські та германські мови. У цілому, романо-германське мовознавство є важливою галуззю мовознавства, яка дозволяє нам краще зрозуміти мови світу, їхні відмінні та спільні риси, а також забезпечує підґрунтя для розробки нових методів вивчення мов та покращення мовної політики.

Список використаних джерел:

1. Dresher, B. E., & Rice, K. *The Handbook of Historical Linguistics* (pp. 333–364). John Wiley & Sons. 2018.
2. Helmbrecht, J. *Romance-Germanic Language Contact and the Role of Typology in Grammatical Borrowing*. In *Grammatical Borrowing in Cross-Linguistic Perspective* (pp. 101–124). De Gruyter Mouton. 2019.
3. Pyles, T., & Algeo, J. *The Origins and Development of the English Language*. Cengage Learning. 2010.

Анна Решитько,

аспірант кафедри германської філології

Сумського державного університету

ПОНЯТТЯ МАГІЧНОГО ДИСКУРСУ

Історико-культурна цінність феномена магія (лат. *magia*, від грец. *μαγεία/magéia*) формувалася протягом багатьох тисячоліть і залишається серед ціннісних домінант усіх сучасних культур. Цей феномен, що з'явився як зачаток духовного життя стародавніх цивілізацій, означає чаклунські обряди та ритуали, пов'язані з вірою в здатність людини надприродним шляхом впливати на людей, тварин, явища природи, а також на уявних духів та богів [1, с. 250].

Магія нерозривно пов'язана з такими поняттями як містика, вигадка, чаклунство, які сягають наївної картини світу і категоризуються в магічних текстах, що дозволяють психологічно протидіяти негативному впливу

навколишнього середовища. Такі тексти та пов'язані з ними ритуальні дії відносяться до магічного дискурсу та актуалізуються в жанрах заклинання, закляття, змови, привороту/відвороту, зняття псування тощо.

Магічний текст має яскраво виражений сугестивний потенціал, символічно насичений і реалізує базові стратегії застереження, корекції та протекції. В усі часи людство намагалося знайти ідеальні слова, породити лікувальні тексти – змови, молитви, формули гіпнозу. Найвдаліші з них запам'ятовувалися, переписувалися, передавалися з покоління в покоління, і людина, яка професійно володіє ними, вважалася чарівником, магом, відуном.

Для магічного дискурсу характерно навіювання (сугестія), звернене до логосу, пафосу та етосу, яке визначається такими ситуативними факторами як низький рівень поінформованості та компетентності сугестантів, девіантний психічний стан, оскільки кінцевою метою будь-якого сугестера є зміна поведінки сугестанту через вплив навіюваність зростає у стані сильного емоційного збудження, стресу, втоми, хвороби [2, с. 125].

Магічний дискурс як сугестивний тип комунікації функціонує в рамках статусно-рольового спілкування, що реалізує протективну функцію нейтралізації побутових фобій (страх хвороби, невдач, містичного негативного впливу оточуючих на долю людини і т. д.) за допомогою: магічної семіотики (обереги, обереги, обереги, інструменти – dummies, wax figure, bell, candle, magic recipe, brew, broth, needle, thread, philter, potion, jar, moly, wand, magic ring, magic mirror.); магічної вербаліки (тексти – змови, заклинання, прикмети і т.д., що використовуються з метою захисту від негативного впливу); містичних ритуалів із сугестивною силою [3, с. 177].

Магічний дискурс виділяється на підставі системотворчих ознак: його цілей та учасників; спілкування відбувається у рамках статусно-рольових відносин. Метою магічного дискурсу є реалізація базових стратегій застереження, корекції та протекції. Як учасників виступають: клієнт – особа, яка звертається за допомогою, та агент – носій таємного знання, посередник, який здійснює спілкування між клієнтом та надприродними силами.

Принципова нерівність учасників комунікації спеціально демонструється агентом його зовнішнім виглядом, поведінкою, наявністю знакових атрибутів магічного процесу, специфічним способом виголошення магічних текстів. Уявлення про більш високий статус агента, його незвичайні здібності та можливості відображено в мові самою кількістю найменувань для агентів магічного дискурсу: маг, чарівник, чарівник, чаклун, чудотворець. Уявлення про чаклунів і відьм пов'язані з негативною оцінкою і фіксуються в ціннісних домінантах шкідливість, страх.

Автосугестія відгінної створюється імперативами з негативною семантикою (go away; leave; it's not...), семантичним повтором, транслітерацією, римою, простими синтаксичними конструкціями. Процесиви позначають дії учасників дискурсу у магічному процесі, що представлено такими ЛЕ: а) active powers (активні сили): anticipation – передбачення; попередження; augury – ворожіння, передбачення; telekinesis – телекінез (переміщення предметів з відривом); pyrokinesis – пірокінез (здатність керувати вогнем за допомогою сили думки); teleportation – телепортація; телекінез (переміщення матеріальних об'єктів зусиллями думки; б) inactive powers (статичні сили): ability to take other forms and roles – здатність змінювати форму та ролі; ability to project oneself into the future and the past – здатність переноситися у майбутнє чи минуле; ability to communicate with other gods and spirits – здатність до контакту з духами та іншими потойбічними силами; concentration or meditation – медитація (the magical power of the subconscious mind – магічна сила підсвідомості) [3, с. 205].

Магічні ритуали як змішані знаки даного дискурсу передбачають обов'язкове накладання символічних/семіотичних елементів на жорстку структуру події, визначають результативність містичної дії як основи магії. До ритуалу залучаються знаки повсякденності, осмислені крізь призму містичної лінгвосеміотики, наділення істот/артефактів, дій та текстів корективними, запобіжними та протективними функціями [4, с. 156].

Магічний потенціал ритуалу підтримується такими мовними знаками:

колороморфні (red venom, white venom, black venom, venom, yellow venom, etc); зооморфними (worm-blister); натурморфними (water-blister, ice-blister); нумерологічними (nine horrors, nine venoms, nine poisons, three and thirty); соматичними (pain, blister, poison); езотеричними (devil's hand, witchcraft); маніпулятивними (deception).

Ключовими концептами магічного дискурсу виступають диво та таємниця, які відображають цінність надприродного як сили, що має необмежені можливості.

Список використаних джерел:

1. Бехта І. А. Дискурс наратора в англomовній художній. Київ, 2004. 304 с
2. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / Під заг. ред. Шевченко І. С.: Монографія. Харків: Константа. 2005. 356 с.
3. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. Енциклопедичний словник. К.: АртЕк, 1998. 336 с.
4. Ячменьова М. М. Магічний реалізм як дискурс постмодернізму. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2006. № 26. С. 155–158.

Науковий керівник: Кобякова І. К., кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри германської філології Сумського державного університету

Лілія Молгамова,

аспірантка кафедри германської філології

Сумського державного університету

КОРПУСНА ЛІНГВІСТИКА ЯК МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ

У лінгвістиці існує декілька мовознавчих напрямів, які описують різні підходи до розуміння мови та її структури. Так, структуралізм фокусується на аналізі структури мови, зокрема формальних аспектів мови, таких як граматики

та синтаксис. Генеративна граматика стверджує, що людський мозок має вроджену здатність генерувати мову і намагається розкрити основні правила, які керують цим процесом. Когнітивна лінгвістика досліджує взаємозв'язок між мовою та когнітивними процесами, наголошуючи на ролі, яку ментальні процеси відіграють у створенні та інтерпретації мови [1, с. 2]. Функціональна лінгвістика підкреслює комунікативну функцію мови та прагне зрозуміти, як мова використовується в соціальних контекстах. Соціолінгвістика досліджує взаємозв'язок між мовою та суспільством, та досліджує, як мова використовується для передачі соціального статусу та ідентичності. Дискурсивний аналіз досліджує більші одиниці мови, такі як розмови, тексти та наративи, та аналізує, як значення конструюється в межах цих більших контекстів [4, с. 11]. Прагматика фокусується на дослідженні використання мови в контексті та тому, як на значення впливають соціальні та ситуаційні фактори. Корпусна лінгвістика використовує великі зібрання лінгвістичних даних (корпусів) для дослідження паттернів та структур використання мови, що зумовлює інтерес дослідників до цього напрямку мовознавства. Психолінгвістика досліджує, як люди здобувають, обробляють та продукують мову в мозку, використовуючи теорії з когнітивної психології та нейронауки. Обчислювальна лінгвістика застосовує обчислювальні методи до вивчення мови, включаючи обробку природної мови, машинне навчання та штучний інтелект.

Мета дослідження – систематизувати погляди на корпусну лінгвістику як методологію лінгвістичного дослідження, яке останніми роками стає все більш популярним. Корпусна лінгвістика передбачає систематичне вивчення мови шляхом аналізу великих колекцій текстів, відомих як корпуси. Ці корпуси можуть включати широкий спектр текстів, таких як усна мова, письмова мова та навіть онлайн-комунікація.

Завдання наукової розвідки – довести, що використання корпусів у лінгвістичних дослідженнях дозволило лінгвістам вийти за межі традиційних методів вивчення мови, які часто ґрунтувалися на інтуїції, внутрішньому

спостереженні та обмеженому наборі даних [2, с. 437]. Аналізуючи велику кількість даних з реального вживання мови, корпусна лінгвістика дозволила лінгвістам виявити патерни та регулярності в мові, які раніше були недоступні.

Корпусна лінгвістика суттєво вплинула на різні галузі лінгвістичних досліджень, включаючи граматику, семантику, прагматику, дискурсивний аналіз та соціолінгвістику. Вона також призвела до розвитку нових підгалузей, таких як корпусна лексикографія, яка передбачає створення словників та інших довідкових видань на основі корпусних даних.

Корпусна лінгвістика – це наукове дослідження, яке використовує аналіз даних природної мови з використанням комп'ютерних технологій на основі великих зібрань текстів, для вивчення структури та використання мови [2, с. 436]. Одним з способів використання корпусної лінгвістики як методології для дослідження концептів є використання корпусних словників, які створюються з використанням корпусу як джерела даних. Ці словники можуть надавати детальні визначення концепту та приклади вживання в контексті, що може допомогти у розумінні його значення та використання.

Іншим способом використання корпусної лінгвістики для дослідження концептів є використання конкордансів, які дозволяють дослідникам шукати певні слова або фрази в корпусі та бачити, як вони вживаються в контексті. Наприклад, дослідник може використовувати конкорданс [2, с. 438], щоб розглянути, як певний концепт використовується в корпусі новинних статей, щоб зрозуміти, як його розуміють та використовують в цій конкретній сфері.

Крім конкордансів та корпусних словників, корпусна лінгвістика також може використовуватися для дослідження концепту за допомогою методів статистичного аналізу, таких як аналіз частоти слів та аналіз колокацій. Ці методи дозволяють дослідникам ідентифікувати патерни в способі використання концепту в корпусі, що може надати цінні уявлення про значення та використання [3, с. 218].

Існує кілька переваг використання корпусних методів у лінгвістичному дослідженні. Корпуси – це великі колекції мовних даних, що робить їх більш

представницькими зразками мови, ніж інші методи, такі як інтроспекція або дослідження на невеликому зразку.

Оскільки корпуси настільки великі, вони дозволяють проводити кількісний аналіз мовних даних. Це може допомогти виявляти патерни та тенденції, які не можуть бути очевидними при роботі з меншими вибірками або при якісному аналізі. Корпуси зберігаються в електронному вигляді, що дозволяє легко ділитися ними та використовувати іншими дослідниками. Це сприяє більшій прозорості та відтворюваності в дослідженнях.

Корпусні методи також можуть використовуватися в поєднанні з іншими методами, такими як експерименти або інтерв'ю, щоб забезпечити більш повну картину використання мови. Методи на основі корпусу також можуть допомогти виявити патерни, які не відразу видно в малому наборі даних. Вони також можуть сприяти виявленню патернів, які специфічні для конкретної мови чи діалекту.

Корпус може бути часово відміченим та контекстуалізованим, що дає уявлення про те, як змінюється вживання мови з часом, що є складним для отримання за допомогою традиційних методів. Використання комп'ютерного програмного забезпечення для допомоги у аналізі корпусних даних може зробити процес більш ефективним і дозволити провести більшу кількість аналізів, ніж це було б можливо вручну.

Останнім часом багато дослідників створили та розповсюдили великі корпуси різних мов, які є публічно доступними [3, с. 217]. Це може допомогти сприяти дослідженням у конкретних мовах та галузях, а також зменшити час та зусилля, необхідні для збору та анотування нового корпусу.

Таким чином, корпусна лінгвістика є потужною методологією для дослідження концептів, оскільки вона дозволяє дослідникам вивчати використання мови систематичним та об'єктивним способом, та аналізувати великі обсяги даних протягом недовгого часу. За допомогою інструментів, таких як конкорданси, корпусні словники та методи статистичного аналізу, дослідники можуть отримати глибше розуміння концептів, і того, як вони

трактуються різними групами мовців.

Список використаних джерел:

1. Evans V., ed., *The cognitive linguistics reader*. London, Oakville, 2007. 974 p.
2. Hinton M. Corpus linguistics methods in the study of (meta)argumentation. *Argumentation* 35:3, 2021. Pp. 435-455.
3. Ngula R. Corpus methods in language studies. In book: *Perspectives on Conducting and Reporting Research in the Humanities*. Publisher: University of Cape Coast Press, 2018. Pp. 205-223.
4. Мартинюк А. П. *Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики*. ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 196 с.
Науковий керівник: Таценко Н. В., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов Сумського державного університету.

Larysa Shchyhlo,

PhD in Philology

Associate Professor of Germanic Philology Department

Sumy State University

Maksym Korovai,

master's student of

Sumy State University

**THE PHENOMENON OF LANGUAGE MANIPULATION IN FOREIGN
POLICY DISCOURSE: A LINGUOSYNERGISTIC PERSPECTIVE**

Today, the word «manipulation» has acquired an additional, more negative connotation, which means «get your hands on», «lasso», «catch on a mistake» and the like, which aim to turn a person into his own tool for achieving goals [3, p. 9].

The close connections of linguistic synergetics with other disciplines make it possible to consider language problems in an interdisciplinary approach, which, in turn, contributes to the formation of a synergistic vision of a linguist, deep immersion

in the subject of scientific research and the achievement of an effective and holistic result.

Language influence as a complex psycholinguistic process is an interdisciplinary problem. In addition, despite the accumulated theoretical and practical knowledge, this phenomenon is still not fully studied, which determines the **relevance** of our research.

The purpose of the study is to highlight the phenomenon of language manipulation in foreign policy discourse in a linguosynergistic context.

Achieving the goal of the research required solving the following tasks:

- to substantiate the concept of «language manipulation» from the standpoint of the theory of linguosynergetics;
- to distinguish the main components of the process of language and manipulative influence;
- to consider the manipulative mechanisms and narratives of russian propaganda that are spreading throughout Europe and the world.

The term «*manipulation*» comes from the Latin multi-meaning word «*manipulare*». One of its meanings has a completely neutral connotation: «to manage». However, there are words with the same root, for example «*manipulus*», which means «pride», «handful», «*manipul*» (a detachment of soldiers equal to 1/30 of a legion or roughly 150–200 soldiers) [3, p. 8].

As some scientists point out, one of the main techniques of language manipulation is stereotyping and repetition.

In particular, the language of the stereotype is quite simple, however, «subtle strategies that we usually do not identify in everyday life and that have an extremely large influence on the process of communication and construction of the image of the world. Knowledge of these mechanisms may ultimately be useful in regulating their impact, as well as in protecting ourselves from deliberate manipulation of our beliefs» [4, p. 290].

It is also worth emphasizing that the manipulative technique of repetition – is a special category for recipients who perceive information at different times. In

particular, in people's minds, information that is repeated several times begins to acquire the status of credibility, even those that were doubted at the beginning of receiving certain information. [6, p. 179].

As noted by some scientists, the structure of the process of language manipulative influence includes:

- determining the goals of manipulation;
 - preparatory stage (creation of conditions and benefits); formation of a manipulation strategy; definition of tactics manipulations;
 - the choice of specific methods of influence; selection of language means of influencing techniques (embodiment techniques of manipulation in the text); reception of the message by the addressee; launch of manipulation mechanisms and perlocutionary effect [1].
- In the conditions of a full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine, the problem of language manipulation is one of the key ones, since the statements of the propagandists of the Russian Federation as a result of twisting and replacing concepts are a specific type of language manipulation aimed at changing any sphere of our life.

The practice of using manipulative influence is an important component of controlling human consciousness and behavior. Hence, politicians achieve preservation of power, implementation of projects of control over the masses and obtaining certain results in one or another area, where speech influence is used as such.

As V. Zirka notes, language manipulation is one of the types of manipulative influence directed at the recipient's behavioral and cognitive spheres of activity, which is actualized by language means and manifests implicitly [2, p. 5].

Also, means of information and communication influence can be conventionally divided into three relatively independent levels: micro-, meso- and macro-level. Such division is based on the scale of one or another means of influence (see Table 1) [5].

Table 1

Micro-, meso- and macro- levels of information and communication influence means

MIKRO-LEVEL
The micro level should include the use of the following tools: metaphors, synonyms, euphemisms and dysphemisms; clichés or universal truths, tendentious naming of someone or something, use of abstract denotatively free words.
MESO-LEVEL
<p>Within the meso level, two blocks of manipulative tools can be distinguished:</p> <p style="text-align: center;">I – logical and II – emotional.</p> <p>Logical means – by which the reader's mind is influenced in the direction required by the author of the text, in particular the following: substitution of the argument or its absence in principle; simplification or primitiveization of information; transfer of semantic accent; the use of statistics or data from sociological surveys; publishing the points of view of experts, “opinion leaders”; carrying out analogies beneficial to the author; discussing rumours; the use of stereotypes and myths, etc.</p> <p>Emotional means – the components of this tool are primarily designed to influence channels of information perception that are not related to the mind. This is the use of different versions of repetitions and parallel constructions; elements of humor – from subtle irony to sarcasm and outright mocking of a person; phraseological units; aphorisms; proverbs and sayings; non-verbal methods of influence – elements of the creolized text (photos, illustrations, caricatures, etc.</p>
MACRO-LEVEL
The most common mechanism of this kind is the selection of information for coverage or, in other words, the formation of the media agenda. By publishing only those facts that contribute to the realization of the communication goal (or ignoring the facts that prevent it), the creator of the text thereby influences his audience. Based on its scope and potential for influencing the audience, setting an information agenda can be considered an independent strategy of the communication process.

So, from the point of view of the linguosynergistic concept, as we imagine, language manipulation is a multidimensional system of the fractal type, which is focused on the informational and psychological influence on the recipient with realization through verbal and nonverbal means, and is also characterized by an implicit character.

As the research revealed, the main manipulative strategies of russian propaganda in Ukraine and Europe are the distortion of historical facts and the

essence of international treaties. Every person, especially in a warring country, should know the basics of how enemy propaganda works and be able to distinguish true from fake information, analyze any information heard from the news, read on the Internet, etc.

Propaganda of the Russian Federation is a powerful mechanism for unprotected consciousness, its influence on the territory of Ukraine and Europe is significant, and therefore there is an urgent need for counter-propaganda. Hence, the main task of each of us is to study our own history, language and culture and to observe information hygiene in order not to succumb to informational traps and manipulations.

References:

1. Дяченко О. В. Складові механізми реалізації мовної маніпуляції в політиці. *Політичне життя*. 2018. №2. С. 91–95.
2. Зірка В. В. Мовна парадигма маніпулятивної гри в рекламі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.02. К., 2005. 32 с.
3. Петрик М. П., Присяжнюк М. М., Компанцева Л. Ф. та ін. Сугестивні технології маніпулятивного впливу. К.: ЗАТ «ВІПОЛ», 2011. 248 с.
4. Citlak A. Język a kontrola myślenia – kilka uwag o psychologicznych uprzedzeń i nietolerancji. Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності. Житомир: Вид. Євенок О. О., 2015. С. 287–291.
5. Kazakov A. A. Methods of linguistic manipulation in political media discourse: an attempt to systematize. URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/> (accessed: 13.04.23).
6. Kuśmierski S. Strategie i techniki propagandowe. Teoria i praktyka propagandy. Warszawa: Książka i Wiedza, 1985. S. 179–183.

Darja Medvedovska,

Teaching Assistant

Foreign Languages Department

Sumy State University

EXPLORING THE COGNITIVE MODEL OF VOLUNTIREENG

Cognitive linguistics is a contemporary approach to language that explores the connection between human language, the mind, and real-life experience. It emerged in the 1970s due to dissatisfaction with formal language approaches prevalent in linguistics and philosophy. Although cognitive linguistics originated from a philosophical perspective, it has since been influenced by various cognitive sciences, particularly cognitive psychology. Charles Fillmore and George Lakoff's work on human categorization in the 1970s and 1980s has been instrumental in cognitive linguistics. Earlier traditions, such as Gestalt psychology, have also contributed to cognitive linguistics, as demonstrated by the work of Leonard Talmy and Ronald Langacker. The neural basis of language and cognition has also played an essential role in shaping cognitive linguistic theories. Early work focused on the constraints of visual biology on color term systems, while more recent work falls under the Neural Theory of Language. In recent years, cognitive linguistic theories have advanced enough to make testable predictions using various converging methods from cognitive sciences. Overall, cognitive linguistics is a complex and sophisticated field that incorporates insights from a broad range of disciplines to understand the nature of human language and cognition [4, p. 48].

Cognitive linguistics can be characterized as a «movement» or an «enterprise» because it lacks a single, tightly-integrated theory. Instead, it is an approach that shares a common set of core commitments and guiding principles, resulting in a wide range of complementary, overlapping (and sometimes competing) theories. The goal of this theses is to outline the key definitions of such cognitive model as «VOLUNTEERING». Additionally, we aim to provide a brief overview of the major areas of research and theory development that define cognitive linguistics as one of

the most vibrant, stimulating, and promising fields of thought and practice within contemporary cognitive science.

The study of cognitive models of a certain sort has been fashionable in cognitive science for some years now. Rumelhart's 'schemas,' Minsky's 'frames' and Schank and Abelson's 'scripts' are tools for representing knowledge that are used by a wide range of cognitive scientists. To my knowledge, all of these developed out of Fillmore's earlier concept of a 'case frame', which has been superseded by his frame semantics. Cognitive models of this sort are all roughly equivalent and I will refer to them as propositional models. Four other types of cognitive models are now being investigated within cognitive linguistics. These are: image-schematic, metaphoric, metonymic, and symbolic models (for detailed discussion, see Lakoff 1987). Cognitive models in general are used to structure and make sense of our experience, and each element in such a model can correspond to a category of mind [4,57].

One of the most influential cognitive models in linguistics is the Usage-Based Linguistics (UBL) model. UBL posits that language is not an abstract set of rules, but rather emerges from language use in communicative contexts. According to UBL, language is learned through exposure to usage patterns, and knowledge of language is stored in the form of usage-based constructions, which are abstract representations of the patterns of language use.

Another important cognitive model in linguistics is the Construction Grammar (CG) model. CG posits that linguistic knowledge consists of constructions, which are form-meaning pairings that capture regularities in language use. According to CG, constructions are learned through exposure to language use, and they are stored in memory as schemas that can be activated and modified as needed during language processing.

Cognitive models have also been applied to the study of second language acquisition. The Processability Theory (PT) model, for example, posits that second language acquisition involves the development of a cognitive processing system for the target language. According to PT, learners acquire the ability to process language

structures in a systematic way, building on their existing cognitive processing abilities.

Overall, cognitive models in linguistics provide a useful framework for studying how language is processed and learned, and how linguistic knowledge is represented in the mind. They offer insights into the cognitive processes underlying language use, and they have practical implications for language teaching and learning.

Cognitive models have been applied to a variety of fields, including linguistics. In linguistics, cognitive models are used to study how people acquire, use, and understand language. Cognitive models in linguistics assume that language processing involves a complex interaction between cognitive processes such as attention, memory, and perception, and linguistic knowledge such as grammar and vocabulary.

The cognitive model of «VOLUNTEERING» suggests that people engage in voluntary activities because they perceive a sense of personal control, a positive self-image, and social connections. The model emphasizes the importance of intrinsic motivation, personal values, and perceived benefits in shaping individuals' willingness to volunteer. Let's look at the most prominent definitions of this cognitive model given by dictionaries.

Cambridge Dictionary gives such definition: «The activity of spending time helping other people freely and without being paid» [6].

Definition from Oxford Dictionary: «The action of offering oneself as a volunteer, especially in a charitable or helpful capacity» [5].

Merriam-Webster Dictionary: «The act or practice of doing volunteer work in community service» [2].

Collins English Dictionary: «Volunteering is the practice of providing unpaid help to people or organizations» [1].

Macmillan Dictionary: «The activity of working for an organization without being paid, especially for a charity» [3].

Longman Dictionary of Contemporary English: «The activity of working without being paid for an organization, group, or event that you think is good or worth supporting».

In conclusion, the cognitive model of volunteering provides a valuable framework for understanding the motivations and experiences of volunteers. This model highlights the importance of cognitive processes such as attention, perception, and memory in shaping volunteers' behaviors and attitudes towards volunteering. It also emphasizes the role of social and environmental factors in promoting and sustaining volunteering activities. By adopting a cognitive approach to volunteering, organizations and practitioners can design more effective recruitment strategies, training programs, and support systems for volunteers. Further research on the cognitive model of volunteering is needed to deepen our understanding of how volunteers engage with and derive meaning from their volunteering experiences.

Referens:

1. Collins English Dictionary | Definitions, Translations, Example Sentences and Pronunciations. Collins Online Dictionary Definitions, Thesaurus and Translations. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english> (date of access: 19.04.2023).

2. Dictionary by Merriam-Webster: America's most-trusted online dictionary. Dictionary by Merriam-Webster: America's most-trusted online dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com>(date of access: 19.04.2023).

3. Macmillan Dictionary Free English Dictionary and Thesaurus. Macmillan Dictionary Free English Dictionary and Thesaurus. URL: <https://www.macmillandictionary.com>(date of access: 19.04.2023).

4. OPUS 4 Home. URL: https://ids-pub.bsz-bw.de/frontdoor/deliver/index/docId/3639/file/Evans_Bergen_Zinken_The_cognitive_linguistics_enterprise_2007.pdf(дата звернення: 19.04.2023).

5. Volunteer_2 verb - definition, pictures, pronunciation and usage notes oxford advanced learner's dictionary at [oxfordlearnersdictionaries.com](https://www.oxfordlearnersdictionaries.com). Oxford Learner's

Dictionaries Find definitions, translations, and grammar explanations at Oxford Learner's

Dictionaries.URL: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/volunteer_2?q=volunteering(date of access: 19.04.2023).

6. Volunteering. Cambridge Dictionary English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/volunteering> (date of access: 19.04.2023).

Олена Ємельянова,

канд. філол. наук

доцент кафедри германської філології

Сумського державного університету

Юрій Багрін,

студент Сумського державного університету

ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ ДИСКУРС ЯК ОСОБЛИВИЙ ТИП ДИСКУРСУ

Дискурс як відображення комунікацій є однієї з важливих складових людської діяльності і життя. Кількість досліджень різних питань дискурсу в лінгвістиці, культурології, соціології, соціолінгвістиці, психолінгвістиці, когнітивній психології і та інших науках постійно збільшується. Публіцистичний дискурс динамічно розвивається та є найбільш розповсюдженим дискурсом, що обумовлює **актуальність** його дослідження. Проблемою є те, що дискурс, як культурне явище, включає в себе і залежить від багатьох факторів, і майже всі вони стрімко розвиваються і змінюються. **Метою** розвідки є виокремлення особливостей публіцистичного дискурсу по відношенню до загального визначення дискурсу і до інших типів дискурсу. Мета досягалася через виконання **завдань**: а)виокремити найбільш точне і узагальнене на теперішньому етапі визначення поняття «дискурс», б)дослідити наявні типології дискурсів і місце публіцистичного дискурсу серед них,

в)дослідити визначення публіцистичного дискурсу і його особливості по відношенню до інших дискурсів.

Поняття дискурсу. Термін «дискурс» з'явився у середині минулого століття у статті З. Харріса «Discourse Analysis» [17]. Відтоді тема дискурсу стала популярною і базовою в багатьох галузях науки, на початку 21 століття з'явився навіть термін «дискурсний бум», відображаючи інтерес до теми.

Теорію дискурсу історично започаткував Е. Бенвеніст у своїй концептуально-дискурсивній теорії протиставивши статичність плану розповіді та динамічність плану дискурсу, а сам дискурс визначивши як «висловлення, що передбачає наявність мінімум двох комунікантів: адресата й адресанта, а наміром адресанта є певний вплив на свого співрозмовника» [1, с. 276–279].

Т. ван Дейк виокремлює дискурс у широкому та вузькому значенні. У широкому значенні дискурс виступає як комунікативна подія, учасниками якої виступають мовець, слухач, спостерігач та інші, і яка відбувається у певному часовому, просторовому та іншому контексті. Ця подія, що є складною єдністю мовної форми, значення та дії, має вербальні та невербальні складові. У вузькому значенні дискурс є писемним або усним результатом комунікативної дії, тобто текстом або розмовою [4].

І. Корольов на базі узагальнення робіт Н. Арутюнової, Т. ван Дейка, О. Іссерс, В. Карасика, В. Красних, М. Макарова, Г. Почепцова, К. Седова та інших представив поняття «дискурс» у значенні цілісного мовленнєвого твору, який виконує різноманітні когнітивно-комунікативні функції [11].

В. Карасик розуміє під дискурсом «текст, занурений у ситуацію спілкування», що допускає «безліч вимірів» і взаємодоповнюючих підходів у вивченні, в тому числі прагмалінгвістичний, психолінгвістичний, структурно-лінгвістичний, лінгвокультурний, соціолінгвістичний [7, с. 5–6].

І. Корольов наводить 40 підходів до визначення поняття дискурсу [11, с.294–296]. Таке велике розмаїття визначень пов'язано з різницею критеріїв, задач і точок зору. Виділимо в якості одного з найбільш узагальнюючих визначення дискурсу Ф. Бацевича: дискурс це тип комунікативної діяльності,

мовленнєвий потік та інтерактивне явище, що має різні форми прояву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників [2, с. 138].

Класифікація дискурсів. Не менш багатовимірною в порівнянні з визначенням поняття «дискурс» є і питання класифікації дискурсів. Чіткої і загально прийнятої класифікації поки немає.

В. Карасик з позиції соціолінгвістики виділив два особливих типи дискурсу: персональний (індивідуально-орієнтований) і інституційний (статусно-орієнтований) дискурс. Він виділяє такі типи інституційного дискурсу: політичний, дипломатичний, адміністративний, юридичний, військовий, педагогічний, релігійний, містичний, медичний, діловий, рекламний, спортивний, науковий, сценічний і масово-інформаційний, зауважуючи, що цей список можна змінити або розширити [7].

І. Шевченко та О. Морозова в якості критеріїв розрізнення типів і підтипів дискурсу запропонували соціально-ситуативний параметр, за яким виокремлюють науковий, політичний, адміністративний, юридичний, військовий, релігійний, медичний, діловий, рекламний, педагогічний, спортивний, електронний (інтернет-дискурс), медійний дискурс (засобів масової інформації), і критерій формальності та змістовності в функціонально-стильовому аспекті відповідно до жанрів і реєстрів мовлення, у межах якого виділяють художній, публіцистичний, офіційний та неофіційний [15, с. 233–236].

І. Колеснікова поділяє дискурси на професійні (сюди належать науковий, політичний, юридичний, медичний, медійний тощо), офіційні та побутові [9–10].

І. Корольов на основі аналізу сучасних досліджень представив 74 типи дискурсу [11, с.294–296], серед яких виокремимо публіцистичний і інтуїтивно близькі до нього масово-інформаційний, журналістський, маніпулятивний і Інтернет-дискурс.

Кожен дискурс створює свою самотню картину світу, моделює свій «уявний світ», що представляє собою динамічну й упорядковану сукупність знань про охоплену дискурсивною думкою дійсність, свій алгоритм зчленування смислів і способів їх об'єктивації, свій набір дискурсивних формул – слів, фразем, мовних зворотів, кліше, тобто «своєрідних зворотів мови, властивих спілкуванню у відповідному соціальному інституті» [8, с.280]. Видно, що практично в усіх класифікаціях присутні типи дискурсу, які за назвою прямо або опосередковано можна віднести до публіцистичного дискурсу.

Публіцистичний дискурс. Публіцистика (нім. Publizistik, від лат. Publicus – суспільний, народний) тлумачиться як рід літератури, що висвітлює актуальні суспільно-політичні та інші проблеми сучасності в періодичній пресі і окремих виданнях [13]. Публіцистичний дискурс є одним з найбільш розповсюджених типів дискурсу завдяки розвитку засобів масової інформації, охоплення ними суспільства, ролі і задач які вони відіграють.

Публіцистичний дискурс тлумачать як дистанційну форму комунікації між представниками засобів масової інформації та масовою аудиторією, для якої характерне певне ідеологічне спрямування і яка може відповідати інтересам певних соціальних груп. Він формується під впливом низки факторів, зокрема свободи слова, політичної свободи, наявності реклами, зниження культури мовлення, набуття публіцистикою рис усного мовлення, персоніфікації автора, емоційності і т.ін. [14].

Серед функцій публіцистичного дискурсу виділяють такі: інформаційну, розважальну, функцію впливу, рекламну, функцію конструювання соціальної дійсності за допомогою ідеологій певних соціальних груп [6, с.11].

Поняття публіцистичного дискурсу корелює із поняттям публіцистичного стилю, що є одним із функціональних стилів літературної мови, притаманним мові ЗМІ. (16, с.112).

Українська енциклопедія визначає публіцистичний стиль у двох аспектах – як один із функціональних стилів літературної мови, що

використовується у сфері масової інформації, і як емоційно забарвлену, піднесену мову з ознаками вольової оцінності [3].

У мові ЗМІ продукуються певні соціальні та мовні стереотипи. Існують мовні кліше як специфічні форми швидкої подачі й сприймання інформації. Інформативна функція публіцистичного стилю зумовлює використання різноманітних жанрів у газеті, журналі (інформація, кореспонденція, стаття, інтерв'ю, репортаж, нарис, огляд і под.). Інформаційна орієнтація публіцистичного дискурсу пов'язана з документальністю, об'єктивністю, актуальним викладом інформації, офіційністю, логічністю та аргументативністю [3].

На відміну від інших типів дискурсів, публіцистичний дискурс найбільш швидко реагує на події які відбуваються в суспільстві. Відповідно публіцистичні тексти відображають не лише будь-які зміни в суспільному житті, а й зміни, які відбуваються в мові. Тому публіцистичному дискурсу притаманні такі лексичні особливості як наявність узуальних і okazіональних фразеологічних одиниць, прислів'їв, приказок, широке використання порівнянь і метафор [3], лексичних одиниць з певною конотацією, а також образних висловлювань. Використання мовних засобів публіцистичного дискурсу зумовлено соціально-оцінними характеристиками й можливостями ефективного, цілеспрямованого впливу на масову аудиторію. Це досягається шляхом поєднання логічності викладу інформації з її емоційним забарвленням, що і є визначальною рисою текстів публіцистики.

Дискурс безпосередньо пов'язаний з текстом. Загальним способом диференціації є представлення їх у співвідношенні «загальне-часткове», де текст слугує конститутивною одиницею дискурсу, а дискурс – одиниця вищого рівня абстракції, в межах якої існує безмежна кількість окремих текстів [12].

Регулятивна функція публіцистичного дискурсу за визначенням М.Р. Желтухіної [5], це організація та регулювання процесів, вплив на аудиторію, контроль над суспільною думкою, головний інструмент соціалізації, соціокультурного контролю та керування за допомогою мови. Функція впливу

включає пряму та непрямую пропаганду і агітацію – визначення громадянського та політичного вибору і пропозиція набору стандартів стилю життя, що визначають мотивацію. Сюди входить не тільки формування думки, а й заклик до дії, виховання звичок. Здійснюється ідеологічний і політичний вплив, дія, спрямована на масову свідомість. Різновидами функції впливу виступає магічна, символічна, релігійна, прагматична, рекламна, апелятивна, аргументативна, оцінна, персуазивна, сугестивна, політична, ідеологічна, пропагандистська, маніпулятивна [5].

Одна з універсальних рис публіцистичного дискурсу – оцінність – може бути в імпліцитній або експліцитній формі. При цьому в сучасній публіцистиці відмічається тенденція переходу від експліцитної пропаганди до завуальованого маніпулювання масовою свідомістю [5].

Таким чином тексти публіцистичного дискурсу як частина масової комунікації, з одного боку, відображають стереотипи масової свідомості, а з іншого – формують їх, нав'язуючи індивіду певні смаки, життєві пріоритети, моделі поведінки, у тому числі мовленнєвої [5].

У кожному публіцистичному дискурсі є сторона продукуюча контент(автор, або інституція), сторона, сприймаюча контент(індивід і аудиторія), канал(-и) комунікації(передачі контенту). В сучасному динамічному житті характеристики публіцистичного дискурсу швидко змінюються, оскільки зміни відбуваються в кожній з цих складових частин дискурсу. Те, наскільки швидко і суттєво змінюється ситуація в публіцистичному дискурсі в цілому можна зрозуміти по змінам в кількості і якостях каналів комунікації. Наприклад, с появою Інтернету з'явилися електронні групи і розсилки, веб-сайти і форуми, соціальні мережі і месенджери, Youtube... І вони стали не тільки новими каналами доставки інформації до споживачів. Одночасно вони дали можливість окремим людям-авторам мати свої особисті засоби масової інформації, з'явилося нове поняття «блогосфера», вже є багато індивідуальних блогів і каналів (в Youtub, Telegram, Twitter...), які мають більше читачів або

глядачів, ніж багато газет і журналів. Причому всі ці канали можуть передавати не тільки текст, а в супроводі з засобами і можливостями мультимедіа.

А з появою смартфонів, стало можливим все це разом носити з собою в кишені, що і роблять більшість не тільки дорослих, а і дітей. Тепер кожен має в кишені телевізор, радіо і десятки газет, журналів і індивідуальних авторських ЗМІ.

Нові ЗМІ і величезний потік інформації вплинули і на форми контенту, і ми вже бачимо статті і дисертації, присвячені, наприклад, стислим текстам в масмедійному дискурсі.

Всі ці зміни впливають на публіцистичний дискурс і потрібне вивчення цього впливу, вивчення нових можливостей і потреб в рамках як давно існуючих, так і нових масових каналів комунікації.

Висновки. Отже дискурс, як відображення комунікації і взаємодії людей, є однією з важливих категорій буття суспільства. Це лінгвокультурне явище, яке має екстралінгвальний та внутрішній лінгвокогнітивний виміри, має різні форми прояву, відбувається у межах різних каналів комунікації і регулюється стратегіями і тактиками учасників. Кожен дискурс створює свою картину світу, особливу динамічну й упорядковану сукупність знань і уявлень про предмет дискурсу.

Ми дослідили розмаїття визначень та класифікацій дискурсів, де кожен тип дискурсу активно вивчається сучасним дискурсивним аналізом. І побачили, що публіцистичний дискурс прямо або опосередковано присутній практично в усіх класифікаціях. Завдяки великому поширенню засобів масової інформації і ролі яку вони відіграють в суспільстві, вивчення публіцистичного дискурсу має велике значення. Це один з найбільш поширених і важливих типів дискурсу, який визначають як дистантну форму комунікативної діяльності інституціонального та когнітивного характеру, основними учасниками якої є представники засобів масової інформації та масова аудиторія. Публіцистичний дискурс часто відзначається ідеологічним спрямуванням і відображенням інтересів окремих соціальних груп. Він формується під впливом різних

позамовних та мовних факторів. Базовими функціями публіцистичного дискурсу є інформування та вплив, але в рамках цих двох можна виділити розважальну, рекламну, виховну, функцію формування соціальної дійсності за допомогою ідеологій соціальних груп та інші функції. Загалом публіцистичний дискурс здійснює вплив на масову аудиторію та відображає стан розвитку суспільства, висвітлюючи найактуальніші аспекти життя. Характерними рисами публіцистичного дискурсу є лаконічність і образність, експресивність і оцінність, інформативність та актуальність.

Публіцистичний дискурс – це комунікація з масовою аудиторією та вплив на неї. В цій рамці треба аналізувати всі складові дискурсу та особливості всіх інших типів дискурсів, які досліджуються у вузьких рамках власних задач, засобів та особливостей.

Список використаних джерел:

1. Барт Р. Лингвистика текста. Новое в зарубежной лингвистике. М. : Прогресс, 1978. Вып. VIII. С. 442–449.
2. Бацевич Ф. Основы коммуникативной лингвистики. К.: Академія, 2004. 344 с.
3. Гончар О.С. Публіцистичний дискурс та його функції. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/novitfilolog/21/7.pdf>
4. Дейк Т. А. ван. К определению дискурса. Ideology: A Multidisciplinary Approach. 1998. URL: <http://psyberlink.flogiston.ru/internet/bits/vandijk2.htm>
5. Желтухина М.Р. Функции масс-медиального дискурса. Жанры и типы текста в научном и медийном дискурсе: Межвузовский сборник научных трудов. Вып. 5. Орел, 2007. С. 191–201.
6. Каменева В.А. Лингвокогнитивные средства выражения идеологической природы публицистического дискурса(на материалах американской прессы): автореф.дисс... канд..фил.наук: спец. 10.02.19 «Теория языка»/ В.А.Каменева. Кемерово, 2007. 41с.

7. Карасик В. И. О типах дискурса. Языковая личность: институциональный и персональный дискурс. Волгоград: Перемена, 2000. С. 5–20.
8. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс. Москва: Гнозис, 2004. 390 с.
9. Колеснікова І.А. Деякі аспекти специфіки архітектоніки професійного дискурсу. *Studia Linguistica*: зб. наук. праць. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2010. Випуск 4. С. 428–432.
10. Колеснікова І.А. Диверсифікація лінгвальних одиниць у професійному дискурсі (на матеріалі правничо-економічної та економічної сфер). Славянские языки: системно-описательный и социокультурный аспект исследования : сб. научн. тр. Ч.2. Брест : БрГУ имени А.С.Пушкина, 2014. С. 20–24. URL: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/5907/1/Kolesnikova.pdf>
11. Корольов І. Поняття дискурсу в сучасному мовознавстві: визначення, структура, типологія. *Studialinguistica*. 2012. Вип. 6 (2). С. 285–305. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stling_2012_6\(2\)_48](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stling_2012_6(2)_48)
12. Приходько А.Н. Таксономические параметры дискурса. Язык. Текст. Дискурс: Научный альманах Ставропольского отделения РАЛК / под ред. проф. Г.Н. Манаенко. Вып. 7. Ставрополь: Изд-во СГПИ, 2009. С. 22–30.
13. Словник іншомовних слів за ред. О. С. Мельничука. 2-е видання, випр. і доп. Київ: Головна редакція [«Українська радянська енциклопедія»](#) (УРЕ), 1985. 966 с.
14. Стернин И.А. Фактор адресата в речевом воздействии. *Вестник ВГУ. Серия : Филология. Журналистика*. 2004. №1. С. 171–178.
15. Шевченко І.С. Морозова О. І. Проблеми типології дискурсу. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : монографія / за заг. ред. І. С. Шевченко. Харків : Константа, 2005. С. 233–236.
16. Galperin I.R. Stylistics. [2nd ed.]. Moscow : Higher School Publication House, 1977. 332 p.
17. Harris Z. Discourse analysis. *Language*. 1952. Vol. 28, № 1. P. 1–30.

Тетяна Алексахіна,

канд. філол. наук

ст.викл. кафедри іноземних мов

Сумського державного університету

Оксана Нефедченко,

канд. пед. наук

ст.викл. кафедри іноземних мов

Сумського державного університету

FRENCH PHRASEOLOGISMS WITH THE COMPONENT «NAME OF A FLOWER» AS PART OF THE IDEOGRAPHIC GROUP «MAN IS A BIOLOGICAL BEING»

The problem of constructing an ideographic classification of phraseological units does not cease to be in the focus of many researchers. Phraseological ideography is studied on the material of various languages, such as Ukrainian (M.F. Alefirenko, V.D. Uzhchenko, M.V. Serebriak, N.F. Grozian, etc.), English (I. I. Humeniuk), German (I. E. Parina, L. M. Ryazanovsky), French (M. K. Artina), Kashubian (O. V. Semenova), etc. Comparative studies in the field of ideography are also being conducted, in particular, on the material of Ukrainian and English (I. Kolesnikova), Russian and German (A. Guseva), English, Spanish and French (O. Yermakov), etc.

Despite such a variety of works on phraseological ideography, a significant number of issues remain unresolved, including, in particular, the following: the lack of unified terminology for taxa, which leads to differences in ideographic classifications of different scholars even when describing the same macro- and microsystems; the lack of research on phraseological units with the component «name of the flower», etc.

Thus, the relevance of our study lies in the need to study French phraseological units with the component «name of the flower» in the ideographic

aspect.

The aim of our study is to build the ideographic group «Man is a biological being» on the basis of English and French phraseological units with the component «name of a flower». The realization of this goal involves solving the following tasks: developing a methodology for the ideographic classification of phraseological units with the component «name of a flower»; clarifying the concept of «human»; building the structure of the ideographic group «Man is a biological being»; identifying the spectrum of flower names as components of stable phrases of this group.

As for the distinction of taxa by their meaning, Yu. Pradid emphasises that we should take the extra-linguistic division of the world as a basis and «be based on the presence in the semantic structure of all members of a distinct micro- or macrosystem of a common semantic feature that is integrating for this micro- or macrosystem (linguistic factor)» [1, p. 15]. The scientist proposes as a basis for describing the phraseological world picture the «Working Scheme of Basic Human Knowledge about the World» [1, p. 16]. The highest level of this scheme is the Universe, which is divided into components: «Living Nature» and «Inanimate Nature». The first of them, in turn, has the components «Man», «Flora», «Fauna».

Our ideographic classification is based on the structure developed by Yu. Pradid: «synonymic range, semantic group, semantic field, thematic group, thematic field, ideographic group, ideographic field, archipole» [1, p. 40]. The specificity of the object of our study, as well as the specificity of the French language, gives us grounds to change the name of the lowest level of this structure from synonymous to variant-synonymous.

In the case when a phraseology belonging to a certain semantic group has no synonyms or variants, and, therefore, cannot form a variant-synonymous series, we consider it appropriate to distinguish it as a phrase that is a component of this group. Firstly, another variant-synonymous series, to which the sporadic phrase is added, will be disturbed. Secondly, we should take into account the fact that the object of our study is a limited range of phraseological units, namely those with the component «name of the flower». If we assume that in the course of further research the

developed ideographic classification may contain stable phrases with other components, it is likely that the sporadic cases in our study will be able to develop into a variant-semantic series. Thirdly, the presence of only one stable phrase in one language does not mean the absence of a corresponding series in another language, and in this case, transferring the phrase to another taxon would disrupt the study of isomorphic components of ideographic classifications of different languages. And, in our opinion, this will ultimately lead to an inaccurate or even distorted structure of the entire ideographic field.

Thus, the structure of the ideographic classification of phraseological units with the component «name of the flower» in our study will be as follows: (phrase), variant-synonymous series (hereinafter - VSS), semantic group (hereinafter - SG), semantic field (hereinafter - SF), thematic group (hereinafter - TG), thematic field (hereinafter - TF), ideographic group (hereinafter - IG), ideographic field (hereinafter - IF), archipole.

The realisation of the goal of our research requires a clarification of the concept of «Man». In French sources, it is interpreted as follows: 1) «a primate characterised by an upright posture, intelligible speech, a large brain, grasping hands, etc.» [3]; 2) «An intelligent being consisting of a body and a soul» [2]; 3) «A creature (male or female) belonging to the animal kingdom, the most developed on Earth, a mammalian primate of the hominid family, the only representative of its species» [3]; 3) «An intelligent animal, which occupies the first place among organised beings, and which is distinguished as one of the most developed among them by the sphere of its mind and the ability to have a history, that is, the ability to develop, refine its nature through connection with its ancestors and increase its intellectual and spiritual achievements (in this sense, it is a species with two sexes)» [4]. Systematising these definitions in relation to our research, we can say that a human being is a bisexual biological and social being with a highly developed psyche and intellect.

Based on this, as well as on the data obtained in the course of our study, we argue that the IP «Man» consists of the following IGs «Man - biological being» and «Man – personality». In French, we have identified 115 phraseological units and

their variants with the component «name of a flower» to refer to a person as a biological being.

Thus, the ideographic group «Man is a biological being» in French consists of three thematic fields: «Human appearance», «Life expectancy», «State of vital activity of the organism». As for the components in the structure of the studied phrases, we have identified the names of the following flowers: Begonia, Bellis, Calendula, Flos, Jasminum, Liliun, Malva, Paeonia Papaver, Ranunculus, Rosa, Taraxacum, Viola. The phraseological units with the Flos component in their structure dominate, accounting for 52.2% of the stable word combinations denoting a person as a biological being. A significant number of phrases in the French language are those with the component Rosa - 23.5%. The number of phraseological units with the name of the flower Viola is also quite high - 6.1%. Summarising these data, we have grounds to assert that a human being as a biological being in French is symbolised by the flower Flos, the rose Rosa and the violet Viola.

We believe that the prospect of our further research is to study the problems of phraseological ideography in a comparative aspect.

Список використаних джерел:

1. Прадід Ю. Ф. Фразеологічна ідеографія (проблематика досліджень). К.; Сімф.: НАН України, Ін-т української мови, 2019. 252 с.
2. Homme. Dictionnaire de l'Académie Française. 8-e édition. URL: http://fr.academic.ru/dic.nsf/daf_1935/15065/HOMME#sel=.
3. Homme. Larousse : Dictionnaire de français. URL: <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/homme/40240?q=homme#40153>.
4. Homme. Le Littré. Dictionnaire de la langue française, par É. Littré URL: <http://www.littre.org/definition/homme>.

Діана Левкович,

студентка Сумського державного університету

ІДІОМАТИЧНИЙ ПРОСТІР «НОМО SOCIALIS»

Проблема людського фактора в мові та мовленні вже багато років привертає увагу вчених та продовжує бути актуальною завдяки антропоцентричному напрямку лінгвістики. Відображення людиною навколишнього світу, його ставлення до реальності набуває яскравого вираження в емоційно-оцінних одиницях, зокрема в ідіомах. Особливу увагу дослідників привертають ідіоми, що відображають різні сфери життя людини, що позначають його окремі властивості, а також поведінка, відносини з оточуючими [3, с. 94].

Сучасний розвиток цивілізації, освіти, науки, технологій, зростаюча залежність людини від суспільства, колективу, в якому вона живе, зумовлює необхідність додаткового вивчення ідіом, що позначають людину як соціальну істоту, розкриття значущості її індивідуальних рис. Для всебічного аналізу семантики таких ідіом, крім вивчення словникових дефініцій, є обов'язковим облік їхніх функцій у висловлюванні, а також у реалізації комунікативних стратегій та тактик. Складність феномена людини вимагає комплексного дослідження ідіом, що позначають різні аспекти його буття: біологічних особливостей, внутрішнього стану та зовнішніх проявів.

Ідіома – це стійкий мовний комплекс зі структурою слова, словосполучення чи речення та цілком або частково переосмислене значення компонентів [4, с. 59]. Здібність ідіом вербалізувати концепти відкриває можливість побудови ідіоматичних просторів [1, с. 414].

Концептуальний простір розглядають як певне коло концептів у свідомості окремої мовної спільноти, загальні універсальні категорії. Вербалізована частина концептуального простору утворює номінативний простір, складовими елементами якого є функціонально-семантичні поля, що співвідносяться з

концептуальною картиною світу та відображають ознаки реалій та їх лексичні інтерпретації. Номінативний простір представлений вербальними одиницями різних видів та структурних типів, у тому числі й ідіомами, які, у свою чергу, формують ідіоматичний простір – сукупність взаємопов'язаних концептів різного рівня абстракції, об'єднаних подібними категоріальними ознаками та актуалізованими ідіоматичними засобами мови.

Ідіоматичний простір – це сукупність виразів, які не можуть бути зрозумілими в буквальному значенні, оскільки мають власну фразеологічну значимість. Це можуть бути вирази зі словами, які не мають логічного зв'язку, або вирази зі словами, які мають логічний зв'язок, але вживаються в специфічних ситуаціях або зі специфічними метафорами.

Особливістю ідіоматичного простору «*homo socialis*» є якісна характеристика людини, що включає:

- 1) риси характеру (добродушність, нестриманість, лінь, чесність, хоробрість, нахабство, гордість тощо);
- 2) темперамент (сангвінік, холерик, меланхолік, флегматик);
- 3) зовнішній вигляд (фігура, зростання тощо);
- 4) внутрішній світ (емоції, почуття);
- 5) соціальний статус (заможність, бідність);
- 6) фізичний стан (здоров'я, нездужання);
- 7) здібності (розум) тощо.

Ідіоми, які позначають зазначені вище властивості людини містять оцінку (негативну, позитивну чи нейтральну) і формують враження як про окремі риси особистості, так і про неї в цілому. Сформована думка переважно є спільною для всіх представників певної нації, хоча може відрізнятися у різних суб'єктів, бо весь досвід людства, тією мірою, якою він засвоєний певною особистістю, постійно пропускається через її власний досвід сприйняття та осмислення світу. Наскільки б не були близькі концепти в мисленні людини до загальноприйнятих канонів, вони становлять його індивідуальне надбання і тому у його свідомості мають соціально відпрацьований, але особистісно

заломлений характер [5, с. 138].

Ідіоми, що позначають людину, її риси, стани, дії, поведінку, всі її соціальні відносини, формують соціально-антропоцентричне ідіоматичний простір «*homo socialis*». *Homo socialis* – це «людина соціальна», тобто. індивід, який живе та діє у суспільстві, дотримується існуючих морально-етичних норм та встановлених правил поведінки, беручи участь у їх формуванні та зміні. Таким чином, цей ідіоматичний простір має антропоцентричну основу. З безлічі концептів, які представляють навколишню дійсність, одні пов'язані безпосередньо з людиною (міжособистісні відносини, риси характеру, зовнішність, поведінка) та з її суб'єктивною оцінкою, а інші – стоять осторонь тем людини (світ природи, світ речей).

Кожен концепт реалізується специфічним набором номінативних засобів: лексичними, ідіоматичними чи їх комбінаціями. Концепти, пов'язані безпосередньо з людиною, з її місцем у суспільстві, мають високий ступінь абстракції та конституують ідіоматичний простір «*homo socialis*» [7, с. 192]. До свого складу вони включають низку концептів нижчого рівня абстракції, які характеризуються наявністю певних концептуальних ознак, які отримують мовну репрезентацію у вигляді ідіоматичних одиниць сучасної англійської мови.

Отже, свою увагу людина звертає не тільки на пізнання навколишнього світу, а й на оцінку себе і собі подібних, свого внутрішнього світу та інтелектуальної діяльності. Індивід намагається через самопізнання краще осмислити світ довкола себе, пропускаючи його через призму свого «Я» [2, с. 226].

Дослідження мовних процесів відбувається у нерозривному зв'язку з потребами комунікативної діяльності та передбачає облік людського чинника у діяльності суб'єкта мови та його реципієнта. Саме той, хто говорить, висловлює своє емотивне ставлення до стану справ, дає йому оцінку, відбирає мовні одиниці та правила їх комбінації, керуючись обраною системою мовної діяльності, розрахованої на комунікативну удачу, на досягнення своєї

прагматичної мети.

Ідіоматичний простір «*homo socialis*» має складну концептуальну структуру. Воно складається з низки вербалізованих ідіомами концептів різного ступеня абстракції, які існують у нашій свідомості системно у вигляді чіткої ієрархії. Кожен концепт – від простого до найскладнішого – має внутрішню організацію, яку забезпечують чотири типи фреймів – предметноцентричний, акційний, партонімічний та асоціативний. Дослідження ієрархічної будови ідіоматичного простору «*homo socialis*» та фреймової організації вербалізованих концептів, що формують його, дозволяє відтворити спосіб існування антропоцентричної інформації у свідомості носія мови. Складність структурної організації досліджуваного простору в тому, що людина є явищем багатограним і суперечливим [6, с. 236].

В основі кожного усного чи письмового вербального повідомлення лежить певна ідея – задум, намір адресата, що оформляється у його свідомості в концептуальну структуру – систему образів, серед яких найвищий рівень абстракції має *метаобраз*, який розкривається за допомогою мовного матеріалу, обраного мовцем для генерування тексту [8, с. 151].

Виділення в образній системі художнього твору двох систем образів можна перенести і на концептуальну структуру свідомості людини загалом. Існування двох систем образів слід брати до уваги при дослідженні будь-якого концептуального простору, зокрема тієї його вербалізованої частини, яка становить ідіоматичний простір. Важливість обліку двох систем образів під час аналізу ідіоматичного простору «*homo socialis*» пояснюється специфікою мовного матеріалу, який, крім емотивності та експресивності одиниць, характеризується високою образною виразністю. Оскільки система метаобразів є концептуальною організацією художнього тексту, а будь-який текст є результатом творчої діяльності мислення, можна стверджувати, що концептуальна система свідомості має ієрархічну будову.

Науковий керівник: Кобякова І. К., кандидат філологічних наук, професор кафедри германської філології Сумського державного університету.

Список використаних джерел:

1. A. Baranov. Cognitive Modeling of Actual Meaning in the Field of Phraseology. *Journal of Pragmatics*. 1996. No 25. P. 409–429.
2. Burger H. Phraseologie. Eine Einfuhrung am Beispiel des Deutschen. Berlin: Erich Schmidt, 1998. 226 p.
3. Gibbs R.W., Nayak N.P. Why Idioms Mean What They Do. *Journal of Experimental Psychology*. 1991. Vol . 120 (1). P. 93–95.
4. Kobyakova I., Habenko M., Kobyakova I., Habenko M. The challenges of legal texts translation in terms of European integration. *Philological Treatises*. Vol. 9 No. 4. 2017. P. 57–61.
5. Kovecses Z., Palmer B.G., Dirven R. Language and Emotion: The Interplay of Conceptualization with Physiology and Culture. *Cognitive Linguistic Research. Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast* / Ed. by R. Dirven, R. Porings. N.-Y.: Mouton de Gruyter, 2002. Vol. 20. P. 133–161.
6. Lakoff G. The Contemporary Theory of Metaphor. *Metaphor and Thought* / Ed. by A. Ortony. Cambridge: Cambridge University Press, 1993. P. 203–251.
7. Owen M. Apologies and Remedial Interchanges: A Study of Language Use in Social Interaction. L., N.Y.: Amsterdam, Mouton, 1983. 192 p.
8. Shvachko S. A. Paradigmatic and syntagmatic aspects of the English numerals. *Philological Treatises*. Vol 1. no 2. 2010. Pp. 149–153.

Anna Zinchenko,

PhD, assistant professor, Sumy State University

Anzhelika Kalchenko,

student, Sumy State University

**ON MANIFESTATION OF ENGLISH IN OTHER LANGUAGES:
CASE OF INTERNATIONALISMS AND ANGLICISMS**

As the process of globalization affects almost every sphere of the modern world, languages and communication are still among its main instruments of

implementation. The English language, being amidst technologically progressive processes and scientific developments, holds the status of a global language, inevitably influencing most national languages around the world. In fact, this influence is of a disputable nature, enriching the national vocabulary on the one hand and halting its self-development on the other.

As the topic of English impacting other languages is gaining more popularity, the present abstract may be considered topical. However, in view of the volume limits for the abstract, the aim of the article presented is to define the character of English words in a national vocabulary, German, in fact, as well as shed light on the history of English words appearance in the German language.

One of the discussion branches in the issue of English manifestation in other world languages tends to examine the nature of the terms «internationalism» and «anglicisms» due to their similarity in definitions. More than an actual lexical type, according to Petralli (1992), the term «internationalism» denotes a number of different lexemes existing in different languages that, in form and meaning, can be referred to as a common «inter» lexeme or lexical source [3]. Thus, «an internationalism is commonly defined as a word attested in several unrelated languages or language families, sharing a similar orthographic or phonetic shape and a partial or identical semantic field; most often, ‘internationalisms’ are of Greek or Latin origin» [4].

It should be noted that a significant number of international organizations operate in technical and scientific spheres. Thus, the English term architecture is an example of an international word shared by a broad range of languages, among which Italian *architecture*, Latvian *architecture*, Polish *architecture*, Romanian *architecture*, French *architecture*, and Ukrainian *architecture* should be quoted. According to Wexler's work, the term «architecture» can be classified as a subclass of internationalisms, defined as «unmarked» or «denationalized» in relation to a particular national origin and borrowed from a wide range of languages «without expressing historical or contemporary ethnocultural or ideological identification with a particular language or linguistic community» [5].

Wexler also identifies another subclass, «vocabulary which is marked negatively with regard to national origin», by which he describes new vocabulary of Latin and Greek origin borrowed to replace existing «undesirable items». For instance, in the 19th and early 20th centuries, Japan conducted the process of modernizing the Japanese language by replacing existing vocabulary with new words of Chinese or Western origin. This method was considered a way for Japan to distance itself from its traditional cultural foundations and align with the modern Western world. The Japanese word for «clothing», «fuku», was substituted with «fashon» (fashion), which is derived from the English word «fashion».

The third type is «marked positively for national origin». In these cases, the recipient language consciously and willingly borrows from a particular donor language in order to establish an ethnocultural, political, and ideological bond and identification with it. Wexler provides the example of the impact of classic Arabic languages on Islamic languages as a show of esteem and dissemination of Muslim culture. [5]

However, as it was stated above, internationalisms are often compared with anglicisms. Cambridge Dictionary defines this term as «an English word or phrase that is used in another language» [6]. The word *meeting* is among well-known examples of anglicisms. This, being of Old English origin with roots from Proto-Germanic, this word is presented in other languages over the world. In addition, the term *meeting* is mostly used in other languages in the context of politics or business. For instance, in French *meeting* is performed in the context of political gathering, the same situation is in Italian language, where these term can be noticed in business terminology. In addition, this term is spread in the set of languages: Ukrainian *мітинг* (business call), German *das Meeting*, Portuguese *meeting*.

For instance, Manfred Görlach, the lexicographer, took the challenge of identifying internationalisms as opposed to borrowings from recognizable national origins seriously when he designed the Dictionary of European Anglophones. His decision was to exclude internationalisms in order to comply, first and foremost, with his definition of Anglicism, i.e., «a word or idiom that is recognizably English in its

form (spelling, pronunciation, morphology) or at least one of the three» [1], whereas most of the neo-Greek or Latin words are truly international, carrying in them no trace of the nation that coined them –unless we have extralinguistic.

The opposite hypothesis of similarity of anglicizations and internationalisms was performed by American linguist John M. Lipski in his paper «Latin American Spanish». The scientist supports the thesis that the terms «internationalism» and «Anglicism» are frequently used interchangeably and that both relate to imported words and idioms that have become part of the target language's lexicon. [2]

We are inclined to believe that the difference between anglicisms and internationalisms lies primarily in the cultural background of the language under study. And it directly depends on the factors that influence the adoption and adaptation of anglicizations and internationalisms in different languages. Nevertheless, both terms can be seen as a reflection of the growing internationalization of languages due to globalization and the dominance of English as one of the main languages in business and politics.

Thus, the phenomenon of internationalism and anglicism is widespread in many languages. The factors that influenced the integration of words of foreign origin into the national language differed. In particular, it is worth highlighting the desire of some countries to carry out language reform to get closer to the Western world or, on the contrary, to protect their language from the influence of neighboring countries. Since English is the dominant language in the world today, there are many words of direct English origin in other languages –anglicizations. However, in our judgment, the cultural and historical experience of the recipient language has a great influence on the classification of these terms.

References

1. Görlach M. A dictionary of European Anglicisms. Oxford, 2001.
2. Lipski J. M. Latin American Spanish. New York : Longman Pub Group, 1994. 440 p.

3. Petrali A. Tendenze europee nel lessico italiano. Internazionalismi: problemi di metodo e nuove parole d'Europa. Rome, 1992
4. Pulcini V. Internationalisms, anglo-latinisms and other kinship ties between italian and english. *Studia Linguistica Universitatis Jagellonicae Cracoviensis*. 2019. P. 121–141
5. Wexler P. Towards a structural definition of 'internationalisms'. Bologna, 1969. PP. 77–92.
6. Anglicism. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/anglicism> (date of access: 28.04.2023)

СЕКЦІЯ 2. ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ СТУДІЇ

Olena Nazarenko,

lecturer at the Department of Germanic Philology

Sumy State University,

Alona Nikolenko,

student, Sumy State University

GENDER ISSUES IN FORMAL COMMUNICATION TRANSLATION

Relevance of the topic. The concept of *gender* entered modern linguistic science in the second half of the last century, associated with a change in the scientific paradigm in the humanities under the influence of postmodern philosophy. Language is actively involved in the process of gender construction, therefore it is considered a powerful means of forming stereotypical ideas about gender, thus gender studies have evolved into an independent field, and the issue of the relationship between language and the gender of its speakers remains very relevant at the present stage. Modern linguistics proceeds from the position that, as Y. Maslova notes that gender is the reason why men and women use language differently («I speak this way because I am a woman/man») [3]. Men's conversation is aimed at obtaining a certain «status quo», while women's conversation is aimed at achieving consent and intimacy [5, p. 45–63].

In the world of linguistics, a field of gender studies has emerged to examine the stereotypes of femininity and masculinity and gender asymmetries fixed in the language as well as the peculiarities of men's and women's linguistic behavior. A significant contribution to the development of this field belongs to George Lakoff, an American researcher whose work has become fundamental to the study of the linguistic characteristics of women and men [7]. Representatives of gender linguistics include James Cameron, Frederic Smith, Jens Otto Harry Jespersen, Mortimer Adler, Olena Zemska, Alla Martyniuk, and others.

The object of the study includes the means of representation of gender stereotypes in the compared languages.

The subject of the study is the ways of holistic reproduction of the content of the original text in translation, taking into account the rules of gender-neutral vocabulary.

The main aim is to establish a correlation between the degree of awareness of gender issues in society and the means of reproducing them in English-Ukrainian translation.

Therefore, the following **issues** were addressed:

- 1) to define the concepts of gender-marked and gender-neutral vocabulary;
- 2) to consider strategies for avoiding gender inaccuracies in the translation process;
- 3) to identify the most appropriate ways of using gender-neutral vocabulary, taking into account their differences in the English and Ukrainian cultural space.

Research key findings. Recent linguistic studies have demonstrated a tendency towards the withdrawal of *feminine* and *masculine* words in formal language, with a focus on identifying such a phenomenon as the consolidation of gender-neutral vocabulary that can meet generally accepted international norms. The guidelines and recommendations are taken from Guidelines for gender-inclusive language in English [6]. It should be emphasized that the gender factor of communication in different languages has distinct ways of reproduction, and therefore appears in various forms, and thus acquires different meanings in English-Ukrainian translation [4]. Due to the relevance of this problem, sufficient attention is paid to the development of recommendations for the use of gender-neutral language while translating gender-marked vocabulary. The basic strategy used to avoid problematic gender issues is to omit the unit, the inappropriate use of which would indicate gender bias at the sentence level [9]:

*No one shall be arbitrarily deprived of **his** nationality nor denied the right to change **his** nationality.*

The removal of the possessive pronoun *his* has no impact on the overall

meaning of the sentence and no semantic loss, but it does eliminate the impression of the dominant role of the masculine gender in the description of fundamental human rights:

*No one shall be arbitrarily deprived of **one's** nationality nor denied the right to change **one's** nationality.*

Similarly, the exclusion of the element *his* does not affect the rendering of the above mentioned in Ukrainian [1]:

*Нікого не може бути безпідставно позбавлено громадянства або права змінити **своє** громадянство.* In the language of formal communication, gender-marked forms of personal and possessive pronouns of the third person singular lose their gendered labeling when replaced by plural forms, for example, *they* instead of *he/she*, *their* instead of *his/her* can be used as the most appropriate options [9]:

*The parent(s) or others responsible for the child have the primary responsibility to secure, within **their** abilities and financial capacities, **their** conditions of living necessary for the child's development.*

However, one should note that the European Parliament recommends avoiding combined genitive forms such as *he/she*, *him/her*, *his/her*, since this affects the level of readability of the text. Even a well-known joke is made about the awkwardness of such a linguistic construction [8, p. 99]:

*Everybody must pick up **his or her** ticket at the counter and make **his or her** way to **his or her** seat on **his or her** own.*

Therefore, below is the version of the sentence where the gender-marked elements have been removed:

*The parent(s) or others responsible for the child have the primary responsibility to secure, within **the** abilities and financial capacities, **the** conditions of living necessary for the child's development.*

The Ukrainian translation also reproduces the possessive pronoun in the plural form in this position, which makes the problem of gender imbalance disappear automatically [2]:

Батько(-ки) або інші особи, які виховують дитину, несуть основну

відповідальність за забезпечення в межах **своїх** здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини.

Gender marking is also inherent in words such as *anybody*, *nobody*, *everyone*, which in English are used without regard to gender, but when reproduced in Ukrainian can be translated as using the masculine markers «кожен», «жоден». Since these words are grammatically marked with masculine gender, they may lead to a misconception about the gender of the person in question. Such words should be replaced with the terms *person or individual* [9]:

Everyone has the right to a nationality. – *Every person has the right to a nationality.* Indefinite pronouns should be translated as «кожна особа» [1]:

Кожна особа має право на громадянство.

It is also possible to apply a neutral generalization to the translation, using the word «усі» to complete the sentence [9]:

Everyone has the right to recognition everywhere as a person before the law.
Усі особи, де б вони не перебували, мають право на визнання їхньої правосуб'єктності.

To summarize, gender-neutral or gender-sensitive language is a type of nationwide language that has been developed to overcome gender imbalance in the linguistic aspect of public communication. As part of the policy of gender neutrality, a number of regulations and rules have been developed and implemented to prevent gender discrimination. The overall goal is to encourage paying proper attention to gender sensitivity in all areas of linguistic and interlingual communication.

References:

1. Загальна декларація прав людини (резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 217 А(III) від 10.12.1948 р.) URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015 (дата звернення: 24.03.2023)
2. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU89K01U?an=455664> (дата звернення: 24.03.2023)

3. Маслова Ю. Мовна репрезентація гендеру. *Острозька академія*. 2009. Вип. 12. С. 224 – 233.
4. Прокопенко А. Гендерна диференціація комунікативних стратегій в англomовному мікроблогінгу. *Сучасні дослідження з іноземної філології: збірник наукових праць*. Вип. 17. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2019. С. 104–111.
5. Cameron D. Performing Gender Identity: Young Men's Talk and the Construction of Heterosexual Masculinity. *Language and Masculinity*. 1997. P. 45–63.
6. Guidelines for gender-inclusive language in English URL: <https://www.un.org/en/gender-inclusive-language/guidelines.shtml> (request date: 24.03.2023)
7. Lakoff G. *Women, Fire and Dangerous Things*. Chicago, 2010. 123 p.
8. Scott J. *Only Paradoxes to Offer: French Feminists and the Rights of Man*. Cambridge, 2016. 157 p.
9. Universal Declaration of Human Rights. URL: <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/> (request date: 24.03.2023)

Olena Nazarenko,

lecturer at the Department of Germanic Philology

Sumy State University,

Yevheniia Bratushka,

student, Sumy State University

TRANSLATION PECULIARITIES OF ADVERTISING TEXTS

This study provides a general description of the concept of translation, characteristics, and classification of advertising texts, as well as modern problems and features of translation of advertising texts. Nowadays, applying linguistic theory to advertisements is in the limelight.

The relevance of the research lies in the conditions of rapid development of

marketing, which covers all areas of market activity. The growing demand for effective advertising is causing fierce competition among advertising agents. Nevertheless, due to the development of the international market, when almost all goods are imported, many of them require the translation of advertisements into other languages to attract a larger audience of consumers. So arises the question of the importance of an objective image of the surrounding reality during translation.

Thus, the translation of advertising texts plays an essential role in our time. In addition, such studies are necessary for the development and improvement of the process of creating and translating an advertising text because it is necessary not to lose the hidden meaning of an advertising message, taking into account the inherent features, customs, norms, and canons of communication of the country into whose language the translation is carried out.

The object of the study is contemporary English advertising texts of world-famous brands.

The subject of the study is translation transformations and peculiarities relevant to current marketing conditions.

The main aim is to develop a range of the most appropriate ways to translate advertising texts keeping the sense and companies' intentions.

Language is an organism that eternally reproduces itself. It is the living activity of the human spirit, the united energy of the people, which emerges from the depths of the human essence and permeates its entire being. Languages divide the world in different ways: what in one language is covered by one word, in another is divided between two words, and in yet another, does not have a verbal expression and is conveyed descriptively by a phrase or a sentence [3].

The translation theory is concerned with a particular type of relations between languages and is consequently a branch of Comparative Linguistics. From the point of view of translation theory, the distinction between synchronic and diachronic comparison is irrelevant. Translation equivalences may be set up, and translations performed between any pair of languages or dialects-'related' or 'unrelated' and with any spatial, temporal, social, or other relationship between them. Relations between

languages can generally be regarded as two-directional, though not always symmetrical. The translation may be defined as follows: the replacement of textual material in one language by equivalent textual material in another language [1].

Advertising text is a text for an advertising message, which includes a title (slogan), introduction, main part, and ending. Like other mass media products – newspapers, magazines, TV programmes, radio broadcasts- advertising materializes as a ready-made media text. Moreover, the concept of «text» concerning the sphere of mass information is used not only to designate a textual verbal series but also to acquire features of volume and multidimensionality, containing such vital components for media production as a visual series in its graphic or television incarnations, as well as an audio series in the form of a product. Therefore, the concept of «advertising text» includes a set of extra-linguistic components: graphics, images, and sounds, the specific set of which depends on the medium of mass information [5].

The advertising text conveys the main content of the advertising message. With its «appearance» and title, the advertising text attracts, attracts the potential buyer's attention, interests him with the explanation, and convinces him to buy the offered product with the arrangement. Primarily, short sentences are used, the meaning of which can be understood by every person.

The advertising text is conditionally divided into four main parts:

- 1) slogan;
- 2) title;
- 3) main advertising text;
- 4) echo phrase [2].

The presence of all components in each advertising text is not mandatory. The presence of other parts is determined by the type of product (service) and depends on some other characteristics. Frequently, ad producers can ignore the headline, putting all the necessary information that will attract the attention of the ad recipient into the tagline. This option is becoming quite common, primarily to reduce the length of the advertising message [4].

The texts of advertising materials have their specificity when translated into another language. Here are some details that need to be fulfilled when translating the texts of advertising materials:

- Accuracy and quality of translation: The translator must ensure an accurate translation to express the author's intention of the original text. It is also essential to ensure the quality of the translation, which allows to convey the necessary information without changing the content of the text:

Open happiness. Coca-Cola.

Відчуї щастя. Coca-Cola.

This translation accurately conveys the English advertisement's content and reproduces the Coca-Cola brand's philosophy.

I'm lovin' it.

Я це люблю.

In this case, with an accurate translation from English to Ukrainian, there is some loss of the emotional power of the original slogan. The English slogan has a brighter emotional tone, which is difficult to translate into Ukrainian. However, this translation preserves the main idea of the slogan – the pleasure of using the product, which aims to increase interest in the brand and attract the attention of buyers.

- Style and tone: Advertising texts should be created so they are attractive to potential customers. The tone should be adequate for the advertised product and appropriate for the target audience. Here is an example of the expanded advertising text in English and German:

From deep cleans and capturing pet hair to quick cleans and versatile hard floor solutions, there's a Dyson vacuum for your needs. Browse the full range by format or cleaning need below.

Dyson hat einem kabellosen Staubsauger für jeden Anlass – vom Saugen von Tierhaaren bis hin zur Reinigung des ganzen Zuhauses. Beantworten Sie vier Fragen, um den richtigen Staubsauger für Sie zu finden.

It is much of work to translate the text in such a way as to attract the consumer. Even if the text needs to be translated accurately, both translators and marketers are

working on it. Moreover, it helps to reach a mutually good result.

- Using the right keywords: Keywords are significant in advertising, so it is essential to know which words to use to attract attention and attract customers:

The world's favourite coffee. Whatever the moment, there's a Nescafé

Кава, яку люблять у всьому світу. NESCAFÉ® насує до будь-якого моменту.

In this example, the main word is used, namely the coffee brand *Nescafé*. Here they translated and conveyed the nature of the thesis that this particular coffee is spread worldwide.

Looking for a delicious and healthy snack option? Try our all-natural energy bars, packed with protein and fiber to keep you satisfied and energized throughout the day. Our bars are made with only the highest-quality ingredients and are gluten-free and non-GMO. Plus, they come in a variety of delicious flavors to suit any taste!

Шукаєте смачний та здоровий варіант перекусу? Спробуйте наші енергетичні батончики, які містять багато білка та клітковини, щоб ви могли задовольнити свій голод та зберегти енергію протягом усього дня. Наші батончики виготовлені тільки з найвищої якості інгредієнтів та не містять глютену та ГМО. Крім того, вони поставляються у різних смаках, щоб задовольнити будь-який смак!

The use of the keywords «all-natural», «highest-quality», «gluten-free», and «non-GMO» are aimed at attracting the attention of customers who appreciate the naturalness and quality of products. The use of the words «protein» and «fiber» may be of interest to athletes and people who care about their health and diet.

Therefore, drawing conclusions, the advertising text tries to convey the properties of the advertised product both with the help of images and with the help of language means. In addition, its success and impact on the recipient will depend on how accurately and systematically the advertising text will be constructed.

The literature analysis on the researched problem shows that many aspects of the translation of advertising texts are only outlined in the works of linguists: there needs to be a complete systematic analysis; there are no general recommendations for adequate translation of advertising texts. However, it was still possible to highlight

some aspects and specifics of the translation of advertising texts. Future research will be devoted to particular translational strategies for different types of advertisements.

References:

1. Catford J. C. A Linguistic Theory of Translation. Oxford University Press 1965. 103 P.
2. Cook G. The discourse of advertising. Routledge, 1992.
3. Kocherhan M. Zahalne movoznavstvo [General linguistics]. Kyiv: Akademiia, 2010.
4. Korolova T., & Demianova N. Functional and semantic characters of an address in Ukrainian and French. Naukovyi visnyk Pivdennoukrajinskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho. Lihvistychni nauky – Scientific Research Issues of South Ukrainian National University named after K. D. Ushynsky. Linguistic Sciences, 28. 2019. 129– 138. DOI: <https://doi.org/10.24195/2616–5317–2019–28>.
5. Ohanian R. Construction and validation of a scale to measure celebrity endorsers' perceived expertise, trustworthiness, and attractiveness. *Journal of Advertising*, 19 (3). 1990. 39–52 pp. URL: <http://www.pliegosdeyuste.eu/n4pliegos/eugeneanida.pdf>

СЕКЦІЯ 3.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Лариса Біденко,

канд. пед. наук

доцент кафедри мовної підготовки іноземних громадян

Сумського державного університету

Азіза Бахабурова,

студентка Сумського державного університету

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ ТУРКМЕНСЬКИМИ СТУДЕНТАМИ (ТИПОВІ ГРАМАТИЧНІ ПОМИЛКИ)

Вивчення української мови іноземними студентами залишається надзвичайно актуальним, оскільки оволодіння мовою є однією з умов успішного опанування професії громадянами, які приїхали на навчання до України. Все більше студентів Середньої Азії бажають вчитися українською мовою. Зважаючи на це, виникає потреба у розумінні особливостей ключових граматичних категорій тюркських мов з метою створення ефективної методики вивчення української мови як іноземної.

Аналіз лінгводидактичної літератури дозволяє стверджувати, що питання вивчення української мови туркменськими студентами є актуальним і своєчасним. Науковці дослідили і провели порівняльний аналіз основних граматичних категорій тюркських і слов'янських мов. На основі власного досвіду викладання української мови в групах, де навчаються туркменські студенти, нами було створено ефективну системну роботу щодо уникнення типових граматичних помилок з урахуванням особливостей двох мов.

Метою розвідки є аналіз типових граматичних помилок у мовленні туркменських студентів.

Завдання дослідження – згрупувати, виокремити та пояснити типові помилки, яких допускаються туркмени під час вивчення граматики української мови як іноземної.

Спостереження за навчальним процесом та проведеного анкетування щодо застосування різних граматичних категорій у діалогічному та монологічному мовленні дозволили стверджувати, що типові помилки, яких припускаються студенти, пов'язані з особливостями рідної мови.

Найчастіше труднощі викликає категорія роду та пов'язаних з цим інших граматичних конструкцій (узгодження прикметника з іменником чи займенником), оскільки туркменська мова аглютинативна і не має категорії граматичного роду. Визначити рід в туркменській мові все ж таки можливо як на лексичному, так і на синтаксичному рівні. В окремих словах, що позначають родинні зв'язки чи називають тварин за статтю, можна визначити рід за лексичним значенням. Наприклад, *ata* «батько», *ogul* «син», *daýu* «дядя», *ene* «мати», *guz* «дочка», *daýza* «тітка», *okuz* «бик», *sygur* «корова», *goç* «баран», *goýun* «вівця». Крім того, деякі іменники можуть бути запозичені разом з формантами, що вказують на рід: *mugallym* – учитель, *mugallyma* – учителька.

Крім лексичного, в туркменській мові може застосовуватись і синтаксичний (аналітичний) спосіб, що вказує на стать. Так, для визначення статі тварин може додаватися слово *erkek*, що позначає приналежність до чоловічого роду, чи *urkaçu*, що відповідно позначає приналежність до жіночого роду. Наприклад, *aýu, erkek aýu* «ведмідь» – *urkaçu aýu* «ведмедиця»; *erkek pişik* «кіт» (“пан кіт”) – *urkaçu pişik* «кішка» (“пані кішка”). Щодо визначення осіб жіночої статі додаються слова *aýal* або *guz*: інженер – *inžener*, інженерка – *inžener guz*, медбрат – *lukman oglan*, медсестра – *lukman guz*. Все це варто враховувати, пояснюючи категорію роду туркменським студентам. Наведемо приклади типових помилок: *Покажіть, будь ласка, ця полувер; мій книжка, наша слово*. Звідси також помилки, що стосуються узгодження прикметників (займенників) з іменниками. Фіксуємо такі варіанти: *там стоїть машина. Яка воно гарне!*

Працюючи з туркменами, потрібно звертати увагу й на граматичну категорію числа. Зауважимо, що в туркменській мові розподіл за числами відбувається додаванням до кореня (основи) іменника двоваріантного афікса -lar/ -ler; приклади: uçak – uçaklar: літак – літаки, öğrenci – öğrenciler: учень – учні. Додавання афікса можливе до будь-якого слова. Якщо афікс множини додано до обчислюваного іменника, то йдеться про певну множинність предметів, осіб тощо (kalem – ручка, kalemler – ручки; defter – зошит, defterler – зошити); якщо ж афікс множини додано до необчислюваного іменника, наприклад абстрактного, як кохання, чи речовинного, як бензин, то мається на увазі або його значна кількість/ обсяг, або ж поширеність на великій території чи інтенсивність реалізації (як наприклад із словами: toz – пил, tozlar – багато пилу; aşk – кохання, aşklar – багато кохання або сильне кохання; petrol – бензин, нафта, petroller – багато бензину, нафти).

Цим пояснюються помилки щодо творення форм множини українських слів. Типовими є помилки на визначення і творення множини є, на кшталт: *дайте, будь ласка, ці пальто. Ти розумієш ця слова?* Особливу увагу треба звертати на відпрацювання умінь щодо творення множини іменників середнього роду. Завдання може бути таким: *поділіть на три колонки слова – жіночого, середнього та чоловічого роду. Утворіть форму множини. Складіть словосполучення.*

За спостереженнями, трапляються помилки у вживанні форм родового та знахідного відмінків. Наприклад, *у мене нема адрес інститута (адресу магазину). Він читає книжка ввечері.*

Дотичним до відмінювання є дієслівне керування, що також викликає труднощі у туркменських студентів. Відсутність видової пари в туркменській мові ускладнює розуміння завершеності дії в українській. Студенти плутають форми доконаного і недоконаного виду, роблять помилки такого типу: *я вчора читаю текст; ми дивиться телевізор зранку.*

В окремих випадках фіксуємо помилкові варіанти вживання дієслівних форм: – *Що вони роблять? – Вони сплють / спить / спали.*

Багато помилок і надзвичайну складність викликають дієслова руху. Так, наприклад, дієслово «їхати», «йти», що мають різне значення в українській, в туркменській мові не розрізняються в залежності від засобів пересування. Одне й те саме слово означає «їхати, йти». Порівняйте: *Men indi iki sagat otlyda* (Я їхав поїздом вже дві години). - *Iki sagat ýögräp barýaryn* (Я вже гуляю дві години). Тому треба на заняттях приділяти увагу опрацюванню та введенню в актив дієслів руху. Типовими помилками є такі: *До університету я йшов на тролейбусі. Ми їхати довго пішком.*

Надзвичайно важливо звертати увагу на особливості вживання прийменників в українській мові, оскільки в туркменській мові такої частини мови не існує, а їх функцію виконують післяслова або суфікси. Зокрема, найчастіше помилковим є вживання місцевого та родового відмінків з прийменником у/в.

Отож, українська та туркменська мови мають різне походження, структуру і функціонування. Це призводить до низки граматичних помилок під час вивчення української як іноземної. Проаналізовані та подані труднощі в опануванні граматики доцільно враховувати викладачам, які працюють з туркменськими студентами.

Список використаних джерел:

1. Ємельянова М.В. Дослідження специфіки використання підручників з української мови як іноземної для навчання студентів з Туркменістану. *Scientific Journal «ScienceRise». Філологічні науки*, 2017. № 1 (1/30). С. 36–39.
2. Орехова Л.І., Кантаржи Н.І. Особливості навчання іноземних студентів української мови. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Педагогіка*. Одеса, 2019. № 3 (122). С. 59–62.

3. Цимбал Н.А. Мета і завдання зіставного лінгвістичного аналізу української і туркменської мов. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/ukr-turkmen_visnuk/2017_2/14.pdf

Наталія Пилипенко-Фріцак,

викладач кафедри мовної підготовки іноземних громадян

Сумського державного університету

Канза Сергїні-Ідріссї,

студентка Сумського державного університету

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Інтеграція української системи освіти в європейський та світовий культурно-освітній простір призвела до збільшення чисельності іноземців, які роблять свій вибір на користь навчання в українських вищих навчальних закладах з метою отримання якісної професійної освіти. Відповідно зростає й попит на вивчення української мови. Іноземці бажають опанувати українську задля подальшого навчання, засвідчити свій рівень володіння мовою під час сертифікаційного іспиту в Україні чи в українських інституціях за кордоном й отримати сертифікат відповідного рівня. Мовна освіта покликана створити сприятливі умови для розвитку вторинної мовної особистості, яка володіє мовними засобами та має необхідні навички спілкування в усіх сферах україномовного середовища. Цього можна досягти за умов доцільно спрямованого процесу навчання студентів української мови як іноземної, зокрема через застосування пріоритетних підходів та ефективних методик.

Отже, **актуальність** нашої розвідки зумовлена спробою визначити найбільш продуктивний аспект у мовній підготовці іноземних студентів у контексті наявних підходів до навчання, що найбільшою мірою забезпечить формування вторинної мовної особистості на заняттях української мови як іноземної.

У роботі ми спираємося на дослідження закордонних [8; 9] та вітчизняних науковців, в яких представлені сучасні підходи до навчання мов, зокрема до навчання української як іноземної: Т. Бесараб, О. Джури І. Дирди, А. Крисоватого, М. Прадівлянного, І. Решетняк, Т. Сергієнко, Г. Строганової, Н. Ушакової, М. Цуркан; керуємося законами, постановами, рекомендаціями місцевого, державного й європейського рівнів, зокрема Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання, Законом України «Про освіту», Стратегічним планом розвитку Сумського державного університету на 2020–2026 роки, Концепцією мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України, Єдиною типовою навчальною програмою з української мови для студентів-іноземців.

Роботи українських науковців з методики викладання української мови як іноземної свідчать про відкритість питання щодо домінування того чи іншого із наявних підходів, про необхідність інвентаризації та модернізації підходів до навчання нерідної мови тощо, що і зумовило **мету розвідки** – дослідити сучасні підходи до навчання іноземних студентів української мови та виокремити з-поміж них пріоритетні. Мета розвідки визначила **завдання** роботи: окреслити поняття *підхід до навчання мов*, зауважити на документи, якими регламентується навчання іноземних студентів взагалі та української мови зокрема, проаналізувати низку лінгводидактичних робіт закордонних та вітчизняних науковців, дослідити сучасні підходи до навчання іноземців української мови та виокремити з-поміж них пріоритетні.

Результати і висновки розвідки. Спираючись на праці вітчизняних дослідників, зазначимо, що *підхід до навчання мови* розглядається як стратегічна концептуальна система, що включає в себе такі процесуально-змістові складники, як-от: закономірності, принципи, форми, методи і прийоми роботи з мовним та мовленнєвим матеріалом, – та сприяє формуванню всебічно компетентної висококультурної духовно багатой особистості.

Аналіз низки теоретичних та практичних праць з методики викладання нерідної мови та з методики викладання української мови як іноземної

засвідчує наступне. У сучасній вітчизняній лінгводидактиці наявні різноманітні підходи до навчання української мови як іноземної, серед яких поширеними є: комунікативно зорієнтований, діяльнісний, особистісно-орієнтований, когнітивний, компетентнісний.

Переваги **комунікативного підходу** у формуванні іншомовної комунікативної компетентності студентів дослідники вбачають у спрямованості зазначеного підходу на формування і розвиток мовленнєво-розумових здібностей та умінь студентів, практику ситуативного спілкування, занурення в україномовний комунікативний процес [1]. Сутність комунікативного навчання визначається наступним чином: процес навчання є моделлю процесу спілкування. З огляду на інтегративні процеси у навчальному процесі прицільна увага саме до комунікативного підходу спричинила появу таких інтегрованих підходів, як функціонально-комунікативний, комунікативно-діяльнісний, комунікативно-когнітивний тощо, які базуються на адекватно реальному процесу мовленнєвого спілкування.

Доцільність **діяльнісного підходу** науковці відзначають у його змістовній діяльнісній лінії; зазначений підхід актуалізує спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток умінь та навичок особистості, як-от: здатність до колективної роботи, самовдосконалення, самореалізація, успішна адаптація у суспільстві, застосування теоретичні знання на практиці [2, с.166], інтерпретація й оцінювання інформації залежно від власної картини світу, рівня розвитку тощо. Діяльнісний підхід створює мотив міжособистісного спілкування, стимулює мовленнєву діяльність завдяки індивідуалізації навчання, зумовлює потребу в навчанні на основі усвідомлення навчальної діяльності як природної частини життєдіяльності тих, хто навчається.

Більшість науковців віддає перевагу **компетентнісному підходу**, який спрямовує процес навчання на формування та розвиток компетенцій особистості, зорієнтований на сучасні вимоги суспільства, покликаний скерувати освітній процес на формування та розвиток загальних і предметних компетенцій, унаслідок чого досягається гармонізація освітніх та життєвих

цілей [5, с. 161]. Центром компетентнісного підходу в навчанні іноземців української мови є формування комунікативної мовленнєвої компетентності, що дозволяє використовувати засвоєну інформацію, вміння і навички відповідно до комунікативних завдань. Показово, що ключові компетентності мають бути узгодженими з етнічними та культурними цінностями й традиціями того, хто навчається, тобто мати особистісно орієнтований характер [4, с. 247], що сприяє індивідуалізації та персоналізації освітньої діяльності. Пріоритет компетентнісного підходу узгоджується з положенням щодо мети навчальної дисципліни «Українська мова як іноземна», поданої у «Стандартизованих вимогах до рівнів володіння українською мовою як іноземною»: «Основним завданням навчання іноземної мови формування у студентів комунікативної компетенції, умінь і навичок мовленнєвої взаємодії в усній і писемній формах відповідно до мотивів, цілей і соціальних норм комунікативної поведінки у різних сферах і ситуаціях» [7, с. 99].

З огляду на принцип людиноцентризму в державній політиці освіти та освітньої діяльності [3, Стаття 6], принцип студентоцентрованого навчання [6] особливого значення набуває **особистісно орієнтований** підхід, сутність якого полягає у спрямованості освіти на особистість того, хто навчається, його потреби і мотиви, а не на «просте» передавання знань. Основою особистісно орієнтованого підходу (як і особистісно орієнтованої парадигми освіти взагалі) є індивідуалізація навчального процесу, індивідуальна освітня траєкторія як персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду [3], що висуває зазначений підхід у формуванні вторинної мовної особистості на передній план. Це положення констатує мету освітнього процесу, яка полягає у всебічному розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, котрі здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на

користь іншим людям і суспільству.

Таким чином, огляд сучасної лінгводидактичної літератури стосовно підходів до навчання української мови як іноземної дає змогу з урахуванням принципу людиноцентризму засвідчити переваги застосування компетентнісного підходу та особистісно орієнтованого підходу: у центрі освітнього процесу знаходиться студент, а система навчання передбачає набуття загальних (базових, основних) і предметних (професійних) компетенцій при максимальному врахуванні індивідуально-психологічних, вікових і національних особливостей того, хто навчається. У контексті поточних висновків подальшої уваги заслуговує дослідження (взаємозв'язку зазначених підходів з/та методики національно-мовної орієнтації у формуванні та розвитку вторинної мовної особистості.

Список використаних джерел:

1. Бесараб Т. П. Переваги комунікативного підходу при вивченні іноземних мов у ВНЗ. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологія.* 2015. Вип. 58. С. 315–317.
2. Дирда І. А. Реалізація підходів до розвитку полікультурної компетентності іноземних студентів у процесі навчання української мови. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер. Педагогічні науки.* 2017. Вип. 3. С. 164–167
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Редакція від 02.04.2020, підстава - 540-IX. *Законодавство України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 05.04.2021)
4. Решетняк І. О. Ключові компетентності майбутнього фахівця з економіки. *Інновації та традиції у мовній підготовці іноземних студентів*: тези доповідей міжн. науково-практич. семінару, 13 грудня 2018 р. Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2018. С. 246–250.
5. Сергієнко Т. В. Підходи до навчання української мови як іноземної в медичних університетах. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні*

технології. 2017. № 6 (70). С. 153–165.

6. Стратегічний план розвитку Сумського державного університету на 2020-2026 роки. Суми, 2019. 93 с. URL: <https://news.sumdu.edu.ua/images/announcements/2019/2019-10-28/SumDU-Strategy-2026.pdf> (дата звернення: 09.03.2023)

7. Цуркан М.В. Методика викладання української мови як іноземної на синхронному зрізі ХХІ століття: тенденції розвитку. Нова педагогічна думка. 2019. № 1 (97). С. 97–102.

8. Gery Cificioglu. Foreign Language Teaching 101: The Competence-Based Approach. URL: <https://www.byarcadia.org/post/foreign-language-teaching-101-the-competence-based-approach> (дата звернення: 09.03.2023).

9. William Thomas Littlewood. Developing a Personal Approach to Teaching Language for Communication. URL: https://www.researchgate.net/publication/330313965_Developing_a_Personal_Approach_to_Teaching_Language_for_Communication (дата звернення 09.03.2023).

Inna Levenok,

PhD in Pedagogy

Lecturer at Language Training of Foreign Citizens Department

Sumy State University

THE IMPLEMENTATION OF EDUCATIONAL HUB-LABORATORIES IN LANGUAGE TEACHING: UKRAINIAN AND EUROPEAN EXPERIENCE

The relevance of this research topic is determined by searching the most suitable possibilities for studying languages, Ukrainian as a foreign in particular, in educational centers, language clubs and hub-laboratories. Lifelong education stimulates cognitive activity, for international students it is definitely important to continue their study from any part of the world, so online hub-laboratories are helpful in it.

The aim of the research is to analyze the implementation of educational hub-laboratories in teaching Ukrainian language on the ground of Ukrainian and European experience.

The main research tasks. On the ground of scientific review sources, terminological analysis, website pages and social network analysis of Ukrainian and European hub-laboratories, systemic analysis to outline the notion of «hub», «educational hub», «hub-laboratory», to outline the role of educational hub-laboratories in teaching Ukrainian language as a foreign.

The results of the research. According to the official information of the Ministry of Education and Science of Ukraine there are 16 educational hubs are currently open both in Ukraine and in other countries, in particular in Poland, Slovakia, Hungary, the Czech Republic, Bulgaria, Switzerland and Great Britain. Educational hubs implement the concept of Life Long Learning. Such an educational hubs help to decide on a profession in accordance with abilities (with the help of artificial intelligence), and help you find a job. Here you can learn about the peculiarities of living in Germany. In addition, excursions and meaningful rest are organized. All events are free [4].

In accordance with the official website information, Ukrainian Minister of Education and Science commented that the mission of the network of Ukrainian educational hubs abroad is to provide an opportunity for Ukrainian children to continue studying according to the Ukrainian state program, and for their parents to acquire the most in-demand skills in the labor market for further employment. That is why this project was identified as a priority in the field of education during the war period [4].

In our research the notion «hub» is defined figuratively as a center of activity, a «network node». By Cambridge dictionary «hub» is outlined as the [central](#) or [main part](#) of something where there is most [activity](#). «Hub-Laboratory» is an online educational center for exchanging opinions, ideas, finding solutions, etc.

The researcher from Toronto (Canada) J. Knight in the [Knowledge and Space](#) book series (KNAS, volume 12) emphasizes, that the education hubs are the most recent

development and constitute the third wave of cross-border education initiatives. Education hubs build on and can include first and second generation cross-border activities, but they represent a wider and more strategic configuration of actors and activities. An education hub is a concerted and planned effort by a country, zone, or city to assemble a critical mass of local and international actors to support its efforts to build the higher education sector, expand the talent pool, or contribute to the knowledge economy [1]. Cross-border education, training, knowledge and innovation initiatives' describe the broad categories of activities and results of the centers. There is a wide choice of initiatives or services that are available depending on the type of hub, priorities of the individual participants [1].

An analysis of the official website of the medical faculty of the Eberhard Karl University of Tübingen confirms that the university, together with the competence center for university didactics in medicine in Baden-Württemberg, is an active developer of medical didactics. The main characteristics of the educational process are student-centered learning; in particular, in professional training, considerable attention is paid to the 177 formation of practical communication skills of the future doctor and patient. Among the important features of training, experts single out team training, guaranteed quality training with comprehensive assessment, provision of practical skills in the simulation center of DocLab, interdisciplinary qualification in the medical didactic center (Eberhard Karls Universität Tübingen). The experience of the medical faculty is taken into account when designing interactive tasks, modeling professional situations, aimed at forming dialogical interaction «studentpatient», «foreign student – practical medical worker». According to the current Procedure for the admission of doctors to practice, a practicum with of medical terminology in close relationship with language discipline. The training sessions take place in the interdisciplinary training center DocLab and are aimed at the development of psychosocial practical skills of patient care and patient safety, professional behavior of future doctors, their personal qualities. Students also get the opportunity to get acquainted with the main directions of Tübingen research, which stimulates their awareness of the responsibility of the medical profession, which is

based on respect for human dignity, moral and ethical behavior and intelligence, tact, and the ability to listen and hear the patient. The practical training of Tübingen medical students is carried out in the interdisciplinary training center DocLab (DocLab) [5, p. 176–177].

Australian scientist and researcher J. McCarthy shares his experience of using the Facebook network to develop communication skills of foreign students. The use of the Facebook social network helps «to immerse foreign students in a foreign language culture, promotes the development of language competences, the development of academic culture» [3]. Sumy State University also has the practice of using the Facebook network, where the Ukrainian-language hub-laboratory «Ukr.Lang.Laboratory for foreign students» (80 members) (co-funded by EU, within the Grant Jeans Monnet Project «Eurovalid») was created on Facebook network. The aim is to promote the Ukrainian language acquisition and expansion of knowledge by foreign students, to stimulate active educational and extracurricular activities on the basis of interethnic interaction. The main directions of Ukrainian language hub-laboratory:

- socio-cultural and cultural-educational (implemented in the involvement of foreign students in learning about the history and culture of Ukraine, Ukrainian cities, Sumy city and Sumy State University in particular through reading texts; viewing videos about Ukrainian holidays, customs and traditions; listening to podcasts on the topics «Acquaintance», «Words of greeting in the Ukrainian language», etc.; study of Ukrainian idioms, phraseological units; excursions, virtual excursions)
- educational and professional (reading and discussion of texts of various levels of complexity (adapted fragments of articles, publications), professionally oriented texts, mind maps, cards on Ukrainian grammar, spelling, resources of online dictionaries of the Ukrainian language.

Viewing and discussion of video materials on educational YouTube channels, news fragments, etc.)

- research (search, analysis of information, preparation and presentation of projects, theses of reports, articles in order to participate in scientific, educational and cultural events, organization of cross-cultural round tables, workshops, discussions for breaking language barriers).

Within the framework of this hub laboratory, students visited a virtual excursion to the Museum of the structure of the human body, got acquainted with the article «Breathe correctly», studied the feminine forms of Ukrainian medical terminology, and celebrated World Heart Day [2].

The study of Ukrainian medical terminology by foreign students is the basis for further understanding of educational material, medical texts, and the formation of Ukrainian-language professional competence. For high-quality teaching, teachers use interactive technologies and hub laboratories, with the help of which foreign students can better understand the educational material, enrich their knowledge of language norms, rules. Also, hub-laboratory practice an online intercultural language meeting, series of author's projects such as «BiEM: United by the language of profession: Ukrainian and International students», «United by the language of profession (ELIT faculty): Ukrainian and International students», «United by the language of art: Ukrainian and International students» (all the events were outlined on official page of Language training of foreign citizens Department).

Therefore, the hub-laboratory promotes the development of language skills of foreign students, creates a foundation for further study of the Ukrainian language as a foreign language. Hub-laboratory is a powerful educational instrument for language teaching, intercultural online meetings.

References:

1. Knight L. Three types of education hubs: Student, talent and knowledge Innovation Models. Springer Publisher, 2014. pp. 29–42.

2. Levenok I.S., Husenko Y.O. Hab-laboratory «Ukr.Lang.Laboratory for foreign students» in social network Facebook as an innovative technology of teaching international students. *Інноваційна педагогіка*. 2022. 49, том 2. С. 176–179. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/49.2.35>
3. Levenok I.S., Sydorenko O.P. Integrating E-learning in Ukrainian language teaching for international students at higher education institutions. *Інноваційна педагогіка*. 2022. 45. С. 275–278. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91247>
4. Ukrainian Educational hub was opened in German. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3585621-ukrainskij-osvitnij-hab-vidkrivsa-u-nimeccini.html>
5. Vasilyeva, T. & Kotenko, S. The transformation of the higher education system in Ukraine: proposals and perspectives, Szczecin: Centre of Sociological Research, 2022, p. 176–177.

Stanislava Zaitseva,

Ph.D. in Social Communications

Lecturer of the Department of Language Training of Foreign Citizens

Natalya Rudenko,

Doctor of Philosophy,

Teacher of the Department of Foreign Languages and Linguodidactics

Sumy State University

DEVELOPMENT OF SPEAKING SKILLS IN UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE CLASSES USING A MOBILE PHONE

The relevance of the topic is that mobile phones are firmly rooted in the everyday life of mankind. Today, mobile phones serve us not only as a means of making calls. It also stores our identity cards, medical records, etc. It is a very popular and multitasking gadget. Therefore, there is a great deal of interest in its

pedagogical use and its impact on every aspect of the learning process, including language learning.

Nowadays, modern mobile phones, the so-called smartphones, are sophisticated smart gadgets far ahead of regular mobile phones, i.e., communication tools that can make calls and write SMS messages [6].

The purpose of the research is to study mobile phones as one of the tools for acquiring speech skills during classes in Ukrainian as a foreign language.

The main results. Until recently, it was believed that mobile phones interfere with the classroom and distract from the process of acquiring new knowledge. Students learn incompletely or superficially. These are the disadvantages of mobile phones in terms of educational activities, as they affect discipline in one way or another. Therefore, some educational institutions (secondary schools, vocational schools) have introduced regulations to improve the efficiency of the educational process and the culture of mobile phone use, in which curators and class teachers are advised to talk to both children and parents about the ethics of mobile phone use, including the prohibition of video recording or photography of participants in the educational process.

In recent years, the use of mobile phones in the educational process in general education and higher education institutions has become widespread. Numerous methods and techniques of teaching with the help of these gadgets have been developed and tested by many practitioners. Over the past year, the social and political processes in Ukraine have made it clear that mobile phones/smartphones can be one of the few alternatives to using them in the learning process, for example, in power outages, etc.

Mobile-assisted language learning (MALL) is learning a foreign language or second language using various mobile devices such as mobile phones, tablets, and personal digital assistants [9].

MALL is a freer way of learning learners can choose to learn a second language anytime and anywhere [7; 8].

Vorona T. O. and Koryagina A. Y. noted that mobile foreign language learning

«enhances visibility, increases the intensity of the lesson, promotes individualisation and differentiation of learning, and improves its quality» [2, p. 57–58].

Thus, modern mobile phones are indispensable gadgets during classes in Ukrainian as a foreign language. Due to the possibility of installing any application, these multitasking gadgets can be used to develop almost all language skills.

Among the advantages are: popularity, i.e., all international students have phones with a standard set of functions and applications, you can download textbooks, various videos, and audio files, it is enough to have only internal memory, even for a small amount of money; mobility, i.e., lightweight and size facilitate transportation.

Reading is one of the first skills that international students need to master. Reading «satisfies the cognitive need of students to obtain new information; ... through reading, the skill of speech develops, vocabulary increases, etc...» [1, p. 24].

Electronic textbooks and manuals can be used to develop reading skills. It is enough to download learning materials. Modern phones can read Word, pdf, and other formats.

Listening skill is a receptive type of speech activity, that performs a communicative function, i.e., stimulates students' speech activity, prepares students for professional activities, etc.

A recorder can be used to develop listening skills or learn new vocabulary. Thus, the teacher, a native speaker of the target language, dictates fragments of the text. Students have to listen and answer the teacher's questions or try to reproduce what they have heard. The skill of writing is mastered simultaneously with the development of speech and vocabulary. It includes three groups of skills: technical, graphic, and spelling [5, p. 187].

The skill of writing with a mobile phone can be formed only in the part of grammar tests in which students are asked to choose one of the proposed answers or to type the answer word.

Speaking skills. With the help of the Recorder application, you can monitor the formation of speaking skills when a student speaks about a pre-selected topic and

records his or her answer. You can also offer students to watch a video or listen to songs or poems. This attracts attention and encourages students to discuss. That is, the teacher asks questions, and students comment on what they have heard and seen. Of course, speaking skills are best monitored in the classroom, but in online learning, you can set exercises such as «record your answer on a Dictaphone». In this way, students develop their speaking skills, and the teacher checks the correct pronunciation, stress, intonation, etc. by ear.

Conclusions. Thus, we have concluded that the use of a mobile phone (smartphone) as one of the tools for acquiring speaking skills during the classes in Ukrainian as a foreign language is effective. Students willingly use their gadgets and complete tasks developed on their basis. The issue of acquiring writing skills is controversial due to the lack of opportunities to develop calligraphy.

References:

1. Богиня Л.В. Навчання читання як виду мовленнєвої діяльності іноземних студентів на підготовчому відділенні. Українська медична стоматологічна академія. 2019. URL: http://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/9878/1/Bohynia_Navchannia_chytannia_iak_vydu.pdf (дата звернення: 04.05.2023).
2. Ворона Т.О. Використання мобільного телефону для розвитку різних видів мовленнєвої діяльності на заняттях з іноземної мови. Закарпатські філологічні студії. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/8/part_2/13.pdf (дата звернення: 05.05.2023).
3. Зозуля І.Є. Розвиток навичок говоріння в іноземних студентів [Електронний ресурс]. Інноваційна педагогіка. 2020. URL: http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29789/Zozylia_2020S1.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 05.05.2023).
4. Клочко Т.В. Технології формування аудитивних навичок у іноземних студентів. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2021. С. 231–235.

5. Максименко Н. В. Формування навичок письма в іноземних слухачів під час початкового фонетико-граматичного курсу з української мови. Сучасні тренди розвитку медичної освіти: перспективи і здобутки : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 24 березня 2022 р. Полтава, 2022. С. 186–189.
6. Alireza Shakarami, Hassan Khajehei, Karim Hajhashemi. Tech-Assisted Language Learning Tasks in an EFL Setting: Use of Hand phone Recording Feature. *International Journal of Applied Linguistics & English Literature*. Vol. 3 No. 5; September 2014
7. Gafni, R., Achituv, D. B., and Rahmani, G. Learning foreign languages using mobile applications. *J. Inf. Technol. Educ. Res.* 16:301. 2017. DOI: 10.28945/3738
8. Egbert, J., Akasha, O., Huff, L., and Lee, H. Moving forward: anecdotes and evidence guiding. *Med. Appl. Intell. Data Anal.* № 1–15. 2012. DOI: 10.4018/978-1-4666-1855-8.ch001
9. Stockwell, G. *Mobile Assisted Language Learning: Concepts, Contexts and Challenges*. Cambridge; New York, NY: Cambridge University Press, 2022.

Євгенія Бурнос,

ст. викладач кафедри мовної підготовки іноземних громадян
Сумського державного університету

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ

В широкому розумінні міжкультурна комунікація – це різноманітні форми взаємодії індивідів, груп або організацій, які належать до різних культур. Вирішальним при цьому є питання значущості культурних відмінностей, їх усвідомлення, розуміння і адекватне врахування в процесі комунікації. Адже

головна мета будь-якого комунікативного процесу – це бажання бути зрозумілим партнером, що передбачає необхідність максимально повно і точно донести свою інформацію, знання і досвід до співрозмовника.

Міжкультурна комунікація характеризується тим, що під час зустрічі з представниками різних культур кожен з комунікантів діє у відповідності зі своїми культурними нормами. При цьому проблема міжкультурної комунікації не зводиться виключно до мовної проблеми. Знання мови носія іншої культури необхідне, але недостатнє для адекватного взаєморозуміння учасників комунікативного акту [1, с. 3].

Готовність іноземних студентів до міжкультурної комунікації формується, перш за все, в процесі гуманітарної підготовки. Значні можливості для формування готовності до міжкультурної комунікації має позааудиторна робота (екскурсії, бесіди, зустрічі, конференції, дискусії, вечори, презентації, відзначення історичних дат, свят, проведення днів культури різних національностей та ін.).

Оволодіння іноземною мовою передбачає не лише навчання іншомовної комунікації, але й формування особистості майбутнього фахівця, здатного до міжкультурного спілкування. Так, зростає роль засвоєння студентами не лише мовленнєвих умінь і навичок, але й країнознавчої інформації про іншомовну країну; норм і способу життя, системи понять, кодексу поведінки, загальноприйнятих форм діяльності, правил, законів, принципів і цінностей суспільства, в якому функціонує мова.

Варто зазначити, що міжкультурна комунікація є особливим видом спілкування; її визначають як спілкування між представниками різних культур. Під міжкультурним спілкуванням розуміють специфічну форму взаємодії людей із передачі інформації, цінностей, норм і традицій від людини до людини, що здійснюється за допомогою мови й інших мовних систем. Таким чином, формування міжкультурної комунікації необхідно здійснювати на основі міжкультурної взаємодії. Осягаючи культурні реалії іншомовної країни в процесі вивчення іноземної мови, іноземні студенти не лише долучаються до

іншої культури, але й порівнюють дві культури – рідну та іншомовну, виходячи за межі культурної орієнтації. Сприйняття елементів іншомовної культури відбувається інтенсивніше, коли здійснюється процес свідомого порівняння іноземної та рідної мов. У процесі взаємопроникнення культур студенти застосовують пізнавальні способи рідної культури та використовують набутий досвід для усвідомлення іншомовної культури, починають орієнтуватися під час міжкультурного спілкування та діяти відповідно до загальноприйнятих норм цієї культури. Культурологічна обізнаність сприяє правильній інтерпретації подій, що відбуваються в конкретній ситуації в іншомовному середовищі. А також запобіганню непорозуміння в процесі міжкультурного спілкування.

Основне завдання процесу підготовки студентів до міжкультурної комунікації полягає у формуванні готовності до засвоєння особливостей національно-культурної специфіки мовленнєвої поведінки носіїв мови, системи культурних цінностей, зразків мовленнєвої та паралінгвістичної поведінки, прийнятих у іншомовному середовищі. Серед умінь і навичок міжкультурного спілкування виокремлюють: уміння поводити себе доброзичливо, толерантно, з повагою; уміння правильно, стисло, логічно висловлювати свої думки; уміння точно й доречно висловлюватися з огляду на традиції іншомовних партнерів; ставити запитання; реагувати на відповіді співрозмовника; уміння правильно використовувати та розуміти невербальні засоби спілкування, правильність використання інтонації, темпу мовлення, проявів емоцій, міміки.

Формування готовності студентів до професійного спілкування в іншомовному середовищі має ґрунтуватися на таких принципах:

- 1) принцип професійної спрямованості навчальної діяльності студентів (процес підготовки має бути організований як моделювання комунікативних ситуацій, які максимально наближені до реального професійного спілкування);
- 2) принцип між предметних зв'язків іноземної мови зі спеціальними дисциплінами, який передбачає отримання знань зі своєї майбутньої

спеціальності та оволодіння вміннями й навичками іншомовного спілкування для здійснення майбутньої професійної діяльності.

- 3) Принцип культури логічності, який передбачає не лише ознайомлення з іншомовною культурою (оволодіння соціокультурними знаннями), але й через відповідну систему вправ – формування вмінь і навичок стандартизованої комунікативної поведінки, яка є характерною для взаємодії в тій країні, мова якої вивчається [3, с. 34].

Для того, щоб досягти ефективних результатів у формуванні готовності студентів до міжкультурного спілкування у процесі вивчення іноземної мови, серед завдань, які необхідно вирішувати, можна вказати наступні:

- насичення змісту навчальної програми дисципліни «Українська мова як іноземна» країнознавчими та культурологічними матеріалами;
- розробка та впровадження завдань (ситуацій) актуальної соціокультурної спрямованості;
- удосконалення різноманітних форм, методів, прийомів і засобів навчання;
- використання інтерактивних методів навчання;
- надання переваги нетрадиційним формам організації занять [2, с. 179].

Мовленнєві ситуації, що створюються на занятті викладачем, мають моделювати умови реального використання іноземної мови у спілкуванні з представниками іншомовної культури. Так, на практичних заняттях з української мови іноземні студенти медичного інституту відпрацьовують рольові ігри. Беручи участь у рольовій грі, студенти засвоюють норми мовленнєвої та немовленнєвої поведінки. Інтерактивні форми та методи навчання допомагають зробити кожного студента не лише слухачем чи спостерігачем, але й активним учасником освітнього процесу. Для вирішення навчальних завдань викладач може використовувати наступні інтерактивні методи: «мозковий штурм», навчальні групові дискусії, рольові і ділові ігри, кейс-метод. Залучення студентів до міжкультурної комунікативної діяльності на основі інтерактивних методів навчання сприяє розвитку рефлексивних здібностей, емпатії та толерантності, розвитку навичок міжкультурного

спілкування. Успішне навчання іноземної мови неможливе без навчання міжкультурного спілкування та вивчення іншомовної культури.

Список використаних джерел:

1. Баран Н.А. Окремі аспекти викладання української мови як іноземної. Актуальні проблеми викладання української мови як іноземної: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Білоцерківський НАУ, 2019. С. 3–5.
2. Колбіна Т.В. Організація іншомовної підготовки студентів на засадах культурологічного підходу. Інновації та традиції у мовній підготовці іноземних студентів: збірник статей за матеріалами Міжнародного науково-практичного семінару. Харків: Видавництво Іванченко І.С., 2019. С. 178–185.
3. Радченко І.Б. Вступ до теорії міжкультурної комунікації: конспект лекцій. Харків: УкрДУЗТ, 2021. 80 с.

СЕКЦІЯ 4.

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

Наталія Симоненко,

канд. пед. наук

викладач кафедри іноземних мов

Сумського державного університету

РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ ДОСЯГНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Актуальність дослідження. Основною метою навчання іноземних мов у вищій медичній освіті є формування та розвиток комунікативної культури студентів, навчання практичному володінню іноземною мовою та формування іншомовної компетенції майбутніх медиків. Володіння іноземною мовою є обов'язковою складовою професійної підготовки майбутнього фахівця медичної галузі. Пріоритетне значення при вивченні іноземної мови у виші надається таким методам організації освітнього процесу, які дають змогу враховувати індивідуальні особливості студентів, стимулюють їхню пізнавальну активність, забезпечують розвиток творчого нестандартного мислення тощо.

Створення нових можливостей для підвищення мотивації навчання та професійної іншомовної компетенції студентів медичних спеціальностей, можливе, на нашу думку, за рахунок вивчення особливостей та практичного досвіду впровадження методу «рольова гра» (Role Play), яка активно застосовується у процесі викладання іноземних мов у медичному виші.

Метою нашої роботи є аналіз особливостей застосування рольової гри як засобу досягнення професійної іншомовної компетенції студентів медичних спеціальностей.

Відповідно до визначеної мети у нашому дослідженні розв'язуються такі **завдання**: 1) опрацювати наукову літературу з теми дослідження; 2) з'ясувати

значення та обґрунтувати застосування рольової гри для підвищення іншомовної професійної компетентності студентів медичних спеціальностей.

Основні результати дослідження. Мета застосування рольових технологій в навчанні – розвиток стійкого пізнавального інтересу у студентів через різноманітні ігрові навчальні форми. Рольова гра являє умовне відтворення її учасниками реальної практичної діяльності людей, створює умови реального спілкування. Ситуації, що моделюються в рольовій грі, дозволяють наблизити мовну діяльність на заняттях до реального спілкування. На нашу думку, рольова гра сприяє формуванню навичок діалогічного і монологічного мовлення, активізації мовленнєвої діяльності.

Дослідниця Л. Русалкіна виокремлює обов'язкові компоненти в організації та проведенні рольової гри в процесі підготовки майбутніх лікарів: 1) моделювання умов і динаміки професійної діяльності; 2) ігрове моделювання змісту й форм майбутньої діяльності; 3) співпраця студентів і викладачів у процесі розв'язання конкретних навчальних проблем; 4) діалогічне спілкування студентів у процесі гри; 5) проблемність змісту імітаційної моделі й процес його розгортання в ігровій діяльності [1, с. 125].

Практична спрямованість рольових ігор набуває особливого значення в медичному виші, де іноземна мова вивчається у тісному взаємозв'язку із професією, тому на етапі навчання рольові ситуації максимально наближені до майбутньої професії. Рольова гра – це мовна, ігрова та навчальна діяльність одночасно. З точки зору студентів, рольова гра – це ігрова діяльність, в процесі якої вони виступають в різних ролях. Навчальний характер гри ними часто не усвідомлюється. З позицій викладача мета гри – формування та розвиток мовних навичок і умінь студентів. Викладач виступає в ролі фасилітатора, який може допомогти, направити, підказати.

Рольові справи можуть варіюватися від простих («Як би ви представили себе пацієнту?») до складних (в ході гри студенти вирішують певні етичні проблеми щодо лікування пацієнтів. Так, наприклад, студентам можна запропонувати розіграти ситуації за такою схемою: працівник реєстратури –

пацієнт; медсестра поліклінічного відділення – амбулаторний хворий; дільничний лікар – пацієнт; головний лікар – родичі пацієнта тощо. Зазначимо, що обов'язковим елементом рольових ігор є розв'язання однієї або декількох проблемних ситуацій, що забезпечує максимальну активізацію комунікативної діяльності студентів.

Для успішної рольової гри доцільно розділити студентів на малі групи. Необхідно розподілити ролі та встановити ліміт часу для побудови діалогу. Можна проводити обмін ролями і дати кожному студенту шанс бути лікарем, медсестрою та пацієнтом. Якщо є час, можна дати можливість групам представити свою сценку всій аудиторії [2].

На думку Л. Русалкіної, у процесі «рольової гри» студенти об'єднують зусилля, досвід, творчий потенціал для спільних дій, що допомагає створити сприятливе навчальне середовище, в якому студенти самі регулюють правила і відчують психологічну та творчу свободу [1, с. 123]. Як зазначають дослідники, перевага гри полягає у свободі вибору: можливості невдачі, експериментування, особистих вподобань, фокусування зусиль – тобто свободи індивідуалізації навчальної структури [4, с. 91]. У медичній освіті гра застосовується як метод формування психомоторних навичок та як засіб для формування навичок роботи у команді і прийнятті рішень [4, с. 91]. На нашу думку, гра сприяє розвитку самостійності, критичного мислення та формуванню навичок прийняття рішень, як самостійних так і групових.

Проводити рольову гру доцільно дотримуючись певних вимог:

- 1) спрямування на стимулювання мотивації навчання, інтересу і бажання брати у ній участь;
- 2) гра повинна ґрунтуватися на основі реальної ситуації спілкування;
- 3) ретельна підготовка гри з точки зору змісту, форми та чіткої організації;
- 4) рольова гра повинна бути прийнята всією групою;
- 5) створення доброзичливої творчої атмосфери, почуття задоволення, радості;
- 6) рольова гра «підказує» студентам мовні моделі, які можна використовувати для висловлення власної думки щодо навчальної ситуації

в залежності від соціальної характеристики учасників;

- 7) рольова гра несе в собі момент несподіванки, з яким так часто зустрічаються студенти в процесі навчання. Під час рольової гри, як і в реальному спілкуванні, учасники повинні слухати, один одного, так як, не знаючи заздалегідь, що скажуть їхні партнери, вони повинні швидко думати і однаково реагувати на репліки своїх товаришів [3, с. 179].

Отже, проведений аналіз дозволяє констатувати, що використання рольової гри допоможе зацікавити навіть самого невмотивованого студента, допоможе розкритися, підвищити мотивацію до вивчення іноземної мови у медичному ЗВО. За умови правильного використання рольової гри можна отримати такі результати:

- 1) мотивацію студентів та вищий рівень їх залучення у навчальний процес;
- 2) швидке досягнення навчальних цілей;
- 3) співпрацю та здорову конкуренцію;
- 4) вищий рівень уваги та концентрації на навчанні;
- 5) сприяє створенню осмисленого навчального досвіду.

Список використаних джерел:

1. Русалкіна Л. Г. Використання ділових і рольових ігор у процесі навчання іноземної мови студентів медичних ВНЗ. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі : зб. наук. праць. Вип. 26. Харків, 2015. С. 119–127.
2. Bring on the Drama! 11 Role Play Topics for the ESL Classroom. URL: <https://www.fluentu.com/blog/educator-english/esl-role-play-topics/>
3. Heru, A. M. Role Play in Medical Education to Address Student Mistreatment. *Virtual Mentor*, 16(3), 2014. p. 177–181.
4. Patricia A. Thomas, David E. Kern, Mark T. Hughes, Belinda Y. Chen. Curriculum Development for Medical Education: A Six-Step Approach. – Baltimore : Third Edition : Johns Hopkins University Press, 2016 – p. 300.

Larysa Otroshchenko,

Ass. Professor

Sumy State University

Tetiana Pedos,

student of Sumy State University

MOTIVATING STUDENTS WHILE TEACHING ENGLISH

Learning English is one of the most valuable investments an individual can make in personal and professional development. It is a skill that provides numerous benefits and opportunities in the short and long term. From boosting career prospects to broadening cultural horizons, mastering the English language can bring a wealth of advantages.

One of the most significant benefits of learning English is communicating with people worldwide. English is the international language of business, science, and technology, and it is spoken by more than 1.5 billion people worldwide. Speaking English can allow individuals to connect with people from diverse cultures, opening doors to new perspectives, ideas, and possibilities. Another benefit of learning English is that it can improve career prospects. English proficiency is a highly sought-after skill in many industries, and it can enhance job opportunities and earning potential. Many multinational corporations require their employees to speak English fluently, and proficiency in English can be an asset in fields such as business, finance, medicine, and engineering.

Successful language learning is only possible with motivation, as it helps students stay focused, engaged, and positive. Motivation is indicated by the intensity (or energy), direction, and persistence of a goal-directed behavior or action (1, p. 11).

There are some effective proven strategies and conscious steps for motivating students to study English:

- Encourage healthy competition;
- Be serious about fun;
- Change up the scenery;

- Give positive feedback;
- Make things practical;
- Vary one's teaching style;
- Tell students what one's goals are;
- Take time off sometimes;
- Teach students tools for learning, not just information;
- Make the class communicative (2, p. 11).

Undoubtedly, learning any foreign language can be challenging, especially for non-native speakers. Fortunately, there are several effective methods that educators and language tutors can use to help students learn English. We want to present some methods how to help students to learn English:

- Practicing reading aloud is the key to improving one's pronunciation. Thus, books and poems are effective helpers at this point.
- Bring interactive activities into learning. Playing skits in the company's circle is not only fun but also a rewarding experience.
- Work and routine are good things for education. Listening to audio recordings of lessons will help students absorb new information and stay in the flow.
- Writing a transcription in one's native language helps memorize new words more easily. By combining English with another language, learning becomes more precise for perception.
- Use the newly learned words as often as possible. Repetition allows students to master new vocabulary for further use in different situations.
 - When reading an article, signing the translation of a phrase above the lines makes one's brain compare the two languages and absorb new information faster.
 - A good habit is setting aside 30 minutes daily to learn English. As the volume of training material increases, increase the training time.
 - Practice one's discipline. After all, with the proper desire and work, training becomes meaningful and effective.

In conclusion, motivating students to study English requires a tailored

approach considering their interests, goals, and learning style. Motivation is the influential factor and the driving force that propels students forward and helps them to overcome obstacles and achieve their language learning goals. Using relevant materials, and technology, creating a supportive environment, using real-life scenarios, and setting achievable goals are some of the proven strategies that can be used to motivate students to study English. By using these strategies, educators and tutors can create a more engaging and effective learning experience for their students.

References:

1. David Yun Dai, Robert J. Sternberg. Motivation, Emotion, and Cognition Integrative Perspectives on Intellectual Functioning and Development. –Lawrence Erlbaum Associates, Publishers Mahwah, New Jersey London. 473 p.
2. Best Teacher Ever: How to Motivate, Engage, and Teach Better Lessons. – The Entire Busy Teacher Library. 2022. 63 p.

Svitlana Mikhno,

PhD in Pedagogical Sciences,

senior instructor of the department of foreign languages and linguodidactics

Sumy State University

Svitlana Zolotova,

senior instructor of the department of foreign languages and linguodidactics Sumy

State University

METHODOLOGY FOR CREATING STUDENTS' PERSONAL BRANDS THROUGH CAREER-ORIENTED LANGUAGE COURSES

2022 has been a challenging year for universities and teachers who have had to adjust to new ways of working. More than ever, there is a need for educators not only in our country, but around the world to search for new methodologies in order to find effective ways of ensuring students to continue learning, either remotely from

home, in physically-distanced, face-to-face classrooms, or a combination of the two.

A lot of attention should be drawn to students' language acquisition process and its affective factors in the online environment by providing ideas, strategies, and possible solutions for technical and pedagogical problems that might arise in this teaching context.

Both teachers and students have confronted some unexpected problems connected with the ways of teaching and learning a foreign language under the conditions of war using a foreign language as a tool to help students to find their place in the future world. The education system and learning are changing in response to these challenges.

Foreign language instructors who are successful in obtaining possibilities of moving from traditional lessons to the process of preparing career-specific courses for certain students should plan a modified teaching approach. Primarily, this will involve concentrating on the ways of helping students to create their personal brand for their future careers.

Relevancy is the keynote of all guidance on the selection of situations, vocabulary, and cultural material to be taught. Communication and a very special style of teaching is the goal of all classroom activities. There are many effective techniques for achieving this goal, and they all generally involve a lot of discussions. Vocabulary should be meaningful, presented in a realistic context, not in isolation.

It is of great importance to highlight the great value of career-oriented language training with an accent on the creation of a personal brand that will help the student to achieve his ambitious goals in the future [1; 2].

The foreign language teacher who plans to teach a career-related course must be able to answer the most important questions: 1) What material and cross-cultural issues are relevant to the student's future job? 2) What amount of grammar, vocabulary, and skills development material should be included in this course? 3) What is the best way to expose this material in order to achieve the objective of the course? 4) How the material, which reveals the importance of creating a personal brand, should be delivered in foreign language lessons?

Here are some issues to be discussed at lessons.

Personal branding uses key corporate principles and practices to enable individuals to manage their image in the workplace [3]. Before you read on, take a few minutes to think about the following questions. Then compare your answers to the comments in the article.

- Why do you need a personal brand?
- What steps should you follow to create such a brand?
- What channels can you use to communicate your personal brand?
- What role does culture play in personal branding?
- Why do you need a personal brand?

It will be easier to help students create an effective personal brand if you follow these key steps and include these issues in a classroom discussion:

1. Define your personal brand vision. When was the last time you thought about what you want to achieve at work over the next three, five, or ten years?

2. Ask yourself questions both about specific career objectives (What do I want to become? How much do I want to earn?) and about general professional objectives (What kind of leader do I want to be? What kind of team do I want to work in?). This process enables you to devote the appropriate amount of energy to the right areas and also plan to reach meaningful career goals.

3. Define your personal brand. This step is to define a unique and impressive professional brand. Start by creating a short statement of who you are: the values you represent, your key qualities, and what makes you unique.

4. Tom Peters suggests that your uniqueness includes not only general personality descriptions but also four key aspects of working life: your vision and style as a leader; what makes you special as a team member; your technical expertise; and your ability to help deliver results. Think about your own uniqueness by answering the following questions. You will find some useful examples of language to answer these questions, see the survival guide section below.

Leadership vision: 1) What inspires and motivates you? 2) How do you inspire and motivate others? 3) Where are you taking people?

Team focus: 1) What do you see as your greatest strength in a team? 2) What do your colleagues admire most about you? 3) What's special about working with you in a team?

Technical ability: 1) Where are you excellent? 2) What are you known for doing better than others? 3) What is your particular genius?

Pragmatic results: 1) What have you achieved that you are most proud of? 2) What will you deliver to your management? 3) What unique benefits do you offer the customer?

5. Promote your personal brand. No matter how good a brand is, it will be of little value if it isn't promoted well. That is why companies spend millions on advertising to increase the visibility of their brands. The same is true of personal branding.

6. It is essential to move on from creating the brand to making sure it is experienced by key stakeholders – that is, the people with whom you work and who have direct or indirect influence over your career development.

It will be inevitably important to create an atmosphere at lessons where students avoid the native language while presenting the main concepts of personal branding. This can be accomplished by means of several rather simple techniques:

1. The instructor should set an example by refraining from using NL (native language) himself.

2. Every day the students should leave the classroom speaking and understanding the target language (greetings, saying «goodbye», expressions – «my name is, what is your name?»).

3. The teacher must create some firm basic rules for the use of the target language, explaining why NL should be avoided.

4. Students who use their native language must be fined in some ways, and those who refrain from using it must be given some kind of appreciation.

5. The instructor must use a variety of activities using online educational platforms.

6. The lesson can start five minutes earlier to allow a short period during which students may ask questions in English and communicate with their peers, using a foreign language.

Thus, foreign language instructors focus on diverse methodology for creating students' personal brands through career-oriented language courses. Whatever technique achieves objectives successfully, can be considered an effective methodology.

References:

1. Girard, Tulay & Pinar, Musa & Lysiak, Lori. Understanding Student Perceptions of Their Personal Branding in Higher Education. *Journal of Higher Education Theory and Practice*. Vol. 20 (13). 2020. pp. 136–146.

2. Kushal, S., Nargundkar, R. Employer-oriented personal branding: methods and skills for Indian business school students. *Higher Education, Skills and Work-Based Learning*. Vol. 11 No. 1. 2021. pp. 48–58.

3. Personal branding. A brand new you. *Business Spotlight*, № 5. 2008. pp. 30–36.

Ganna Kozlovska,

Ph.D., Associate Professor

Department of Foreign Languages and Linguodidactics

Sumy State University

STUDENTS' PROFESSIONAL DEVELOPMENT VIA FOREIGN LANGUAGES LEARNING

Economic and political life of the country influences all spheres nowadays and gives new challenges for the educational process. The future specialist faces many requirements, as he needs to be highly qualified, competitive, and competent. Moreover, he must have good command of at least one foreign language that today is considered to be priority-number-one component of professional culture and competence of any specialist. Knowledge of foreign languages improves chances for

professional development and contributes to mobility of Ukrainian students into the international community. All these facts mentioned above show *the topicality* of the problem of the current research.

Modern European language policy is oriented for multilingualism of all citizens of the European Union without which the integration is impossible. The research *is aimed* at showing that foreign language learning is the real asset and the profitable investment in future.

We share the view that learners have to become the subject of educational activity, its active participant and creator [1]. In such situation study is filled with personal content while the practical tasks include various aspects of future professional activity of a student. This is the real preparation for the real work.

Motivation of students to foreign language learning is shaped through:

- availability of internal motifs (intrinsic/inner motivation) to master foreign language;
- availability of cognitive and communicative needs;
- desire to improve and polish his/her own speech (ability of extralinguistic means of communication);
- aspiration of mastering the quality of his/her own language culture (the use of linguistic means in accordance with the aim, conditions, situations of communication) [2, c. 494].

The combination of theoretical and practical aspects of the English language teaching can be given on the example of the subject *English Language (Professional Course)* – the compulsory course available for the students of the specialty «Management», study programmes «Economics and Business Innovation», «Administrative Management».

The subject *English Language (Professional Course)* is aimed at formation and further development of professionally-oriented foreign language communicative competence of students. That is required for performing the tasks related to education and further professional activities, as well as improving practical skills of English in different kinds of language activities in the scope of the subject matter conditioned by

academic and professional needs. The Syllabus of the subject covers variety of topics as «Projects», «Money», «Investment», «Innovation», «Making decisions».

The topic «Projects» deals with project planning and managing a project. Students will read the text about managing a project and they will know about running massive construction projects. Students will learn that a project is a complex series of tasks which have to be completed within a specific time period and with limited financial resources.

The topic «Money» discusses attitudes to money. Students read two financial reports from Financial Times, listen to the interview with the founder of a finance firm. Language work embrace words and expressions for talking about finance and describing trends. Case study focus is on angel investments or how to choose a company to invest in.

In the topic «Investment» students will learn that most business ventures start as investments by entrepreneurs, who hope to make financial gains or returns on investment. Money for a new business may come from banks, or from venture capitalists and business angels, who also give entrepreneurial advice. Career skills focus is on prioritizing, namely on status and society. Decision section deals with dilemma ‘Your money or your reputation?’

The next topic deals with «Innovation» which has become a critical factor for commercial success. Business can innovate in a number of different ways: by launching products with new features, by providing improvements to existing services, by introducing more effective business practices and by finding new markets and sources of supply. Launching an innovation involves a degree of risk but, if successful, an entrepreneur can produce better returns as margins will be high especially when competitors’ products become obsolete as a result. The grammatical focus is on past modals.

The topic «Making decisions» deals with company crises and worst-case scenarios in business. Communication skills and tasks focus on discussing making decisions in difficult situations, doing a quiz on life-and-death decisions, holding a crisis management meeting.

Such combination of topics is incredibly important in ensuring that students acquire practical skills in communicating on the professional topics. In professional culture of engineers and economists there are the following functional components and elements: epistemological, humanistic, normative, informational, communicative, and educational. The teacher should take into account all that while choosing the topics for discussion, case studies, writing business correspondence.

Individual tasks can include the preparation of tasks of different levels, individual and group projects, various tests and quizzes that are both informative, interesting and at the same time useful from the point of practical application. A teacher in such a case stimulates cognitive activity of students [3], motivates them, and helps them to form critical and creative thinking and positive attitude to study.

Thus, professional culture of future specialists is very important in the process of forming a personality. Foreign language learning/teaching must be observed through the prism of their professional activity. That is why a teacher must help first-year students in their professional adaptation, on the one hand, and, on the other hand in foreign language learning. Moreover, a teacher must provide master-students with practically oriented materials that will be useful for them in future. In such a case, students will learn any foreign language not because they need to but because they are really interested in it.

References:

1. Бучацька С.М. Психологічні особливості підготовки студентів з іноземної мови: зб.наук.праць №33ю Ч. II. Хмельницький: Вид-во Національної академії ДСПУ, 2005. С. 139–142.
2. Цимбрило С.М. Іноземна мова як невід’ємна складова формування професійної культури майбутніх інженерів. *Young Scientist*. №3(43). 2017. С. 493–497.
3. Absalyamova Larysa, Kozlovska Ganna, Lisniak Nataliia, Shandra Nataliia, Kichuk Antonina, Orendarchuk Oksana. Formation Students’ Perceptual

Інна Жукович,

канд. філол. наук

доцент кафедри № 5 Військового інституту інформатизації та телекомунікації
імені Героїв Крут

МЕТОДИ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Англійська мова є однією з офіційних мов Європейського Союзу (ЄС) і використовується як мова комунікації в багатьох сферах, таких як: наука, кібербезпека, політика, військова справа. Тому підвищення статусу англійської мови в контексті євроінтеграції має велике значення. Одним із пріоритетних завдань європейської інтеграції є розвиток спільної європейської мовної політики, що передбачає сприяння розвитку різних мов ЄС і підтримку багатомовності в європейському просторі. Знання англійської мови в сучасному суспільстві є запорукою успіху для омріяної професії у майбутньому. Проте ці здобутки неможливі без ґрунтовної мовної підготовки. Використання різних методів навчання спонукає не лише студента, але й викладача до постійної творчості, сприяє розвитку педагогічних здібностей, орієнтує на пошук унікальних якостей студентів, особливостей їх мислення.

Саме тому кожен вищий навчальний заклад прагне забезпечити учасників навчального процесу максимально-ефективними методами вивчення англійської мови. Особливо це важливо не лише для цивільних спеціальностей, але й військових, що відкриває нові горизонти для співпраці із закордонними партнерами в оборонній галузі, міжнародними правовими організаціями, для реалізації міжнародних договорів та програм тощо.

Мета дослідження. Охарактеризувати сучасні методи навчання англійської мови для курсантів вищих військових навчальних закладів України.

Джерела дослідження. Вивченням новітніх технологій, методів та прийомів викладання англійської мови у вищих військових навчальних закладах займалися й продовжують цю справу багато провідних вітчизняних науковців, а саме: В. Ф. Басанець Р [1], І. М. Березнева [2], Р. О. Гришкова [3], Л. Романишина, І. Bloшинський, Н. Казакова [4] та ін.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що поняття метод було взято з давньогрецької мови й означає шлях до чогось, спосіб пізнання, а метод навчання – шлях навчально-пізнавальної діяльності учнів до результатів, визначених завданнями навчання. Ми у своєму дослідженні оперуємо тлумаченням поняття методу Р.О. Гришкової, яка вкладає в це поняття єдність принципів навчання і таких компонентів методики, як мета, зміст, технологія та засоби навчання мов. В основі класифікації методів навчання лежать найрізноманітніші ознаки. Залежно від того, який аспект мови переважає в навчанні, метод має назву граматичного чи лексичного. Згідно з тією роллю, яку відіграють рідна мова та переклад у процесі навчання мови, методи діляться на перекладні та неперекладні (прямі). Назва методу може бути зумовлена видом мовленнєвої діяльності, що складає мету навчання, у зв'язку з чим розрізняють усний метод та метод навчання читання [4, с. 65].

Звичайно, що кожний метод навчання має свої сильні та слабкі сторони. Ефективність їх застосування визначається специфікою конкретного навчального процесу. Універсальних рекомендацій щодо застосування методів не існує. З метою максимальної ефективності навчання, плануючи конкретні заняття, педагог має вибирати такі методи, які забезпечуватимуть активну участь слухачів. В. Басанець зазначає, що досвід викладання іноземної мови показує, що найдоцільніше використовувати насамперед такі методи, які допомагають розвивати у слухачів бажання працювати творчо, продуктивно, прагнути до активних дій, досягати успіхів і мотивувати власну поведінку, намагаючись удосконалити моделі поведінки, що вкрай важливо для успішної

професійної діяльності. Серед відомих методів парної і групової роботи слід виділити такі: внутрішні / зовнішні кола (inside/outside circles); мозковий штурм, або метод генерування ідей (brainstorm); читання зигзагом (jigsawreading); обмін думками (think-pair-share); рольові ігри (role-play); кейс-метод аналізу ситуацій (case study) [1, с. 16].

Розглянемо особливості використання найпоширеніших методів інтерактивного навчання іноземних мов курсантами вищих військових навчальних закладів. Це – дискусія, метод моделювання конкретних ситуацій, кейс метод, метод проєктів. Важливу роль відіграє і використання аутентичного матеріалу на заняттях з англійської мови. Звичайно що кожен метод заслуговує на увагу. Сучасний викладач часто віддає перевагу еклектичному способу навчання іноземних мов що полягає у довільному підборі прийомів та засобів запозичених із різних методів.

Л. Романишина, І. Блошинський, Н. Казакова вважають, що дискусія може розглядатися як активне вираження курсантами своїх думок. Обговорення під час дискусії може бути організоване в різний спосіб. Розглядаючи метод «Шумні групи», необхідно зауважити, що проблемна ситуація обговорюється в маленьких групах упродовж декількох хвилин, після чого курсанти представляють різні шляхи вирішення проблеми [4, с. 228]. Доволі часто використовуються й дискусійні форми. Перш за все сюди можна віднести «Мозковий штурм» (Brainstorm), що містить спільне розв'язання проблем. Його метою є забезпечення генерації ідей для неординарного рішення певної проблеми. Загальновідома технологія, суть якої полягає в тому, що всі курсанти по черзі висловлюють власні припущення. Висловлене не критикується і не обговорюється до закінчення висловлювань. Така техніка використовується на етапі мотивації, щоб розвивати творчі здібності курсантів та їх вміння висловлювати свою думку. Для опрацювання подається або ситуація, або лише ключові поняття із заданої теми; завдання курсантів полягає у вирішенні ситуації, точніше – у розробці варіантів її вирішення і в тому, щоб порівняти свої результати з інформацією, наданою викладачем.

I. Березнева зазначає, що навчальний процес потрібно організувати таким чином, щоб «вироснути» ці здібності у майбутніх офіцерів. Звісно, що викладач повинен спершу визначити суперечності, потім сформулювати проблему і створити проблемну ситуацію. Правильно сформульована дидактична проблема, з одного боку, спирається на знання, якими володіють курсанти, а з іншого – допомагає визначенню певних прогалів у системі їхніх знань. У зв'язку з цим під поняттям «дидактична проблема» будемо розуміти організовану з певною метою, ясно визначену й усвідомлену теоретичну або практичну трудність, що потребують розв'язання, вивчення, дослідження. Суттєвою ознакою проблеми є те, що вона поєднує елементи знання і незнання, сприяє виникненню певних зв'язків між ними, надає поштовх до логічного мислення [2, с. 63].

Важливу роль відіграє й метод моделювання конкретних ситуацій. Особливо він важливий для курсантів старших курсів, коли вони починають вивчати військову термінологію й мають умовні «мовні ситуації» на полігоні чи беруть участь у миротворчих місіях за кордоном. Таким чином, цей метод дозволяє обговорювати безпосередньо ситуації, що пов'язані з майбутньою спеціальністю військового: буде він зв'язківцем чи сапером, артилеристом чи прикордонником. Також вищезазначений метод забезпечує реалізацію застосування отриманих курсантами на заняттях знань та вмінь; розвиток особистих та професійних якостей; формування умінь професійної діяльності майбутніх фахівців, здатних адекватно приймати рішення у різних ситуаціях професійної діяльності.

Найкраще застосовувати метод моделювання конкретних ситуацій в середині чи в кінці практичного заняття. Це пов'язано з тим, щоб до цього часу максимально створити умови занурення в англomовне середовище. Цьому також передують групові вправи, коли якомога більше учасників може взяти участь в обговоренні певного питання. Разом з цим, це вчить курсантів ефективно працювати в команді. Позитивним є те, що навіть слабкі курсанти намагаються взяти участь в обговоренні, тобто це свідчить і про мотивацію до

вивчення англійської мови. Метод моделювання конкретних ситуацій має багато спільного з методом проєктів, який передбачає індивідуальну, парну чи групову діяльність тих, хто навчається, що забезпечує гарантоване досягнення спланованого результату. Метою будь-якого методу проєктів є максимальне використання комунікативних ситуацій, що найбільш наближені до реальних умов спілкування.

Звичайно, що успіх викладача іноземної мови залежить не тільки від обраної методики, але й від усвідомлення та урахування особливостей групи. Кожен виклад повинен постійно працювати над вдосконаленням обраних методів розширювати знання про нові методи викладання англійської мови та активно впроваджувати їх у свою діяльність.

Отже, найбільш ефективними є активні методи навчання для курсантів вищих військових навчальних закладів України, які передбачають взаємодію і співробітництво всіх учасників освітнього процесу під час вирішення навчальних і практичних завдань. Важливо, щоб під час вибору того чи іншого методу був зворотній зв'язок між викладачем та курсантом.

Список використаних джерел:

1. Басанець В. Інтерактивні методи навчання англійської мови у вищих військових навчальних закладах. *Військова освіта*. 2016. № 1 (33). С. 15–20. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2016-1/15-20>.

2. Березнева І.М. Засоби організації проблемно-орієнтованого навчання на заняттях англійської мови у вищих військових навчальних закладах. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2019. Випуск 72. Т. 1. Серія 5. С. 62–66.

3. Гришкова Р. О. Методика навчання англійської мови за професійним спрямуванням студентів нефілологічних спеціальностей : навч. посіб. для студентів ВНЗ Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. 220 с.

4. Романишина Л. Сучасні методи навчання англійської мови курсантів вищих військових навчальних закладів України. *Педагогічні науки: теорія,*

історія, інноваційні технології. 2020, № 10 (104) С. 226–235. DOI: 10.24139/2312-5993/2020.10/226-235.

Natalia Tatsenko,

DSc, Professor in Sumy State University

Ivan Donik,

student of Sumy State University

MAKE TEACHING ENGLISH EASIER WITH CHATGPT

As everyone probably knows, technology continues to evolve and change the world; the way we teach and learn has also been transforming. A very interesting innovation is the use of chatbots for language teaching. Teaching English is a challenging task, especially when it comes to non-native speakers. Many students struggle to learn English due to its complex grammar rules, vocabulary, and pronunciation. However, with the help of ChatGPT, teaching English can become much easier and more effective. That is why this topic is *relevant* and interesting.

The *purpose* of the research is to discuss a more straightforward way of learning English through the use of ChatGPT. The *tasks* consist in reviewing the advantages and disadvantages of this method and in exploring how the chatbot can be used for teaching English.

ChatGPT – is an AI chatbot that uses natural language processing to create a human-spoken dialogue. The site is similar to automated chat services found on customer service websites in which people can ask questions or seek clarification on ChatGPT's responses. GPT stands for «Generative Pre-trained Transformer», which refers to how the site processes queries and formulates responses. With the ability to understand, analyse, and generate text, ChatGPT has the potential to revolutionize the way English is taught [1].

The most important aspects of learning any language are practicing speaking and writing. ChatGPT can be used to provide an interactive platform for learners to

practice their language skills. It can simulate conversations, generate prompts for writing exercises, and provide feedback on vocabulary and grammar. This would be particularly helpful for students who have no contact with native speakers or who are just shy.

Another benefit of using ChatGPT lies in the fact that it can be used to improve reading comprehension skills. It can generate articles and stories for learners to read and then ask them comprehension questions based on the text. This would not only help learners improve their reading skills but also expand their vocabulary and knowledge of idiomatic expressions and collocations.

This chatbot can also analyze learning progress and help to improve grades. For example, this site can quickly give a student exercises to repeat the tasks that were difficult to complete. In this case, students will be able to quickly repeat and analyze the material using only their computer/phone. We can also use this chatbot to teach English for certain purposes. If students like C1tests, ChatGPT will provide them to the teacher and then analyze them. This would not only make learning more engaging but also provide learners with practical skills that they can use in their future careers. Students can access the chatbot at any time of the day or night, which means that they can learn at their own pace and on their own schedule.

Another way in which ChatGPT can be used to teach English is creating a virtual classroom. Teachers can use ChatGPT to create a chatbot that acts as a virtual assistant in the classroom. The chatbot can answer students' questions, provide additional explanations and examples, and even give quizzes and tests. This would not only reduce the workload of the teacher but also provide students with immediate feedback on their performance.

The advantage of using ChatGPT is also the ability of the service to interact with a person in a dialogue style. The chatbot can be used to simulate conversations with other people. Undoubtedly, the bot can provide a lot of interesting and useful information, for example, about people's biographies, national cuisines, the technology development, etc. Some learners may prefer interacting with real people, as this would allow them to learn more about cultural nuances and idiomatic

expressions. However, it is important to note that ChatGPT is not intended to replace human interaction but rather to supplement it. Its natural language processing capabilities can be used to personalize the learning experience for each student, provide immediate feedback, and simulate real-world language use. While it may not be a replacement for human interaction, ChatGPT can be a valuable tool for learners who want to improve their language skills.

One of the main advantages of using ChatGPT for teaching English is that it is convenient and accessible. Learners can practice English anytime, anywhere, without the need for a physical classroom or a teacher. The site can be accessed through a smartphone, tablet or computer, making it easy for learners to fit language practice into their busy schedules.

As an AI language model, ChatGPT has many potential benefits for English language teaching, including the ability to provide fast and accurate answers to students' questions, the ability to generate practice exercises and tests, and the ability to provide personalized feedback and correction. However, using ChatGPT to teach English also has some potential drawbacks:

1) Limited communication: ChatGPT is a machine and therefore has limited ability to interact with students the way a human teacher can. Students may miss out the valuable interaction and feedback that a human teacher can provide. We should remember that machines will not be able to replace us, people, in this matter. Live communication is crucial for a person. Therefore, we should set a time limit for communication with chatbots.

2) Lack of emotion: ChatGPT lacks emotional intelligence and may not be able to detect or respond appropriately to students' emotional needs. This can lead to misunderstandings, resentment on the part of the student, which is not very good. We should not forget that many people like to idealize people or objects, and this site is no exception. Unfortunately, this kind of love and addiction to ChatGPT is not good for a person's mental health.

3) Over-reliance on Technology: Relying too heavily on ChatGPT or other AI language models could lead to a loss of human interaction in the classroom. Students

may become too dependent on technology for learning, which could hinder their ability to communicate effectively with other humans in the future.

4) Wrong answers: While ChatGPT is a powerful language bot, it is not perfect. It may make mistakes or provide inaccurate information occasionally, which could potentially confuse or mislead students. It is important to always double-check the information provided by any source, including AI language models, and to use critical thinking skills.

In conclusion, ChatGPT is an excellent tool for teachers who want to make teaching English easier and more effective. Its ability to provide instant feedback, improve vocabulary, practice grammar, provide conversation practice, and offer cultural insights makes it a valuable resource for language learning. By integrating ChatGPT into their teaching practices, teachers can help their students achieve their language learning goals more efficiently.

References:

1. Hetler A. What is generative AI? Everything you need to know. WhatIs.com. URL: <https://www.techtarget.com/whatis/definition/ChatGPT> (date of access: 20.04.2023).

Nina Malovana,

PhD in Philosophy of Education

Sumy State University

Yana Pylypenko,

student of Sumy State University

SECOND LANGUAGE ACQUISITION: ASPECTS AND REASONS TO STUDY LANGUAGES

Second language acquisition is a complex and multifaceted process, which involves various linguistic, cognitive, social, and affective factors. Understanding the different aspects of second language acquisition and the reasons why people study

languages is meaningful for language learners, educators, policymakers, and society at large.

Language is the system of symbols that people use to communicate with each other in their own country. In today's globalized world, communication and collaboration across borders are becoming increasingly significant for any professional success. With the rise of an international trade, travel, and virtual working environments, the ability to communicate effectively with people from diverse cultural backgrounds has become a crucial skill for professionals. One way to achieve this is through learning a foreign language, which has become an essential means of any professional communication. Learning a foreign language is of great importance for any professional communication, as it doesn't only enhance the employability of individuals in a globalized economy but also facilitates cross-cultural interactions and provides access to various perspectives and opportunities. Proficiency in a foreign language has become an essential aspect of any professional communication in the modern globalized world, enabling individuals to effectively communicate and collaborate with colleagues, clients, co-workers and partners from different cultural backgrounds, thus increasing their employability and competitiveness in the job market. This thesis aims to explore the importance of learning a foreign language as a means of professional communication.

1. Enhancing employability: learning a foreign language can significantly enhance an individual's employability by opening up new career opportunities. Companies are increasingly seeking employees who can communicate effectively with international clients and partners. With the growing demand for multilingual employees in distinctive industries, proficiency in a foreign language can set a candidate apart from their peers. Employers often prioritize bilingual or multilingual candidates, as they can offer a wider range of services to customers and colleagues/co-workers from diverse backgrounds. In addition, learning a foreign language also demonstrates a willingness to learn, adapt, and face new challenges, which are highly valued by employers/bosses. While proficiency in a foreign language may not always be a job requirement, it can be a valuable addition to any

resume/CV. It demonstrates an individual's dedication, commitment, and willingness to learn, all of these qualities mentioned employers look for in potential employees/workers.

2. Facilitating cross-cultural interactions: language is a powerful tool for cross-cultural communication, and learning a foreign language can help bridge the gap between different cultures. A trigger for a conflict or misunderstanding can be a language barrier or a difference in cultures and communication styles. In this case, it is crucial: the knowledge of how to properly build intercultural communication, taking into account the peculiarities of the behavior of other nations, as well as the knowledge of face saving aspects, which are primarily aimed at preventing and resolving conflicts [1, p. 7–23]. It allows individuals to connect with people from different backgrounds, understand their perspectives, and built up meaningful relationships. It can be particularly beneficial in business settings, where understanding the cultural nuances of clients or partners can help set trust, be much more persuaded and improve better collaboration. Intercultural communication (cross-cultural communication) skills are those required to communicate, or share information, with people from other cultures and social groups. While language skills may be an important part of intercultural communication, they are, by no means, the only requirement. Intercultural communication also requires an understanding that different cultures have different customs, standards, social norms, and even thought patterns. Finally, good intercultural communication skills require a willingness to accept these differences and adapt to them [3, p. 12].

3. Providing access to diverse perspectives and opportunities: It enables individuals to access information, ideas, thought patterns, cliches and resources that are not available in their native language. It can be particularly important in fields such as research, science and academia, and the arts, where collaboration and exchange of ideas across borders are of great necessity.

4. Improving cognitive abilities: learning a foreign language has also been shown to improve cognitive abilities such as memory, problem-solving, critical thinking and multitasking. These skills are highly valued in many professions and can

help individuals perform better in their jobs. Additionally, learning a new language can broaden an individual's perspective and help them to develop a deeper understanding of the world.

In conclusion, a foreign language is an important means of professional communication in today's globalized world. The benefits of learning a foreign language go beyond just career advancements and can lead to personal growth, cross-cultural understanding, and successful business partnerships. Therefore, individuals should consider investing in learning a foreign language to improve their chances of success in the professional world. With the massive increase in global digital communication and the easy ways of travelling for both business and pleasure purposes, we can assume that the high degree of mobility among users of English will lead to faster language change and that we may expect a dramatically accelerated change in the years ahead. This means that linguists will take an interest in the description of both the changes and the resulting language from a scientific perspective, and this will open up a whole new area of study, which will be useable for the business community in their efforts to continuously develop and upgrade the professional competences of their staff [2, p. 167].

References:

1. Deardoff D. K. Intercultural competence in the 21st century : Perspectives, issues, application. *Creating Cultural Synergies : Multidisciplinary Perspectives on Interculturality and Interreligiosity* / Ed. by B. Breninger, Th. Kaltenbacher. Cambridge : Cambridge Scholars Publishing, 2012. P. 7–23
2. Maliovana N.V. English as a Lingua Franca in intercultural business communication. *Збірник наукових праць. Світогляд – Філософія – Релігія.* / за заг. редакцією д-ра філ.наук, проф. І. П. Мозгового. Суми: СумДУ, 2017. Вип.12.1-200. С.162–167.
3. Maliovana N.V., Podolkova S.V., *Cross-Cultural Communication. Study Guide.* Sumy, Sumy State University, 2020. 122 p.

Svitlana Mikhno,

PhD in Pedagogical Sciences,

senior instructor of the department of foreign languages and linguodidactics,

Sumy State University

Yehor Yehorov,

student of Sumy State University

CHATGPT PROMPTS FOR ENGLISH LEARNING

We can't imagine our lives without new technologies that help us live, study and work. Since ChatGPT became available in Ukraine, learners and teachers of English, and not only, have been exploring its capabilities in learning English. In this work we will dwell on how to give effective prompts to ChatGPT for learning English and provide an example of its usage for creating tests.

Firstly, let's consider what ChatGPT is and what it is capable of. ChatGPT is a chatbot with artificial intelligence developed by OpenAI. It is based on a large language model GPT-3, which is trained on 570 GB of text data from the internet. Having such a huge amount of information at its disposal and accessibility for ordinary users, ChatGPT is used by more than 100 million users today, despite the fact that it was launched only a few months ago. AI can give answers and share information on any topic, find and analyze information, conduct constructive dialogues, write code and much more. Moreover, the neural network is absolutely free and communicates in many languages [1].

With a correctly entered prompt ChatGPT can help you with learning English in the following ways: explain the material in simple words in your language; draw parallels and give examples; prepare a list of words for learning on a specific topic depending on your level of English, generate text for better understanding of these words as well as translate them into your native language with practical examples of usage; select synonyms and antonyms for different words; create a test to determine your knowledge on a specific topic and give advice and personalized material to fill

in gaps in knowledge based on its results; give and check homework assignments, point out mistakes [1; 3].

Here is an example of using the ChatGPT to create tests for studying a specific topic. First of all, the prompts must have precise instructions, because ChatGPT gives an abstract answer to an abstract request, and the prompt «make up a test in English» is not enough to get the desired result. Secondly, you need to treat ChatGPT as a tool, i.e. you need to explain the task in detail to the neuronet. Thirdly, if you are not satisfied with the answer, explain to ChatGPT what is wrong and ask him to ask you clarifying questions if he does not understand the request. Fourthly, give only one problem at a time [4].

Here is an example structure of the prompt for creating a test in English:

1) action (create);

2) result of the action (a test);

3) specification of the result (in this case it is the test): a) test type – test on vocabulary, grammar, reading (indicate the text on which the test should be taken if you choose reading option), etc.; b) the form of the test – a test for matching, for choosing one or more correct answers, for inserting words, etc.; c) the size of the test – the number of questions; d) the topic of the test (e.g. communities); e) the tested knowledge (words, grammatical structures, etc.)

Prompt example: create a vocabulary test for choosing one correct answer on the topic «communities» for B1 level of English learners. The test should include 5 questions. ChatGPT replies:

«Here's a vocabulary test on the topic of «communities»:

What is the meaning of the term «demographics»?

a) The study of the structure and characteristics of a population

b) A form of government where the citizens have the power to make decisions

c) A group of people who share a common ancestry

Which of the following is an example of a «suburban» community?

a) A small town located in the countryside

b) A densely populated area in the heart of a city

c) A residential area on the outskirts of a city

What does the term «gentrification» mean?

a) The process of converting a neighborhood into a commercial district

b) The process of renovating and improving an area to attract more affluent residents

c) The process of building new affordable housing units in a low-income area

Which of the following is an example of a «civic organization»?

a) A group of volunteers who clean up a local park

b) A private company that provides security services to a neighborhood

c) A religious group that meets to worship

What is the meaning of the term «community outreach»?

a) The act of promoting a product or service to potential customers

b) The act of building relationships and partnerships with members of the community

c) The act of organizing a protest or demonstration to bring attention to an issue.»

The following instruction was «Could you please provide the key to this test».

The reply was «Sure, here are the answers for the B1 level vocabulary test on the topic of communities:

a) The study of the structure and characteristics of a population

c) A residential area on the outskirts of a city

b) The process of renovating and improving an area to attract more affluent residents

a) A group of volunteers who clean up a local park

b) The act of building relationships and partnerships with members of the community

I hope this helps!» [2].

As we can see from the example, AI is just a helpful tool for the teacher. The obtained result requires adjustment to a particular group of learners, outcomes, objectives of the course, current vocabulary and not only. While creating the reply

ChatGPT can stop in the middle of the process if the reply text is long, so it requires an additional prompt «continue». Sometimes creation of an effective prompt requires more time and effort than the creation of the task on our own, which is daunting.

AI is easily available, can provide analysis and long constructive dialogues, but may provide false information, errors and it is difficult to explain prompts for ChatGPT. This technology is constantly improving and becoming smarter and smarter every day. On March 14, 2023, a new version of chatbot was released which is better than the previous one by every criteria [1; 3].

Integration of ChatGPT into the learning process on the online platform Duolingo where chatbot plays the role of a teacher and helps users learn a language is very promising. It adapts to the student's level and helps him with advice and tips during learning.

Overall, ChatGPT is a powerful and versatile artificial intelligence that can help users learn English in many ways. It can play the role of a teacher and partially replace him with the right requests. But we shouldn't forget that it is just an assisting tool and still can't replace the teacher. Nevertheless, AI is improving every day, so we are sure that in the future its role will only increase.

References:

1. Abdu Al Kadi et al. Exploring the dimensions of ChatGPT in English language learning: a global perspective. ResearchGate, 2023. URL: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.30549.50406> (date of access: 26.03.2023).
2. ChatGPT. URL: <https://chat.openai.com/> (date of access: 29.03.2023).
3. Folkes D. How does CHATGPT influence language learning? Dartmouth, 2023. URL: <https://faculty.dartmouth.edu/artsandsciences/news/2023/03/how-does-chatgpt-influence-language-learning> (date of access: 26.03.2023).
4. Yesilyurt Y. E., Kartal G. ChatGPT: a step-by-step guide for language teachers, learners, teacher trainers and researchers contents. ResearchGate, 2023. URL: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.14219.57124> (date of access: 26.03.2023).

Анна Зінченко,

канд. філол. наук

асистент кафедри германської філології Сумського державного університету

Глафіра Коваль,

студентка Сумського державного університету

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ МАЙНДМЕПІНГУ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ СТУДЕНТІВ РІЗНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Бурхливий розвиток суспільства в різних аспектах безумовно позитивно впливає на сферу освітніх технологій та методик навчання, оснащуючи їх новітніми інструментами. Зважаючи на постійно зростаючий об'єм нової інформації, перед викладачами постає актуальна проблема структурування та систематизації навчального матеріалу для його ефективного засвоєння учнем. За останні кілька десятиліть значного поширення набув метод майндмепінгу, який розглядається як оптимальний для організованого подання матеріалу, так зване альтернативне записування. Його значна перевага – це візуалізація та її вікова та рівнева адаптація, що дозволяє швидко й комплексно сприйняти нову інформацію.

Варто зауважити, що дотримання карантину та воєнні дії на території України накладають серйозний відбиток на умови навчання в українських закладах освіти, зміщуючи його переважно в режим відеоконференцій. Універсальний алгоритм майндмепінгу дозволяє зручно реалізувати подання матеріалу в онлайн форматі, підвищуючи можливості збереження, авторського доповнення та подальшого розширення ментальних карт.

Актуальність теми зумовлена потребою в універсальному методі ефективного презентування навчального матеріалу, дієвого в умовах як очного, так і дистанційного форматів навчання.

Метою розвідки є аналіз ефективності інтелектуальних карт, створених у додатку *GitMind*, для вивчення мовного матеріалу на заняттях з іноземної мови.

Завдання дослідження включає окреслення сутності методу майндмепінгу, вказівки до створення ментальних карт і короткий огляд платформи *GitMind* для створення інтелектуальних карт.

У пропонованій роботі ми розуміємо майндмепінг як метод подання будь-якої інформації у комплексній, систематизованій, візуальній (графічній) формі, яка відображає смислові, асоціативні та причинно-наслідкові зв'язки між поняттями, складовими та частинами предметної сфери [2]. Інакше кажучи, майндмепінг – це матеріальна репрезентація ефективного мислення та запам'ятовування, наочне висловлення персональних процесів обробки інформації.

Основою методу є ментальні карти або *mind maps*. Українською термін *mind map* відтворюється кількома варіантами, серед яких найпоширенішими є «карта розуму», «карта пам'яті», «інтелект-карта». Утім ми схилиємося до використання терміну «ментальна карта» як найпоширенішого серед вітчизняних лінгводидактів.

За своєю сутністю ментальна карта – це діаграма, на якій відображено слова, ідеї, завдання або інші елементи, розташовані радіально навколо основного слова або ідеї [1]. Вона може розглядатися як зручна техніка альтернативного запису і використовується для створення, візуалізації, структуризації та класифікації ідей, а також слугувати елементом навчання, організації та вирішення завдань.

Існує низка правил, яких варто дотримуватися при створенні ментальних карт задля досягнення максимальної ефективності: головну ідею (тему ментальної карти) необхідно занотувати по центру аркуша із застосуванням технік виділення (великі літери, жирний шрифт тощо); від центральної ідеї у різні сторони повинні йти асоціативні стрілки різних кольорів, репрезентуючи різні категорії, які сприйматимуться як відповідні змісту ключової концепції ментальної карти; зв'язок між головною ідеєю та асоціаціями повинен чітко простежуватися, тому важливо використовувати малюнки та символи, а також рекомендується обводити ключові ідеї; над ментальною картою рекомендовано

працювати швидко, без тривалих пауз та перерв. При записі варто надавати перевагу лише ключовим словам, уникаючи при цьому надмірної та неважливої інформації. Важливим елементом ментальної карти є залишене для можливого доповнення вільне місце [3].

Зважаючи на усі перелічені правила створення ментальних карт застосування цифрових інструментів майндмеппінгу є значною перевагою. Серед значної кількості доступних майндмеп-додатків нашу увагу привернув *GitMind* [4]. Серед позитивних сторін цього додатку – доступний та зрозумілий інтерфейс, легкість у встановленні. Крім того, додаток містить власну бібліотеку шаблонів для швидкого запуску нових персональних проєктів. Ще однією із важливих переваг є можливість залучення співавторів до створення ментальної карти. На наше переконання, це значно полегшує опрацювання нового матеріалу групою, та дозволяє створити карту, орієнтовану на середній рівень підготовки у ній.

Ментальні карти *GitMind* можна використовувати на етапах уроку, які містять введення новго матеріалу (граматичного чи лексичного), закріплення та узагальнення, а також для виконання проєктних завдань (мозковий штурм та розподіл обов'язків у виконанні проєкту).

Отже, застосування карт пам'яті під час навчання покращує пам'ять, стимулює генерацію ідей та надихає на пошук нових незвичайних рішень. Ментальні карти уможливають ефективну візуалізацію, структурування даних та їхній подальший аналіз та доповнення. Проаналізований нами додаток *GitMind* є зручним та доступним, з власною бібліотекою шаблонів та наявною функцією організації спільної роботи. Ці переваги дозволяють створити ментальні карти у вигляді, зручному для усієї групи, а також орієнтовані на рівень підготовки усіх членів навчальної групи.

Список використаних джерел:

1. Дронь В. В. Технологія майндмеппінгу з додатком *Coggle*. Географія. *Науково-методичний журнал*. 2019. № 3–4 (367-368). С. 18–22.

2. Кононець Н. В. Технологія майндмепінгу як педагогічна технологія ресурсно-орієнтованого навчання інформатики в коледжі. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: «Педагогіка, психологія і соціологія»*. 2013. № 2 (14). С. 125–131
3. Arulselvi E. Mind Maps in Classroom Teaching and Learning. *The Excellence in Education Journal*. 2017. Issue 2, Volume 6. P. 50–65.
4. GitMind – Productive mind mapping software. GitMind - Online Mind Mapping Software – On Any Device. URL: https://gitmind.com/mindmap?apptype=aps-gg-en&gclid=CjwKCAiAxvGfBhB-EiwAMPakqgKDJ6Flic6NSTLffT6BPg0kTeWqZVLkkBkq_bmotZcgUQvcev9fNxoCICgQAvD_BwE (date of access: 27.02.2023).

Аліна Сердюк,

студентка Сумського державного університету

Анна Зінченко,

канд. філол. наук

асистент кафедри германської філології

Сумського державного університету

ТЕХНОЛОГІЯ ВЕБКВЕСТУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМ-ФІЛОЛОГАМ

Реалії навчання у сучасній Україні, за умов карантинних обмежень та воєнного стану перемістили навчальний процес переважно в дистанційний формат або формат відеоконференцій. Звісно, онлайн-проведення має певні переваги, як-то швидкий доступ до медіа ресурсів та значного об'єму інформації. Утім, обмеженість сприйняття та опрацювання інформації учнем у форматі онлайн привернуло увагу методистів до оптимізації навчального матеріалу та адаптації його подання дистанційно.

Трансформація уваги сучасного студента під впливом розвитку Інтернету

та соцмереж у бік візуалізації та кліпового сприйняття інформації вже тривалий час ставить необхідністю розробку відповідних методів навчання. У випадку українського студента додаються також проблеми ускладненої адаптації до навчання в умовах воєнного стану та підтримки мотивації до навчання з урахуванням підвищеного психологічного навантаження.

Усе вище перелічене ставить чіткі вимоги до навчальних методів, яким варто надати перевагу під час навчання іноземних мов, з особливою увагою до студентів філологічних спеціальностей. На нашу думку, інтерактивні методи навчання з елементами гри можуть вдало задовольнити вимоги до візуалізації, стислості та зацікавлення, і при цьому їх можна успішно реалізувати в умовах дистанційного навчання. Так, технологія вебквесту є однією з інноваційних методик, яка базується на інтерактивному підході з елементами гри та використовує можливості інтернет-технологій для досягнення кращих результатів.

Актуальність теми зумовлена потребою розробки та просування інтерактивних методів навчання іноземних мов, ефективних в умовах онлайн-навчання та підвищеного рівня стресу студентів через воєнний стан.

Метою розвідки є огляд технології вебквесту в процесі викладання німецької мови студентам-філологам та одного із доступних Інтернет-додатків для їх створення.

Завдання дослідження полягає у визначенні базових понять «квесту» та «вебквесту»; з'ясування його особливостей та ефективності; короткий огляд одного із сервісів для створення вебквестів.

Терміном «квест» (англ. *quest* — пошук, пізнання [2]) називається жанр інтелектуально-логічних ігор, який полягає в розгадуванні загадок та ребусів різного типу та виконанні завдань з метою досягнення певних цілей [3]. Вебквестом, відповідно, називають дослідницьку гру, розроблену за допомогою комп'ютерних технологій.

Освітні вебквести з'явилися в середині 1990-х років, коли зростання популярності Інтернету призвело до виникнення нових методів навчання.

Концепція вебквестів уперше була розроблена Б. Доджем та Т. Марчем у м. Сан-Дієго (США) у 1995 році. За їх переконанням, хоча студенти отримують інформацію з всесвітньої мережі, ключовим моментом все одно лишається сприйняття цієї інформації та перетворення її на осмислене знання [5]. Серед головних компетентностей, які формуються у результаті проходження вебквестів, методисти вказують: інформаційні (робота, аналіз, узагальнення інформації; встановлення асоціативних зв'язків); комунікативні (здатність ініціювати та підтримувати спілкування, а також ефективно відстоювати свою позицію); інтерактивні (робота в команді; кооперація; допомога один одному; розподіл ролей); проєктивні (здатність генерувати ідеї, шукати різні варіанти розв'язання проблем, а також передбачати можливі наслідки в процесі прийняття рішень); медійні (уміння працювати з комп'ютерними технологіями) [1].

Очевидна універсальність технології вебквестів дозволяє викладачам іноземних мов активно застосовувати її під час занять зі студентами-філологами, створюючи вузькоспеціалізовані вебквести для запровадження на різних етапах навчання. У межах цього дослідження ми тестували створення вебквестів на базі сервісу *Genial.ly*. Це онлайн-платформа, завдяки якій викладачі можуть розробляти квести на будь-яку тему, завантажувати зображення, відео та аудіофайли, щоб зробити більш цікавий та привабливий для студентів презентаційний продукт. Платформа надає можливість додавати різні типи завдань, такі як тестування з вибором відповідей, заповнення пропусків, сортування, встановлення послідовності та багато іншого. Окрім цього, можна використовувати готові шаблони, комбінувати їх, а також налаштовувати та редагувати елементи. Однією з головних переваг *Genial.ly* є його зрозумілий інтерфейс: викладачам не потрібно мати спеціальних навиків у програмуванні [4].

Отже, застосування вебквестів на заняттях з іноземної мови є корисним інструментом для підвищення якості навчання та забезпечення ефективного засвоєння матеріалу студентами. Вебквести можуть містити різноманітні

завдання, що є особливо важливим у випадку навчання мов студентів-філологів. Крім того, технологія вебквесту сприяє розвитку низці компетентностей як загального, так і вузькоспеціалізованого плану.

У вебмережі існує кілька різних платформ для створення вебквестів, як, наприклад, онлайн-платформа *Genial.ly*. Цей сервіс містить багато інструментів, які допоможуть презентувати необхідний навчальний матеріал у такому форматі, коли студент, виконуючи завдання, сам опановує нову інформацію та застосовує її для досягнення поставленої вебквестом мети. Такі результати підтверджують ефективність технології вебквестів та можуть допомогти викладачам покращити процес викладання іноземних мов в університетах та інших освітніх закладах, а також забезпечити краще засвоєння навчального матеріалу студентами.

Список використаних джерел:

1. Ізбаш С. С. Веб-квест як інноваційна андрагогічна технологія навчання майбутніх магістрів освіти. Професійний розвиток педагогічних працівників в умовах неперервної освіти: андрагогічний підхід : Матеріали III Міжнар. науково-практ. конф. «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи», м. Запоріжжя, 15–22 трав. 2017 р.
2. Крисенко С. М. Новітній англо-український, українсько-англійський словник: 100 000 слів. Харків : ВАТ Харків. книжк. ф-ка ім. Фрунзе, 2005. 959 с.
3. Словник UA. Портал української мови та культури. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?sword=квест> (дата звернення: 12.04.2023).
4. Genially, the platform for interactive animated content. URL: <https://genial.ly/> (date of access: 15.04.2023).
5. March T. What WebQuests Are (Really). Lighting the Way for Next Era Education. URL: <https://tommmarch.com/writings/what-webquests-are/> (date of access: 07.04.2023).

СЕКЦІЯ 5.

ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ

Андрій Пальчик,

канд. філос. наук

викладач Інституту богословських наук Непорочної Діви Марії

Кам'янець-Подільської дієцезії РКЦ

АКСІОЛОГІЯ НАУКИ М. ГЕЛЛЕРА У КОНТЕКСТІ ТЕОЛОГІЧНОГО ОСМИСЛЕННЯ «ЗЕМНИХ» ЦІННОСТЕЙ

Метою даного дослідження є з'ясування ролі, яку відіграє аксіологічний аспект проекту теології науки Міхала Геллера у богословському осмисленні світського виміру життя людини у всьому його різноманітті. Відповідно, ставляться наступні **завдання**: представити духовний та інтелектуальний контекст, у якому зародилася ідея теології науки; визначити характерні риси теології «земних» цінностей; представити основні ідеї аксіології науки Геллера. Для реалізації поставлених завдань основними джерелами служать праці згаданого дослідника, передусім «Виправдання Усесвіту» [5], «Нова фізика і нова теологія» [4] та «Наука і Теологія – не обов'язково лише на одній планеті» [3].

Традиційна християнська богословська рефлексія передусім зосереджувалася на трансцендентному вимірі існування людини, зазвичай нехтуючи цінністю земного життя з усім його багатством і багатоаспектністю. Теологія настільки цікавилася такими феноменами людського життя, як праця, економіка, політика, наука та ін., наскільки вони стосувалися моральної оцінки зі сторони Церкви. Самі ж ці елементи земного виміру людського життя, залишаючись у сфері *profanum*, були ніби приреченими на зневаження у перспективі Божого царства, що надходить. Як зауважує Дюкок, «у цьому місці ми зустрічаємося з інтелектуальними навичками, закоріненими у найдавнішій

традиції. Велика кількість теологів та духовних лідерів не бачила у світі нічого іншого, як тільки перешкоду у подоланні або освяченні самого себе» [2, с. 104]. Сповідування дуалізму дочасності і божественної реальності, що також пояснюється потужним впливом платонівської традиції на християнську духовність, упродовж століть не давало усвідомити усієї складності проблематики людської активності у цьому світі.

У ХХ ст. в середовищі католицьких богословів все більше зростає зацікавленість «земними» цінностями, що до цього сприймалися радше як певний контекст спасенної дії Бога у світі, а зараз починали все чіткіше проступати як важливі з теологічної перспективи. Такими новими об'єктами зацікавлення стали матерія, культура, мистецтво, людське тіло, народ і т.п., створивши підстави для виникнення нових теологічних дисциплін типу «теологія матерії», «теологія тіла», «теологія культури» тощо. На відміну від інших богословських дисциплін, що також окреслюються як «теології родового відмінку» [1, с. 28] (наприклад, теологія релігії чи теологія історії), вони характеризуються певними особливостями, серед яких можна виділити наступні:

1. Об'єктом вивчення є певний фрагмент реальності – матеріальної чи духовної, яку можна окреслити як світську.
2. Відносно слабке тематичне відношення до біблійних книг.
3. Зазвичай мають конкретного ініціатора та автора (авторів).
4. Залишаються чітко не опрацьованими питаннями «традиційних» богословських дисциплін, передусім систематичних (догматична, моральна теологія).
5. З'являються під впливом зовнішніх відносно Церкви суспільних, політичних, культурних та інтелектуальних процесів.

До яскравих спроб «виправдати» богословський інтерес до такого феномену культури, як наука, належить проект теології науки, запропонований Міхалом Геллером (нар. 1936) – видатним польським космологом і філософом, а також священником Римо-католицької церкви, лауреатом Темплтонівської

премії. Його ідея теології науки зародилася наприк. 70-х – поч. 80-х рр. минулого століття як спроба піддати феномен науки богословському осмисленню. У 1992 р. Геллер презентує програму дисципліни, метою якої має бути «критична рефлексія стосовно даних Одкровення, що дозволяють нам подивитися на науку як на специфічно людську цінність», з відповідної перспективи досліджуючи факт існування наук, їх підґрунтя, методи і отримані дані [4, с. 115, 118].

Проект Геллера має виразний аксіологічний вимір: наука як така, а також наукова праця розглядаються як цінності. Хоча наука не має завдання вивчати цінності, але сама є цінністю, вартою особливої уваги з боку філософів і теологів. При цьому вона є цінною не лише для дослідників, але для усього людства. Польський дослідник виступає апологетом наукової діяльності. Розуміючи науково-технічний прогрес як незворотне явище, Геллер відкидає аргументи проти науки («атомна загроза, забруднення навколишнього середовища, маніпуляція людською свободою тощо»). На його переконання, без науки планета не могла б утримати людство. Іншим ціннісним аспектом науки є заспокоєння природного прагнення людини до здобуття інформації, наукової істини [5, с. 48]. Він також пише про високий престиж наукової діяльності. У контексті кризи авторитетів – на його думку – люди схильні вірити більше вченим, ніж митцям чи політикам. Хоча рівень освіченості суспільства можна окреслити як посередній, наука у ньому «вважається взірцем об'єктивності та раціональності» [3, с. 34].

Можливість дослідження аксіологічного аспекту науки у теології, за Геллером, генетично пов'язана з відходом логічного позитивізму з інтелектуальної арени і утвердженням філософської етики. Було зауважено, що у процедурі наукового дослідження суттєву роль грають оцінки й рішення, що до цього часу трактувалися як фактори, які не мають важливого значення у пізнавальній структурі відкриття. Такий поворот до епістемічних цінностей відкриває перспективу для аксіології науки не лише у її філософському, але й теологічному вимірі. У другому ж випадку цінністю можна назвати «усе те, на

що спрямована людська діяльність («чому *варто* діяти»)), а остаточно на Бога, який є «Найвищим Благом»; натомість у життєвій практиці такими цінностями є усе, що пов'язане з Богом. Для теолога ж світ, створений Богом, сам по собі є благом і, відповідно, наукова діяльність виступає як людська активність, спрямована на вивчення Всесвіту як носія цінностей. У такій перспективі цінним джерелом для роздумів є біблійні тексти, що свідчать про участь Усесвіту в «есхатологічному преображенні» (Одрк. 21:1–6; 2 Пт. 3:11–13; Рим. 8:19–23). При цьому Геллер є противником пошуків «слідів» Божого існування у сотвореному світі, називаючи їх «поганою стратегією». Для нього увесь Всесвіт є «слідом» Бога і одночасно знаком цінності першого [3, с. 94–99].

Отже, наука виступає для Церкви як «теологічне місце» (*locus theologicus*): з одного боку є специфічним інструментом висвітлення певних істин віри (напр., сотворення світу), а з іншого – «деякі аспекти природничо-математичних наук самі по собі можуть стати предметом богословського аналізу» [6, с. 54–55].

Оскільки наукове пізнання є пізнанням раціональним (відповідно обґрунтованим), то – питає Геллер, – «чи постулат раціонального обґрунтування тверджень можна обґрунтувати раціонально? Очевидно, що це є неможливим без потрапляння у порочне коло». Отже, з точки зору теології науки, вибір раціональності є вибором певної цінності, тобто моральним вибором [3, с. 101].

Богословські погляди М. Геллера на науку у її аксіологічному аспекті оригінально втілюють намір отців II Ватиканського Собору розпочати активний діалог між Католицькою церквою і світом культури (зокрема науки). Однозначне підтвердження Собором вчення про автономію науки і заохочення до використання даних «світських» наук у пастирській діяльності значно сприяло зверненню католицьких дослідників до феномену науки. Також варто відмітити близькість ідей Геллера до змісту повчання папи Іоанна Павла II, який неодноразово звертався до представників наукового співтовариства, і з яким Геллер неодноразово брав участь у міждисциплінарних наукових

семінарах у Кастель-Гандольфо.

Отже, проект теології науки М. Геллера є свідомим живого зацікавлення ціннісним аспектом науки з боку католицьких богословів. Досліджувана з богословської перспективи наука виявляє свій ціннісний вимір як сфера діяльності, спрямована на вивчення Усесвіту, що походить від Бога (найвищого Блага), і який у світлі надприродного одкровення сам є благом. Процес виокремлення теології науки як нової богословської дисципліни дає можливість подивитися на науку в усьому її багатстві ніби ззовні, провокуючи до постановки нових питань і пошуків нестандартних рішень.

Список використаних джерел:

1. Напюрковський С.Ц. Як займатися теологією / пер. з пол. К. Рассудіної. К. : Інститут Релігійних Наук св. Томи Аквінського, 2010. 240 с.
2. Duquoc Ch. Niejasności teologii sekularyzacji / tł. W. Krzyżaniak. Warszawa : Instytut Wydawniczy «Pax», 1975. 192 s.
3. Heller M. Nauka i Teologia – niekoniecznie tylko na jednej planecie. Kraków : Copernicus Center Press, 2019. 128 s.
4. Heller M. Nowa fizyka i nowa teologia. Tarnów : «Biblos», 1992. 151 s.
5. Heller M. Usprawiedliwienie wszechświata. Kraków : Społeczny Instytut Wydawniczy «Znak» 1984. 112 s.
6. Trombik K., Polak P. Teologia nauki – propozycja nowego otwarcia teologii na nauki. *Człowiek i Społeczeństwo*. № LIV. 2022. S. 49–64. DOI: <https://doi.org/10.14746/cis.2022.54.4>.

Ольга Бойко,

доктор філос. наук

професор кафедри психології, політології та соціокультурних технологій

Сумського державного університету

ЕТНОСОЦІАЛЬНИЙ ДОСВІД ЯК ОБ'ЄКТИВАЦІЯ МЕНТАЛЬНОСТІ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ

Те, що суспільство сьогодні знаходиться в процесі повсякчасних змін не викликає ні яких сумнівів, а тому зрозуміло і з'являються нові реалії та атрибути, які вимагають їх осмислення та усвідомлення. В Україні становлення і розвиток громадянського суспільства зумовлює зростання самосвідомості особистості, розширення сфери її соціально значимих ініціатив, адже розвинене громадянське суспільство передбачає досягнення високого рівня самореалізації особистості, реально дієвого механізму захисту прав людини, її вільного самовизначення, а також захист демократичних прав і свобод.

На сучасному етапі, в умовах війни, Україна переживає глибоку трансформацію, що впливає на формування нації. Українці демонструють велику готовність до оборони своєї держави та національної ідентичності. Це сприяло зміцненню патріотизму та національної свідомості серед українського населення. У цій ситуації важливо зробити все можливе, щоб зберегти національну єдність та підтримати розвиток української держави.

Сьогодні стрімкі соціальні зміни, підвищена соціальна мобільність відривають людину від зв'язків у малих групах. А відчуття належності до великої маси людей, або включення у велику організацію, все ж таки, не компенсує їй нестачі справжнього спілкування. Функція соціалізації поступово переходить до засобів масової комунікації. Всі ці та інші новації разом призводять до того, що життєвий шлях особистості починає виступати як окремо взятий часовий сегмент, який майже не пов'язаний зі спадковістю поколінь.

Отже, розуміння суспільства та взаємозв'язки у ньому досліджувалися

соціологом Д. Лукачем, розкрито в теорії структурації Е. Гідденса, у феноменологічній соціології П. Бурдьє, Ж. Бодріяра, націологічна концепція М. Гібернау [1] та в інших постструктуралістичних теоріях, в яких акцент робиться на розгляді такої соціальної субстанції, як людська практика. Всі ці нові підходи та теорії викликані до життя самою ходою розвитку людства, основною характеристикою якої є динамізм, постійно зростаюча швидкість змін усіх процесів у суспільстві.

Традиційні життєві орієнтири мало працюють при вирішенні та подоланні суб'єктивних криз. Але це не означає абстрагування індивіда з контексту соціального життя. Навпаки, індивід, щоб адаптуватися до соціальних реалій, вирішити ризики, повинен в більшій мірі ніж раніше опановувати соціальними відносинами та обставинами, включаючи їх у свою сутність.

При цьому мова йде не про формаційні зміни, не про зміни структур та їх функцій, а про соціальні практики, зразки поведінки людей. Отже, для розуміння будови та розвитку сучасного соціуму потрібно спиратися не тільки на психо-ментальні, а й на соціально конструйовані структури, етносоціальний досвід.

Саме такою категорією дослідження сучасності, де поєднано усвідомлення ментальних структур, завдяки яким суб'єкт сприймає світ, та об'єктивних структур, які надають можливість «вписуватися» в ситуацію, конструювати практики, і виступає таке поняття як «етносоціальний досвід».

Слід враховувати, що соціальні практики не є раз і назавжди сталими, незмінними. Навпаки, в різних країнах вони є різними та, навіть в одній і той же країні в різні періоди її історії розрізняються. Отже етносоціальний досвід має сенс вважатися особливим ідеальним соціокультурним утворенням та одночасно комплексом поведінкових програм, реалізація яких забезпечує його відтворення. Н. Еліас стверджує, що «... будь-яка окрема людина, при всіх її відмінностях від інших людей, несе на собі також специфічний відбиток, загальний для всіх членів суспільства, до якого вона належить. Цей характерний склад, тобто соціальний досвід індивідів, утворює свого роду

родючий ґрунт, на якому виростають ті особисті ознаки, завдяки яким окрема людина відрізняється від інших членів свого суспільства» [3, с. 53] .

Взагалі, формування етносоціального досвіду спирається на психічні та ментальні структури індивіда, визначаючи особливості його поведінки та можливості адаптації до оточуючого середовища. Він завжди пов'язаний з картиною світу, з ментальністю певного індивіда, або народу. Етнічний менталітет виступає як першопочаток культурного розвитку народу, як джерело усього спонтанного, ненормативного. Будь-який етнос має ментальні ресурси для захисту свого існування та відповідає за багатоманітність, багатокольоровість соціально-історичного розвитку людства. При цьому здатність кожного індивіда певним чином бачити і оцінювати реальність закріплена системою правил, затверджена у вигляді звичок, свого роду сукупності автоматизмів, які засвоюються в ході соціалізації.

Як ілюстрація того, що менталітет виступає першопочатком культурного, і в той же час менталітет може трансформуватися під впливом соціальної дійсності, є викладка загальнонаціонального опитування, яка була здійснена соціологічною групою «Рейтинг» в рамках Дев'ятнадцятого загальнонаціонального опитування в умовах війни 20-21 листопада 2022 року. Цією групою було проведено комплексне дослідження щодо оцінок змін у різних сферах життя, очікувань та сподівань громадян нашої країни на наступний рік.

- Станом на кінець 2022 року більше 82% опитаних вважають, що справи в Україні йдуть у правильному напрямку, лише 7% – у неправильному. Оцінка напрямку розвитку справ як правильного домінує в усіх регіональних розподілах та вікових групах.

- Абсолютна більшість опитаних (97%) впевнена, що Україна зможе відбити напад Росії.

- Дві третини опитаних очікують, що наступний 2023 рік буде кращим за попередній. 12% вважають, що рік буде таким самим, 16% – гіршим. У порівнянні із минулорічним дослідженням показники більш оптимістичніші.

Також майже 90% дивляться у 2023 з оптимізмом, лише 6% з песимізмом.

- Оцінюючи зміни у різних сферах за останній рік, більше позитивних оцінок було зафіксовано щодо політичної ситуації (близько половини зазначили, що вона покращилася) та відчуття впевненості у майбутньому (майже 40% опитаних зазначили про покращення).

- Щодо оцінки власного здоров'я дві третини зазначили про відсутність змін, третина – про погіршення. Найгірше опитані оцінили економічну ситуацію в країні: 80% зазначили про погіршення, 10% – відсутність змін, лише 6% – про покращення. Про погіршення матеріального становища родини зазначили більше 60%, третина – про відсутність змін, про покращення – лише 4%.

- У динаміці за останній рік покращилося відчуття впевненості у майбутньому та оцінки щодо політичної ситуації в країні. Оцінка власного матеріального становища та країни хоч і зазнали за рік негативних змін, проте показники не гірші рівня 2018 року. Особливо помітно негативні тенденції у оцінках економіки та фінансів серед представників молодшого та середнього покоління.

- Оцінюючи зміни в окремих сферах, найкращі оцінки спостерігаються в оцінці обороноздатності країни (90%) та міжнародному іміджі України (86%).

- У сфері свободи слова і демократії половина опитаних не відчули змін, 34% – вважають, що тут ситуація покращилася, 12% – погіршилася. Щодо стану доріг 42% зазначили, що змін не відбулося, 24% - побачили покращення, 28% – погіршення. Ситуація в боротьбі з корупцією не змінилася для 46%, покращилася – для 22%, погіршилася – для 17%. Якість медичного забезпечення та житлового комунальних послуг не змінилася майже для половини опитаних, покращилася для 12% і 8% відповідно, погіршилася – для 23% і 41% відповідно.

- Найгірше опитані оцінили ситуацію з цінами на основні товари та ліки (погіршилася для 94%), можливості знайти роботу (погіршилася для 72%)

та якості освіти (погіршилася для 55%).

- У динаміці негативні тенденції спостерігаються щодо оцінки стану доріг, можливості знайти роботу та якості освіти. Не зазнали змін за рік оцінки щодо цін на основні товари та ліки. Покращилися індекси щодо якості послуг ЖКГ, медичного забезпечення, боротьби з корупцією, свободи слова і демократії, та особливо міжнародного іміджу [2].

Отже, аналізуючи результати цього опитування, можна зробити висновок, що реалії сучасності впливають не тільки на сприйняття ситуації, а точніше, впливають, трансформують психо-ментальні установки, пробуджуючи історичну пам'ять.

Список використаних джерел:

1. Гібернау М. Ідентичність націй. Київ: Темпора, 2012. 303 с.
2. Девятнадцяте загальнонаціональне опитування. Підсумки року. Очікування від майбутнього (20-21 листопада 2022). https://ratinggroup.ua/research/ukraine/nineteenth_national_survey_results_of_the_year_expectations_for_the_future_november_20-21_2022.html
3. Elias Norbert Society of Individuais. Bloomsburg Pablishing PLC, 2001, 264 p.

Юлія Гранкіна,

студентка Сумського державного університету

КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Розширення економічних, торгівельних і культурних контактів, зростання зарубіжного туризму, можливість отримання освіти за кордоном, міжнародні студентські обміни, організація закордонних стажувань та багато інших явищ і фактів, викликаних глобалізацією, стрімко актуалізували проблеми міжетнічного та міжкультурного спілкування та взаємодії [4, с. 212].

Метою дослідження є аналіз розвитку міжкультурної комунікації (МКК) та її становлення в світі.

Основні завдання роботи:

- проаналізувати особливості комунікації в сучасному світі;
- визначити основні форми міжкультурної взаємодії;
- описати ціннісні орієнтації мікрокультур.

Комунікації пронизують усі сторони життя суспільства, соціальних груп та окремих індивідів, а тому практичне життя цих суб'єктів є чергуванням ситуацій безпосереднього спілкування. Розуміння іншої людини, її намірів, бажань, прогнозування поведінки оточуючих людей, а також здатність зробити себе зрозумілим для інших виявляються життєво важливими факторами. Можливість взаєморозуміння пов'язана перш за все з тим, що кожна людина повинна володіти певними прийомами спілкування, схемами стандартизації як людей, так і навколишнього соціального середовища, способами обміну повідомленнями. Усе це створює можливість комунікації і показує, що процес комунікації є надзвичайно складним, він включає в себе причини, форми, види, типи і результати [2].

У той же час сучасна людина в своїх комунікаціях із навколишнім світом все частіше перебуває на межі культур, взаємодія з якими вимагає від нього вміння розуміти чужі культури, поважати їх традиції, досягати згоди у вирішенні життєво важливих проблем. У контексті даних вимог МКК виступає як об'єктивна необхідність виживання людини, оскільки забезпечує інформаційний зв'язок між культурами окремих народів, робить можливим накопичення і передачу їх соціокультурного досвіду, організовує координацію спільної діяльності людей, трансляцію ідей, знань і цінностей.

Незважаючи на постійні міжкультурні контакти, партнерам не завжди вдається досягти згоди та тих чи інших питань не тільки внаслідок розбіжності їх позицій, а й через різні культурні традиції, звички, розбіжності в інтерпретації будь-яких подій. Становлення МКК пов'язано з публікацією в 1954 роботи Е. Холла і Г. Трейгера «Культура як комунікація: Модель аналізу»,

де МКК розглядалася як ідеальна мета, до якої повинна прагнути людина в своєму бажанні якомога краще адаптуватися до навколишнього світу. Авторами було запропоновано розуміння МКК як сукупності різноманітних форм, відносин і спілкування між індивідами й групами, що належать до різних культур. Відповідно до цього предметом МКК є контакти, взаємозв'язок між окремими представниками різних культур, а також групами, спільнотами, що належать до різних культур і між найбільш різноманітними культурами [1, с.300].

У наші дні МКК здійснюється в міждержавних відносинах, у підприємницькій, науковій, освітній діяльності, на рівні міжособистісного спілкування. Відповідно суб'єктами МКК виступають світові регіони, етнічні та національні культури, етнічні й соціальні групи, а також окремі індивіди. Таким чином, МКК може здійснюватися на етнічному, регіональному, національному й цивілізаційному рівнях.

На нашій планеті існують соціокультурні системи, структурно і органічно поєднані єдиними культурними традиціями, цінностями і особливостями. Як приклад таких систем можна назвати американську, латиноамериканську, африканську та європейську культури. Найчастіше такі культурні системи виділяються за континентальною ознакою. Через свою масштабність вони отримали назву «макрокультура». Цілком природно, що в середині макрокультури виявляються як субкультурні відмінності, так і подібні риси, які дозволяють говорити про наявність такого роду макрокультури, а населення відповідних регіонів вважати представниками однієї макрокультури [4, с.124].

Кожна окрема макрокультура не є гомогенною структурою – всередині неї існують окремі етнічні культури і різні суспільні групи, що володіють культурними особливостями. Зі структурної точки зору такого роду соціокультурні групи називають мікрокультурами (субкультурами). Кожна мікрокультура, наприклад молодіжна субкультура, має одночасно як подібність, так і відмінності зі своєю материнською культурою, що забезпечує їх представникам однакове сприйняття світу. Макрокультура може відрізнитися

від мікрокультури етнічною, релігійною приналежністю, географічним розташуванням, економічним станом, статевовіковими характеристиками, соціальним статусом її носіїв. Залежно від поєднання і значення того чи іншого фактора в кожній соціокультурній групі формуються свої ціннісні орієнтації, що виражаються в специфічному ставленні до природи, часу, простору, характером спілкування, характеру аргументації в ході спілкування, особистої свободи індивіда, природи самої людини.

Відносно ставлення людини до природи, можливі три варіанти:

- 1) природа сприймається як контрольована людиною;
- 2) природа сприймається як та, що знаходиться з нею в гармонії;
- 3) природа сприймається як обмежуюча її.

Залежно від варіанту ставлення до природи поведінкові реакції людей розташовуються в діапазоні від вільного волевиявлення до фаталізму.

Щодо ставлення до часу, кожна культура має власну мову часу, яку необхідно вивчити, перш ніж нею спілкуватися. Так, західна культура вимірює час чітко, а запізнення в ній розглядають як провину. Існує навіть певна шкала запізнень, і для кожного ступеня цієї шкали передбачається відповідна форма вибачення. Неписані правила ділового етикету європейських культур дозволяють запізнюватися на зустріч не більше, ніж на сім хвилин.

Щодо ставлення до простору, кожній людині для нормального існування потрібно особистий простір. Розміри цього простору залежать від ступеня близькості з тими чи іншими людьми, прийнятих в даній культурі форм спілкування, виду діяльності тощо. Особистому простору надається велике значення, оскільки вторгнення в нього зазвичай розглядається як замах на внутрішній світ людини.

Щодо ставлення до спілкування, культури поділяються наступним чином:

- 1) висококонтекстуальні;
- 2) низькоконтекстуальні.

За критерієм ставлення до особистої свободи, культури поділяються на індивідуалістичні і колективістські. Для індивідуалістичних характерний

акцент на своєму Я як основній одиниці для суспільства. В умовах культур цього типу індивід незалежний від інших в рамках культурних норм даного суспільства і несе відповідальність за всі свої дії і вчинки. У таких культурах високо цінують особисту ініціативу, особисті досягнення, рішення приймаються індивідуально, переслідують особисті цілі, поширене прагнення у всьому покладатися тільки на себе, позитивно оцінюють конкуренцію з іншими індивідами. У поведінці простежуються дії, спрямовані на те, щоб їх помітили та визнали їх особисті досягнення [2].

Отже, не можна нехтувати актуальністю міжкультурної комунікації, а тим більше глобалізацією в цілому. Ці явища відбуваються в даний момент, і вони стосуються безпосередньо майбутнього країн і цілих народів. Говорячи про міжкультурну комунікацію в професійному спілкуванні і про проблеми, пов'язані з нею, вона може мати відношення до різних видів і форм взаємодії [3,с.17]. Проте будь-яка взаємодія пов'язана з різними проблемами і питаннями. Чим більше розвивається людська культура, тим складніші і різноманітніші проблеми, пов'язані з нею. Іноді людям здається складною і їх буденна реальність, яка може лякати своєю невизначеністю і труднощами в повсякденній взаємодії, викликаними нерозумінням тих чи інших культурних особливостей.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. К. : ВЦ «Академія», 2004. 344 с.
2. Біла Е.Н. Теорія і практика міжкультурної комунікації. М., 2011.
3. Смоліна С. В. Методика формування іншомовної лексичної компетенції. *Іноземні мови*. 2010. № 4. С. 16–23.
4. Hofstede G. *Cultures and Organizations: Software of the Mind / Revised and expanded 3 rd ed.* N. Y. : McGraw- Hill USA, 2010. 561 p.

Науковий керівник: Баранова С. В., доцент, кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології Сумського державного університету.

Маргарита Кисіль,

студентка Сумського державного університету

МЕНЕДЖМЕНТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ УКРАЇНИ

При вступі у комунікацію носіїв різних культур можлива поява певних проблем, що від початку пов'язані з причетністю до різних культур. Проблемами такого роду можуть бути труднощі в порозумінні, нерозуміння, створення окремих упереджень, а у подальшому перебігу – відмежування, скривдженість або психічна чи соціальна ізоляція, це є досить актуально і важливо для сучасної України. У зв'язку зі змінами у системі управління та реформою децентралізації, відбуваються значні зміни в організації та функціонуванні об'єднаних територіальних громад. Також зростає міжнародна співпраця, що підвищує важливість ефективного менеджменту міжкультурної комунікації в органах місцевого самоврядування. Дослідження такої теми може допомогти зрозуміти проблеми, з якими зіштовхуються управлінці в об'єднаних територіальних громадах при взаємодії з представниками різних культур. Також ця тема дозволить проаналізувати ефективні методи та прийоми міжкультурної комунікації, які можуть бути використані для поліпшення співпраці та підвищення ефективності роботи в об'єднаних територіальних громадах.

Метою дослідження є визначення характерних ознак менеджменту міжкультурної комунікації в об'єднаних територіальних громадах України. Досягнення цієї мети зумовило необхідність постановки таких **завдань**: опрацювати наукову літературу та визначити зміст та сутність поняття міжкультурної комунікації; описати практику менеджменту міжкультурної комунікації в сучасних українських об'єднаних територіальних громадах; описати та обґрунтувати ефективні способи організації системи міжкультурної комунікації в межах об'єднаних територіальних громад України.

Виникнення поняття «міжкультурна комунікація» пов'язують із другою

половиною ХХ ст. з такими науковцями, як Е. Т. Холл [2], Г. Хофстеде, М. Байрам. Вони досліджували взаємодію між різними культурами та розробляли методи та стратегії, які можуть зменшити міжкультурні конфлікти та покращити комунікацію між представниками різних культур.

Едуард Холл [2] увів термін «міжкультурна комунікація» у своїй книзі «The Silent Language», яка була опублікована в 1959 році. Він досліджував вплив культурних факторів на міжособистісну та міжкультурну комунікацію. Герт Хофстеде [3] здійснив значний внесок у розвиток концепції міжкультурної комунікації через свої дослідження в галузі культурології, які він опублікував у своїй книзі «Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values» у 1980 році. Джером Фрідман [4] досліджував питання міжкультурної комунікації, зосереджуючись на аспектах глобалізації та крос-культурної взаємодії. У своїй книзі «Cultural Identity and Global Process» він зосередився на ролі культурних факторів у процесі глобалізації та їх впливі на міжкультурну комунікацію. Майкл Байрам [1] також уніс свій внесок у розвиток концепції міжкультурної комунікації через свої дослідження в галузі міжкультурної освіти та тренінгів. У своїй книзі «Language and Intercultural Communication in the Workplace» він досліджував роль мови в міжкультурній комунікації та її вплив на роботу в міжкультурному оточенні.

У наукових джерелах можна знайти різні визначення терміну «міжкультурна комунікація». Однак, в основному, всі визначення містять спільний зміст, що полягає у взаємодії між представниками різних культур, що вимагає певного рівня розуміння інших культур, мовленнєвих та невербальних засобів комунікації.

Лаконічним, але доволі змістовним є визначення Майкла Байрама. Він визначає міжкультурну комунікацію як взаємодію людей, що представляють різні культури, в рамках якої вони обмінюються повідомленнями, інформацією, ідеями та цінностями, користуючись мовленнєвими та немовленнєвими засобами комунікації [1]. Воно є дуже гнучким, що дозволяє науковцям інтерпретувати це поняття і доповнювати його.

Отже, хоча трактування терміну «міжкультурна комунікація» може відрізнятися у деяких деталях, основний зміст залишається незмінним – це взаємодія між представниками різних культур, яка вимагає розуміння та врахування культурних особливостей.

Визначення терміну «міжкультурна комунікація» для використання у соціокультурній сфері найбільш вдало здійснив американський дослідник Е. Т. Холл, який заснував теорію міжкультурної комунікації. Він визначав міжкультурну комунікацію як «передачу повідомлень між людьми з різних культур, яка полягає в спільному створенні, перетворенні та розумінні повідомлень». Холл розвинув теорію високого та низького контексту культури, що відображає відмінності в сприйнятті повідомлень в різних культурах. Ця теорія стала дуже важливою для розуміння того, як комунікація відрізняється в різних культурах і які чинники впливають на ефективність міжкультурної комунікації. [3]

Таким чином, визначення, запропоноване Едвардом Т. Холлом, є важливим для соціокультурної сфери, оскільки воно дає можливість розуміти відмінності в сприйнятті та передачі повідомлень в різних культурах, що є ключовим фактором для успішної комунікації та побудови взаємовигідних відносин у соціокультурному середовищі.

Міжкультурна комунікація є важливою складовою успішної роботи в сучасних українських об'єднаних територіальних громадах. Оскільки в таких громадах можуть проживати люди з різних культур, звичаїв та традицій, необхідно забезпечити ефективну взаємодію між ними. Один зі способів практики менеджменту міжкультурної комунікації – це забезпечення гармонійного співіснування всіх культурних груп. Для цього необхідно створити зручні умови для комунікації, які відповідали б культурним особливостям різних груп. Також необхідно враховувати, що культури мають різні способи сприйняття інформації, тому важливо знати, як найефективніше спілкуватися з представниками різних культур. Наприклад, для деяких культурних груп важливіше використовувати невербальні засоби спілкування,

тоді як інші культури використовують більш прямі та конкретні форми мовлення. Інший спосіб практики менеджменту міжкультурної комунікації – це навчання співробітників, як взаємодіяти з представниками інших культур.

Для цього можна організувати тренінги, семінари або інші форми навчання. У таких навчаннях слід зосередитися на тому, які особливості культур мають вплив на спілкування та як їх можна врахувати при взаємодії з іншими людьми. Крім того, важливо створити комунікаційні канали, які б забезпечували ефективне спілкування між культурними групами. Наприклад, можна створити мультикультурні комітети, які будуть забезпечувати взаємодію між представниками різних культур в громаді. Такі комітети можуть бути складеними з людей різних культур, які допоможуть зрозуміти потреби та інтереси кожної культурної групи.

Також важливо забезпечити розуміння та повагу до різних культур та їхніх традицій. Це можна забезпечити за допомогою культурних заходів, таких як фестивалі, виставки, концерти, де представники різних культур мають можливість демонструвати свої традиції та культурні цінності. Однак, важливо зазначити, що практика менеджменту міжкультурної комунікації не є простим завданням та може вимагати часу та зусиль. Для досягнення успішного результату необхідно мати відкрите мислення та бути готовим до навчання та змін.

Отже, практика менеджменту міжкультурної комунікації є важливою складовою успішної роботи в сучасних українських об'єднаних територіальних громадах. Забезпечення ефективної взаємодії між представниками різних культур допоможе створити гармонійне співіснування та сприятиме розвитку громади.

Список використаних джерел:

1. Byram M. Teaching and assessing intercultural communicative competence. Clevedon : Multilingual Matters, 1997. 124 p.
2. Hall E. T. The silent language. Greenwood, Con : Fawcett, 1959. 192 p.

3. Hofstede G. Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values. Beverly Hills CA : Sage, 1980. 328 p.

4. Friedman, J. Cultural Identity and Global Process. London, Thousand Oaks, California: SAGE. 25 Journal of Frontier Studies. 2020.

Науковий керівник: Туляков О.О., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету.

Тетяна Беценко,

доктор філологічних наук, професор

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ЯК РІЗНОВИД ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ЗАГАЛЬНІ ЗАУВАГИ

У сучасній науково-освітній парадигмі актуальною і вкрай необхідною є лінгвокультурологія як галузь наукових знань. Доконечно потрібним різновидом роботи з текстом у процесі вивчення мови і літератури у ВНЗ та школі постає лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту.

Актуальність теми дослідження зумовлена потребами глибинного дослідження мовнокультурної дійсності рідної та чужих картин світу, що можливе на основі аналізу різнорівневої організації художніх текстів різних культур, які репрезентують духовно-матеріальні, морально-етичні, естетичні цінності етносу.

Мета розвідки – з'ясувати зміст поняття лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту; окреслити загалом ключові підходи у пошукові лінгвокультурем як основних одиниць у пізнанні етнокультурних реалій.

Завдання дослідження – пояснити сутність лінгвокультурологічного аналізу художнього тексту та визначити коло тих поняттєвих домінант, пізнання і розкриття яких сприяють його успішній реалізації.

Основні результати та висновки дослідження, їх цінність.

Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту розглядаємо як самостійний, незалежний різновид наукового розбору, передусім – філологічного (лінгвістичного), що передбачає інтегрування знань різновекторного змісту з метою вияву культурно значущих одиниць у визначеному творі словесного мистецтва.

Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту базується на описові різнорівневих мовних одиниць, актуалізованих у творі, як засобів відображення позатекстової дійсності, що безпосередньо вказують на етномовний національно-культурний континуум, є своєрідними орієнтирами у певній національній реальності, покликані бути модусами позначення етнічної дійсності, мають чітко виражений національний колорит, слугують маркерами національної картини світу.

Основні завдання лінгвокультурологічного аналізу художнього тексту вбачаємо у встановленні етнокультурної семантики різнорівневих лінгвоодиниць, у їх співвіднесенні з чітко окресленою реальністю, національною картиною світу; у з'ясуванні народознавчої природи повідомлюваної в тексті інформації; у пошуку та описові особливостей, прикмет втілення, відтворення, відображення в тексті (в словесно-образному, мовноестетичному його оформленні) ментальності мовця / автора.

Лінгвоаналіз тексту в культурологічній парадигмі постає як пошук та інтерпретація понять, що національно марковані, тобто такі, що пов'язані з конкретним середовищем, соціумом буття. Природно, якнайкраще означений різновид роботи виконувати на взірцях текстів зарубіжної літератури. Хоча можна спробувати здійснити лінгвокультурологічний опис художнього твору, належного рідномовній дійсності (наприклад, аналіз поезій «Стоїть гора високая» Леоніда Глібова, «Перебендя», «Тополя», «Іван Підкова», «Н. Маркевичу», «Лілея», «Русалка» Тараса Шевченка, «Соняшник за тинем голову схилив», «Марія» Володимира Сосюри, «Рідна мати моя» Андрія Малишка, «Два кольори», «Явір і яворина» Дмитра Павличка або уривки з

творів І. Нечуя-Левицького чи Мирослава Дочинця тощо).

Центральна увага у процесі лінгвокультурологічного розбору, звичайно, звернена до слова. Національно маркованими, такими, що вказують на етнокультуру і її доміанти постають відомості про географічні, політичні, соціальні умови (соціальні класи, устрій життя тощо) – наприклад, **курултай** – у тюркських народів орган народного представництва, загальнонаціональний з'їзд; **меджліс** – законодавчо-представницький орган влади, аналог парламенту, існує в ісламських країнах; **віче** – загальні збори громадян міст Київської Русі), факти (і їх мовні репрезентанти) про економічні умови (господарство, майновий стан та ін.), відомості про побут нації, що відображені в назовництві реалій (одяг (**вишиванка, кожух, запаска, очіпок, постолои, керсетка** – в українців, в японців – **кімоно; паранджа, бурка** – верхній одяг жінок у Середній Азії та на Близькому Сході; **чадра** – традиційне жіноче покривало-вбрання в країнах мусульманського Сходу), їжу, напої (скажімо, **піца, ризото, лазанья** – національні страви в італійців; **тапас, хамон, гаспачо, тортилья** – в іспанців; **пудинг, джин, біфштекс, ростбіф** – в англійців; **борщ, капуста, юшка, куліш, кулешик, холодець, буханець, коржики, завиванець, вишнівка, узвар, галушки, книш, деруни, гречаники, налисники, крученики** – в українців), посуд (**діжка, полумисок, кварта, кухоль, глечик, горнятко** – в українців), житло та його частини (скажімо, **хата, піч, сіни, клуня, комора, льох, саж, повітка, припічок, комин, покутя, горище, лежак, криниця** – в українському побуті), меблі (наприклад, **лава, ослін, лежак, лежанка** в українців), освіту і науку, архітектуру (**колізей, амфітеатр** – пам'ятки давньоримської архітектури), традиції, звичаї, вірування, мистецтво: живопис (**крашанки, писанки** – в українській культурі), музику (**думи** – героїчний епос в українців; **колядки, щедрівки** – календарно-обрядові твори українців; **бандура, кобза** – музичні інструменти в українців; **саги** – оригінальні та перекладні епічні (історичні та героїчні) твори в Ірландії та Ісландії (VIII-XIII ст.), міфологію (наприклад, **ельфи** – казкові істоти, засвідчені у фольклорі германців, ірландців, англійців; **русалки, мавки** – в

українців), релігію (наприклад, назви язичеських богів в українців (**Перун, Ярило, Велес, Дажбог, Стрибог, Хорс, Берегиня**); назви богів у давніх греків (**Зевс, Посейдон, Аїд, Афїна**), китайців (**Гуаньді, Нюйва, Паньгу**), індійців (**Брахма, Вішну**)), книжні персонажі (**Лада, Троян** – в українців), інші культурні явища (наприклад, **Дідух** – в українців; добрий дух **Дзідзо** в японців). Культура етносу охоплює як матеріальні, так і духовні цінності (мораль, традиції, звичаї, обряди, ритуали, забобони, застороги, народні сонники, повір'я, прикмети).

Джерельною базою для пізнання іншої культури на мовному рівні є казки, твори визначних національних митців, фольклорно-пісенні тексти. У таких текстах засвідчена безеквівалентна (самобутня, національно маркована лексика), як-от: **чудернацький, літепло, хутко, лементувати, легіт, видноколо, путівець, моріжок, вхідчини, тямити, держак, манівцем, кебета, ганьба, препоганий, анітелень, запашний, духмяний, паляниця, гривня, достойник, вподобайка, усміхайлик**), національні вирази (скажімо, зачини і кінцівки в українських народних казках типу: **ось і казочці кінець, а хто слухав – молодець; вам казка, а мені бубликів в'язка; живуть-поживають, добра наживають; це було за царя Панька**), діалектні слова (**газда, файно, легінь, ватра**), етнопозначення явищ, предметів дійсності (**козак, Січ, полонина, чумак**) тощо.

Слова-символи є тими знаковими одиницями, що спроектовані на певну культурну дійсність (наприклад – **лотос** в китайців, **дуб, калина** в українців). Кожен етнос виробив і продовжує витворювати власну символіку. Почасти один і той самий знак-символ має відмінну семантику в різних культурах (наприклад, **змія** в українців і китайців, **жаба** в українців і китайців, **мак** в українців і китайців).

Лінгвокультурну вартість мають також фразеологізми, приказки, примовки, побажання, прокльони, вітання тощо (**бери його морока! Який гедзь укусив! Здоровенькі були! З роси і води вам! До дідька! Дідько його знає! Дідька лисого!**). Ці вирази як ніякі інші одиниці створюють етномовний колорит тексту.

Інші одиниці мови (конструкції) також володіють здатністю бути національно детермінованими в лінгвокультурному плані.

Сьогодні ще немає цілісних зразків лінгвокультурологічного розбору художніх творів. Робота в цій площині тільки-но розпочата. Означений вид діяльності нині поширений і у ВНЗ, і в школі – у процесі вивчення зарубіжної літератури.

Висновки

Отже, лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту – мало розроблена, але перспективна галузь наукових студій. Такий різновид роботи доволі складний, об'ємний, різноплановий, він вимагає спеціальної підготовки. Означений вид діяльності потрібний у процесі вивчення української мови як іноземної, будь-якої іноземної мови, зарубіжної літератури, рідної мови та літератури.

Список використаних джерел:

1. Беценко Т. Види аналізу художнього тексту. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/philology/article/view/9707>
2. Беценко Т. П Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту в парадигмі сучасних наукових студій: базові поняття. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 38. Том 3. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v38/part>
3. Гоголь Н. Культурологічний контекст підручників і хрестоматій із зарубіжної літератури: дидактико-методичний аспект. URL: [ipvid.org.ua](http://ipvid.org.ua/index.php) > [index.php](http://ipvid.org.ua/index.php) > [psp](http://ipvid.org.ua/index.php) > [article](http://ipvid.org.ua/index.php) > [download](http://ipvid.org.ua/index.php)
4. Кучерява О.А. Шляхи реалізації культурологічного принципу навчання української мови у вищій школі. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/2_2011/23.pdf
5. Мацько Л. Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту. *Культура слова*. 2011. Вип. 75. С. 56–66.

Людмила Теліженко,

доктор філос. наук

доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій

Сумського державного університету

ЛЮБОВ ЯК ВИЩА ЦІННІСТЬ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ

Тема любові у філософській літературі з часів стародавнього світу вважається не тільки популярною, а і вічною. Описано безліч видів, підвидів, граней, модусів, форм та навіть кіл любові, зроблено величезну кількість її визначень. Але любов і досі є чимось незрозумілим, невловимим та навіть містичним. Залишатися й надалі така ситуація не може. Адже сучасна людина, яка знаходиться в умовах тотальної кризи та переживає власну антропологічну катастрофу, потребує звернення до тих цінностей і цілей, які здатні утверджувати вищий сенс людського життя, конституювати внутрішню Самість людини та зводити її на нові онтологічні рівні. У зв'язку з цим **актуальним** стає нове осмислення любові та її значення для людини, відмінне від підходів традиційної (класичної та некласичної) наукової раціональності, що ґрунтувалася на розділенні суб'єкта і об'єкта пізнання, людини і світу. Це формувало образ людини, неадекватний їй реальній, фрагментарний, одномірний, розщеплений, нецілісний, заохочуючи тим самим людину до агресивних, корисливих дій як по відношенню до інших людей, так і до всього світу.

Сьогодні є можливим та навіть необхідним переосмислення значення любові для людини з позицій більш високого типу наукової раціональності, представленого в сучасній науці трансдисциплінарністю та постнекласикою, в межах яких суб'єкт-об'єктні відношення розглядаються не в протиставленні, а в нерозривній єдності як цілісності. Це дозволяє по-новому осмислювати весь каркас знань про людину, аналізувати її як цілісність у єдності всіх сторін буття, ставити питання про фактори, що гармонізують дуально виражену людську сутність.

Метою дослідження є аналіз любові як вищої цінності людського буття, укоріненої в самій сутності людини, з використанням ідей і методів сучасних підходів, зосереджених на єдності та цілісності людини і світу.

Одностороннє уявленням про людину як суб'єкт, вторинну по відношенню до навколишнього світу як об'єкта (класична раціональність), або, навпаки, як первинну по відношенню до нього (некласична раціональність), негативно позначилося і на уявленні про любов. Для «природної» людини любов виявилася чимось другорядним та навіть механічним, що підтверджує вислів Р. Декарта про любов як «просту і первинну пристрасть», яка має «тілесне начало» і виникає автоматично при зустрічі з річчю, що представляється «підходящою для нас» [1, с. 484]. Для людини некласичної раціональності, внутрішній світ якої тепер розділявся вже на «свій» суб'єкт і об'єкт, любов стала його (*внутрішнього світу*) частковим проявом. Як писав З. Фрейд, «людина – істота зі слабким інтелектом, нею володіють її потяги», до числа яких належить і любов, «сублімований статевий інстинкт» [4, с. 51]. А вже остаточно зруйноване постмодерном уявлення про любов призвело до того, що сьогодні вона навіть стала сприйматися на рівні окремих частин тіла, демонструючи «обрив зв'язків між інтелектуальним життям і здоровим глуздом» [6]. «Любов, якщо вона взагалі ще існує, пояснюється на сучасний лад ...підвищеною концентрацією якогось поки що не уточненого поліпептидного гормону в гіпоталамусі» [6, с. 38].

Нові можливості осмислення любові в контексті сучасного уявлення про цілісність людини виникають у межах трансдисциплінарної парадигми як нового способу вироблення наукового знання, пов'язаної, насамперед, з ім'ям румунського фізика Б. Ніколеску, автора маніфесту трансдисциплінарності, засновника Центру трансдисциплінарних досліджень у Парижі CIRET [5]. Ідеї Б. Ніколеску про те, що людина єдина з усім світом, оскільки і суб'єкт, і об'єкт знаходяться в спільному для них полі, названого дослідником Третім, цілком збігаються з виробленими у вітчизняній філософії ідеями постнекласичних підходів, зокрема синергетики та метафізики тотальності, які також

розглядають суб'єкт і об'єкт у їх єдності як цілісності [2]. Ця принципово нова наукова точка зору не тільки долає елементаризм і редукціонізм попередніх підходів, а і дозволяє аналізувати сутність людини та упорядковувати всі фактори її життя, в тому числі й любов, за принципом «сутність – явище».

Приймаючи той факт, що людину як таку завжди представляють дві її нерозривні сторони, проявлена і не проявлена, онтична і онтологічна, індивідуальне і всезагальне, цілком зрозумілою стає особлива роль любові як гармонізуючого фактору розвитку дуально вираженої сутності людини. Адже любов як власно людська властивість та форма діяльності здатна у будь-якій ситуації налаштувати складну, динамічну сутність людини на єдиний ритм, лад, постійно підтримувати в ній життєво необхідну атрибутивну цілісність та навіть встановлювати абсолютну гармонію як внутрішній порядок, що збігається з порядком всього Буття.

Водночас любов означає і відсутність у людині всього негативного, того, що прийнято вважати злом, руйнуючим її цілісність: ненависті, страху, образи, роздратованості, недовіри тощо. Тобто, любов для людини – це добро, яке несумісне зі злом, а, отже, найвища, універсальна цінність, що дозволяє людині у будь-який момент життя підтримувати власно людську сутність як певний поряд у ній, залишатися повнотою, в якій потенційно присутнім є увесь світ, все суще. Така позиція цілком збігається і з християнським розумінням любові, яка у Письмі подається через заперечення негативних якостей людини, як-то: «не заздрить», «не звеличується», «не пишається», «не бешкетує», «не шукає свого», «не дратується», «не мислить зла», «не радіє неправді» (1 Кор. 13,1–10).

Важливою властивістю любові є і те, що для людини вона здатна бути вищою метою, сформованою на основі таких же цінностей, співвіднесених з поняттям добра. Приходячи з онтологічної укоріненості людини в спільному бутті, немовби з нівідкіля, любов дозволяє надзвичайно складній у всіх своїх діях людині залишатися єдиною в собі. Утворюючи в ній своєрідний центр думок і почуттів, любов здатна встановлювати в людині такий внутрішній порядок, який, починаючи з древності, прийнято називати «упорядкованим

рухом душі» або «добром» (Платон). Та внутрішній порядок людини, реалізуючись у її зовнішній діяльності, здатен одночасно встановлювати і такий же її онтичний порядок, що дозволяє вважати любов основною умовою досягнення людиною межової цілісності, трансформуючої саму її сутність. «Саме такий порядок, що проявляється в стабільності всіх антропологічних рівнів людини, в її максимальній відкритості назустріч іншим людям, у здатності приймати рішення та практично діяти за принципом «добре», стає єдиним ритмом двоскладного буття людини, її творчістю, онтологічним порядком, ідентичним онтичному, відкриваючим принципово новий порядок – вищий. Та в цьому й полягає найвища таїна любові – відкривати в людині нові її онтологічні рівні буття з новими для неї потенційними можливостями» [3, с. 50].

Висновки. Отже, любов у людині є виявленням самої її сутності, онтичної і онтологічної одночасно. Проявляючись у людяності, відкритості світу, здатності діяти й приймати рішення за принципом добра, любов увідповіднює складну людину в самій собі, гармонізує її з усім світом та навіть здатна утворювати в ній порядок, ідентичний вищому, порядку самого Буття. Тим самим любов є вищою цінністю буття людини, сформованою на її основі вищою метою, умовою відкриття в людині гармонії і повноти як щастя, об'єднуючим смислом і з'єднуючою з усім сущим енергією.

Список використаних джерел:

1. Декарт Р. Твори в 2 т. Т. 1. 1989. URL: <http://surl.li/gmfev> (дата звернення: 18.04.2023).
2. Теліженко Л. В., Ратушний О. В. Ситуація людини XXI ст.: глобалізаційні виклики і європейський досвід відповідей. *Грані: науково-теоретичний альманах*. Дніпро, 2021. Том 24, № 3. С.112–118. DOI: 10.15421/172133.
3. Теліженко Л. В. Любов як сутнісний атрибут буття людини. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. Дніпровський національний

університет імені Олеся Гончара. Вип. 2, Т. 12, 2020. С. 46–52. DOI: 10.15421/352033.

4. Фрейд З. Майбутнє однієї ілюзії. Харків, 2013. 157 с.

5. Nicolescu. B. Transdisciplinaridade: uma esperança para a humanidade. *Transdisciplinaridade e educação do futuro*. Brasília: Cátedra UNESCO de Juventude, Educação e Sociedade ; Universidade Católica de Brasília, 2019. P. 13–18.

6. Pinker S. The Blank Slate. The Modern Denial of Human Nature. London, 2003. 560 p.

Артем Крисько,

студент Сумського державного університету

САМОГУБСТВО ЯК ВТРАТА СЕНСУ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

Самогубство в людському світі існує чи не стільки, скільки існує сам цей світ. Та залишається воно поширеним явищем і сьогодні, стаючи безумовним лідером серед неприродних причин смерті людей на планеті. З огляду на це самогубство є однією з найбільш актуальних і складних проблем сучасності. В українському суспільстві воно теж має місце, коли людина позбавляє себе життя з тих чи інших причин, які ми і спробуємо проаналізувати в даній роботі.

Метою дослідження є аналіз причин самогубства в сучасному суспільстві.

Перші згадки про самогубство відобразилися у міфах та легендах. Його описи можна знайти у всіх мистецьких, літературних та живописних творах людства. При цьому відношення до самогубства та розуміння його причин серед суспільств та тогочасних народів було різним, залежно від історичного періоду та рівня розвитку людства, розуміння ним цінності життя та його сенсу. Наприклад, первісним суспільством самогубство як смерть здебільшого сприймалося негативно, оскільки пов'язувалося з перетворенням людини на

злого духа, що викликало занепокоєння та відчуття страху в соціумі. А в деяких випадках ритуального жертвоприношення воно навпаки знаходило своє позитивне відображення.

Не забороненим самогубство було і в стародавньому світі. Так, для епікурейця самогубство було «своєрідним прекрасним запасним виходом, через який можна без зайвих роздумів вислизнути, якщо ситуація з тих чи інших причин перестала задовольняти його. Якщо життя перестає приносити задоволення і перестає бути прекрасним – немає причини для затримки. Або життя без печалей, або щаслива смерть» [3].

У сучасному світі, згідно з даними та статистикою Всесвітньої організації охорони здоров'я, самогубство вийшло на третє місце серед причин смерті [2]. Кожного року від одного до чотирьох мільйонів людей здійснює суїцид, ще більше – близько двадцяти мільйонів здійснює невдалі спроби покінчити зі своїм життям. В Україні самогубство сьогодні теж є дуже поширеним явищем, що відносить її до числа країн з «червоним» рівнем суїцидальних настроїв.

Тобто, у наш час, у добу високих технологій ХХІ ст., самогубство стало більш поширеним явищем, ніж це колись було в історії людства. Як це пояснити? Чому людина як безумовно найрозумніша та найосвіченіша істота на планеті позбавляє себе найціннішої можливості – жити, розвиватися, відчувати, переживати та просто існувати в колі родини, друзів, роботи тощо?

Сучасні дослідники вважають, що причин для здійснення людиною самогубства сьогодні є багато, і вони різноманітні. Люди вбивають себе від нещасливого кохання, від сильної пристрасті або від нещасного сімейного життя, від безсилля, ганьби, втрати честі, безнадійної хвороби, страху страждань тощо. Ризик суїциду може зростати через тривалу залежність від алкоголю, наркотиків чи спадкових психічних та генетичних хвороб. За теорією американського психіатра К. Меннінгера такими причинами є ненависть та бажання помститися, зробити боляче іншій людині; стан тривалої депресії, безнадійності та розчарування; почуття провини; бажання привернути увагу до своїх проблем [5]. Поширеними причинами самогубства також вважаються

психічні розлади, фінансові проблеми, сварки з рідними, непорозуміння з однолітками, депресії, перевтомлення та виснаження, що викликані, переважно, життєвими подіями.

Можна інакше сказати, що причина самогубства людини прихована у відсутності її рівноваги. Адже ми радіємо та сумуємо, отримуємо задоволення та впадаємо в депресію, маємо успіх та невдачі. Постійне протистояння доброго та поганого – це емоційні гойдалки, які ми не в змозі зупинити, а тому переживаємо сумніви, страждання, невпевненість у самих собі.

Та все ж це часткові відповіді на поставлене нами питання. На нашу думку, найбільш повну та узагальнену відповідь на нього свого часу дав М. Бердяєв у присвяченому цій темі психологічному етюді «Про самогубство» [1]. Як і Ф. Ніцше, М. Бердяєв був переконаний, що людина здатна перенести будь-які страждання, будь-які випробування (смерть близьких людей, хворобу, бідність, розчарування в людях, зраду друзів тощо). Адже сил у неї більше, ніж вона сама думає. Але є одна-єдина причина, яку пережити вона не в змозі – це втрата сенсу самих цих випробувань чи страждань як сенсу самого життя. «Страждання, сенс і мета якого усвідомлені, є зовсім інше страждання, ніж страждання безцільне і безглузде. Героїчне переживання найтяжчих випробувань передбачає свідомість сенсу випробуваного... Для того, щоб витримати це випробування, перенести ці страждання, потрібно усвідомити, що те, що відбувається, має якийсь сенс, що воно не є чистим безглуздя і втратою» [1]. Важливо, що сенс життя М. Бердяєв вбачав у можливості і бажанні людини жити в ім'я інших, в ім'я якоїсь ідеї, в ім'я своєї віри. На його думку, людина, яка вирішила накласти на себе руки, на це не здатна. «Якби самогубець у фатальну хвилину здатний був думати про інших і зробити для інших жертву, рука його здригнулася б і життя його було б врятовано. Це означає, що до світу він орієнтований егоцентрично. Але егоцентричне орієнтування завжди є джерелом рабства» [1]. Додамо, що справжній сенс життя людини, який ніколи не минає і залишається в ній як внутрішня основа та її життєва сила, М. Бердяєв вбачав у Богові. Тому боротьба з самогубством,

проти самогубних настроїв, на його думку, завжди була і буде боротьбою за релігійний сенс життя, за образ і подобу Бога в людині [1].

Близькою до позиції М. Бердяєва щодо причин самогубства є і точка зору В. Франкла, людини, яка пройшла жахіття фашистських концтаборів та змогла вижити, не кинутися на колючий дріт під напругою, щоб через самогубство позбавити себе страждань. «Безвихідь ситуації, щоденна, щогодинна, щохвилинна загроза загибелі – все це призводило майже кожного з нас, хай навіть на мить, ненадовго, до думки про самогубство» [4]. Висновок В. Франкла про те, що дало йому сил вижити в нелюдських умовах, полягав у тому, що у будь-якій складній ситуації людину від самогубства утримує любов. «У найважчій з усіх мислимо важких ситуацій, коли вже неможливо виразити себе в жодній дії, коли єдиним залишається страждання, – у такій ситуації людина може здійснити себе через відтворення та споглядання образу того, кого вона любить. Вперше в житті я зміг зрозуміти, що мають на увазі, коли кажуть, що ангели щасливі любовним спогляданням нескінченного Господа» [4].

Висновок. Отже, проблема самогубства у сучасному світі є не що інше, як проблема сенсу життя людини, яку ніколи не зможуть задовольнити ні високі технології, ні гучні розваги, ні матеріальні статки. Людині потрібне її власне самоздійснення, самореалізація, повнота буття, що є можливим у своєрідному русі назустріч іншим людям, всьому живому, самому Богу.

Швидше за все, що в силу неможливості вибудувати в собі повну рівновагу та гармонію, ми будемо вимушені й надалі боротися з проблемою самогубства. Але це аж ніяк не є причиною того, щоб не підтримувати чи не допомагати тим, хто потребує до себе людської уваги, тепла і любові.

Список використаних джерел:

1. Бердяев Н. А. О самоубийстве: Психологический этюд. М. : Изд-во МГУ, 1992. 24 с.
2. ВООЗ: кожні 40 секунд у світі відбувається самогубство. URL: <http://surl.li/gmufv> (дата звернення: 18.04.2023).

3. Кубрак О. Самогубство в історії, філософії та релігіях світу. Збірник наукових праць. 2016. № 11. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/83013/1/Kubrak_suicide.pdf (дата звернення: 19.04.2023).

4. Франкл В. Сказати життя «Так»: психолог у концтаборі. URL: <https://limbook.net/read/skazat-zhizni-da-psiholog-v-konclagere.html?section=2#2> (дата звернення: 20.04.2023).

5. Menninger K. Man Against Himself. New York, 2000. 478 с.

Науковий керівник: Теліженко Л.В., доктор філософських наук, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету.

Antonina Siryk,

senior teacher of the department of physical education and sports

Oksana Gladchenko,

senior teacher of the department of foreign languages and linguodidactics

THE SHUTTLE TIME UNIVERSITY COURSE IN THE MOTOR ACTIVITY OF STUDENTS

Relevance of the topic. Reforming the main areas of pedagogical education in modern realities necessitates changes in the structure of organizational and methodical support, the search for innovative approaches, active forms and methods of learning aimed at formation of a creative personality of students and health-preserving technologies.

This problem is solved with the introduction of modern sports and their elements into educational programs, which will undoubtedly affect the socialization of young people, increase their interest in sports, increase their motor activity, and expand knowledge in the field of physical culture and sports. Badminton should become one of these means of physical education.

The relevance of ensuring the high efficiency of physical education of

education seekers by means of badminton is growing significantly, considering that young people show a special interest in game sports. Game sports attract them with their emotionality, the variety of plots and tasks, the opportunity to satisfy the desire for motor activity.

The purpose of the survey: to determine the pedagogical conditions for the implementation of The Shuttle Time University Course in the motor activity of students

Objectives of the study:

1. To investigate the state of the issue under study based on the analysis of scientific and methodical literature and own experience.
2. To determine the expediency of the international program The Shuttle Time University Course and its usage in the training of badminton students.

The following **methods** were used to solve the tasks: data analysis of scientific and methodical literature, systematization, generalization of own experience.

The main results and conclusions of the study, their value. Badminton is one of the most popular and affordable sports today. Initiated and developed by the Badminton World Federation (BWF) in 2012, the new concept of the development of this sport in the world, the most adapted for children's perception, was met by the public with great enthusiasm. The program aimed at the promotion and popularization of badminton in the school environment was called Shuttle Time.

The Shuttle Time University Course has been designed to offer International Certification to trainee teaching students, while providing the knowledge and support required to deliver fun, safe and enjoyable badminton lessons to groups of children aged 5–15. With implementation projects in over 150 countries and free resources available in 20+ languages, Shuttle Time is fast becoming one of the world's biggest school sports programs. Shuttle Time provides resources and training to teachers and physical education staff around the world. Resources include a 10-module Teachers' Manual, 22 Lesson Plans and over 90 supporting video clips. Badminton activities in Shuttle Time develop all-round physical skills important for school-age children including: hand-eye coordination; catching and throwing; stability and balance; speed

and agility – the ability to quickly change direction; jumping and landing skills; decision making / tactics. The activities within Shuttle Time are designed for 'learning' badminton skills in groups. Through these activities children learn basic badminton skills [1, p. 4].

There are many options for teachers to implement the program. This is the possibility to choose the level of tasks difficulty, the duration of physical exertion, special exercises for technique, game tasks during the lesson or one specific type of activity within the lesson, help in drawing up one's own lesson plans in accordance with the teacher's experience or pedagogical ideas regarding the content of the lesson plan, creating new lessons with an emphasis on physical, technical or competitive activities in order to achieve the main goals of the lesson or game elements, repetition of lessons and exercises according to the needs of an individual child or group.

When you use the Shuttle Time University Course program it allows you to solve the threefold task of physical education:

educational – you acquire special knowledge necessary for organized and independent badminton lessons, master the basics of stance and movement techniques, hit the shuttlecock, coordination of movements, badminton rules, knowledge, skills and abilities necessary to ensure safety during independent badminton lessons, initial training of tactical actions and skills of forming a healthy lifestyle by means of badminton;

pedagogical – you promote gender education of teenagers of both sexes, respectful attitude towards persons of the opposite sex; formation and development of the need to treat one's own health and the health of others as a value; education of positive character traits, such as disciplined behavior, responsibility, perseverance in achieving a goal; development of speed and strength qualities, coordination abilities, tactical and strategic thinking, improvement of mental capacity and logic; instilling a persistent interest in badminton;

recreational – you strengthen health and promote proper physical development and versatile physical fitness, the musculoskeletal system, improve eyesight, develop speed, dexterity, flexibility, improve general stability and balance,

reactions and the ability to quickly change the direction of movement, the ability to quickly make decisions, prevention scoliosis, visual impairment and other diseases, stressful conditions by means of badminton [2, p. 118].

The analysis of scientific and research literature makes it possible to assert that schoolchildren's interest in badminton is quite high and corresponds to modern trends in health preservation. Thus, A. Ognisty and K. Ognista claim that the Shuttle Time international program meets the requirements for health-preserving technologies. The new quality of educational services can be achieved only with creation of certain conditions aimed at preservice and health strengthening of the individual. All this requires special approaches in education and upbringing from teachers, which would be based on the principles of health preservation [3, p. 200].

In line with the program, illustrative videos were posted on the BWF website and subsequently the BWF Shuttle Time mobile app was developed, now available in 20 languages and free to download on Google Play and the App Store. This makes it possible to use this program by both teachers and students based on the principles of a qualitatively new educational process.

Conclusion. Innovative strategy as a priority of education reform implies significant changes in the pedagogical theory and practice of physical education. These requirements are met by The Shuttle Time University Course, which allows you to better learn about badminton as a sport, competently plan badminton lessons, and ensure the motor activity of student youth.

Prospects for further research in this direction are the development and examination of innovative methods of The Shuttle Time University Course and their implementation in educational programs.

References:

1. Bwf schools teaching programme university course description.
URL: https://shuttletime.bwfbadminton.com/wp-content/uploads/2022/10/BWF-University-Course-Description-2022_ENG_DIGITAL.pdf
2. Сірик А. До питання впровадження варіативного модулю

«Бадмінтон» у Новій українській школі. Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення. Харків: ХДАФК, 2022. С. 117–121. URL: <http://journals.uran.ua/hdafk-tmfv>

3. Огнистий А., Огниста К. Міжнародна програма «Shuttle time» Світової федерації бадмінтону – як здоров'язберігаюча технологія. Сучасні тенденції спрямовані на збереження здоров'я людини: зб. наук. праць. Харків, 2020. Випуск 1. С. 200–201.

Hanna Diadchenko,

Candidate of Philological Sciences,

Senior Lecturer, Department of Language Training for Foreign Citizens

Sumy State University

**CONSIDERATION OF THE COMMUNICATIVE CULTURE
PECULIARITIES OF THE REPRESENTATIVES OF DIFFERENT ETHNIC
AND CULTURAL COMMUNITIES IN THE PROCESS
OF COMMUNICATION**

Talking about the communication of the representatives of different nations one couldn't avoid the issue of understanding each other and, therefore, translational issues. Synchronous translation is a kind of challenge for the translator because it needs not only the language skills themselves but the considerable mobilization of the volitional efforts and psychological processes as well. Besides, during the communication with the representatives of different ethnic and cultural communities one should know at least the basic peculiarities of speech etiquette and behaviour accepted in these communities. In other words, translator should master the basic knowledge of the communicative behaviour – verbal and non-verbal behaviour of the personality or group of the people in process of the communication regulated by the standards and communicative traditions of the certain society [1]. All the said above proves the **relevance of the topic** of our investigation.

The aim of the article. Set out below is an attempt of sharing the experience of the cooperation with the staff members of the international independent medical humanitarian organization «Doctors without borders» (Médecins Sans Frontières). It is an international independent non-commercial medical humanitarian organization which provides free humanitarian and medical emergency assistance to the population affected as a result of armed conflicts, starvation, epidemics, forced migration, natural disasters in more than 70 countries in the world, in the different regions of Africa, Europe, Southern and Northern America and Asia. Work of MSF organisation is provided by 67 000 national and international employees together with medical workers, logistic specialists and the administrative staff [2]. Working as the translator the author of the article gained experience in communicating with the representatives of the mission which are of different nations. Their native countries are Belgium, the United States of America and India. It was a kind of challenge for the author together with the unique personal and work experience.

Objectives of the article. Communicating with the representatives of different national, cultural and religious groups we have come to believe that considering of the peculiarities of the communicative behaviour aimed at the working activity planning is of great importance. So, we began to learn the national features through communication and study this issue in different linguacultural sources. Finally, we came to the following conclusions. Thus, as far as Belgians respect the discipline and regulated conduct, one shouldn't come late to the business appointment with them [3]. In addition, one should strictly adhere to the accepted rules once and for all, not trying to rethink them creatively and adopt them to the changeable realities of modern life. The last, to our mind, belongs to the features of the Ukrainian national character.

Casteism of India left a mark on the peculiarities of the communication of representatives of these countries. If all the appearance of the persons with the inferior status shows the respect to somebody elder or senior in rank then during the communication with the persons with equal rank or age one should avoid formality as well as familiarity. Friendliness and responsiveness of the Indians should not be overestimated – if the Ukrainians perceive such a behaviour as absolute sincerity and

possibility to «reduce» the distance, then India inhabitants understand it rather as formality, external manifestation which facilitates communication but it doesn't belong to the unconditional premises of friendly relations.

On the contrary, American's friendliness (by the way, rather typical for this country inhabitants) is more natural, closer and more understandable for the Ukrainians. Additionally, Americans are more expressive in non-verbal communication, especially in their posture, comfortable body position (sitting «foot to foot», with their feet up on the desk or a nearby chair). The author noticed the Western European counterparts were surprised when they saw the conversation with clients continued too long, in their opinion. It may be explained by such a fact that the Ukrainians act as the «representatives of the collectivistic culture inside which the communication is the most important way for establishing relations» while the Americans «as the representatives of the individualist culture consider the conversation mainly in the pragmatic way» [4, p. 210].

In general, such features of the Western European communicative behaviour could be distinguished as avoiding of the verbosity, giving priority to the short laconic formulations; informality during the communication (for example, they prefer to address to the interlocutor by name and avoid the official titles and status); gender equality (as exemplified by the tradition of shaking hands both with men and women); respect to the personal independence and avoiding of the direct influence on the recipient of speech (on verbal level it finds expression in giving preference to the indirect questions such as «*Could you tell me...*»); frankness and friendliness (however, latter are rather superficial in nature) [5].

Basic results and conclusions of the investigation and their value.

Knowledge of the etiquette demands and cultural features enables to mark the personal limits in the correct way and helps to avoid the uncomfortable communicative situations talking to the foreign colleagues and business partners as well as avoid the possible misunderstandings or conflicts.

References:

1. Semeniuk O.A. Basics of theory of lingual communication. Study guide. K.: InYre, 2009. 276 p.
2. Doctors without borders. URL: <https://www.facebook.com/msf.ukrainian>. (date of access: 22.04.2023)
3. Etiquette in different countries: national peculiarities. URL: <https://ukr.media/world/383611/> (date of access: 22.04.2023)
4. American communicative behaviour: scientific edition / edited by I.A. Sternin and M.A. Sternina. Voronezh: VGU-MION, 2001. 224 p.
5. Stuzhuk I.V. Communicative behaviour of the Americans in the English-language discourse. Collection of scientific works on the actual issues of the economic sciences. Poltava, 2019. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/fil/32nov2019/14.pdf> (date of access: 22.04.2023)

Maryna Nabok,

Ph.D., Associate Professor

Department of Language Training for Foreign Citizens

Sumy State University

Shaji Reshma,

student of Sumy State University

THE FORMATION OF EUROPEAN VALUES

We use the word ‘values’ to describe those beliefs or ideal mental images used to maintain social customs or habits of interest to us or to introduce new ones. If some habits or customs have become obsolete, the values that surrounded and sustained them will also fade away. This could happen in Europe’s future. Today, the works of M. Nabok and other scientists are devoted to this issue [1, 2, 3].

Values tend to be studied on the small or medium scale, no more. Analyzing them on a continental or planetary scale is not free from imprecision or even error. To do so, we need to be reminded, first of all, of a few key features of the history of the concept of Europe and to see whether we have any basis (more than merely speculative, at least) for talking about inherently 'European' values.

Paradoxically, the idea of Europe grows as divisions within the continent increase, and as there is a degree of awareness of the latter. First came the practical division, in 314, of the Roman Empire into East and West. This division, which would give rise to Constantinople, the 'New Rome', arose for internal reasons within the Empire, something that would not be the case with the second split in 768, with Charlemagne's Germanic Holy Roman Empire and its increasing confrontation with Islam, which was approaching from the Mediterranean and which led to a separation between the Carolingian North and the Muslim South.

The third division arose out of the schism between East and West in the Christian Church in 1054. A cause – internal this time – that would create a dividing line between the West, with its Latin rite, and the East, with its Greek one. But the fourth division, internal once again, turned out to be the greatest, taking place within the Western Church itself in 1517, between the Protestant North, followers of Luther, and the Catholic South. For many Christians, this was a blow comparable only to that suffered by the same religion back in 314, when the Roman Empire was divided, and they felt that the end of the world was upon them. In the sixteenth century, the Lutherans were regarded, despite the obvious differences, much as the jihadists are viewed (and condemned) today. A real shock to the system that just happened to coincide with the Turks' expansion across the Mediterranean. Finally, the very last internal division in Europe, one that will surely have contributed to its self-awareness, took place in 1945 after the defeat of the Nazis, between the capitalist West and the communist East.

Each division of Europe bolstered the idea that the different parts had of themselves and, indirectly, due to this very division, the idea of Europe itself. An idea that would begin forming after the collapse of the Western Roman Empire in 476 and

at the end of the Eastern Empire in 1453, with the fall of Constantinople to the Ottomans. The former crisis led emperor Justinian to restore the old empire from Byzantium, the *renovatio imperii romanorum*, and to codify all existing Roman law into the *Corpus Iuris Civilis*. The latter crisis of the Empire, in the fifteenth century, led to the Humanist movement and the imitation of the Classical Greco-Roman world, something that still reverberates in the modern idea of Europe. However, we should not forget, in the formation of this idea, the leading role-played by the wish for imperial recovery and, associated with this, by the strength of Christianity as a political tool. Let us take a closer look at the issue.

Constantine the Great's restoration of imperial unity in 324, from the former Byzantium, was accompanied by a historical milestone: the recognition of Christianity, which would later become the official religion, in 380, under Theodosius. The *Vulgata*, or Latin Bible, would begin to be translated two years later in Rome by Saint Jerome, who deserves to be regarded as another 'Father of Europe' because of the fusing, in this key work for Europeans, the wisdom of the ancient Jews, the logic and concepts of the Greeks and the literary art of Cicero. The next combination of imperial recovery and Christianity was to be found in 527 in Justinian, the last Latin-speaking emperor and the first to proclaim that the Empire's unity was conditional on unity of faith and orthodoxy.

A renovation of empire and religion would come in 768 at the hands of Charlemagne, called 'the Father of Europe'. His resistance against the Muslim world and rivalry with Byzantium would bolster internal unity, focusing on Christian faith and Latin culture, with this language being decreed the continent's leading *lingua franca*. A similar set of circumstances would not again be witnessed until 1516 under Charles V, discoverer of the 'New World', whose *Monarchia universalis* was based, like that of Charlemagne, on neo-imperial ambitions and Catholic unity, triggered this time both from outside, due to the Turkish expansion, and from within, due to the Protestant threat. And Europe would see one more amalgam of Empire and Church with the defeat of Napoleon and the meeting of the victorious powers in 1815, in

Vienna, to draw up the new map of the continent and return to the Ancien Régime: the Europe of the ‘Restoration’.

How many restorations has Europe not had since that of Constantine the Great? European values are closely linked to its culture, and the latter to its ecclesiastical and imperial history, which transmits and transforms the values of the Jewish and Greco-Roman worlds. There is a pre-Europe up until Charlemagne: that of the idea of *Imperium* as its cornerstone. Then, there is a proto-Europe, first under the notion of *Christianitas*, from the First Crusade until the fifteenth century, that of Humanism.

At the Council of Constance, in that same century, the parties discussed the tacit premise that ‘Europe and Christianity are the same thing’, as noted in its Acts (III). Much earlier, in the eleventh century, Pope Gregory VII said of the Crusades: ‘In the whole of Earth, where once Augustus ruled, now rules Christ’. We are speaking of a proto-Europe that would later continue under the banner of Occidens, from the voyages of Columbus until the Treaty of Westphalia in 1648, which would provide the basis for the current map of Europe. Until the discovery of America, ‘the West’ was a part of Europe but, from that day on, Europe has been a part of the West, beginning to acquire, with the new *mapa mundi*, a certain notion of itself.

However, Europe would not consider itself ‘Europe’, a cultural unit, until the eighteenth century, with the crises of *Latinitas* and *Religio* – which had survived as paradigms of the Western European Empire – and due to the appearance of the Enlightenment, which would identify Europe with cosmopolitan values such as peace, freedom and the progress of the sciences. Starting with the ‘Century of Light’, *Europeitas* would be based on secular and democratic rather than religious and imperial values. Rousseau would even postulate a ‘République Européenne’. The so-called ‘Europeanism’ would nail this down in 1957, with the Treaties of Rome, which established commercial interests and good neighborliness between liberal democracies as the reasons underpinning the new European Union.

References:

1. European Values Study. URL: <https://www.eui.eu/Research/Library/ResearchGuides/Economics/Statistics/DataPortal/EVS> (date of access: 20.04.2023).
2. Nabok M. Українські народні думи: національні особливості сприйняття в процесі міжкультурного спілкування. *Psycholinguistics*. 24 (2). 2018. С. 198–217. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2018-24-2-198-217>
3. Nabok M. The Image of the National Hero in the Ukrainian Folklore and the Folklore of the Muslim Countries in the Context of its Perception of the Students from the Middle East. *Muslim East in Slavic Literatures and Cultures* / edited by Grzegorz Czerwiński Artur Konopacki Anetta Buras-Marciniak Eugenia Maksimowicz. Białystok: Polish Historical Society. Polskie Towarzystwo Historyczne Rynek Starego Miasta 29/31. 2019. 239–249 p.

Євгенія Стеценко,

аспірантка кафедри психології,
політології та соціокультурних технологій
Сумського державного університету

ДЕМОКРАТИЧНІ ЦІННОСТІ В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Багатоаспектна проблематика європейської інтеграції України досі залишається під особливою увагою українських науковців. Найбільш обговорюваними в наукових колах є питання зовнішньополітичного та економічного характеру, а також питання безпеки. Окремим, дуже важливим напрямком у дослідженнях європейської інтеграції України, з точки зору безпеки, є питання євроатлантичної інтеграції України. Багато наукових праць присвячено створенню європейської ідентичності України, різноманітним проблемам культурологічного характеру, пов'язаним із євроінтеграцією держави.

Для аналізу зв'язку між євроінтеграційними процесами та становленням демократичних інститутів в Україні та українським політичним простором необхідно наголосити на двох ключових аспектах зазначеної проблеми – державно-політичному та соціально-ціннісному. Перший аспект полягає у формуванні європейських моделей в інституційній сфері та системі державної влади та їх можливому наближенні до моделей ЄС. Соціально-ціннісний аспект євроінтеграційних процесів України відображає формування європейської системи цінностей в українському суспільстві.

Зазначені вище аспекти міцно і складно взаємопов'язані – в різний час вони виходять (послідовно або одночасно) на перший план суспільно-політичних процесів. Як резюмує дослідник О. Сакало: «аналізуючи причини, перебіг і сутність революційних перетворень в Україні, які розпочалися на Євромайдані в листопаді 2013 року, багато науковців вважають, що прагнення до ціннісних змін було водночас основою, метою, і пояснення всіх цих подій. Саме європейські цінності часто називали мотивацією і метою, до якої були спрямовані прагнення більшості українського суспільства» [4, с. 106–109].

Відомий український дослідник М. Степико у монографії «Українська ідентичність: феномен і принципи формування» ґрунтовно проаналізував ціннісний аспект європейської інтеграції України. Автор слушно зазначає, що європейський вибір України – це «національний вибір специфічної системи цінностей: індивідуального підприємництва, професіоналізму, корпоратизації, верховенства права, динамічної етики та культури, процедур мирної суспільної згоди тощо» [5, с. 196–336].

Як показує М. Степико, цінності – це західний термін, який означає наявні, постійно оновлювані та обговорювані якості, які людина обирає добровільно і за допомогою яких будує своє життя. Основними характеристиками цих цінностей є мобільність, раціональний характер, можливість позасистемного поєднання. Цінності є основоположними в атлантичній цивілізації (геополітичний простір, який поширюється навколо Атлантичного океану (США, Західна Європа). Ідеї та ідеології, у свою чергу, є

пріоритетами євразійської цивілізації (геополітичний простір, який асоціюється з Росією, Білоруссю, Україною та Східною Європою).

М. Степико підкреслює фундаментальність проєвропейського вибору України. Автор вважає, що цей вибір є культурно-політичним, а не геополітичним. На думку автора, результатом проєвропейського вибору України є довгострокова стратегія цивілізаційного розвитку країни. Це не вибір між Росією і США (можливо, що цих країн не буде через 200 років), між Європою і Азією (бо зникне їхня просторова ізоляція) і навіть не атлантизмом і євразійством. Це вибір між двома культурними типами цивілізації, одна з яких виживе та існуватиме (навіть 300 років). Тому ми поділяємо геополітичний вибір на десятиліття, а культурно-політичний – на століття [5, с. 196–336]. Можна також погодитися з думкою іншого українського дослідника А. Кудряченка щодо взаємозалежності розвитку демократії з європейськими цінностями. Автор вважає, що «утвердження демократичних цінностей для України, яка обрала інтеграцію до європейської спільноти, має цивілізаційний характер і означає перспективу подальшого суспільного розвитку» [3].

Загалом процес європейської інтеграції України з моменту здобуття державою незалежності був складним, а часом і суперечливим. Початком цього процесу можна вважати дату, більш ранню від проголошення незалежності України та створення ЄС у його нинішньому вигляді (прийняття Маастрихтського договору). Точкою відліку є 25 грудня 1990 р., коли Верховна Рада УРСР, видавши постанову «Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України в сфері зовнішніх зносин», повідомила уряду: «спрямувати всі зусилля на забезпечення безпосередньої участі УРСР у загальноєвропейському процесі та структурах» [2, с. 369], не враховуючи певних застережень і навіть побоювань провідних держав світу (зокрема США) щодо незалежності України. Світова спільнота визнала Україну незалежною державою, що стало міцним фундаментом для подальшої євроінтеграції держави.

Значний прогрес у євроінтеграції відбувся з відмовою України від ядерної

зброї, що підтверджено підписанням у грудні 1994 р. Будапештського меморандуму (виявилось, що через двадцять років після підписання цієї угоди тільки Україна виконала свої зобов'язання).

Основою процесу європейської інтеграції України українські дослідники вважають систему цінностей, яка пов'язує більшість громадян України з жителями країн ЄС. Саме глибока світоглядна спільність з Європою та прагнення представників різних соціальних прошарків до інтеграції з європейською спільнотою стали рушійною силою Революції Гідності та подальших успішних інтеграційних кроків.

У цьому контексті варто підкреслити фундаментальну роль цінностей у створенні та функціонуванні Європейського Союзу. Європейські цінності, читаючи базові документи ЄС – це фундаментальні принципи, які є основою ЄС і всіх аспектів його функціонування. Як пояснює у своїй роботі керівник Європейської академії (Берлін) професор Е. Штретеншульте, «Європейський Союз – це спільнота цінностей. У статті 6 Амстердамського договору (1997 р.) достовірно зазначено: «ЄС заснований на принципах свободи та демократії, поваги до прав людини та верховенства права; ці принципи також дотримуються всіма державами-членами ЄС» [6, с. 2]. Стаття 2 чинного Лісабонського договору 2007 р. (фактично щось на зразок конституції ЄС) говорить: «Союз був заснований на цінностях, в т.ч. повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права, повага до прав людини, особливо прав національних меншин. Ці цінності однакові для всіх держав-членів ЄС, де існують плюралізм, недискримінація, толерантність, верховенство права, солідарність і рівність між жінками та чоловіками» [1].

Цінності, які лежать в основі ЄС, кореняться в європейській історії та культурі.

Екерт Штретеншульте зазначає, що «Європейський Союз не винайшов і не розвинув ці основні цінності. Навпаки: вони є частиною європейської спадщини. Наприкінці XVIII ст. Французька революція 1789 р. та перша польська конституція 1791 р. стали наріжним каменем європейського

конституційного та ціннісного ладу. Громадянські свободи, демократія та верховенство права згодом запроваджувались у все більшій кількості країн, а тепер вони стали цінностями кожної людини – члена ЄС» [6, с. 1].

Цінності ЄС описані в Хартії фундаментальних прав, підписаній у 2000 р., яка набула чинності 1 грудня 2009 р. (разом із Лісабонським договором є основною угодою про те, як працює ЄС). Перші шість розділів присвячені цінностям ЄС, зокрема: людська гідність, свобода, рівність, солідарність, громадянські права, справедливість. Останній, сьомий розділ Хартії регулює та роз'яснює застосування документа.

Цінності ЄС також є нерелігійними та наднаціональними. Перша риса – секуляризм – свідчить про високий ступінь модернізації суспільства, для якого релігія в більшості випадків увійшла у сферу приватного життя. Друга характеристика може бути змінена в результаті агресивних зовнішніх дій. Дійсно, нова, нестабільна європейська реальність ХХІ ст., яка формується під впливом агресії Російської Федерації, вимагає переосмислення та уваги до національно-патріотичних цінностей держав-членів ЄС. Цей процес дуже важливий для майбутнього ЄС, адже від його результатів багато в чому залежить, наскільки успішним буде реформування нової Європи, яка могла б ефективно протидіяти зовнішнім загрозам. Одним із найважливіших завдань, з якими мають зіткнутися держави-члени ЄС, є ефективна трансформація відцентрових націоналістичних сил, одночасно захищаючи їхній потенціал мобілізації та консолідації.

Більшість українців поділяють спільну з європейцями систему цінностей і світогляд, яка сягає корінням у давню та новітню історію України. Це помітно в політичних настроях і поведінці більшості громадян України після проголошення незалежності, а також в основних документах країни. Серед основних українських цінностей, закладених у конституції, можна назвати:

- Національна державність – суверенітет, незалежність, територіальна цілісність України, непорушність кордонів та її демократичність, соціальна, правова природа (ст.1-2 Конституції України);

- Людина, її права і свободи, життя і здоров'я, гідність, недоторканність і безпека (ст. 3 Конституції України);
- Національна самосвідомість української нації – українська мова, історична свідомість, духовність, традиції та культура (ст. 10-11 Конституції України).

Таким чином європейські цінності, які є ідеологічною основою ЄС та рушійною силою європейської інтеграції України, стають міцним фундаментом процесу приєднання України до сучасної Європи. Європейські цінності є органічними для України, тому запроваджуючи їх на сучасному етапі – означає, перш за все, їх міцну консолідацію, а отже, позбавлення від старих практик російсько-радянської спадщини. Перешкодою на цьому шляху може бути культурна орієнтація частини населення на Росію, занадто високі очікування щодо євроінтеграції, брак знань про інституції ЄС і НАТО, високий ступінь корумпованості української влади. Незалежно від їх важливості, усіх їх можна уникнути за умови посилення консолідації суспільства та перших успішних наслідків зближення з ЄС. З іншого боку, в умовах військової агресії Російської Федерації в ЄС з'являється новий мотив для швидшої інтеграції України, оскільки вона є попередником на шляху російської експансії.

Незважаючи на кризовий стан ЄС, напрямок зовнішньої політики України залишається незмінним, проєвропейські прагнення українців – це перш за все цивілізаційний вибір. Це вибір між добром і злом, між свободою і рабством – принаймні так ставляться до цієї ситуації наші військові. Унікальна роль України на порозі боротьби з російською загрозою, а отже необхідність відстоювати європейські цінності та принципи – усе це може сприяти швидшій інтеграції країни до ЄС.

Список використаних джерел:

1. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (дата звернення 20.04.2023)

2. Копійка В., Шинкаренко Т. Європейський Союз: заснування і етапи становлення : навчальний посібник. К., 2001. 448 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kopiika_Valerii/Yevropeyskyi_Soiuz_zasnuvannia_i_etapy_stanovlennia.pdf? (дата звернення 20.04.2023)

3. Кудряченко А. Засадничі демократичні цінності та її вплив на розбудову громадянського суспільства в країнах Європи. URL: <https://veche.kiev.ua/pdf/20152.pdf> (дата звернення 20.04.2023)

4. Сакало О. Європейські цінності: сутнісні основи та практичне втілення. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4335/1/Sakalo.pdf> (дата звернення 20.04.2023)

5. Степико М. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-09/Ident-62307.pdf> (дата звернення 20.04.2023)

6. Штратеншульте Е. Европейский Союз – просто и понятно: факты и связи. URL: https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=5 (дата звернення 20.04.2023)

Науковий курівник: Лебідь А.Є., доктор філософських наук, професор кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету.

Сніжана Стократна,

студентка Сумського державного університету

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ У СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ КРАЇНИ

Студентство – рушійна сила прогресу держави та суспільства. Воно завжди було в перших лавах соціальних перетворень та політичних рухів. Наприклад, Бій під Крутами, Революція на граніті, Помаранчева революція, Революція гідності тощо, – все це демонструє нам незламність та запал

студентів у боротьбі за власні права.

Інтеграція молоді до суспільно-політичного життя починається саме з університету. Для виконання цієї функції в кожному закладі вищої освіти (ЗВО) існує студентський актив. Закон про вищу освіту підтверджує усвідомлення громадськістю важливості світоглядних позицій молоді, а також залученість держави у створенні та організації органів студентського самоврядування (ОСС) [2].

Наразі органи студентського самоврядування наявні не у всіх ВНЗ України, а також не всюди вони є дійсними, а не виключно формальними. Також варто підкреслити, що починаючи з 2020 року (пандемія COVID-19, війна) активність студентського руху значно понизилась через стресові умови і незнання як діяти в них.

Саме студентство формує майбутню державу, і органи студентського самоврядування є автономним органом правління. Учасники ОСС виступають за права та обов'язки студентів, допомагають вирішувати поточні проблеми та непорозуміння з викладачами, відстоюють загальну думку студентів щодо тих чи інших процесів, які відбуваються у ЗВО, створюють для них заходи як розважального, так і повчального характеру. Також ОСС займається тим, щоб поширювати серед студентів актуальну інформацію щодо академічної мобільності, грантів, наукових конкурсів тощо [1]. Тобто студентське самоврядування є рушійною силою внутрішніх реформ ЗВО.

Студентське самоврядування виступає важливим механізмом залучення молоді до політики під час війни. Воно може включати в себе взаємодію студентських організацій з урядом, армією та іншими громадськими організаціями з метою спільної координації дій та посилення «тилу». Студентське самоврядування може бути залучено до організації волонтерських груп, які допомагають воїнам та людям, які постраждали від війни. Також воно може стати у нагоді для забезпечення доступу до освіти для військовослужбовців та їх родин. Залучення молоді до політики під час війни забезпечуватиме важливий внесок у збереження миру та стабільності в країні, а

також підвищення рівня освіти та свідомості серед молоді щодо важливості участі в політичному житті країни.

Отже, студентське самоврядування є не тільки формою діяльності для прояву своїх управлінських навичок та самовираження, а й безпосередньо громадською участю, а також важливою складовою суспільно-політичного життя країни. Воно може виступати механізмом залучення молоді до політики, особливо у часі кризи та воєнних конфліктів, коли молодь відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності та безпеки країни. В цих рамках студенти мають можливість вирішувати важливі питання щодо управління вищим навчальним закладом, забезпечення якості освіти, культурного та соціального життя студентів. Тобто, студентське самоврядування є елементом суспільно-політичного життя країни, що дозволяє молоді брати участь у формуванні рішень, сприяє залученню молоді до політики та забезпечує здобуття певного навичок та досвіду для майбутньої професійної та громадської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Положення про студентське самоврядування в Сумському державному університеті. URL: <https://cutt.ly/k5fmgnN> (дата звернення 20.04.2023)
2. Закон України «Про вищу освіту». Відомості Верховної Ради. 2017. № 20.

Науковий курівник: Лебідь А.Є., доктор філософських наук, професор кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету.

Alina Liashenko,

graduate student of Sumy State University

CONCEPT «UKRAINE» IN THE SYSTEM OF CULTURAL LANGUAGE INTERPRETATION

The proper name as a linguistic sign became an important milestone in human evolution. On at a certain stage of development, a person realized the need to stand out against the background tribe, and later the allocation of its territory. In this way, the name appeared, to which human identity was reflected, which with the emergence of the state turns into a national identity. It is recorded in the name formation of national identity, development of personal self-awareness.

A modern Ukrainian identifies himself as a representative of the Ukrainian language communities in their own names. Therefore, it is significant both socially and culturally important units of the Ukrainian language belong to toponyms. Definitely not alone name, and «a bunch of ethnic names accompanies every ethnic formation until its appearance nation, however, there are such names that acquire special significance in the process of historical development of the people. These include concept «Ukraine».

As T. Voropaeva notes, national identity is this a deep, natural, understandable, organic, general and stable human foundation of sociality. Ukrainian national identity is awareness belonging to Ukraine, its national interests and basic values. One of these values is, in fact, Ukraine itself, as a state, territory, native land, Motherland [2] etc.

The purpose of study is track the special parameters of the name's functioning «Ukraine» in language and discursive expression, to find out its role in the formation of language and conceptual pictures of the world.

The task of the study is to find out how the concept «Ukraine» is perceived through the prism of a foreign language, and how linguists, thanks to the concept, can influence the perception in the English-speaking environment.

It is an indisputable fact that the determining role of one's own name in the public sphere to be human. O. K. Matveev is convinced that the system of proper names should be selected in a person cannot, because that would mean depriving him of language altogether [2].

The question of the origin of the name Ukraine has long been discussed in works many scientists, it attracts their attention even today. On its solution I. Sreznevskiy, S. Shelukhin, E. Timchenko, O. Sinyavskiy, Yu. Shevelyov, Yu. Karpenko, V. Sklyarenko, S. Yermolenko etc.

The cognitive description of the language is closely related to its cultural interpretation of the language and the philosophical interpretation of the speaker. The cultural interpretation of language is divided into scientific-cultural and cultural-pragmatic, since language is an integral part of human cognitive ability and, at the same time, it is part of the world. Only language allows the researcher to see and understand a person «from the inside», to learn the culture of the society in which he lives. Studies show that language and culture have both similar and different structural features.

As is well known, there are three vectors of the relationship between language and culture: the effect of language on the linguistic community and the results of this action; influence of community and culture on language; development of parallels between language and other cultural phenomena.

According to Johann Leo Weisgerber, these interactions are manifested in the following: language as a form of knowledge and a form of cognition; language community and other basic forms of community; language and material culture [1].

The study of the above-mentioned aspects of the relationship, mutual influence and interdependence of culture and language is aimed at comprehensive research and solving the problems of intercultural communication. The cultural interpretation of the language is inextricably linked with the cognitive description of both the language and the linguistic personality, the linguistic society, which allows to study the cultural dominants existing in the language. As is well known, it is the semantic space of culture, as well as human consciousness, that is determined by the boundaries of the

ethnic language, since it is the language that can reflect the cultural and national mentality of its speakers.

The code of culture is restored during semantic and conceptual analysis – in the form of a linguistic picture of the world. The term world picture was introduced for the first time by Ludwig Wittgenstein in the *Logical and Philosophical Treatise*, but it came to anthropology and semiotics from the works of the German scientist, Johann Leo Weisgerber [1]. The picture of the world is the secondary existence of the world, recorded in a special material form – language, and which is influenced by the content of the speech of the linguistic personality. The process of reproducing the picture of the world in human consciousness is usually presented as conceptual and linguistic models.

The linguistic picture of the world (LPW) is a treasury of all knowledge, concepts and forms of thinking, beliefs and «linguistic representation of the world», «linguistic model of the world», arises in the process of cognition thanks to the active role of language, when the conceptual sphere is fixed by secondary sign systems that materialize, externalize the immediate cognitive picture of the world that exists in the mind. The linguistic picture of the world is the result of reflecting the unique socio-historical experience of a certain nation. Language creates a picture of the world that is not different from the objectively existing one, determined by the way of life and national culture of the people, therefore, as a rule, conceptual and linguistic pictures of the world are considered, without dividing them according to the level of significance for human world understanding.

In the language picture of the world, the units of knowledge about the world, which include a whole set of units, reflect the way a person perceives the world (aphorisms, phraseological units, frames of typical situations, proverbs and sayings, catchphrases, metaphors, precedent texts of culture, prototypical images of national cultures, stable assessments of facts, phenomena. In the language picture In the world, the cognitive function of language is embodied in the mind of an individual under the influence of interaction, or rather, the interactional trace that remains in the mind as a result of language interaction. The language picture of the world acts as a

guide in the process of communication of the individual with the environment, which allows it to objectively reflect the perception of the world by the carriers of one or another culture. The structure of the picture of the world is largely determined by the principle of systematization of objects, its components, therefore the linguistic picture of the world is a fragment of the universal «mapping» of reality by human consciousness [3].

The linguistic picture of the world is based on specific logical-linguistic units – concepts, which are structural components of the «language of mental constructions», which mediates the connection of thinking with natural language and allows to reveal in a new way the complex relations of language and thinking, on the one hand, and language and culture, on the other hand.

By the concept we understand a discrete mental education, which is the basic unit of the mental code of a person, which has a relatively ordered internal structure, which is the result of the cognitive (cognitive) activity of an individual and society and carries complex, encyclopedic information about the displayed object or phenomenon, about the interpretation of this information by public consciousness and the attitude of public consciousness to this phenomenon or subject. According to the scientist, the actualization of the concept (its embodiment, when it becomes a phenomenon) occurs in the word through its meaningful forms (image, concept) only in the specific manifestation of the word. In this case, the concept should be understood not conceptus (in the sense of «notion»), but conceptum – the «germ, seed» of the original meaning, from which all meaningful forms of its actual embodiment grow in the process of communication [2].

Currently, a significant definition of the cognitive status of the concept, which is reduced to the function of the concept to be a carrier and a way of conveying meaning, to the ability to «store knowledge about the world by processing subjective experience into categories and classes», due to the multidimensionality and discrete integrity of the meaning that exists in continuous cultural and historical space and prone to cultural transmission.

Thus, in the «concept» category, the need for the synthesis of various forms of

culture, primarily focused on mutual opposition, found expression, therefore the study of the concept as a global mental (thinking) unit in its national identity is aimed at determining the place of the concept in the national conceptual sphere. Under «the concepts` sphere» and the semantic space of language, only a part of «the concepts` sphere», expressed by language signs [3].

Article is devoted to the concept «Ukraine». Author analyses origin of their proper name, also researches some connotation, which are in language and discourse. Investigation determines that concept Ukraine form national world-view in Ukrainian language.

References:

1. Wikipedia. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B0%D0%B9%D1%81%D0%B3%D0%B5%D1%80%D0%B1%D0%B5%D1%80,%D0%9B%> (date of application: 24.04.2023).

2. The concept of «Ukraine» as a component of the language picture of the Ukrainian world. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kontsept-ukraina-kak-komponent-yazykovoy-kartiny-mira-ukraintsya> (date of application: 24.04.2023).

3. The concept of «time» in Ukrainian and German linguistic worldviews. URL: https://www.researchgate.net/publication/348066361_THE_CONCEPT_OF_TIME_IN_UKRAINIAN_AND_GERMAN_LINGUISTIC_WORLDVIEWS (date of application: 24.04.2023).

СЕКЦІЯ 6. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Володимир Семенов,

канд. наук з держ. упр.

доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій

Сумського державного університету

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА У ДОБУ НАПОЛЕОНА БОНАПАРТА

Розробка і реалізація соціальної політики є одним з найбільш важливих завдань будь-якої країни. З моменту проголошення незалежності українська держава розпочала формування власної соціальної політики. Зокрема, в Конституції України зазначено, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Формування і впровадження соціальної політики є доволі складним і відповідальним завданням тому, з огляду на це дослідження вітчизняного і зарубіжного історичного досвіду з цього питання є завжди актуальним.

Зважаючи на викладене вище, **метою** цієї статті обрано питання дослідження досвіду французького імператора Наполеона Бонапарта у галузі соціальної політики. **Завдання** доповіді полягають у наступному – з'ясувати і охарактеризувати особливості реалізації соціальної політики Франції у добу Наполеона I Бонапарта.

Періоду правління Наполеона Бонапарта присвячено доволі багато студій, але питання соціального захисту та соціальної політики цього періоду практично залишилися поза увагою. Це обумовлено тим, що ця людина в першу чергу розглядається як військовий та політичний діяч. Джерелами дослідження стали праці сучасних науковців Дж. Норвича «Стисла історія Франції» [3] та Е.Робертса «Лідерство в часи війни» [4] в яких, хоча і оглядово, але є згадки про діяльність Бонапарта у галузі соціальної політики. Окремо слід відзначити

такі документи як «Доповідь про становище в імперії міністра внутрішніх справ графа Монтале» та «Духівницю Наполеона», які наведені у додатку до біографічного твору О. Дюма «Наполеон. життєпис» [2].

Період Наполеона Бонапарта обраний не випадково. Суспільно-економічна ситуація тодішньої Франції дуже схожа з тими реаліями, які склалися в сучасній Україні. Франція наприкінці XVIII – початку XIX століть перебувала у стадії складних державних і суспільних трансформацій, а проведення необхідних реформ було ускладнено перманентним перебуванням у стані війни. Ті часи О. Дюма описує наступним чином: «Після повернення з Єгипту Бонапарт застав Францію у жалюгідному стані. На сході – громадянська війна, у Парижі та арміях некомпетентність, деградація, грабунок. Останні ресурси країни осідали у скринях постачальників, вершителів справ [2, с. 191]».

Джон Норвич так охарактеризував діяльність Наполеона в тих умовах: «У Франції, що стикнулася з хаосом та розрухою, які були наслідком революції та терору, він (Наполеон) швидко відновив мир, політичну рівновагу та сильну економіку; він ввів свободу віросповідання ... він підтримував низькі ціни на основні продукти харчування і створив Кодекс, який залишається основою цивільного права Франції та ще майже тридцяти інших країн [3, с. 334]».

Які кроки робив Наполеон Бонапарт у галузі соціальної політики щоб покращити складне становище країни? Одним з важливих завдань соціальної політики будь-якої країни є забезпечення соціальної рівності. У цьому аспекті можна стверджувати, що у Наполеона в цьому питанні були суттєві успіхи. Одним з досягнень Французької революції, що успішно розвинув Наполеон є *меритократія*, яку успішно реалізовував на практиці імператор. Як відзначає Е. Робертс: «Одним з найбільших винаходів Французької революції стала меритократія, яка випустила на свободу таланти цілого покоління, що до того часу стримувалася жорсткою класовою системою монархічного режиму. Упродовж століть і аж до 1789 року французи практично не могли піднятися в житті вище, ніж їхні батьки і діди, і от раптом меритократія дозволила талановитим людям сягнути суспільних вершин [4, с. 10]».

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає меритократію у двох значеннях: перше – влада, правління людей, що мають видатні здібності, яка має заступити капіталізм та друге – форма суспільства, в якому успіхи в освіті та соціальному статусі є результатом здібностей та індивідуальних зусиль [1, с. 519]

У дослідженні «Лідерство в часи війни. Головні уроки від творців історії» Е. Робертс відзначає, що з 26 призначених Наполеоном маршалів Першої імперії десятеро пройшли всі шаблі, в тому числі син бондаря (Мішель Ней), дубильника (Лоран Сен-Сір), судового пристава (Клод Віктор Перрен), броварника (Ніколя Удіно), селянина (Едуард Мортъе), мельника (Франсуа Лефевр), господаря заїжджого двору (Йоахім Мюрат), домашнього прислужника (П'єр Ожеро) та комірника-контрабандиста (Андре Массена) [4, с. 10].

Вище ми згадали лише маршалів Наполеона їх було не так багато але кількість генералів та офіцерів, вихідців з нижчих верств населення тодішньої Франції набагато більша. Як бачимо Наполеон не відкинув цей здобуток, а поглибив його можливості. Взагалі меритократія мала наступний соціальний ефект і зокрема функцію соціального захисту – збільшувала стійкість до суспільних викликів та негараздів.

Іншим питанням, якому Наполеон приділяв значну увагу був соціальний захист солдат і офіцерів його армії. Турбота про армію і вояків у контексті повномасштабної російської агресії в Україну є важливим аспектом на який слід звернути підвищену увагу. Як зазначає Е.Робертс Наполеон завжди читав петиції від солдатів та цивільних осіб і в міру можливостей задовольняв їхні прохання, якщо дозволяв бюджет Франції [4, с. 13].

Наполеон нарощував свою популярність в очах вояків і турботливим ставленням до них у разі поранень чи хвороби. Бійців ніколи не покидали думки про жахіття військових шпиталів кінця XVIII століття, тож Наполеон приділяв належну увагу потребам лікарів, забезпечуючи їм бодай мінімальні стандарти [4, с. 14].

Питання соціальної рівності у практичній діяльності Наполеона поширювалися не тільки на військових. Не було обійдене увагою і цивільне населення. О. Дюма, зокрема, зазначає: «Але імператор не забував про народ, щоб не підштовхувати його до спроби й справді зреалізувати свої політичні права. У листі міністру внутрішніх справ він пов'язує думку про пишну славу зі знищенням жебрацтва по всій Імперії. Він створив шпиталі, заснував товариство материнства, відновив інститут сестер милосердя, дав державну дотацію богадільням і повернув їм майно, відчужене декретом Конвенту. Він хотів, аби церковні церемонії були безкоштовні» [2, с. 192].

У Доповіді про становище в імперії міністра внутрішніх справ графа Монтале, а саме у розділі «Різноманітні роботи в департаментах» зазначено, що у департаментах особливу увагу уряд приділяє будинкам для бідних і в'язницям. П'ятдесят будинків для бідних уже побудовані і діють; тридцять один – будуються; розглядаються проекти ще сорока двох будинків [2, с. 214].

Окремо слід відзначити такий аспект, як те, що Наполеон власними діями показував приклади благодійності, що була спрямована на соціальний захист найбільш нужденних верств населення. У духівниці Наполеона Бонапарта доволі значна увага приділена соціальному захисту різних категорій громадян країни і не тільки увага, а і суттєві грошові пожертви. Так у пункті 36 йдеться про таке – усе, що понад суму в п'ять мільйонів шістсот тисяч франків ... має бути розподілено між пораненими біля Ватерлоо, офіцерами й солдатами батальйону острову Ельби [2, с. 230]. Продовженням цієї тези є пункт 37 в якому зазначено, що ці суми, у разі смерті одержувачів, будуть виплачені їхнім удовам та дітям [2, с. 230]. У третьому розділі заповіту зазначено наступне: «Я заповідаю половину свого особистого статку живим нині офіцерам і солдатам французької армії, тим, хто воював із 1792 по 1815 рік заради слави і незалежності нації» [2, с. 230]. Така турбота про вояків своєї армії є не частим явищем серед можновладців у світовій історії.

Цікавим виглядає зміст приписки до духівниці. В ній йдеться про заповіт коштів особам, що належать до приближених Наполеона. Але цікавими є умови

отримання цих коштів, а саме: «Я заповідаю, із двох зазначених мільйонів, графу Бертрану триста тисяч франків, з яких йому належить внести сто тисяч франків до казначейської каси для використання на благодійні справи» [2, с. 230]. І таких пунктів у заповіті декілька. Тобто Наполеон заповідає значні суми доволі забезпеченим людям, але за умови перерахування значної її частини на благодійність.

Не всі аспекти діяльності Наполеона можна чітко визначити як соціальний захист чи соціальна робота. Частина з його заходів, що спрямовані на вирішення соціальних питань можна назвати соціальною роботою лише опосередковано. Але не слід забувати, що соціальна робота як професійна галузь сформувалася значно пізніше.

Таким чином можна зробити такі висновки щодо діяльності Наполеона Бонапарта у галузі соціальної політики та соціального захисту. Він зміг на практиці реалізувати принцип соціальної рівності шляхом запровадження меритократії. У складні воєнні часи забезпечив соціальний захист солдат своєї армії, членів їх сімей та цивільних громадян шляхом розбудови соціальної інфраструктури. Розробив і прийняв Цивільний кодекс який юридично робив громадян рівними перед законом. Особистими вчинками Наполеон показував приклади філантропії іншим високопосадовцям країни.

Не всі ці досягнення можна оцінювати як беззаперечні, це певною мірою обумовлено тим, що в історіографії зазвичай розглядають Наполеона як військового діяча і як наслідок документів про його діяльність в галузі соціальної політики доволі обмаль. Тому завданням подальших наукових досліджень у цьому напрямку є проведення ґрунтовних досліджень з використанням документальної бази щодо соціальної політики Наполеона Бонапарта.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. Ред. В.Т. Бусел]. Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.

2. Дюма О. Наполеон. Життєпис. К. : Брайт Стир Паблішинг, 2017. 248 с.
3. Норвич Дж. Краткая история Франции [пер. с англ. О.В. Строгановой]. М. : КоЛибри, Азбука-Атикус, 2020. 480 с.
4. Робертс Е. Лідерство в часи війни. Головні уроки від творців історії. К. : Видавнича група КМ-БУКС, 2021. 216 с.

Аліна Сіробаба,

студентка Сумського державного університету

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Розглядаючи проблеми, які постали в соціальній політиці в Україні, слід зазначити, що недостатнє здійснення соціального захисту населення, відсутність стабільного функціонування ринку праці й достатньої оплата праці та складність підвищення соціально-економічного рівня життя населення – все це сприяє загрозі опинитися на межі бідності. Тому на сьогоднішній день проблема бідності залишається *актуальною*, оскільки вона охоплює велику кількість населення і є важливим для вирішення завданням в українському суспільстві. **Метою** цього матеріалу є дослідження шляхів щодо зменшення рівня бідності та мінімізації її наслідків для громадян України. **Завданнями** матеріалу є аналіз досліджень інших авторів з даної теми та пошук напрямів подолання бідності в Україні в контексті Цілей сталого розвитку.

Проблема бідності поставала впродовж всього людського життя, а одним з перших офіційних документів щодо бідності був Указу Президента України від 15 серпня 2001 року «Про стратегію подолання бідності», в якому поняття «бідність» визначене як неможливість унаслідок нестачі коштів підтримувати спосіб життя, притаманний конкретному суспільству в конкретний період часу. Залишалися низькими розміри пенсій, допомоги та соціальних виплат. Не втратила гостроти проблема безробіття, яка є одним із головних факторів

поширення бідності. Особливо це стосується сімейного безробіття (коли безробітними є декілька членів сім'ї). Потребують посиленої уваги питання працевлаштування осіб з обмеженими фізичними можливостями, молоді та випускників навчальних закладів про це йдеться в указі Президента України «Про стратегію подолання бідності» [1].

Л. Ковальчук зазначає, що до найбільш об'єктивних ознак бідності можна віднести такі: відсутність роботи як джерела існування сім'ї працівника, відсутність належних умов життя, низьку якість харчування й високий відсоток витрат доходів сімей на харчування, неможливість користування платними медичними та освітніми послугами, низька професійно-освітня підготовка та коротка тривалість життя. Особливою характеристикою бідності в сучасних дослідженнях називають вилучення з суспільного життя та соціальну ізоляцію, а також неможливість належної участі індивіда у процесах, які безпосередньо впливають на рівень життя людей та показники людського розвитку [2].

Щодо офіційних документів, про шляхи подолання бідності, то таким був «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» Генеральної Асамблеї ООН. Цілями щодо подолання бідності в контексті Цілей сталого розвитку є:

1. До 2030 року скоротити принаймні вдвічі частку чоловіків, жінок і дітей різного віку, які живуть у бідності у всіх її вимірах відповідно до національних визначень.

2. Запровадити відповідні національному законодавству системи та заходи соціального захисту для всіх, включаючи мінімальний рівень, і до 2030 року досягти значного охоплення бідних і вразливих верств населення.

3. До 2030 року забезпечити всім чоловікам і жінкам, особливо бідним і вразливим верствам населення, рівні права на економічні ресурси, а також доступ до основних послуг, володіння та контролю над землею та іншими формами власності, спадщиною, природними ресурсами, належним нові технології та фінансові послуги, включаючи мікрофінансування.

4. До 2030 року зміцнити стійкість бідних і тих, хто перебуває в

уразливого становищі, і зменшити їх вплив і вразливість до пов'язаних із кліматом екстремальних явищ та інших економічних, соціальних і екологічних потрясінь і катастроф.

5. Забезпечити значну мобілізацію ресурсів із різноманітних джерел, у тому числі шляхом розширеного співробітництва в галузі розвитку, щоб забезпечити адекватні та передбачувані засоби для країн, що розвиваються, зокрема найменш розвинених країн, для реалізації програм і політики, спрямованих на подолання бідності в усіх її вимірах.

6. Створити надійні рамки політики на національному, регіональному та міжнародному рівнях, засновані на стратегіях розвитку, орієнтованих на інтереси бідних та гендерно-чутливих, для підтримки прискорених інвестицій у дії з викорінення бідності [3].

О. Волошина та Н. Галайко у статті «Бідність в Україні: методи її оцінки та шляхи подолання» на основі Цілей сталого розвитку запропонували свої основні напрямки скорочення масштабів бідності в Україні:

- *економічне зростання*. Саме економічне зростання веде до збільшення валового доходу, за рахунок якого формується фонд споживання, зростають соціальні стандарти.

- *створення робочих місць*. Це є досить ефективний напрям скорочення бідності, бо якщо у людей є робота, вони мають дохід та можуть поліпшити свій добробут.

- *підвищення заробітної платні та пенсії*. Зі збільшенням доходів населення зможе поліпшити свій фінансовий стан, матиме доступ до якісніших продуктів харчування, кращого медичного забезпечення, різних культурних заходів, а також збільшить купівельну спроможність.

- *наближення офіційного прожиткового мінімуму до його фактичного значення*. Саме завдяки цьому заходу показники рівня бідності будуть більш реальними. Зважаючи на те, що прожитковий мінімум є множителем, на підставі якого вираховується розмір усіх соціальних виплат населенню, то такий захід приведе до підвищення добробуту населення. Зважаючи на те, що прожитковий

мінімум є множителем, на підставі якого вираховується розмір усіх соціальних виплат населенню, то такий захід приведе до підвищення добробуту населення.

- *державна допомога бідним.* Варто зазначити, що такий захід потрібно проводити продумано, щоб не спричинити так звану «застійну» бідність, коли частина працездатного населення орієнтована тільки на допомогу.

- *широка міжнародна підтримка.* Багато країн світу через низький рівень доходів не мають достатніх можливостей для зменшення масштабів бідності. Саме тому для ліквідації вогнищ бідності в світовому господарстві потрібні широка міжнародна підтримка та зорієнтованість програм міжнародних організацій на поліпшення якості життя населення і подолання бідності [4].

Отже, можна зробити висновки, що проблема бідності в Україні є великою перешкодою для нормального життя населення. Звісно, викоринити явище бідності повністю неможливо, але за більшого контролю державної влади та якісного виконання завдань, щодо її подолання, можна значно зменшити рівень бідності в Україні, який є на сьогоднішній день. Зокрема виконання завдань, які поставлені в Цілях сталого розвитку до 2030 щодо подолання бідності, будуть важливим інструментом у вирішенні цієї суспільної проблеми.

Список використаних джерел:

1. Про Стратегію подолання бідності : Указ Президента України від 15.08.2001 р. № 637/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637/2001#Text> (дата звернення: 24.02.2023).

2. Клевчик Л. Л. Шляхи подолання проблеми бідності в сучасних глобалізаційних умовах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал.* Острог : Вид-во НаУОА, грудень 2018. № 11 (39). С. 9–13. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/7598/1/4.pdf> (дата звернення: 27.02.2023).

3. Цілі сталого розвитку/United Nations Development Programme. UNDP. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku/no-poverty>

(дата звернення: 28.02.2023).

4. Волошин О. Р., Галайко Н. В. Бідність в Україні: методи її оцінки та шляхи подолання. *Соціально-правові студії*. 2020. Випуск 1 (7). С. 147–155. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2840/1/22.pdf> (дата звернення: 27.02.2023).

Науковий керівник: Семенов В. М., кандидат наук з державного управління, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету.

Алеся Сімакова,

студентка Сумського державного університету

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СУСПІЛЬСТВІ

Актуальність даної теми полягає в тому, що соціальна комунікація – це спосіб передачі інформації, думок і емоцій між людьми, що можна охарактеризувати однією з умов існування соціуму. Соціальна комунікація дозволяє нам вивчати та визначати поведінку інших людей. Розуміння інших, або суспільна взаємодія – умова для існування людей в одному суспільстві. Як говорить Харченко Л. М.: «Процес соціальної комунікації відбувається під час багатостороннього та різнорівневого обміну соціальною інформацією (якщо в ньому бере участь людина, процес набуває соціальності) між політичною, економічною та духовною сферами глобального суспільства та їх національними відповідниками» [1].

Метою роботи є дослідження ролі соціальної комунікації в суспільстві на сучасному рівні. Завданнями дослідження визначено наступне: розглянути термін «соціальна комунікація» в більш широкому значенні, проаналізувати стан наукової розробки цієї теми.

Соціалізація суспільства залежить від розвитку соціальних комунікацій у соціумі. Існування людей без комунікації в цілому було б неможливим, адже саме комунікація дозволяє суспільство розвиватися еволюційним шляхом. Під

комунікацією розуміється механізм, за допомогою якого стає можливим існування і розвиток людських стосунків – всі символи розуму разом зі способами їх передачі в просторі та збереження в часі [2]. Кожного дня людям доводиться взаємодіяти один з одним з різних питань. Роль комунікації в суспільстві значно більша, і є недооціненою людьми. Біологічно кожна людина навчається розмовляти ще у дитинстві, і це дозволяє їй познавати цей світ, вивчати його і почати розвиватися. І хоча спілкування відоме нам ще з дитинства, бувають випадки коли люди не можуть порозумітися, хоча розмовляють однією мовою. Соціальна комунікація є одним з типів комунікації. Здійснюється соціальна комунікація завдяки різним способам комунікації. Тобто соціальна комунікація може відбуватися як письмово, так і усно, а також невербальним способом.

Богомаз К. Ю. зазначає, що соціальна комунікація – це процес передачі, переробки та сприйняття (загалом цілеспрямованого обміну) між соціальними суб'єктами цілісних знакових повідомлень, у яких відображені соціально значущі для них інформація, знання, ідеї, емоції тощо, обумовлений низкою соціально значимих оцінок, конкретних ситуацій, комунікативних сфер і норм спілкування, прийнятих у даному суспільстві [2]. Дане визначення дає змогу побачити, що під час соціальної комунікації важливо мати чіткі вміння і досвід, яким можна поділитися з іншим.

Соціальна комунікація – це обов'язково взаємодія, адже характеризується передачею інформації. Для ефективності комунікації між людьми важливо додати таке поняття як «зворотній зв'язок», адже без нього не вийде діалогу, і тим паче розуміння. Хоча комунікація може відбуватися і за схемою: відправник – повідомлення – адресант. Повідомлення – об'єкт, що передається. Вміння правильно сформулювати і визначити те, що хочеться надіслати або сказати іншій людині, є дуже важливим. Адже завдяки об'єкту комунікації ми можемо домогтися розуміння і бути впевненим в ефективності комунікації. В свою чергу відправник – це комунікант, а адресант – реципієнт. Вони є суб'єктами комунікації. Суб'єктом може бути як індивід, так і соціальна група.

Інформація не може бути використана і передана без комунікації. Будь-які відносини у суспільстві відбуваються завдяки комунікації. Важливо вміти не тільки передавати інформацію, а і вміти отримувати її. Тобто зрозуміти те повідомлення, що надсилається. Зрозуміти сутність, значення, мету, тощо. Саме тому комунікація вивчається різними науками, адже використовується в зовсім різних сферах. Сучасні технічні засоби комунікації, передаючи невідомі раніше обсяги інформації мільйонам людей, справляють істотний вплив на сфери їхньої праці, побуту, дозвілля, політичного життя, диктують їм зразки поведінки, відображають і формують громадську думку [3]. Часто люди не замислюються який вплив вони мають завдяки соціальній комунікації, а також навпаки, деякі усвідомлюють це і використовують це в своїх цілях. Політики, громадські діячі або медіа діячі використовують знання комунікацій для впливу на суспільство. Вміти відбирати повідомлення, які надсилаються, і аналізувати їх – спосіб врятувати себе від маніпулювання.

Комунікація – складний і важливий процес. Проблема дуже часто полягає в тому, що людина лише отримує те, що вона хоче отримати, тобто чує тільки те, що їй подобається. Саме це і є перешкодою у взаємодії людей. Від комуніканта залежить те, як він подасть дану інформацію реципієнту, а від реципієнта залежить чи вистачить його інтелектуальних здібностей для розуміння даного повідомлення. Комунікація застосовуються людьми всюди – в магазині, в школі, в університеті, вдома, на роботі, тощо. Важливо відмітити, що комунікація дозволяє визначати спільні цілі, і знаходити способи для спільної співпраці, а саме тому робить значний вклад в результативність роботи.

М. Маклуен вважав, що, коли людина знаходиться у вирі щоденних подій, вона не здатна визначити власне місце в ньому, не бачить системи дій, системи соціальних комунікацій [4]. На думку даного автора, соціальні комунікації, що навязуються іншими, не дають людині раціонально зіставити факти і створити власну думку. Соціальна комунікація може використовуватися як засіб керування над кимось, і мати значний вплив на людину. Автор

стверджував, що телебачення, як засіб соціальних комунікацій, керує мозком людини, і змушує її хвилюватися за чужі ситуації, і забувати про власні проблеми.

Розглянувши основні положення наукової роботи Н. Лумана можна побачити, що значущість соціальної комунікації в суспільстві є дійсно високою. На його думку, неймовірним є розуміння одним індивідом іншого, оскільки перший може мати на увазі зовсім не те, що розумів другий, при цьому він також зауважує, що жодна соціальна система не може виникнути без комунікації [4]. У своїй роботі автор дає чітко зрозуміти, що соціальна комунікація є невід'ємною частиною соціуму. Тема комунікації повинна досліджуватися і вивчатися для підтримання розвитку суспільства. Суспільство повинно продовжувати створювати соціальні системи комунікацією, адже існують навіть прості системи співдії, в яких виникають перешкоди комунікації і взаємодії.

Для підтвердження думки щодо значущої ролі соціальної комунікації в суспільстві можна також взяти теорію А. Соколова. Автор вважає, що соціальна комунікація має посісти місце метатеорії, або теорії, яка пояснює всі інші соціально-комунікаційні науки на тлі загальної системи наукового знання [4]. На його думку, соціальна комунікація може пояснювати майже всі науки, і має дійсно значний вплив.

Отже, соціальна комунікація – це складне суспільне явище. Людські стосунки набувають розуміння завдяки комунікації. Проблематика даної теми є дуже серйозною та немаловажною, тому вивчається і досліджується різними авторами, які в свою чергу підтверджують важливість розвитку досліджень з теми комунікації. Дослідження дає змогу побачити проблему розуміння між людьми через невміння передавати і отримувати повідомлення з інформацією, а також невміння людей критично аналізувати отриману інформацію, що змушує піддаватися маніпулюванню.

Список використаних джерел:

1. Харченко Л. М. Соціальна комунікація як умова існування соціуму. *Premier Publishing*. 2019. 19. URL: http://ephshair.phdpu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/8989898989/3607/Харченко_С_таття_19_Австрія.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 18.03.2023).
2. Богомаз К. Ю. Соціальні комунікації в управлінні. URL: https://dut.edu.ua/uploads/1_243_95274425.pdf (дата звернення: 18.03.2023).
3. Бистрова М. Роль комунікації в суспільстві. *Українські реферати*. URL: <https://ukrbukva.net/page,15,81846-Rol-kommunikacii-v-obshestve.html> (дата звернення: 19.03.2023).
4. Холод О. Соціальні комунікації: тенденції розвитку : Навч. посіб. 2-ге вид., перероб. й доп. К. : Видавництво «Білий Тигр», 2018. 370 с. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/4189/1/%D0%A5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%20%D0%9E.%D0%9C.%20%D0%A1%D0%BE%D1%86.%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC.%20%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%B4.%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83.PDF> (дата звернення: 19.03.2023)

Науковий керівник: Семенов В. М., кандидат наук з державного управління, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій СумДУ.

Nataliia Pylypenko-Fritsak,

Lecturer at the Department of Language training for Foreign Citizens

Sumy State University

PROMOTING DIVERSITY AND INCLUSION THROUGH TECHNOLOGY-ENABLED INTERCULTURAL EDUCATION

Diversity and inclusion are critical components of a healthy and thriving society. A diverse and inclusive society is one in which all individuals are valued and

respected, regardless of their race, gender, ethnicity, religion, or other characteristics. Inclusion is an organisational effort and practices in which different groups or individuals having different backgrounds are culturally and socially accepted and welcomed [8]. Achieving these goals can be challenging, particularly in a world that is becoming increasingly globalized and interconnected. Intercultural education is a powerful tool for promoting diversity and inclusion by providing individuals with the skills and knowledge needed to communicate and collaborate effectively across cultural boundaries. Intercultural communication is now a crucial part of our globalizing lives; however, not everyone has an opportunity to engage in an intercultural interaction with people from different cultures. Computer-based technologies are promising in creating environments for people to communicate with people from diverse cultures [1].

Article purpose. In recent years, technology has emerged as a key enabler of intercultural education, providing new opportunities for cross-cultural communication and collaboration. In this research paper, we explore the role of technology in promoting diversity and inclusion through intercultural education. We examine the current state of the art in technology-enabled intercultural education, identify best practices and challenges, and propose future directions for research and development.

Discussion. Intercultural education is an approach to education that emphasizes the importance of understanding and respecting different cultural perspectives [7]. It aims to promote intercultural understanding and cooperation by providing individuals with the skills and knowledge needed to communicate and collaborate effectively across cultural boundaries. Intercultural education can take many forms, including classroom instruction, cultural immersion programs, and virtual exchange projects.

In recent years, technology has emerged as a key enabler of intercultural education [4; 6]. Technology can be used to facilitate cross-cultural communication and collaboration, provide access to resources and information, and support online learning and training. Virtual exchange projects, for example, use online platforms to connect students from different countries for collaborative projects and discussions. These projects provide students with the opportunity to develop cross-cultural

communication skills and to learn about different cultural perspectives.

Cultural immersion programs, which involve traveling to a different country to participate in cultural activities and interact with the local community, can also be enhanced through technology. Online resources can be used to prepare participants for the cultural differences they will encounter and to provide ongoing support and communication throughout the program. Intercultural training programs, which provide individuals with the skills and knowledge needed to work effectively in a cross-cultural environment, can also benefit from technology. Online training modules, for example, can provide individuals with the opportunity to learn about different cultural norms and practices and to develop cross-cultural communication skills.

Despite the potential benefits of technology-enabled intercultural education, there are also challenges and limitations. Access to technology can be a barrier for individuals from disadvantaged backgrounds or for those living in areas with limited infrastructure. There is also a risk that technology-enabled communication may be less effective than face-to-face communication in building relationships and promoting trust.

The results of the literature review indicate that technology-enabled intercultural education has the potential to promote diversity and inclusion by providing individuals with the skills and knowledge needed to communicate and collaborate effectively across cultural boundaries. Virtual exchange projects, in particular, have been shown to be effective in promoting intercultural understanding and cooperation. These projects provide students with the opportunity to develop cross-cultural communication skills and to learn about different cultural perspectives. The integration of technology in the field of education has made it possible to provide training processes of a more personalised nature, allowing students with specific needs of educational support (SNES) to be catered for using different tools [5]. Because the potential of each person is boundless. With ample opportunities to learn, develop and contribute, anyone in any role can become the best version of themselves as a professional, colleague and person [2]. Considering the importance of

intercultural education as a priority for sustainable social inclusion in the European community [3] cultural immersion programs can also be enhanced through technology. Online resources can be used to prepare participants for the cultural differences they will encounter and to provide ongoing support and communication throughout the program. Intercultural training programs can also benefit from technology, with online training modules providing individuals with the opportunity to learn about different cultural norms and practices and to develop cross-cultural communication skills. However, there are also challenges and limitations to technology-enabled intercultural education. Access to technology can be a barrier for individuals from disadvantaged backgrounds or for those living in areas with limited infrastructure. There is also a risk that technology-enabled communication may be less effective than face-to-face communication in building relationships and promoting trust.

Conclusion. Promoting diversity and inclusion is a critical goal for any society. Intercultural education is a powerful tool for achieving these goals by providing individuals with the skills and knowledge needed to communicate and collaborate effectively across cultural boundaries. Technology has emerged as a key enabler of intercultural education, providing new opportunities for cross-cultural communication and collaboration. Virtual exchange projects, cultural immersion programs, and intercultural training programs are just a few examples of how technology can be used to promote diversity and inclusion. However, it is important to recognize that technology-enabled intercultural education is not a panacea and that there are challenges and limitations that must be addressed.

Future research should focus on identifying best practices and addressing the challenges and limitations of technology-enabled intercultural education. This may involve developing new technologies and platforms that are more accessible and effective in promoting intercultural understanding and cooperation. It may also involve exploring new approaches to intercultural education that combine technology with face-to-face interaction and cultural immersion.

References:

1. A review of research on intercultural learning through computer-based digital technologies. Retrieved on March 30, 2023, from https://www.researchgate.net/publication/302417503_A_review_of_research_on_intercultural_learning_through_computer-based_digital_technologies
2. Equity, Diversity, and Inclusion: What is Inclusion? Retrieved on March 30, 2023, from <https://www.inspirationtrust.org/1430/equity-diversity-and-inclusion-statement>
3. European Commission. *Communication from the Commission. Europe 2020. A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth. 2020 Final*; European Commission: Brussels, Belgium, 2010. 1–34 pp.
4. International inclusion projects effectively generate more inclusiveness. Retrieved on March 30, 2023, from <https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-3269/EffectsOfInclusionProjects.pdf>
5. Future teachers facing the use of technology for inclusion: A view from the digital competence. Retrieved on March 30, 2023, from <https://link.springer.com/article/10.1007/s10639-022-11105-5>
6. Learning in digital environments: a model for cross-cultural alignment. Retrieved on March 30, 2023, from <https://link.springer.com/article/10.1007/s11423-021-09967-6>
7. Student Voice and Participation in Intercultural Education. Retrieved on March 30, 2023, from <https://naerjournal.ua.es/article/view/v9n1-5>
8. What is Diversity & Inclusion? Retrieved on March 30, 2023, from <https://globaldiversitypractice.com/what-is-diversity-inclusion/>

Ірина Ущатовська,

канд. філол. наук, доцент

ст. викладач кафедри германської філології

Сумського державного університету

Юлія Лук'янова,

аспірантка кафедри германської філології

Сумського державного університету

МАРКУВАННЯ ТОВАРІВ ЯК МУЛЬТИМОДАЛЬНИЙ ТЕКСТ

Феномен мультимодальності, як зауважує Джевітт [6, с. 3], викликав інтерес «у багатьох дисциплінах... на тлі значних соціальних змін». Сучасне суспільство стикається з соціальними наслідками швидкого зростання складності та діапазону мультимодальних практик, особливо в інтерактивних цифрових медіа, так що вивчення мультимодальності також стає важливим у дедалі більшому діапазоні практичних областей.

Термін «мультимодальний» спирається на розуміння модальності, яке прийняте в психології, нейрофізіології та інформатиці: модальність є типом зовнішнього стимулу, що сприймається одним з почуттів людини, насамперед зором і слухом.

Мультимодальність – це міждисциплінарний підхід, який припускає, що комунікація може відбуватися не тільки з допомогою природньої мови. Мультимодальність передбачає концепції, методи та критерії для збору й аналізу візуальних, аудіальних, символічних та просторових аспектів комунікації та суспільства, а також взаємозв'язків між ними [5].

У сучасну аудіовізуальну епоху реклама перетворилася на різновид мультимедійної комунікації. Ефективне просування все більше залежить від кількох способів, тому мультимодальність використовується як одна зі своїх визначних особливостей. Мультимодальність, термін, запозичений із поняття модусів Кресса [11], відноситься до поєднання різних типів модусів, візуальних, звукових, письмових, усних, просторових тощо, у людському

спілкуванні [7; 8]. Мультимодальність в рекламі передбачає використання в одній рекламі різних комунікативних модусів. Наприклад, друкована реклама використовує комбінацію слів, ілюстрації, шрифту та кольору, щоб надіслати повідомлення, і це змішування та поєднання модальностей представляє мультимодальність. Переносючи повідомлення та наміри рекламодавців, ці різноманітні, але інтегровані режими діють інтерактивно.

Безперечним є те, що мультимодальність, як би вона не була визначена, набула наукової актуальності через зростаюче усвідомлення того, що наголос на мові, як традиційно вивчається в лінгвістиці, не відповідає тому факту, що спілкування часто не є виключно вербальним. Навіть нібито мономодальна розмовна та письмова мова, зрештою, демонструє значущі виміри, які довгий час ігнорувалися або применшувалися. Письмовий текст характеризується візуально посиленими маркерами, такими як ЗАГОЛОВКИ ВЕЛИКИМИ ЛІТЕРАМИ, **жирний шрифт**, *курсив*, відступи та білі лінії. Сьогодні вчені-словесники, усвідомлюють, що їм потрібно вибирати шрифти та розміри шрифтів для своїх текстів, тобто вони повинні враховувати візуальний вимір своїх переважно або виключно мономодальних вербальних дискурсів [12; 14] Але в деяких типах текстів ці візуальні особливості мають набагато більшу вагу.

Міжперсональна комунікація є прикладом мультимодальності, яка включає не лише мову, але й якість голосу, інтонацію, вираз обличчя, жести тощо. Іншим прикладом мультимодальності можуть бути щільно надруковані сторінки, які ми називали «мономодальними». Насправді вони є мультимодальними, оскільки використовують пробіли, типографіку, пунктуацію тощо.

Як результат, соціально-семіотичне поняття мультимодальності має справу зі способами, які сторони зазвичай використовують у своїй комунікації: візуальний, вербальний, тактильний, слуховий і нюховий. Таким чином, ці способи взаємодіють і спільно формують повне повідомлення [7, с. 36; 8, с. 30–33]. Кресс визначає мультимодальність як соціально сформовані семіотичні

ресурси для формування сенсу [9, с. 79], що описує багатоканальне виконання навіть у простому акті повсякденної розмови.

Фактично, Барт [2, с. 32–51]) передбачив дослідження мультимодальності, коли стверджував, що письмовий текст у статичному дискурсі слів і зображень або повертає увагу до аспектів значення, які, хоча, можливо, латентно, вже присутні в образі, який він супроводжує (тобто мова закріплює зображення); або він представляє інформацію, яка доповнює виміри значення в зображенні (тобто мова передає зображення). З того часу були запропоновані уточнення та альтернативи [13; 3]. Форсевіль [4, с. 73] припускає, що зображення можуть закріплювати письмовий текст так само, як і навпаки, і що межі між закріпленням і ретрансляцією є нечіткими. Крім того, оскільки більш ніж два режими можуть взаємодіяти у формуванні сенсу, концепції прив'язки та ретрансляції заслуговують на те, щоб бути розширеними за межі зв'язків слова та зображення.

Ф. Серафіні та Дж. Клозен вважають, що друковані тексти – мультимодальні, оскільки вони містять зображення, різноманітні графічні дизайнерські елементи та засоби писемного мовлення. К. О'Халлоран та Б. Сміт стверджують, що мультимодальність багатогранна, адже і друковані тексти, і відеозаписи з елементами писемного й усного мовлення – мультимодальні.

Маркування товарів є унікальною системою знаків, які взаємодіють між собою і створюють творчий продукт – «семіотичний гібрид» мультимодальних засобів. Ці засоби можуть бути вербальними та невербальними, і використання їх у маркуванні товарів вимагає нових підходів та векторів аналізу традиційних лінгвістичних понять та явищ, які зазнали модифікацій у інформаційному столітті.

Маркування товарів може бути розглянуте як мультимодальний текст, оскільки воно складається з різних елементів, таких як текст, графіка, символи, кольори та інші візуальні елементи, що взаємодіють між собою та між користувачами. Маркування товарів може включати інформацію про назву

товару, виробника, склад, дату виробництва, термін придатності, країну походження та інші важливі дані, які допомагають користувачеві зробити інформований вибір при покупці товарів. Маркування може містити три елементи: текст, малюнок та умовні позначення або інформаційні знаки. Ці складові елементи розрізняються співвідношенням і ступенем доступності товарної інформації, широтою розповсюдження та різними функціями [1, с. 119]

Маркування взаємодіє з користувачами через різні канали сприйняття, такі як зоровий та аудіальний. Наприклад, користувач може сприймати інформацію з маркування через зорову перцепцію, читання тексту, розпізнавання символів та інших візуальних елементів. Маркування товарів, як мультимодальний текст, є важливим елементом взаємодії між користувачем та товаром, тому його розуміння та розробка можуть покращити якість та ефективність комунікації з користувачами та забезпечити їх інформованість. Вивчення маркування дозволяє розглянути його з різних перспектив та досліджувати ефективність різних його елементів у взаємодії з користувачами.

Таким чином, можна стверджувати, що маркування товарів як мультимодальний текст є складним та багатоаспектним об'єктом дослідження. Воно включає в себе різноманітні виміри, такі як зовнішній вигляд, текстову інформацію, семантичний зміст, спосіб представлення та використання. Також, маркування може впливати на споживачів не тільки візуально та інформаційно, але й емоційно та поведінково. Дослідження показали, що кольори та шрифти, використані в маркуванні, можуть впливати на сприйняття товару та його цінність для споживача.

Список використаних джерел:

1. Лук'янова Ю. М. Маркування товару: від міждисциплінарних до лінгвістичних досліджень. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2022. 3–4. DOI: <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2022.21-22.114-130>.

2. Barthes R. (1997b[1964]) 'Rhetoric of the Image', in R. Barthes (ed.) *Image–Music–Text*, pp. 32–51. London: Fontana.
3. Bateman John, and Karl-Heinrich Schmidt. *Multimodal Film Analysis: How Films Mean*. London: Routledge, 2014.
4. Forceville Charles. *Pictorial Metaphor in Advertising*. London: Routledge, 1996.
5. Glossary of multimodal terms. Available at: <https://multimodalityglossary.wordpress.com/>
6. Jewitt C., ed. *Handbook of Multimodal Analysis*, London: Routledge, 2009.
7. Kress G. Literacy in the new media age. London, UK & New York, NY: Routledge, 2003.
8. Kress Gunther, Theo van Leeuwen. *Multimodal Discourse*. London: Arnold, 2001.
9. Kress G. Multimodality. A semiotic approach to contemporary communication. London, UK & New York, NY: Routledge, 2010.
10. Kress Gunther and Theo Van Leeuwen. *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. London and New York: Routledge, 1996.
11. Kress Gunther. *Before Writing: Rethinking the Paths to Literacy*. London: Routledge, 1997.
12. Stöckl Hartmut. «Linguistic multimodality – multimodal linguistics: a state-of-the-art sketch». In: Wildfeuer et al. (eds), *Multimodality: Disciplinary Thoughts and the Challenge of Diversity* (41–68). 2019.
13. Unsworth Len, and Chris Clérigh. «Multimodality and reading: The construction of meaning through image-text interaction». In: Carey Jewitt (ed.), *The Routledge Handbook of Multimodal Analysis* (2nd edn.) (151–163). London: Routledge, 2009.
14. Van Leeuwen Theo (2006). «Towards a semiotics of typography». *Information Design Journal* 14(2): 139-155. Doi: 10.1075/idj.14.2.06lee

Олександр Скляр,

студент Сумського державного університету

ВИЗНАЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ФРН ЗА ДОПОМОГОЮ СОЦІАЛЬНОЇ ОНЛАЙН КОМУНІКАЦІЇ

Сьогодні основними питанням для України є перемога у війні та благополуччя її громадян. Дане дослідження зосереджує увагу саме на українських біженцях, які через напад росії були змушені виїхати у Федеративну Республіку Німеччина і які наразі за кваліфікаційними характеристиками відносяться до категорії вразливих груп населення. Зокрема, аналізуючи дані аналітичного Центру Розумкова за темою «Настрої та оцінки українських біженців» [2], можна зазначити, що матеріальні блага в українських біженців є незадоволені. Говорячи про основне джерело засобів існування, 28% респондентів називають матеріальну допомогу з різних джерел (помітно частіше таку відповідь дають біженці в Німеччині – 48%), 19% – попередні грошові заощадження, 12% – постійну роботу в країні перебування, 12% – тимчасову роботу (чи підробітки) в країні перебування, 0,6% – доходи від бізнесу в країні перебування, 0,2% – студентську стипендію в країні перебування, 9% – дистанційну роботу в Україні, 0,8% – доходи від бізнесу в Україні, 2% – пенсію. Така проблематика зумовлює потребу ставити питання про належне впровадження послуги соціальної адаптації [1] для громадян України, що намагаються працевлаштуватися у Федеративній Республіці Німеччина.

Означена проблематика зумовлює необхідність визначення оптимальних форм комунікації з метою вирішення проблем українських біженців. Отже, метою нашої розвідки є за допомогою онлайн семінару визначити проблеми українських біженців у ФРН та практику їх вирішення.

У межах нашого дослідження було проведено онлайн семінар, до якого біли залучені біженці, тобто громадяни, які внаслідок війни вимушені були

покинути своє помешкання та виїхати за кордон. Це були особи, які наразі перебувають у ФРН. Серед них 2 експерти, які вже досить тривалий час працюють з українськими біженцями як надавач послуги та волонтер. Завданнями зустрічі були: обговорити труднощі з якими стикаються біженці у процесі адаптації за кордоном; з'ясувати, чи звертались біженці за допомогою (відповідно потреб) до державних чи волонтерських організацій; визначити онлайн інструменти надання послуги соціальної адаптації онлайн.

За результатами проведення семінару, виявили, що біженці за кордоном у першу чергу стикаються з мовними бар'єрами, особливо це стосується оформлення необхідних документів, що є основним бар'єром у наданні послуги без перекладача чи не україномовних волонтерів. Звісно, є варіант використання перекладача за допомогою спеціальних додатків чи онлайн, але з цього виникає питання можливості підключення роумінгу або реєстрації закордонного номеру телефону. Мова, стає перешкодою у різноманітних процесах, відповідно слів учасників (біженців) семінару: «через незнання німецької, виникають проблеми у багатьох ситуаціях, по-перше, це найпростіше, купити щось, адже необхідною є картка (українською користуватись дуже дорого), щоб отримати картку це все документи і знову нічого незрозуміло». Але при цьому, цікавим є й інший коментар, що «так, німецька дуже складна у розумінні, а щось сказати так тим паче, навіть з використанням телефону, рятує мінімальне знання англійської мови та велика кількість україномовних на вулиці чи співробітників того чи іншого місця», або «дуже рятує те, що тут була подружка і я приїхала до неї, вона допомагає, але й я при приїзді знайшла курси по вивченню мови і мінімально хоч почала розуміти (вже на даний момент)». Те, що українські біженці намагаються знайти варіанти, як їм впоратись із незнаннями мови, вже говорить про їх самостійний процес адаптації. Частково надання соціальної послуги адаптації наявна у моментах наявності курсів по вивченню мови для біженців, як офлайн так і онлайн група та українські волонтери, які на початку (на перші місяці вторгнення росії) були у кожному державному закладі та надавали допомогу як

у оформленні всіх документів так і в адаптації (адже більшість з них, були психологами та первинні консультації проводились).

Також важливим є момент працевлаштування, адже робота займає більшу частину життя людини і впливає на процес адаптації, і звісно, необхідним є забезпечувати себе всіма засобами існування задля підтримання оптимального рівня життєдіяльності. Щодо адаптації біженців у процесі їх роботи, можна зазначити репліки учасників, що «на роботі дуже незначна частина працюючих звертає на тебе увагу, або надає допомогу, тільки якщо процес стосується групової роботи (навіть зі сторони українців)», але при цьому були і такі відповіді – «деякі роботодавці (я змінив 4 роботи) цікавляться якої допомоги я потребую, гарним було те, що перший місяць надавалось безкоштовне проживання (у моєму випадку це був гуртожиток – умови дуже гарні), та раз в тиждень надавалась гуманітарна допомога зі сторони роботодавця. Вже потім, познайомившись з «сусідами по кімнаті», я дізнався адреси пунктів надання допомоги і звертався туди». У свою чергу, пункти надання допомоги, це могли бути маленькі організації де ти реєструєшся, і вже потім отримуєш допомогу, або великі приміщення поділені на частини (їжа, одяг, хімія, посуд, візочки). Великим пріоритетом отримання допомоги в подібних благодійних чи волонтерських організаціях є українці, надавачі допомоги. Щодо аналізу державних структур у процесі працевлаштування, адаптацією можна назвати заходи, які реалізуються: консультація (іноді з перекладачем), співпраця з психологом і медиками та надання інформації щодо курсів, пунктів надання допомоги. Щодо проведення заходів з соціальної адаптації при перетині кордону, то учасники відповіли, що надання платного житла від роботодавця (перший місяць безкоштовно) та допомога у оформленні необхідних для роботи документів, і були методами з адаптації. У той же час, усі висловились за необхідність проведення адаптаційних заходів.

У ході обговорення, було висвітлене важливе питання, наскільки група ризику має можливість користуватись оптимальними онлайн інструментами щодо соціальної адаптації. Існують випадки, коли біженці не мають доступу до

інтернету, або ж мають тільки обмежений чи частковий доступ. Зусилля щодо без бар'єрного простору в Європі та світі в даний час спрямовані на такі пріоритетні напрямки: доступність, залученість, освіта та навчання, рівність, соціальний захист, здоров'я та працевлаштування [3]. Щодо доступу до інтернету, учасники відповіли, що потреба доступності веб-простору цілком задовольняється. У громадських місцях (зупинки, кафе, вокзали) можна вільно (у більшості випадках) під'єднатись до інтернету, або ж підключити послугу роумінгу \ купити мобільну сім-карту.

Обговоривши з експертами найбільш поширені онлайн інструменти надання послуги соціальної адаптації та детально зупиняючись на перевагах та недоліках кожного онлайн інструменту, при цьому враховуючи психологічний стан біженців та кількість часу, який вони можуть виділити. У висновку було визначено, що найбільш доречними онлайн інструментами можуть бути онлайн платформи або мережі для спілкування, зокрема це може бути телеграм чат-бот. Чат-бот зручний у використанні, простий інтерфейс, має структурованість дій та різні види співпраці (аудіо-повідомлення відео-повідомлення, дзвінок, відео-дзвінок, груповий дзвінок, вікторини, тести, голосування).

Отже, отримані результати у частині визначення проблем українських біженців у Федеративній Республіці Німеччина і навіть виокремлення позитивних практик їх вирішення засвідчують дієвість онлайн семінару як ефективної онлайн форми соціальної комунікації, що має перспективи дальшого впровадження.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019. № 2671-VIII.
URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T192671>
2. «Настрої та оцінки українських біженців». Звіт Центру Розумкова за липень-серпень 2022 року. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/nastroi-ta-otsinky-ukrainskykh-bizhentsiv-lypen-serpen-2022p>

3. Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України : аналіт. доп. / Зубченко С. О., Каплан Ю. Б., Тищенко Ю. А. Київ : НІСД, 2020.

Науковий керівник: Туляков О.О., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету.

Анастасія Худякова,

студентка Сумського державного університету

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ У ВИМІРАХ НАВЧАЛЬНИХ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Через пандемічні, а згодом військові обставини українське суспільство потребує впровадження ефективних форм соціальної комунікації у контексті завдань забезпечення життєдіяльності. Через обмежену мобільність, нервові напруження та побутові проблем прийнятний рівень організації навчального процесу, як й інших видів активності можливий у разі впровадження ефективних форм соціальної комунікації. До таких відносяться ігрові технології, які попри свою на перший погляд суто розважальну спрямованість, мають значний потенціал «розгортання» у практичних вимірах як у навчальній діяльності, так і в інших сферах.

Метою нашої розвідки є визначення комунікативних ознак ігрових технологій.

Гра визначається як діяльність, спрямована на відтворення та засвоєння соціального досвіду в ситуативних умовах, у якій формується та вдосконалюється поведінкова автономність. Навчальні ігри мають важливу характеристику – чітко визначені цілі навчання та відповідні їм результати навчання, які можуть бути обґрунтовані, представлені в зрозумілій формі та характеризуються навчально-пізнавальною спрямованістю [2]. У вітчизняній педагогіці та психології вивчається і фіксується роль гри в онтогенезі

особистості, розвитку основних психологічних функцій, самоуправлінні та саморегуляції особистості, зрештою, у процесі соціалізації – в засвоєнні та використанні людиною соціального досвіду [1].

Ігрова технологія побудована як цілісне ціле, що охоплює певну частину навчального процесу, об'єднане спільним змістом, сюжетом і героями. При цьому сюжет гри розвивається паралельно з основним змістом навчання, що сприяє активізації навчального процесу та засвоєнню окремих навчальних елементів. Для вирішення складних завдань використовуються ділові ігри. Вивчення нового закріплює матеріал, розвиває креативність, розвиває загальні навички викладання та дає учням можливість зрозуміти та вивчити матеріал з різних точок зору [2]. Перевагами ігрових технологій є: активізувати та посилити процес навчання; відтворювати міжособистісні стосунки, колективний процес прийняття дітьми рішень у змодельованих реальних ситуаціях професійної діяльності; гнучке поєднання різноманітних прийомів і методів навчання (від повторення до запитань); імітація практично будь-якого виду діяльності.

Особливістю гри є різноманітні утиліти. Кожен тип гри має своє використання. Підкреслимо найважливішу функцію гри як явища культурологічного навчання. Гра є найпотужнішим засобом соціалізації дітей і включає як процес соціального контролю, тобто їх цілеспрямований вплив на формування особистості, засвоєння знань, духовних цінностей і норм, властивих суспільству або групі однолітків, так і спонтанний вплив на формування особистості. Соціокультурна мета гри може означати синтез засвоєння людиною багатого культурного, виховного потенціалу і становлення її як особистості, що дає їй змогу функціонувати як повноцінний член колективу. Гра дає можливість змодельовати різноманітні життєві ситуації, знайти вирішення конфлікту, не вдаючись до агресії, навчити різноманітним емоціям під час сприйняття всього суцього в житті.

Функція самореалізації людини в грі також є важливою. Це одна з головних особливостей гри. Для людини гра важлива як поле особистісної

самореалізації. Саме в цьому відношенні для неї важливий сам процес гри, а не результат гри, чи досягнення мети. Ігровий процес – це простір для самореалізації. Людські практики постійно вводяться в ігрові ситуації, щоб виявити проблеми, які навіть можуть бути у людини, і імітувати їх усунення.

Гра є комунікативна діяльність, хоча і конкретна за чистими правилами. Він знайомить дітей із реальним контекстом складних людських стосунків. Будь-яке ігрове суспільство – це колектив, який виступає організацією і відправною точкою спілкування з кожним гравцем, комунікаційних зв'язків. Якщо ігри є формою спілкування між людьми, то між людьми не може бути інших ігор, крім взаємодії, взаєморозуміння, взаємних поступок.

Також доцільно говорити про ігрову діагностику – здатність до розпізнавання, процес діагностики. Гра є передбачуваною; вона більш діагностична, ніж будь-яка інша людська діяльність, по-перше, тому що в ній індивід виражає свої найбільші можливості (інтелект, творчість); по-друге, сама гра є особливим «полем самовираження».

Якщо всі учні розуміють правила і сюжет гри, якщо кожен учасник гри знає не тільки свою роль, а й роль свого партнера, якщо процес і мета гри, то психологічна корекція в грі відбуватиметься закономірно. Корекційна гра може допомогти учням вести поведінку, яка відхиляється від прийнятих норм, і допомогти їм впоратися з переживаннями, які заважають їхньому нормальному самопочуттю та взаємодії з однолітками в групі.

Розвага – це бажання чогось іншого. Розважальна функція гри пов'язана зі створенням певного комфорту, доброї атмосфери, щирого задоволення як захисного механізму, тобто стабілізації особистості до необхідного рівня.

Охарактеризуємо основні особливості ігрової взаємодії [2].

1. Умови гри дозволяють гравцям брати участь у великих, важливих і реальних подіях. Ігровий простір і час можна скорочувати і навпаки. Ігри дозволяють отримати повне уявлення про реальність шляхом рутини, відтворюючи лише основні компоненти системи, стискаючи часові та просторові інтервали.

2. Ігри – це перевірка потенційних здібностей особистості, але, на відміну від реальних і вартісних подій, без сумних наслідків і втрат.

3. У грі зникає конкретна особистість і з'являється персонаж, в якому можуть розкритися приховані раніше здібності людини.

4. У грі немає негативної оцінки з боку зовнішнього світу, завжди є ризик, невизначеність, але ніколи не є страх (або майже), що означає, що в грі людина вільна.

5. Гра – це світ контрольованої реальності. Він будується і модифікується відповідно до побажань і можливостей гравця. Гру веде «володар світу». Однак реальність в іграх іноді може бути суворішою за реальність, тому що в житті можна уникнути дилем і обійти «проблемні місця», тоді як в іграх їх вирішення часто є метою ігрових взаємодій.

6. Ігри, на відміну від життя, можна починати знову і знову, і ви можете грати краще і ефективніше, що є свого роду зворотністю майбутнього.

Як така гра є найбільш вільним і природним проявом діяльності, в якій люди пізнають навколишній світ, набувають соціального досвіду, людських стосунків, реалізують творчі можливості. Тому ігри можна розглядати як початок самостійного творення життя людиною, засіб самовираження, прорив. Гра розвиває толерантність, розуміння, самостійність, активність, цілеспрямованість, ініціативу, силу волі, витримку, точність, координацію тощо [3].

Отже, ігри є правилами поведінки, засобом засвоєння індивідами соціальних ролей, методом формування необхідних якостей особистості. Ігри дають змогу за відносно короткий час і в конкретних умовах оволодіти особистісним змістом соціального досвіду, виробити ставлення до нього, набуті певної орієнтації та полегшити процес соціальної адаптації. Вказані обставини дають підстави характеризувати ігри як ефективні та перспективні форми сучасної соціальної комунікації.

Список використаних джерел:

1. Захарова Н. М. Ігрові техніки на допомогу в адаптації. *Палітра 88 педагога*. 2004. № 4. С.11–13.

2. Технології соціально-педагогічної роботи: Навчальний посібник / За заг. ред. проф. А.Й. Капської. К.,2000. 372 с.

3. Христюк Ю. С. Гра як інформаційно-комунікативна система / Юлія Сергіївна Христюк. *Культурна спадщина Слобожанщини* : зб. наук. ст. Число 26 / Наук. ред. М. М. Красиков, Е. Б. Щербіна. Харків : Курсор, 2012. С. 43–47.

Науковий керівник: Туляков О.О., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету.

Ярослав Яненко,

доктор наук із соціальних комунікацій, доцент

доцент кафедри журналістики та філології

Сумського державного університету

«МАКГАФФІНИ» У СУЧАСНІЙ РЕКЛАМІ

У сучасному інформаційному світі одним із головних завдань авторів аудіовізуального контенту є привернення уваги аудиторії. Це характерно як для сфери мистецтва, зокрема кінематографу, так і для аудіовізуальних продуктів у галузі реклами. В цьому контексті важливим є вміння створити цікавий сюжет, розповісти захоплюючу історію, тож «творці фільмів приділяють все більше уваги мистецтву оповідання, оскільки аудиторія виявляє велику цікавість до розвитку сюжету» [4, с. 197]. Одним із засобів привернення уваги у аудіовізуальних творах є «макгаффін» (ключова деталь сюжету), і серед дослідників цієї теми варто відзначити таких вчених, як А. Арозамена, Л. Курштадт, З. Лю, Дж. Цзянг та ін.

Метою роботи є визначення можливостей застосування «макгаффінів» у рекламі, а завданнями – з'ясування особливостей поняття «макгаффін» як

ключової деталі сюжету твору та використання рекламованого товару в якості «макгаффіну».

Автором терміну «макгаффін» є Альфред Хічкок, кінорежисер, продюсер та сценарист, творчість якого пов'язана з жанром «трилер». З. Лю зазначає, що «Хічкок вважається одним із найважливіших режисерів в історії, оскільки він зняв серію успішних фільмів і створив на їх основі власні теорії» [4, с. 197], а Дж. Цзянг вказує на те, що «серед новаторських засобів, які використовував Хічкок, «макгаффін» використовувався як для створення драматичної напруги, так і для несподіваних змін особистості персонажа» [3, с. 160].

А. Арозамена відзначає, що «у «макгаффіні» є секрет, що виправдовує всі витрати та кожен діяльність» [1, с. 118], Л. Курштадт зазначає, що «макгаффін» є ексклюзивним явищем фільму та драматургічною обіцянкою глядачам» [2, с. 415], тож не дивно, що використання «макгаффінів» у якості засобу привернення уваги аудиторії можна спостерігати у кінематографі, літературі, рекламі тощо.

Наприклад, у сучасного британського письменника Джо Абєркрємбі є оповідання «А кому зараз легко», у якому «макгаффіном» є пакунок з невідомим вмістом, на якому зав'язаний весь сюжет, і за яким ганяються і головні герої, і місцева мафія – але в результаті ніхто так і не дізнається, що ж саме було в цьому пакунку. Втім, для аудиторії це не настільки й важливо, бо головне тут динамічний сюжет, екшен.

Загалом, якщо проаналізувати сюжети відомих літературних та кінематографічних творів, можна констатувати, що «макгаффін», по-перше, це ключова деталь сюжету, яка заволодіває увагою аудиторії.

По-друге, «макгаффін» може бути:

– двигуном вигаданого сюжету (золотий ключик у казці про Буратіно; кришталева тувелька Попелюшки; пристрій, що може читати думки – мієлофон – у «Гості з майбутнього» тощо);

– каталізатором подій у творі (уламок дзеркала, який потрапив у серце Кая у «Сніговій королеві»; діамантові підвіски королеви у «Трьох мушкетерах»

тощо);

– втіленням мрій когось з головних героїв (черевики, про які мріє Оксана у «Ночі перед Різдрвом» Миколи Гоголя; діаманти, що заховані у одному з 12 стільців у однойменному творі; візи, що дають право вилетіти до Америки у фільмі «Касабланка»; артефакти, за якими ганяються герої «Піратів Карибського моря» – скриня мерця, тризуб Посейдона, джерело вічного життя, магiчний компас, що вказує курс на найбажаніше тощо);

– загрозою, що штовхає героїв на певні дії (перстень абсолютної влади у «Володарі перснів» тощо).

Далі у нашій роботі ми розглянемо приклади використання «макгаффінів» у рекламі відомих міжнародних брендів.

У рекламі «ІКЕА» «Дідусь і стілець» (<https://youtu.be/AfERQ-Riy2E>) «макгаффіном» є розкладний пластиковий стілець, придбаний головним героєм у магазині «ІКЕА». Спочатку в рекламному ролику демонструється спокійне та розмірене життя європейських пенсіонерів, які щодня зустрічаються у парку на одному і тому ж місці, спілкуються, годують пташок тощо. Але – раптом! – головному герою в певний день не вистачило місця на лавочці у парку, після чого у рекламі з'являється ключова деталь сюжету – «макгаффін» – розкладний пластиковий стілець (червоного кольору, що додатково впливає на привернення уваги цільової аудиторії). Саме з «макгаффіном» пов'язано весь подальший сюжет реклами: дідусь купив стілець, сів поруч із лавочкою, але потім зрозумів, що на розкладному стільці можна посидіти і в цікавіших місцях парку, там, де немає лавочок, але є цікаві люди. Потім герой розуміє, що світ великий та відкритий для подорожей, і разом з «макгаффіном» герой починає свою цікаву подорож, він не розстанеться з цим стільцем ні у готельному номері в іншій країні, ані тоді, коли милується пейзажами, танцює, ловить рибу, судить футбольний матч хлопчаків-футболістів тощо. А наприкінці – повертається з цим стільцем у парк, де його друзі-пенсіонери так само сидять на лавочці і їх життя анітрохи не змінилося. Тож якщо з сюжету реклами прибрати «макгаффін», то, скоріше за все, головний герой так і не розпочне свою

захоплюючи подорож.

У цьому ролику «макгаффіном» є товар від бренду «ІКЕА», який вдало інтегровано в сюжет реклами. Варто відзначити, що рекламуються не пластикові стільці, а стиль життя від «ІКЕА». Фактично, червоний пластиковий стілець у цій рекламі є символом нового життя головного героя, тож не дарма «макгаффін» завжди поруч з ним.

Ще одним цікавим прикладом використання рекламованого товару як ключової деталі та двигуна сюжету є реклама браслету-крокоміру від «Nike» (<https://youtu.be/WxfZkMm3wcg>). Бренд «Nike» використав рекламний бюджет у один мільйон доларів на співпрацю з популярним відеоблогером зі США Кейсі Нейстатом. У ролику, який на цей час зібрав вже понад 30 мільйонів переглядів, демонструється кругосвітня подорож героя з відвідуванням найцікавіших та найвідоміших місць планети за 10 днів. Браслет-крокомір бренду «Nike» ми бачимо на початку відео (герой розпаковує товар й одягає його) та на руці героя протягом усієї захоплюючої подорожі.

«Макгаффіном» у цій рекламі є браслет-крокомір, але головне у ролику – це подорож героя з усіма її деталями, адже саме це зацікавлює аудиторію.

Як бачимо з проаналізованих прикладів, рекламований товар може використовуватися у якості «макгаффіну» та бути ключовою деталлю і каталізатором сюжету реклами.

Втім, «макгаффін» у рекламі може існувати й за кадром, тоді його присутність буде зумовлена сферою застосування рекламованого продукту. Тож «макгаффіном» може бути припущення, яке не завжди співвідноситься з реальністю, але яке має значення для цільової аудиторії – наприклад, скільки посуду можна вимити однією пляшкою миючого засобу, незважаючи на те, що у деяких споживачів немає у наявності стільки посуду, який у рекламному ролику пропонується вимити за один раз.

Висновки. В результаті нашої роботи визначено можливості застосування «макгаффінів» у рекламі, зокрема їх інтеграція у сюжет рекламного ролика та ототожнення з рекламованим продуктом.

З'ясовано основні особливості поняття «макгаффін» як ключової деталі сюжету твору, зокрема, тут варто відзначити, що «макгаффін» може бути двигуном вигаданого сюжету, каталізатором подій у творі, втіленням мрій когось з головних героїв, загрозою, що штовхає героїв на певні дії тощо.

Використання рекламованого товару в якості «макгаффіну» зазвичай передбачає його інтеграцію в сюжет реклами. Проте, це не означає, що рекламується саме конкретний продукт, який є «макгаффіном», адже кінематографічні прийоми часто використовуються у іміджевій рекламі відомих брендів.

Практичне значення роботи полягає у можливості її використання як у навчанні студентів відповідних освітніх програм, так і у практичній діяльності рекламистів.

Список використаних джерел:

1. Arozamena A. In the Escarpments of Wild Originariety. Myth, Fantasy & Dream Into Ideological Discourse of Audiovisual & Literary (Post) Modernity. *Breaking Fantastic*. Spain, Elche, 2021. P. 115–130.
2. Curstädt L. Der MacGuffin... das angedeutete Objekt der Begierde. *Dinge im Film: Stummer Monolog, verborgenes Gedächtnis*. Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden, 2022. P. 415–428.
3. Jiang J. Dramatic Tension in Hitchcock's Films – Taking North by Northwest as an Example. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. 2020. Vol. 497. P. 160–164.
4. Liu Z. The Research on the Functions of Misleading on Suspense Setting-Taking Hitchcock and the Psycho as Examples. *Journal of Education, Humanities and Social Sciences*. 2023. № 9. P. 197–203.

Наталія Руденко,

доктор філософії за спеціальністю Журналістика,
викладач кафедри іноземних мов та лінгводидактики
Сумського державного університету

ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СУГЕСТІЇ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ У ЗМІ

Сугестія є невід'ємною рисою медіамовлення, оскільки «нині функціонування ЗМІ спрямоване не лише на пізнання й відображення дійсності, але й на її перетворення шляхом впливу на свідомість та підсвідомість адресата» [2, с. 3]. **Метою** нашої розвідки є визначення особливостей та спільних рис сугестивних форм у сучасних ЗМІ. **Завдання** полягають у розгляді та аналізі прикладів використання форм сугестії як засобу формування громадської думки в контенті ЗМІ.

Формами прямої сугестії в мас медіа можуть виступати пропаганда, міфи та чутки, вплив яких ґрунтується на стереотипах та архаїчних символах з високою емоційною навантаженістю. Для цих форм характерна наявність ірраціонального компоненту. Пропагандою називають «особливий вид соціальної діяльності, основною функцією якої є поширення знань, ідей, цінностей та іншої інформації з метою формування певних поглядів, уявлень та емоційних станів, і завдяки цьому – можливість впливати на поведінку людей» [6, с. 168]. Сугестивна складова пропаганди в залежності від мети та чуттєво-емоційних засобів впливу може мати як позитивний, так і негативний комунікаційний ефект, що розмежовує конструктивну та деструктивну пропаганду. Г. Лассвел вважав, що пропаганда містить соціальні символи, що забезпечують можливість контролю за громадською думкою з метою консолідації та мобілізації мас навколо однієї мети (див. «Propaganda technique in the World War» 1927 p.).

Просуванню певних ідей та створенню іміджів сприяють також чутки, що використовуються як вид вірусного маркетингу: «Чутки розглядаються

сьогодні не тільки як стихійне комунікативне явище, але і як технологія впливу на суспільну свідомість, ефективний засіб інформаційно-психологічної протидії» [5, с. 219]. Сугестивність чуток пов'язана з тим, що вони є сильним маніпулятором психічної свідомості мас, оскільки передаються зокрема через міжособистісні контакти. Крім того, чутки виражають переважаючий настрій, соціальні стереотипи й установки аудиторії, які можна визначити за специфікою, змістовним навантаженням та емоційним наповненням чуток. В зв'язку з цим, розрізняють чутки спонтанні й умисні. Спонтанні чутки починають циркуляцію без навмисного поширення з боку зацікавлених маніпуляторів. Умисні ж чутки ініціюються для досягнення визначених цілей. Також чутки класифікують за просторово-часовими (локальні, регіональні, національні, міжнаціональні), експресивними (чутка-бажання, чутка-опудало, агресивна чутка) й інформаційними характеристиками. У процесі циркуляції сюжет чуток трансформується, тим самим знижуючи ступінь достовірності. Разом з тим помітною є і протилежна закономірність – підвищення достовірності чуток, коли їх сюжети стимулюють події. Трансформація сюжету чуток може відбуватись за допомогою таких процесів, як вирівнювання, загострення деталей й адаптація чуток до домінуючої аудиторії. Така сугестивна форма впливу на маси часто є доволі ефективною, так як вплив відбувається одразу на групи індивідів. Результативність чуток в масштабності аудиторії стає можливою, по-перше, завдяки підвищеній навіюваності більшості індивідів, а по-друге, завдяки задоволенню потреби в соціальній самореалізації. Ціллю того, хто відтворює чутку, є не стільки розповсюдження інформації, скільки форсування емоційної установки по відношенню до предмета інформації та до самого себе.

На основі чуток в медіа-просторі можуть виникати політичні та соціальні міфи, псевдоміфи (сучасні міфи короткострокової дії). Міф – це «специфічний феномен ідеологічної практики, особливий вид духовної діяльності зі створення, поширення і підтримки політичних ілюзій, що навмисне продукуються елітою для маніпулювання масами» [4, с. 134]. У сучасному

суспільстві міф залишається важливою формою суспільної свідомості та подання дійсності. В ЗМІ для створення міфів використовуються не тільки певні методи, а й жанрові форми, які вміщують псевдоподію, містифікацію. «Псевдоподією вважають навіть такий безневинний жанр, як інтерв'ю. Сюди ж належать і прес-конференції — псевдоподії, які вміло використовують служби паблік рілейшнз для належного спрямування журналістських репортажів і громадської думки» [3, с. 48]. Псевдоподію або інформаційний повід використовують як привід для пропагандистської кампанії або інформаційної операції, метою якої є посилення, формування або руйнування певних стереотипів та установок. Технологія конструювання міфів ґрунтується на контрастах, протиставленні, антагонізмах, акценті на потрібних аспектах національного характеру та визначальних рисах менталітету. Міфологічну функцію мають і стереотипи, що виробляються ЗМІ, які гомогенізують погляд та думки сучасного суспільства щодо таких аспектів соціальної дійсності, як насильство, сімейні цінності, національно-гендерні упередження. У матеріалах сучасних якісних ЗМІ простежується тенденція до розвінчування різних стереотипів та міфів: «Вона зробила серію фото про ліверпульських скауздівчат і повністю розвіяла міф, що лише українських дівчат у Європі одразу видно за яскравим макіяжем і не завжди доречною манерою вдягатися» [1]. Міфи, особливо соціально-політичні, що утворюються на основі пропагандистської інформації, також потребують аналізу та ретельного переосмислення в контенті мас медіа: «It was done so the guests from abroad could see no «birthmarks» of socialism, considering that Soviet propaganda had been assuring one and all that there was no crime or prostitution in the USSR, and that those few who voiced their opposition to the regime were mental cases» [7]. Це було зроблено для того, щоб закордонні гості не могли побачити «родимих плям» соціалізму, з огляду на те, що радянська пропаганда запевняла всіх, що в СРСР немає злочинів чи проституції, а незначна кількість тих, хто виступав проти режиму, були психічно хворими.

Отже, спільною рисою всіх сугестивних форм впливу на громадську

думку, які використовуються в ЗМІ, є спрощення реальності та перетворення її на ілюзорну, породження нових ілюзій шляхом пригнічення раціонального мислення та маніпулювання емоціями громадян. Проте сучасні якісні мас медіа мають можливість не тільки формувати нові установки, а й руйнувати міфи та стереотипи, що не відповідають вимогам та цінностям сучасного громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Арт-паралелі між Харковом і Ліверпулем. *День*. 2018. № 25. URL: <https://day.kyiv.ua/en/article/culture/art-parallels-between-kharkiv-and-liverpool> (дата звернення 20.04.2023)
2. Бадрак В. В. Фактори ефективності і впливу друкованих ЗМІ преси на електорат: автореф. дис.... канд. філол. наук: спец.: 10.01.08. «Журналістика». Київ, 2000. 21 с.
3. Потятиник, Б. Медіа: ключі до розуміння. Львів : ПАІС, 2004. 312 с.
4. Ставицкий А. В. Современный миф как объект научного исследования: основные подходы к проблеме. *Вестник СевГТУ*. Вып. 56: Философия: сб. науч. тр. / М. С. Колесов (отв. ред.) и др.; Севастоп. нац. техн. ун-т. Севастополь : Изд-во СевНТУ. 2004. С. 130–139.
5. Стадник А. Г. Форми впливу на громадську думку в процесі інформаційної війни. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2016. Вип. 69–70. С. 216–223.
6. Танчин І. З. Соціологія : Навч. посіб., 2-е вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2007. 351 с.
7. Holiday for some, mop-up for others. *The Day*. 2018. №35. URL: <https://day.kyiv.ua/en/article/day-after-day/mundial-2018> (дата звернення 20.04.2023)

Ірина Ущатовська,

канд. філол. наук, доцент

ст. викладач кафедри германської філології

Сумського державного університету

Каріна Чорнобук,

студентка Сумського державного університету

МУЛЬТИМОДАЛЬНІСТЬ АНГЛОМОВНОГО МЕДІА ПРОСТОРУ: ФІЛОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Важливе питання, яке постає сьогодні перед філологами – аналіз взаємодії мови та мовлення. Дослідники активно обговорюють тему узгодженості мультимодальних кодів. Серед чинників, які впливають на них, можна виокремити етнокультурні та психологічні, соціальні та етнокультурні тощо. Вагомим в аналізі цієї тем є застосування безпосередньо комплексного підходу для вивчення взаємодії кодів один з одним.

Ця робота присвячена вивченні особливостей прочитання смислових, вербальних та аудіовізуальних кодів в англomовному медіа просторі. Дослідження закономірностей реалізації концепції мультимодальності в текстах англomовних видань є актуальним напрямом нашої роботи.

Мультимодальність – це здатність особи поєднувати кілька шляхів пізнання реальності та спілкування – вербальний, візуальний, кінетичний (за допомогою жестів) та інші. Мультимодальність – це теорія, яка досліджує, як люди комунікують та взаємодіють між собою, не лише вербально, а й за допомогою мови, жестів, погляду та візуальних режимів.

Виокремлюють два взаємопов'язані один з одним види мультимодальності – *когнітивна та вербальна*.

Поняття мультимодальності в мовознавстві активно досліджував М. В. Галлідей, який підкреслював важливість подолання «моно модальності» лінгвістичних досліджень, які традиційно аналізували лише вербальні аспекти

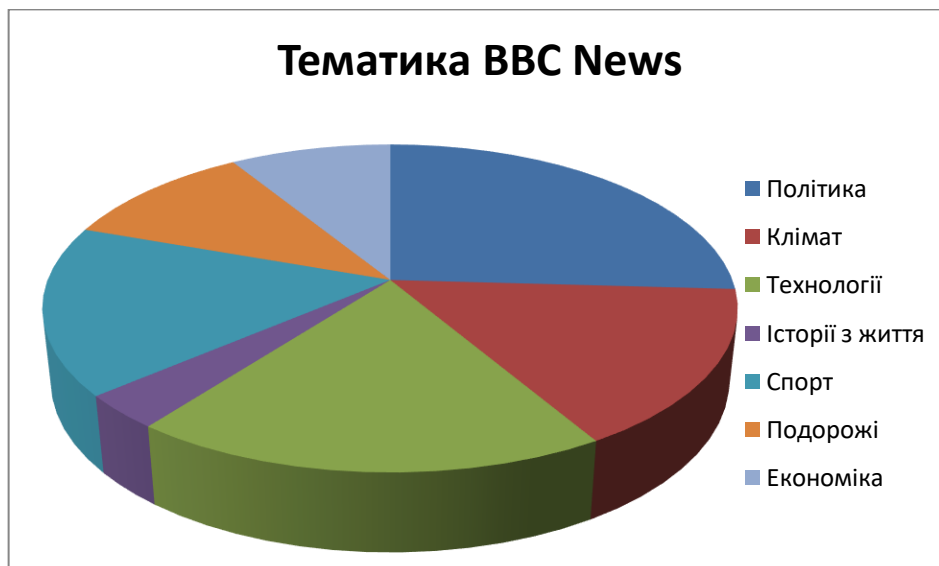
спілкування. Мультимодальний підхід не лише розглядає мову як сукупність граматичних правил, але зосереджує нашу увагу на взаємодії різних знакових систем [1, с. 213].

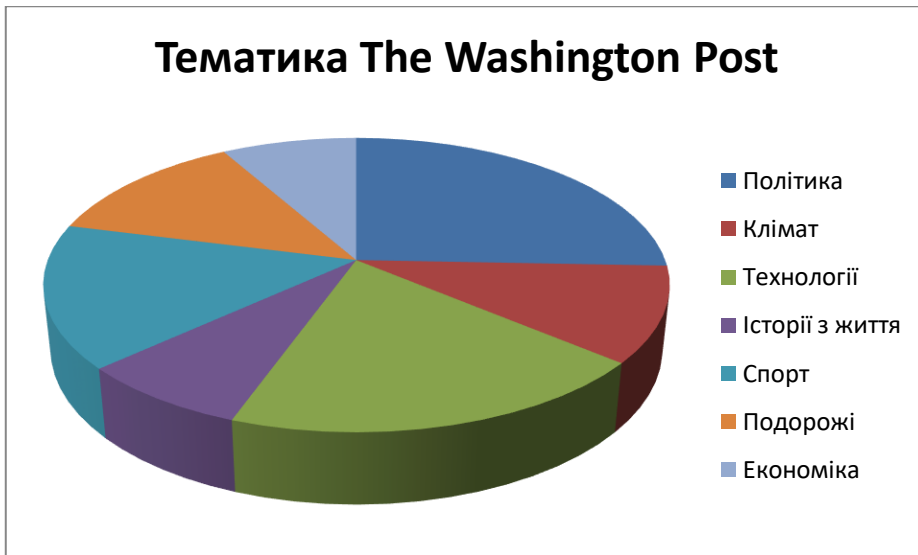
Для нашого аналізу ми взяли такі англомовні видання як *The Washington Post* та *BBC News*.

The Washington Post (1) – американська газета, яка виходить у місті Вашингтоні. Найбільша газета столиці Сполучених Штатів Америки, також входить до числа найстаріших. Містить термінові новини, репортажі на національні та міжнародні теми, нариси та коментарі.

BBC News (2) – оперативний бізнес-підрозділ Британської телерадіомовної корпорації, відповідальний за збір та трансляцію новин і поточних подій. Відділ є найбільшою у світі новинною організацією та генерує приблизно 120 годин радіо-і телевізійного контенту кожного дня.

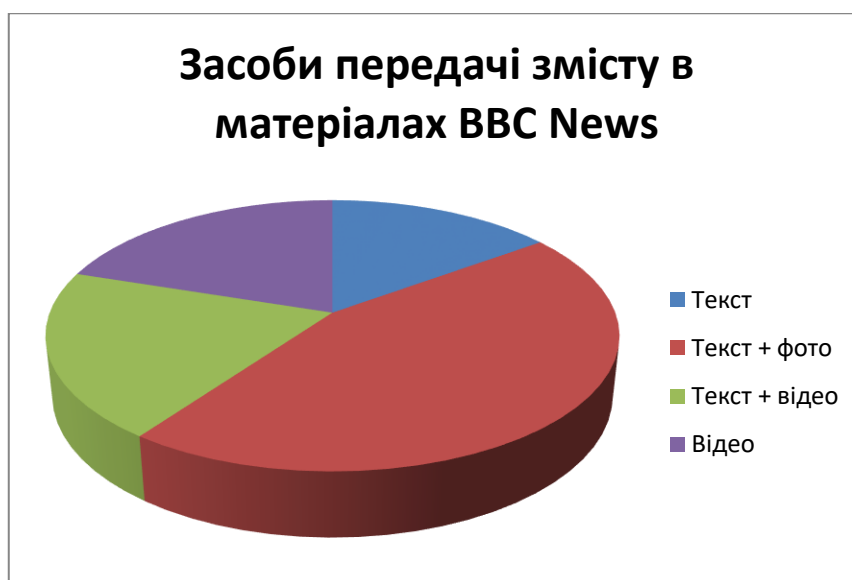
Розглянемо тематичні групи матеріалів онлайн видань *The Washington Post* та *BBC News* за період 30 днів. Найактивніше висвітлюють подані медіа теми політики, технологій та клімату. Дещо менше пишуть про економіку, спорт, технології та історії з життя.

Оскільки комунікація має на меті цілеспрямоване поширення інформації, що впливає на формування суспільної думки, важливим було здійснення аналізу функціональних особливостей візуального матеріалу. У розглянутих нами виданнях переважають матеріали, що містять текст у поєднанні з фото чи відео. «Сухий» текст трапляється досить рідко. Також наявні матеріали, що складаються лише з відео. Можемо підсумувати, що більше 70% матеріалів наповнені візуалізацією.

Отже, можна зробити висновки, що для англomовних медіа характерною є мета вступу в комунікацію із реципієнтами. Успішність цієї комунікації залежить від того, наскільки правильно була вибудована стратегія привернення уваги читачів та глядачів. Необхідними для цього стають як візуальний, так і текстовий компоненти. Таке поєднання функціональності різних медіа і забезпечує реалізацію концепції мультимодальності в англomовних онлайн-виданнях.

Список використаних джерел:

1. Hamilton M. Expanding the New literacy Studies: Using Photographs to Explore. Literacy as Social Practice. London : Routledge, 2000. P. 16–34
2. Макарук Л. Л. Мультимодальність сучасної англomовної масмедійної писемної комунікації: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 424 с.
3. Макарук Л. Л. Типологія англomовних мультимодальних текстів та їх диференційні ознаки. *Актуальні питання іноземної філології*. 2017. № 6. С. 106–112.

Ксенія Чорна,

аспірантка кафедри журналістики та філології

Сумського державного університету

ОПТИМАЛЬНА ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНА МОДЕЛЬ НАВЧАННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МЕДІЙНИКІВ

Актуальність роботи. Дискурс щодо рівня підготовки майбутніх медійників точиться вже тривалий час. Яким же має бути випускник спеціалізованих кафедр, факультетів? Дискусія-суперечка час від часу загострюється як в освітньому середовищі, так і в медійній галузі зокрема. Практики дорікають університетам, що молоді фахівці недостатньо обізнані з сучасними інформаційними технологіями, цифровими інструментами, мають слабе уявлення про крос-медійну концепцію редакційної діяльності, позбавлені навичок збору, оброблення та структурування фактажу на різних платформах для різних медіа, фактчекінгу тощо. Теоретики ж передовсім скаржаться на брак матеріальної бази ЗВО, яка б дозволила максимально наблизити навчальний процес до реалій діяльності засобів масової інформації.

Причин насправді чимало й вони різні. Але дійсно, не всі університети можуть похвалитися належним матеріальним оснащенням, наприклад, таким, як у Сумському державному університеті, де, окрім загальноуніверситетських ресурсів на кафедрі журналістики та філології, функціонують три комп'ютерних класи, дві навчальні студії: радійна й телевізійна.

Водночас постає питання: йдеться про звичайні навчальні лабораторії, належним чином обладнанні, чи все ж про базову модель редакційно-виробничого конвеєру, спробу відтворити повний доладний технологічний цикл виробництва контенту як для традиційних електронних медіа (радіо-телемовлення), так і сучасних новітніх (онлайн-видання, контент для соцмереж, відеохостинг YouTube та інші).

Які ж чинники забезпечать реальні польові умови, де діють засоби

масової інформації та виконують свої обов'язки журналісти? Очевидно, що, окрім належного повноцінного технічного оснащення лабораторій, це ще й питання методики викладання, функцій викладачів, мотивації студентів, залучення практиків та налагодження тісних контактів з роботодавцями, прийняття необхідних нагальних рішень на рівні університету.

Мета роботи – проаналізувати кафедральні (університетські) можливості задля побудови оптимальної практико-орієнтованої моделі ефективної підготовки медійників.

Об'єкт – навчальні радіо- телестудії (лабораторії).

Предмет – методологія викладання дисциплін, пов'язаних з виробництвом аудіо- відеоконтенту, забезпечення практики, можливості створення умов максимально й точно наближених (відтворених) до виробничих.

Основні результати дослідження. Проблема підготовки кадрів, які б могли результативно працювати у конвергентних редакціях на різних мультимедійних платформах, вкрай нагальна та важлива. На це звертає увагу університетської спільноти дослідниця А. Л. Лісневська у науковій публікації «До питання роботи журналіста з відеоконтентом в сучасному інформаційно-комунікаційному просторі» [2]. І. Л. Гаврилюк у праці «Візуальний контент місцевої онлайнжурналістики: сучасні тенденції та проблеми» підсумовує: «Місцеві онлайн-медіа мають чітко розуміти, що рівень їх конкурентноспроможності залежить від багатьох чинників, один із яких – це посилення та урізноманітнення візуальної складової» [1]. Адже в умовах воєнного часу, економічної стагнації боротьба за аудиторію, рейтинги та, врешті-решт, за рекламодавця, тенденції у тележурналістиці з вироблення інфотейнменту (information + entertainment), інші актуальні процеси масмедійного простору спонукають до вдосконалення інструментарію щодо вироблення якісного аудіовізуального контенту.

Пропонуємо три моделі (типи) якісної підготовки медійників.

Модель перша (тип перший). Навчально-творчі радіо- телелaboratorії.

Вочевидь, що вона є результативною під час занять із профільних дисциплін («Телевиробництво», «Радіовиробництво», «Фотосправа», «Фотожурналістика», «Телеоператорство», «Майстерність радіо-телеведучого», «Аудіовізуальні мистецтва» та інші), для самостійної роботи студентів з отримання професійних навичок роботи з відеокамерами різних типів, студійними мікрофонами, вигородками та побудовою мізансцен, світлом, радіосистемами, телесуфлером, моніторами, комп'ютерними програмами редагування відео/аудіо, ріпроекцією, з інших цифрових телевізійних технологій. Лабораторія дозволяє експериментувати, креативити, вправлятися у різних техніках і технологіях, не турбуючись схибити, помилитись чи виглядати незугарним та неспроможним. Такі заняття мотивують, додають впевненості, дозволяють самостійно дійти певних висновків та піднятися на новий фаховий рівень, послуговуючись алгоритмом «навички–знання–зміна відносин». Вправи надихають на продукування оригінальних ідей, розробок тем, проєктів тощо. Студенти охоче працюють у лабораторіях колективно, виготовляючи навчальні продукти: піарний, рекламний, журналістський, конкурсний/фестивальний, інший контент. Функція викладача у цьому випадку радше – наставник, порадник.

Недоліки у тому, що йдеться про імітацію процесу, рольову гру, у якій неможливо передбачити всі реальні обставини, створити повний технологічний цикл, відтворити цілковито чи частково робочий таймінг електронних медіа, професійні ризики та складність систем виробничого процесу.

Модель друга (тип другий). Точно й достовірно наблизити умови навчальних лабораторій до виробничих, об'єднавши в єдиний ланцюжок технічні та людські ресурси не тільки кафедри, а й університету. І тут навряд чи йдеться про доцільність отримання ліцензії Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення на регулярне мовлення у тих же цифрових мультиплексах. Бо ж у цьому типі жодних навчальних баз, ресурсів ЗВО буде недостатньо. Забезпечити виробничі технології, організацію, таймінг тощо, відповідно до інструкцій, якими користуються у редакціях телерадіокомпаній,

дозволило б власне виробництво аудіовізуального контенту, наприклад, для обраної (чи спеціально створеної) платформи відеохостингу YouTube.

Ключовий аспект такої діяльності – саме стала періодичність виготовлення авторського продукту. Точно визначений дедлайн виконання завдань та їх публікації міг би вдало відтворити, наприклад, безперервний новинний цикл збору, обробки та поширення інформації. Перевага моделі в тому, що встановлений проміжок часу, в залежності від наявного інструментарію, знань та навичок студентів, умов і обставин можна зменшувати, гнучко адаптувати, поступово підводячи групу до опанування фахових стандартів. Здобувачі освіти по чергово могли б виконувати ті чи інші професійні обов'язки, що сприяло б кращому розумінню функціоналу, редакційної політики ЗМІ, отриманню навичок командної взаємодії, викликів у ситуації форс-мажору тощо.

Роль викладача у цій моделі – головний редактор, шеф-редактор, режисер чи продюсер. Виконання певної ролі науково-педагогічними, іншими працівниками посприяло б, певною мірою, їх стажуванню, уникаючи при цьому переривів чи зупинок у навчальному процесі. У цьому форматі природнім виглядає й такий важливий етап підготовки медійників, як проходження виробничої практики.

Вади й недоліки: виробничий процес, наближений до реального, вимагає чималих зусиль, передусім вільного часу задля зосередження уваги на виготовленні якісного інформаційного продукту. Для кафедри й університету – це ще й потреба у додаткових фінансових, технічних ресурсах.

Модель третя (третій тип): комбінована, змішана. З огляду на мету, варто розглядати й поєднання одразу обох моделей, тобто використання змішаних практик. Комбінований підхід до функціонування навчальної лабораторії виглядає доречним, наприклад, за відсутності належної технічної бази, цифрових гаджетів, комп'ютерних програм, браку кадрового потенціалу.

Висновки. Усі три моделі (типи) функціонування навчальних радіо-телелaboratorій можуть бути ефективними у процесі підготовки

висококваліфікованих, конкурентноспроможних фахівців для вітчизняної медіагалузі.

Кожен ЗВО з огляду на наявні технічні, кадрові ресурси, завдання може обирати власну оптимальну модель, яка забезпечить якісну практико-орієнтовну підготовку журналістів, рекламистів, піарників за системою освітніх рівнів.

Список використаних джерел:

1. Гаврилюк І. Л. Візуальний контент місцевої онлайн-журналістики: сучасні тенденції та проблеми. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/80364/1/Havryliuk_Obraz_1_2020.pdf
2. Лісневська А. Л. До питання роботи журналіста з відеоконтентом в сучасному інформаційно-комунікаційному просторі. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/33902/1/A_lisnevskaja_DPRJ.pdf
3. Мой Д., Ордольф М. Телевізійна журналістика: Практична журналістика / за загал. ред. В. Іванова; пер. з нім. В.Климченка. Київ: Академія української преси, 2019. 234 с.

Науковий керівник: Жиленко І. Р., доктор філологічних наук, професор кафедри журналістики та філології Сумського державного університету.

Ірина Жиленко,

доктор філологічних наук,
професор кафедри журналістики та філології
Сумського державного університету

Костянтин Родченко,

студент Сумського державного університету

НЕСКІНЧЕННА МОДЕЛЬНА КОНФРОНТАЦІЯ, АБО ОБ'ЄКТИВНІСТЬ У ЖУРНАЛІСТИЦІ У МИНУЛОМУ І В НАШ ЧАС

Актуальність роботи. Питання об'єктивності у журналістиці було і залишається актуальним. Його вивчали Д. Гілмор (підкреслював зв'язок

чесності й об'єктивності), Е. Денніс (зауважував на важливості докладання зусиль для досягнення неупередженості), В. Іванов (вказував причини недотримання принципу об'єктивності), В. Різун (вважав, що забезпечити об'єктивність можна, відокремивши оцінку від факту) та багато інших. Л. Пономаренко вважає, що «об'єктивність у журналістиці реальна, але це поняття не тотожне ідеалістичному його розумінню» [3]. Тривалий час журналістика фактично була неспроможною висвітлювати об'єктивну реальність та/або нейтральну позицію. Однак з розвитком теорій ЗМІ та становленням інформаційного суспільства ситуація почала поступово змінюватися. На це вказують деякі фактори.

Мета роботи – з'ясувати певні вагомі причини, які вплинули на можливість журналістики подавати інформацію об'єктивно чи нейтрально. Для досягнення мети були поставлені *завдання*: окреслити історичні концепції «чотирьох теорій» преси; визначити основні етапи шляху до об'єктивності.

Основні результати дослідження. Передусім звернемося до «чотирьох теорій» преси, адже ці концепції в журналістиці склалися історично. Насамперед Ф. Сіберт, Т. Пітерсон та В. Шрамм виявили, що у процесі історичного розвитку журналістика рухається по хронологічній лінії від авторитарної-тоталітарної моделі, оповитої державним контролем, до лібертаріанської, заснованої на ідеалах свободи волі та соціальної відповідальності [4]. Але й досі у сучасному світі можемо спостерігати, що однополярної, стандартизованої моделі журналістики не існує, адже «...преса завжди набуває форми й забарвлення тих соціальних і політичних структур, у межах яких вона діє...» [4]. Сюди варто додати і державні традиції, які були сформовані у процесі історичного розвитку. Вважаємо, що на сьогодні відбувається модельна конфронтація: з одного боку – авторитарно-тоталітарна модель; з іншого – ліберальна, соціальної відповідальності. Варто наголосити на тому, що рух від авторитарно-тоталітарної до лібертаріанської та соціально відповідальної моделі є відстанню від недбалої та заангажованої журналістики до досконалої та об'єктивної, однак навіть у такому випадку всі названі моделі

журналістики рухаються паралельно одна одній, адже деякі держави намагаються жити минулим досвідом, але вже пристосовуючись до реалій інформаційного суспільства.

З одного боку, відбувається удосконалення авторитарно-тоталітарної методології та наповнення її новим змістом. Через що впровадження та чинність політичного паралелізму всередині своєї держави обґрунтовується законами. Відверта пропаганда, спотворена, свідомо неправдива, провокаційна інформація стають дозволеними інструментами впливу на населення, а відповідна журналістська діяльність стає юридично легальною.

Водночас ліберальна модель – пройдений етап. Автори «чотирьох теорій» не приховують того, що вона віджила своє, однак ліберальні журналістські традиції досі займають центральне місце у сучасному цивілізованому світі. Свобода волі обернулася на уседозволеність. Унаслідок дедалі зростаючого монополізму та потреб інформаційного суспільства преса переходить під контроль могутніх економічних медіамагнатів, а відтак їй усе важче залишатися вільним ринком ідей, тому сформувався перехідний етап – соціальна відповідальна журналістика, яка йде шляхом вдосконалення механізму використання свободи слова. Цей етап характерний відділенням новин від редакційних статей, повідомлень від думок. За цією концепцією медіа мають надавати місце для висвітлення різних поглядів і точок зору на проблему, давати цілковиту картину різних соціальних груп у суспільстві. Соціально відповідальна журналістика контролюється думкою суспільства, діями споживачів, професійною етикою, але аж ніяк не політичною елітою, як це прийнято в авторитарно-тоталітарних концепціях. Але навіть тут є деяка паралель, адже відповідно до тези, сформульованої Комісією з питань свободи преси, журналістика має регулюватися на державному рівні, та на відміну від авторитарно-тоталітарної концепції, вона має використовуватися для забезпечення гармонійного розвитку суспільства, зняття напруженості та розв'язання конфліктів.

Отже, можна зрозуміти, що «чотири теорії» журналістики розвиваються

паралельно одна одній, а отже, кожна з теорій дотепер має місце у наш час і знаходить своє відображення у різних медіасистемах світу. Саме тому міркування щодо нейтральності / об'єктивності у журналістиці у минулому і зараз залежить не тільки від соціальних і політичних структур, у межах яких вона діє, але і від державних традицій, які сформувалися історично у певних країнах, адже протягом історичних періодів водночас існували як нейтральна, так і заангажована журналістика. Прикладом можуть слугувати медіапроцеси СРСР і нацистської Німеччини, які докорінно відрізняються від медіасистеми США, яка конституційно підтримувала свободу слова і розвивала її у суспільстві. Якщо ж звернутися до минулого, то за часів Англійської буржуазної революції тривали тенденції розвитку та відстоювання ідеї свободи преси, зокрема в «Ареопагітиці» (1644) Дж. Мільтона [5, с. 7]. Водночас у сусідній абсолютистській монархічній Франції свою протилежну політику провадив «сірий кардинал» Рішельє, який, з метою систематичного впливу на громадськість, ініціював створення нової щоденної «La Gazette» у 1631 році [5, с. 25]. Згодом ця газета стала першим урядовим офіціозом у Європі, цілком контрольованим королівською владою. Видавець «La Gazette» Т. Ренодо «відкрито заявляв про те, що його газету редагує й дає їй напрямок «за своїм розсудом» Його Преосвященство» [1, с. 40].

Тому в країнах, де історично розвиваються демократичні цінності, впроваджується соціально відповідальна журналістика та підтримується свобода слова / преси, нейтральність та об'єктивність стають ідеалами будь-якого журналіста, а от в тих державах, де панує автократія або тоталітарний режим (Росія, Північна Корея) – журналісти виступають в ролі провідників політичної волі, а будь-яка об'єктивність або навіть нейтральна позиція може каратися позбавленням робочого місця, у гіршому випадку – ув'язненням чи навіть смертю. Зараз існує безліч прикладів, коли у РФ людей заарештовували за висловлену думку чи одиночний пікет з написом «Проти війни!».

З іншого боку – реалії інформаційного суспільства і діяльність новітніх медіа в демократичних країнах характеризуються фрагментацією медіа, які

супроводжуються появою нішевих медіа та нішевих аудиторій. До такої думки дійшов П. Манчіні у своїй праці «Фрагментація, діджиталізація та наслідки для демократії». Він наголосив на тому, що, крім очевидних переваг, фрагментація медіа може мати негативні наслідки для традиційної демократії [2], а отже і для ліберальної, соціально відповідальної журналістики. На його думку, масової аудиторії вже не існує, на заміну їй приходять нішеві аудиторії. Тож здійснюється сегментація єдиної аудиторії (маси) на розрізнені між собою нішеві. Цей поділ відбувався у зв'язку з комерціалізацією та розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. Д. Орлова, досліджуючи працю П. Манчіні, зазначає, що нішеві аудиторії передбачають більш заангажовану журналістику, а сегментація медіа дедалі більше відбувається навколо політичних орієнтацій. Крім цього, фрагментація медіа розмиває професійну ідентичність новинних медіа та посилює політичний вплив на неї. Посилаючись на П. Манчіні, Д. Орлова також виділяє п'ять головних наслідків фрагментації для демократії, а саме:

- 1) нішеві медіа, нові медіа сприяють поляризації суспільства. FoxNews є прикладом двигуна соціальної поляризації;
- 2) нові медіа стають заміником політичних партій у питанні мобілізації громадян (протести в Тунісі, Єгипті та в європейських країнах є свідченням цього);
- 3) розповсюдження, але водночас і послаблення, контрольної функції медіа. Хоча нові медіа та технології дають більше інструментів для контролю, дедалі важче стає отримати доступ до масового читача чи глядача, адже натомість з'являються нішеві аудиторії;
- 4) процес обговорень, що є основою демократії, стає більш складним та фрагментованим, громадський нагляд – більш розповсюдженим, але менш ефективним;
- 5) зростають ризики інформаційних маніпуляцій, які важче контролювати, зокрема розповсюдження неправдивих новин [2].

Висновки. На основі наукових досліджень можна зрозуміти, що попри

розрізненість «чотирьох теорій», запропонованих Ф. Сібертом, Т. Пітерсоном та В. Шраммом, кожна з них сприймається неоднозначно і несе як позитиви, так і ризики, зрештою й ті, на яких наголошує П. Манчіні відносно журналістського професіоналізму, зокрема таким фаховим стандартам, як нейтральна та об'єктивна журналістика. Всупереч цьому важливо не бути песимістом у розумінні розвитку медіапроцесів, варто усвідомлювати як позитивні, так і негативні обставини, в яких опинилась журналістика і докладати зусиль до посилення якості професіоналізму в сфері ЗМІ.

Список використаних джерел:

1. Жиленко І.Р. Медійні процеси XVII–XVIII століть: навчальний посібник. Суми: СумДУ, 2021. 189 с.
2. Орлова Д. Паоло Манчіні: Фрагментація медіа сприяє соціальній поляризації. *European Journalism Observatory*. 2015. URL: <https://ua.ejo-online.eu/2347/tsyfrovi-media/%D0%BF%D0%B0%D0%BE%D0%BB%D0%BE-%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%87%D1%96%D0%BD%D1%96-%D1%84%D1%80%D0%B0%D0%B3%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0-%D1%81%D0%BF%D1%80>
3. Пономаренко Л. Принцип об'єктивності в журналістиці: сфера ідеального чи реального? URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/401>
4. Сучасні медіасистеми: три моделі відносин ЗМІ та політики / перекл. з англ. О. Насика. Київ: Наука, 2008. 320 с. URL: <https://mediasystemy.wordpress.com/>
5. Теорії та моделі масової інформації (Масова комунікація) : навч.-метод. посібник / Мар'ян Житарюк. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 244 с. URL: <https://journ.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/S-959-LNU-Zhytariuk-BLOK.pdf>

Ірина Жиленко,

доктор філологічних наук,
професор кафедри журналістики та філології
Сумського державного університету;

Юлія Лагута,

студентка Сумського державного університету

«ЗАПИСКИ ПОЛОНЕНОГО» ОЛЕКСИ КОБЦЯ ЯК ХУДОЖНЬО-ІСТОРИЧНИЙ ДОКУМЕНТ

Актуальність роботи. Тема війни залишається й зараз актуальною, як і понад 100 років тому. Письменники, що були учасниками і свідками Першої світової, не залишалися осторонь: їхні твори – це живі картини тих подій і вражень. Один із малодосліджених літераторів, чия творчість повертається в Україну – Олекса Кобець (Варавва). Його роман-сповідь, водночас щоденник «Записки полоненого» (вперше видано 1931 р.) витримав п'ять видань. Твір отримав як позитивні, так і вкрай негативні відгуки і з боку влади, і від сучасників. Щирі привітання Олекса Кобець почув від Ю. Яновського, О. Вишні, М. Хвильового, М. Рильського. Однак І. Багмут першим «накинувся чорним вороном» «з погромницьким цькуванням» на його роман [Цит. за: 1, с. 171]. Олекса Кобець зазнав утисків, переслідувань і навіть конфіскації усього накладу роману після того, як празька газета «Ное фрає Прессе» помістила «дуже прихильну рецензію», ставлячи його «нарівні з популярним письменником Еріхом Марією Ремарком» [4, с. 109–110]. Натомість схвальну оцінку «Записки полоненого» отримали від еміграційних дослідників (Г. Костюк, Ю. Бойко, В. Дорошенко).

В Україні був певний час забуття, і вже в часи незалежності науковці звернули свої погляди на творчість Олекси Кобця й зокрема на його правдивий автобіографічний твір. Ярослава Погребенник вивчала «Записки полоненого» як феномен антимілітаристської прози, вважала роман «найдовершенішим із

творів» [6, с. 9] письменника. «Записки полоненого» як історичне джерело досліджували історики і журналісти (О. Бонь, І. Срібняк, Л. Рожкова), однак маловивченим залишається аспект художньої історичності «Записок полоненого», у яких відтворено війну очима солдата – українця в лавах армії Російської імперії, а згодом – полоненого в австро-угорських таборах.

Мета нашої розвідки – з'ясувати, як події Першої світової війни й табірної дійсності вплинули на життя і свідомість «людини визвольних змагань» 1917–20-х років, описаних у «Записках полоненого» Олекси Кобця (Варавви).

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі *завдання*: розкрити роль української преси та українських письменників у житті полонених; осягнути становище військовополонених у таборі Фрайштадт; визначити ставлення австро-угорців до солдатів-в'язнів.

Основні результати дослідження. У листі до Л. Бачинського Олекса Кобець писав, що у творі «Записки полоненого» переслідував важливу мету – «розкрити справжнє обличчя війни, її спотворення людської психіки. А ще – показати рідкісні вияви високої шляхетності душ» [5, с. 40]. Справді, «Записки полоненого» – це і «художній твір, і хроніка подій, що викладені ніби у щоденнику» [4, с. 109] – від цього цінність твору є неймовірною. З його сторінок пробивається гола правда про стосунки солдатів і офіцерів у царській армії, про жахіття та злочинність війни. Рефреном протягом роману звучать слова: «Прокляття війні!», що є свідченням про пацифістські настрої автора.

Особливо важливий документальний матеріал – про колосальну національно-освідомлюючу працю, що її проводив Союз Визволення України між полоненими. Олекса Кобець згадує про українські видання, які читали солдати («Діло», «Рада», «Свобода», «Громадський голос»), та найшанованішим був «Вісник», який друкував матеріали на тему української справи, зокрема програму Союзу, що мав провадити національно-культурницьку роботу. Ліричний герой свідчить: «Я знаю, що за один рядок вільної мови «Вісника» – там, на царському фронті, та й поза фронтом,

розстріляють, розторощать, знищать, ні на мить не вагаючись» [2, с. 325]. Він читає «Вісник» запоєм, вночі, закінчивши роботу. Найпотаємніші думки висловлює ліричний герой: «...я п'ю це рідне, вільне слово», про яке «так соковито висловився Коцюбинський, слово, вільне від чадної царської цензури» [2, с. 324]. Герой з радістю читає рядки поезії Юрія Шкрумеляка, Богдана Лепкого, із захопленням розповідає друзям про відкритий лист Володимира Винниченка до російських письменників, щоб перестали вживати в своїх писаннях ганебного, принизливого слова «хохол» і «малоросс» [2, с. 329].

Багато місця на сторінках твору Олекса Кобець присвятив великому Кобзареві. Зокрема з великою пошаною згадує про вченого лінгвіста Ст. Смаль-Стоцького, який викладав у таборі німецьку мову й українознавство, а, «власне, не так українознавство, як Шевченкознавство. І як він знав Шевченка! О, як він знав Шевченка! Кожен твір нашого геніяльного земляка, кожен малесенький віршик, розібраний на деталі й викладений шановним професором, звучав, як чарівна казка, як нове викриття». Ліричний герой вмістив на сторінках твору і власний вірш «Хвала Шевченкові» [2, с. 374–376]. Влучно зазначила Я. Погребенник, що автор роману «спромігся органічно поєднати майстерне відтворення переживань інтелігентної української душі, що не дається під владу воєнного божевілля, з вартостями документалістики у відтворенні історичних подій 1914-1917 рр.» [6, с. 9].

Звичайно, головна тема «Записок полоненого» – війна, яка послідовно постає перед очима читача у справжніх її жахливих реаліях, без перебільшень. Головний герой їде на війну, на смерть, але помічає лише найкраще, не падає духом, а насолоджується останніми моментами спокою та краси: «...таке життєрадісне сонце за вікнами вагону, і такі розкішні оксамитні килими озимини на Чернігівщині й Полтавщині... І поодинокі постаті хліборобів у полях, що їм я тепер нестерпуче заздрих...» [2, с. 8].

Однак зовсім інші картини бачить солдат. Олекса Кобець разюче зображує фронт: жорстокі бої, людські втрати, побут, голод. «Дивне діло: не минуло ще й місяця, як ми опинилися в справжньому фронтовому оточенні, а

вошва – цей перший і найлютіший солдатський ворог – устигла вже розплодитися мільйонами» [2, с. 104] – автор описує реальну картину перебування солдатів в окопах, показує інший бік, який не кожен зміг побачити, проте всяк повинен зрозуміти, як складно було воякам.

Як відомо, історія має властивість повторюватися. Зараз Україна переживає схожу ситуацію, тож від цивільного населення передусім повинна йти підтримка, якої так не вистачало тоді авторові та його побратимам, бо їхні позиції постійно здавали.

Становище військовополонених у таборі Фрайштадт, в якому опинився герой, було посереднім: доводилось голодувати, важко працювати, але були й позитивні сторони – діяли творчі угруповання, проте на забаганку австро-угорського командування їх «ведено було в суворо-національних рямцях, із агітацією за прихильність до «культурної» центральної Європи» [1, с. 352]. Порівнюючи з табором у Гаймашкері, де над полоненими експериментували й знущалися, у нинішньому було досить-таки комфортно. Вони намагалися з користю проживати кожен момент, а не просто існувати, як того бажали їхні вороги.

Населення ставилося до солдатів звичайно, іноді зверхньо. Їм пропонували роботу на господарстві в заможних родинах. Так пощастило й героєві роману, який потрапив до прекрасної сім'ї Деннертів, що зжалилась над його становищем і хоч не мала для нього багато роботи, проте не хотіла, щоб чоловік повернувся до табору: «Занадто мало роботи на довгий весняний, а потім і літній день; годують, як члена своєї родини, і я почуваю себе зовсім непогано, дістаю щотижня від господаря дві крони платні, вчуся німецької мови....» [2, с. 313]. Скоріш за все допомога австро-угорців полоненим була зумовлена провиною за напад на Російську імперію, а все ж були люди, готові прийти на допомогу навіть ворогові, бо людяність – важлива ознака, що притаманна кожному індивіду, про що пише Олекса Кобець. Війна внесла корективи в життя кожного з полонених: у когось його забрала, іншим відкрила нові країни, чужу мову і культуру. З останніх сторінок «Записок полоненого»

чуємо «діалог поколінь»: «А чому не йдуть до Києва – боронити Українську Волю – потужні українські дивізії: Сірожупанна з Фрайштадту та Синьожупанні – з Німеччини?» [2, с. 397].

Висновки. Перша світова війна стала фактом літератури у творчості Олекси Кобця, твір якого є виявом власної, водночас суспільної думки письменника. Характеризуючи «Записки полоненого» як документ історії, ми розкрили роль української преси і літератури у житті військовополонених, з'ясували питання становища полонених у таборі Фрайштадт і неоднорідність їхнього існування там. «Записки полоненого» художньо відтворили історичні події часів Першої світової війни і думки українського солдата й полоненого, які варті подальшого наукового дослідження.

Список використаних джерел:

1. Бонь О. Гуманітарна інтелігенція Харкова 1920-х років в его-документах письменника Олекси Варавви (Кобця). *Київські історичні студії*. 2021. № 1 (12). С. 167–173. URL: <http://surl.li/gltrr> (дата звернення: 18.04.2023).
2. Кобець О. Записки полоненого. Пригоди і вражіння учасника першої світової війни. Вид. 4-те. Мюнхен, 1959. 415 с.
3. Коржик Р. Перша світова та Україна. Цифри, втрати, статистика. *Артефакт*. URL: <http://surl.li/gltru> (дата звернення: 18.04.2023).
4. Максимов І. Сходинки Олекси Варавви-Кобця. *Дзвін*. 1996. № 9. С. 108–111.
5. Погребенник Я. Письменник і його доба: саморух проблематики і поетики творчості О. Кобця (Варавви). *Слово і час*. 2000. № 9. С. 36–41.
6. Погребенник Я. Творчість О. Кобця (Варавви): рух проблематики і поетики: автореф.дис. ...канд. філол.наук: 10.01.01 / Я. Погребенник. Київ, 2002. 22 с.

Тетяна Ащаулова,

студентка Сумського державного університету

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ ГІДНОЇ ПРАЦІ В УМОВАХ ВИКОНАННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Актуальність: Цілі сталого розвитку або Глобальні цілі спеціально встановлені як сфера дій для кожної країни, спрямованих на подолання соціальних, економічних та екологічних проблем. Кожна з 17 цілей взаємопов'язана і, звичайно, переплітається з правами людини, в нашому випадку – з правами працівників. Виникають питання, чи готові працівники різних компаній змінювати свою кар'єру, кидати виклик проблемам і відстоювати свої інтереси.

Мета: здатність працівників забезпечувати сприятливе середовище для сприяння соціальному та економічному розвитку в рамках реалізації Глобальних цілей.

Завдання полягає у виявленні особливостей рівня активності та соціальної відповідальності працівників у сучасних умовах, визначенні викликів імплементації цілей сталого розвитку у трудову діяльність людини, а також у наданні рекомендацій щодо підвищення та дотримання соціальної відповідальності працівників. Цілі сталого розвитку були підписані на основі більш раннього документа: Загальної декларації прав людини [1] та різних міжнародних законів, виданих Організацією Об'єднаних Націй. Загальна декларація прав людини спрямована на захист суспільства та його прав у повсякденному житті та в різних сферах діяльності. Глобальні цілі розроблялися протягом останніх 15 років з метою зміцнення стратегічного розвитку ринків і бізнесу в кожній країні, подолання бідності та вирішення гендерних і екологічних проблем.

На офіційному сайті Представництва ООН в Україні пояснюється, що бізнес відіграє ключову роль у досягненні Цілей сталого розвитку. Цілі сталого

розвитку приносять користь бізнесу, розширюючи ринки, об'єднуючи зацікавлені сторони, стабілізуючи ринки та сприяючи прозорості фінансової системи [3]. Наразі Україна перебуває у воєнному стані, але не припинила вирішувати завдання, визначені Глобальними цілями, настільки, що її показники покращилися порівняно з попередніми роками. Основна увага була зосереджена на допомозі людям у складних життєвих обставинах, внутрішньо переміщеним особам та збройним силам. Важливу роль відіграла підтримка з боку іноземних фондів та організацій гуманітарної допомоги.

Восьма задача Глобальних цілей – Гідна праця – визначає рівень соціальної відповідальності бізнесу, його соціально-економічне функціонування та розробку планів дій для ефективної роботи працівників. Ми розуміємо соціальну відповідальність як виробничі відносини, взаємодію з працівниками, дотримання правил, прав та обов'язків людини, що є ключовими елементами успішного ведення бізнесу. Саме тому варто звернути увагу на правила соціальної відповідальності. Сучасна ситуація в соціальній сфері України є такою, що, незважаючи на певні позитивні зміни в результаті економічних реформ, українські населені пункти занепадають і руйнуються. Ситуація на ринку праці характеризується загостренням проблеми зайнятості та безробіття, низькою професійно-кваліфікаційною підготовкою безробітних та відсутністю нових робочих місць. Ці та інші факти становлять загрозу демографічному відтворенню та створюють позитивну напругу.

Дослідниця Сабецька Т. І. описує засоби соціально відповідальної поведінки у взаємодії роботодавця та працівника. Вона використовує поняття поліпшення добробуту працівників та їхніх сімей, яке здійснюється за межами статутних обов'язків [2]. Це означає взаємну повагу і можливе втручання в життя близьких працівника з метою покращення його професійної діяльності.

Сьогодні головним ключем у сфері праці є людський капітал. Виникає питання: як підвищити ефективність роботи співробітників і досягти найвищого рівня інших компаній? Основними факторами, що визначають задовільну роботу людини, є мотивація та наслідування. Зарплата сама по собі

може не мотивувати працівників до кращої роботи. Це особливо актуально, якщо компанія знаходиться в зоні конфлікту, де увага приділяється захисту та збереженню людей. Наприклад, соціальні пакети – це послуги, які не входять до заробітної плати, але є бонусом на користь працівника. Мотивація тут полягає в тому, щоб заохотити їх розвивати себе в певній сфері, дізнаватися про нові явища і продовжувати працювати.

Мотивовані працівники більш продуктивні та лояльні, сприяють збільшенню прибутку. Вибираючи спосіб оцінювання роботи співробітників, завжди потрібно переконатися, що в кінцевому підсумку можна позитивно вплинути на мотивацію працівників і підвищити їхню самооцінку. Для цього важливі реалістичні цілі, позитивний зворотній зв'язок і вміння слухати. Якщо роботодавці дотримуватимуться способів мотивації своїх працівників, вони покращать свої робочі стосунки з ними і водночас підвищать ефективність своєї організації. Людський фактор має бути надійною ланкою в системі заходів для забезпечення продуктивної праці.

Сталий розвиток неможливий без розвитку соціальної відповідальності, яка є основним чинником організації умов праці в умовах ринку та одним із суттєвих аспектів взаємодії людей у процесі виробничого середовища. Соціальне партнерство зазвичай розглядається як система відносин між представниками найманих працівників (переважно профспілками), з одного боку, роботодавцями або їх об'єднаннями, з іншого, та органами державної і місцевої влади, з третього. Ці відносини виражаються у взаємних консультаціях, переговорних процесах і процедурах врегулювання, які діють на основі взаємоузгоджених принципів з метою захисту інтересів і прав кожної зі сторін.

За умов гідної праці, у підсумку, суспільство може досягти нових рівнів соціально-економічного розвитку самостійно, за умов гідної праці та на основі цінностей соціальної відповідальності і рекомендацій щодо неї. Працівники своїми діями та можливостями захищають свої інтереси та забезпечують успішний соціальний діалог. Вони відіграють роль у соціальній взаємодії між

роботодавцями та працівниками, що веде до продуктивної співпраці. Дотримуючись вимог соціальної відповідальності, обидві сторони виявляють рівень своєї ціннісної орієнтації на майбутнє соціальної та громадської діяльності, а також економіки. Програми Цілей сталого розвитку відображають захист, збереження та підтримку людських ресурсів, самореалізацію для вирішення ключових проблем та обов'язкову мотивацію до ефективної праці, яка багаторазово примножується.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини: Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.11.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

2. Сабецька Т. І. Соціальна відповідальність як філософія формування ефективної кадрової політики підприємства. *Економіка та держава*. 2018. № 4. С. 53–57.

3. Tsili staloho rozvytku i biznes. Predstavnytstvo OON v Ukraini: ofitsiinyi sait. URL: <http://sdg.org.ua/ua/sdgs-and-business>

Науковий керівник: Семенов В. М., кандидат наук з державного управління, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету.

Михайло Отич,

студент Сумського державного університету

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ВПО В ПЕРІОД ВІЙНИ

Актуальність. В даний момент Україна знаходиться у стані повномасштабної війни з країною-агресором. Внаслідок цих подій багатократно збільшилася кількість внутрішньо переміщених осіб. Для цих людей, частіше всього, таке переміщення було вимушеним, а тому – вони можуть бути просто

не готові адаптуватися до абсолютно інших умов – від пошуку житла до пошуку роботи. Саме тому ця тема є актуальною, адже кількість таких людей зростає дуже сильно, і всі вони потребують допомоги.

Метою публікації є аналіз змін, що відбулися в період воєнного стану відносно питання внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) та їх соціальної адаптації. Відповідно до мети, виокремлюємо такі завдання: дослідити питання зростання їхньої кількості, проаналізувати, які заходи впроваджуються для допомоги цим людям у соціальній адаптації в нових регіонах.

Виклад матеріалу. Відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», визначаємо ВПО як громадянина України, іноземця або особу без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [10].

Питання ВПО в Україні актуалізувалося ще з 2014 року, з перших проявів російської агресії на Донбасі та в Криму. В цей період люди були вимушені покидати свої домівки через військові дії та окупацію. Багато з них втратили майже все, за що існували до цього моменту: роботу, бізнес, знайомих, родичів, тощо. В таких умовах, потрапивши в абсолютно невідомий для них регіон, людина має адаптуватися, що є не дуже простим процесом, а якщо враховувати відсутність грошей та місця для життя, цей процес багаторазово ускладнюється.

Так, проаналізувавши статистичні матеріали, можемо бачити таку тенденцію: на момент 2014 року, посилаючись на UN refugee agency [1], можемо казати про більш ніж півмільйона біженців з регіонів Донбасу та Криму. Ця тенденція зростала, і вже на момент 19 липня 2015 року, за даними Регіонального представництва ООН у справах біженців, на підконтрольній Україні території взято на облік 1 382 000 переселенця із Донбасу та Криму. [2] Зрозуміло, що з початком подій 2022 року кількість ВПО лише збільшилася. І

станом на 24 січня 2023 року на обліку перебуває майже 5 млн людей, про що повідомляло Мінсоцполітики, а на сьогоднішній день ця кількість ще більше зросла. [3]

Ця статистка дійсно дуже велика, а тому й питання про важливість соціальної адаптації таких людей є дуже гострим та необхідним. Україна є соціальною державою, про це каже стаття перша Конституції [4]. Виходячи з цього, можемо казати про те, що Україна бере на себе обов'язок по допомозі людям у складних життєвих обставинах, в число яких входять ВПО. Але яким чином можна допомогти цим людям впоратися із наявною ситуацією? Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб включає в себе надання житла, медичної допомоги, освіти, працевлаштування, а також психологічної, матеріальної підтримки, тощо. Це допомагає їм знайти нову роботу, навчитися новим навикам і здібностям, забезпечити свою родину і забезпечити своє майбутнє. Варто також розуміти і те, що ВПО без допомоги держави – частіше всього вилучені з економічних відносин і не продукують користі для держави, займаючись самозабезпеченням. В такому випадку, варто розуміти, що допомога від держави – це потенційна користь для самої держави, що може бути направлена на допомогу більшій кількості осіб.

Аналізуючи вже надбаний досвід, можемо говорити що Українська держава реалізовувала наступні види допомоги: забезпечення безкоштовного житла або фінансової допомоги для оплати житла. [5] медичне обслуговування [6] компенсація за працевлаштування ВПО [7] психологічна допомога [8], тощо

Звичайно, що цей список не є вичерпним, і справжні об'єми допомоги набагато більші. Але також варто розуміти, що з моменту 2014 року Україна розвивалася, і разом із отриманням досвіду, створювала нові системи, які допомагають ВПО. В багатьох містах були створені центри для надання послуг для ВПО, була модифікована система правового захисту ВПО, законодавчо затверджені пільги для ВПО, інтеграція допомоги ВПО в загальнодержавні цифрові системи (ДІЯ), тощо.

Але не варто забувати і те, що регіональні пункти допомоги ВПО також

розвиваються постійно. Для прикладу проаналізуємо допомогу ВПО доступну в Сумах. Питанням допомоги ВПО в Сумах займається багато структур, серед яких: центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги - цей центр може надати ВПО безкоштовну правову допомогу у справах з прав людини, захисту власності, земельних питаннях тощо. Громадська організація "Рух допомоги внутрішньо переміщеним особам" - ця організація займається допомогою ВПО, які переселилися в Сумську область внаслідок конфлікту на сході України. Вона може надати допомогу у пошуку житла, працевлаштуванні та інші послуги. Міський центр зайнятості – може надати ВПО допомогу у пошуку роботи, включаючи інформацію про вакансії та підготовку до співбесід. Департамент охорони здоров'я міської ради – може надати ВПО медичну допомогу та консультації з питань здоров'я. Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді – може надати ВПО соціальну допомогу та підтримку в складних життєвих ситуаціях, включаючи питання дітей, насилля в родині та інші проблеми. Центр психологічної допомоги – надає безоплатну психологічну допомогу для ВПО. Але окремо хочеться проаналізувати діяльність Департаменту соціального захисту населення в питанні ВПО. Посилаючись на сайт Департаменту соціального захисту Сумської обласної державної адміністрації [9], можемо казати про те, що ця структура займається обліком ВПО і постановкою на облік, призначенням грошової допомоги ВПО, компенсацією витрат за тимчасове розміщення ВПО, правовою допомогою для ВПО та консультативною допомогою для ВПО.

Висновок. Резюмуючи, можемо казати про те, що питання соціальної адаптації ВПО є актуальним в наш час, про це ми можемо стверджувати проаналізувавши статистичні матеріали з періоду 2014 року по 2023. Були визначені причини, з яких держава має допомагати ВПО, а також досліджені потреби та способи допомоги ВПО. Також було проаналізовано як загальнодержавні ініціативи для допомоги ВПО, так і на локально-регіональному рівні, а саме на рівні міста Суми. Було проаналізовано які структури можуть надавати допомогу ВПО в місті Суми, їх функціонал.

Відповідно до всіх цих висновків, можемо казати, що з моменту 2014 року в Україні відбувся якісне та кількісне покращення умов та способів допомоги ВПО: створювалися нові пункти допомоги, розвивалися інформаційні системи, модифікувалося законодавство, тощо.

Список використаних джерел:

1. Ukraine situation unhcr operational update. URL: <https://web.archive.org/web/20160308001926/http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Sitrep%2020%20-%20Ukraine%20-2028%20November%202014.pdf> (дата звернення: 01.05.2023).

2. Ukraine: overview of population displacement (as of 23 march 2015). URL: <https://web.archive.org/web/20161029113402/http://reliefweb.int/map/ukraine/ukraine-overview-population-displacement-23-march-20153>. (дата звернення: 01.05.2023).

3. Сайт мінсоцполітики. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/22544.html>. (дата звернення: 01.05.2023)

4. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i> (дата звернення: 01.05.2023).

5. Сайт міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. URL: <https://minre.gov.ua/informacziya/korysna-informacziya/korysna-informacziya-dlya-vpo/zhytlo-dlya-vpo/>.

6. Медичне обслуговування внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/medychne-obslugovuvannya-vnutrishno-peremishhenyh-osib/>.

7. Компенсація за працевлаштування ВПО ДІА. URL: <https://diia.gov.ua/services/kompensaciya-za-pracevlashtuvannya-vpo> (дата звернення: 01.05.2023).

8. Як переселенцям допомагають впоратися з травмами війни URL: <https://armyinform.com.ua/2022/06/23/yak-pereselencyam-dopomagayut->

vporatysya-z-travmaty-vijny/ (дата звернення: 01.05.2023)

9. Департамент соціального захисту населення. URL: <https://dszn.smr.gov.ua/vnutrishno-peremishhenim-osobam/> (дата звернення: 01.05.2023).

10. «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 01.05.2023).

Науковий керівник: Семенов В. М., кандидат наук з державного управління, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету.

СЕКЦІЯ 7.

ГРОМАДСЬКА УЧАСТЬ В УПРАВЛІННІ ГРОМАДОЮ: ВИКЛИКИ, СТРАТЕГІЇ, МЕХАНІЗМИ

Валентина Опанасюк,

канд. політ. наук, доцент

доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій

Сумського державного університету

Яна Скринник,

студентка Сумського державного університету

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БЕЗРОБІТНИХ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ КАР'ЄРНОГО РАДНИКА

Безробіття є актуальним соціально-економічним явищем, яке вимагає достатньої уваги для формування та розвитку стратегій зменшення його рівня. Експерти Національного інституту стратегічних досліджень у своїх висновках про стан безробіття в період повномасштабної війни в Україні опираються на результати підрахунків Міністерства економіки та Національного банку України. Так, станом на січень 2023 р. чисельність офіційно зареєстрованих безробітних в Україні становила 2,6 млн осіб – за статистикою Міністерства економіки. Оцінки НБУ значно вищі – 4,2 млн осіб. Ці показники обґрунтовують пріоритетність проблеми безробіття для України [1]. В умовах війни для зменшення рівня тривалого безробіття та посилення мотивації до офіційного працевлаштування значимим є дослідження соціально-психологічного стану безробітних і його впливу на роботу кар'єрних радників центрів зайнятості.

Метою даної статті є з'ясувати роль соціально-психологічних особливостей безробітних у профорієнтаційній роботі кар'єрного радника.

Досягнення мети досягається шляхом реалізації таких завдань:

- виявити загальні соціально-психологічні особливості стану особи, що має статус «безробітний»;
- класифікувати безробітних за віком та описати соціально-психологічні особливості кожної із категорій;
- виявити вплив досліджуваних особливостей безробітних на профорієнтаційну роботу кар'єрного радника.

У Законі України «Про зайнятість населення», яким керуються центри зайнятості при реалізації соціальної політики у даній сфері зазначено, що безробітний – це особа віком 15-70 років, яка є непрацевлаштованою та через відсутність роботи не має заробітку як джерела існування, готова та здатна приступити до роботи [5]. Тобто становище безробітного характеризується відсутністю місця роботи, що тягне за собою такий наслідок, як неможливість мати постійний зарібок. Відповідно, це провокує фінансову нестабільність та формує невизначеність у майбутньому. Таке становище деструктивно впливає на психологічний стан людини та підвищує рівень її вразливості.

У межах педагогічного підходу О. В. Василенко зазначає, що безробітні не мають чіткого розуміння про свій поточний соціальний статус. Тому вони можуть легко втратити оптимістичні погляди на життя та впевненість в собі. У роботі з даною категорією населення необхідно враховувати можливий високий рівень стурбованості, незадоволення собою та навколишнім середовищем та, за потреби, призначати комплекс заходів для вирішення саме цих проблем [3, с. 2].

Особливо вразливими в статусі безробітних є сезонні робітники, які наймаються на роботу на певний період часу, наприклад, під час збирання врожаю або туристичного сезону, а також некваліфіковані працівники – люди без відповідної освіти або досвіду роботи. Проте, кар'єрний радник має враховувати вразливості таких категорій безробітних.

Ґрунтовне розуміння специфічних особливостей роботи з безробітними досягається з виокремленням трьох основних вікових категорій: безробітна

молодь, особи середнього віку та особи старше 45 років. Це дає можливість оптимально вирішувати проблему на основі підбору ефективної стратегії допомоги у питанні зайнятості.

Охарактеризуємо кожну з цих категорій.

Перша з них, – безробітна молодь (15-35 років). Із одного боку, перевагами цієї категорії є сучасні погляди та новий спосіб життя. Із іншого, – молодь має проблеми з професійним стартом, особливо, якщо необхідно застосовувати практичні навички, а не лише теоретичні знання. Так само труднощі з працевлаштуванням можуть мати молоді спеціалісти, які тривалий час не працювали за своєю спеціальністю. Тому, з врахуванням особливостей даної вікової категорії, профорієнтаційну роботу з нею варто спрямувати на формування активної поведінки на ринку праці, готовності до конкуренції, підвищення рівня значущих навичок для підвищення конкурентоспроможності, зокрема, навчання навичкам прийняття рішень, планування, самопрезентації тощо.

Друга категорія – це безробітні середнього віку (35-45 років). Ця категорія безробітних, як правило, має широке коло соціальних зв'язків. Також для неї характерні, крім наявних знань, вже сформовані уміння та навички, особистісні якості, важливі в певній професійній діяльності. Проте в період пошуку роботи відбувається переоцінка власних цілей та прагнень. Тому безробітні середнього віку мають потребу в психологічній підтримці або консультуванні з опорою на їх сильні сторони та можливості, потребу в підвищенні самооцінки, активності на ринку праці для реалізації свого потенціалу.

Нарешті, третя категорія, – безробітні старше 45 років. Люди цієї вікової категорії, які втратили роботу, переважно мають тривалий виробничий стаж і життєвий досвід, високий рівень освіти та кваліфікації, що є перевагою у процесі працевлаштування. Проте, це може створити труднощі у роботі кар'єрного радника. Люди цієї вікової категорії сприймають драматично втрату роботи та скептично – набуття навичок нової професії через перенавчання.

Тому, перш за все, необхідно працювати з психологічними установками щодо професійної мобільності та з мотивацією до соціальної активності [3, с. 3–4].

У цілому, для ефективної профорієнтаційної роботи з будь-якою віковою категорією кар'єрний радник повинен допомогти безробітному усвідомити своє поточне становище та його вплив на інші аспекти життя. Зокрема, необхідно допомогти людині, яка опинилася в статусі безробітного самостійно дати об'єктивну оцінку власним можливостям, навичкам, знанням, які можуть бути використанні для подолання проблеми з працевлаштуванням. Необхідно сприяти зміні установок на власні можливості освоєння нової професії чи виду діяльності. Головним лейтмотивом профорієнтаційної роботи має стати наполегливе формування адаптивності як основної компетенції успішного працівника [6].

У профорієнтаційній роботі з кожною зі згаданих категорій важливо враховувати характеристики особистості через Я-концепцію. Я-концепція – це сукупність особистісних установок, що мають взаємозв'язок зі здатністю до самореалізації власних сил і здібностей особистості відповідно до наявних ресурсів та обставин.

Структура Я-концепції складається з трьох компонентів. Перший компонент – когнітивний, що поєднує особистісні характеристики, особливості поведінки, можливості тощо. Другий – емоційний, що стосується сприйняття своєї особистості та надання оціночної характеристики своїм рисам. Третій – поведінковий, пов'язаний з готовністю до вчинків для досягнення цілей, поставлених відповідно до внутрішніх переконань.

Я-концепція розглядає особистість у двох аспектах: Я-реальне – це образ себе в теперішньому часі, та Я-ідеальне – образ бажаних і потрібних якостей для себе. Незбалансованість між Я-реальним та Я-ідеальним порушує психологічну стабільність людини, викривляє бачення своєї ролі в суспільстві та шкодить формуванню стратегій професійного розвитку [4].

Крім невпевненості у своїх можливостях, бар'єром для людини, яка шукає роботу може стати довготривале перебування у статусі безробітного.

Тривале безробіття створює ризик втрати професійних знань, навичок, умінь із самоорганізації, що в результаті створює порочне коло. У безробітного розвиваються невпевненість у своїх силах і здібностях, які могли б бути корисними для працевлаштування у новій сфері діяльності [2, с. 23].

Отже, при проведенні профорієнтаційної роботи з безробітними необхідно приділяти увагу факторам, що створюють виклики для вирішення проблеми безробіття. Соціально-психологічні особливості, притаманні певній віковій категорії безробітних, а саме, – життєвий досвід та стаж, збалансованість між Я-реальним та Я-ідеальним, – а також термін перебування в статусі безробітного впливають на бачення людиною своєї спроможності вийти із поточного становища та досягнути поставлених цілей у професійній самореалізації. Врахування кар'єрним радником соціально-психологічних особливостей сприятиме пошуку оптимального варіанту вирішення запиту безробітного на пошук способу зайнятості.

Список використаних джерел:

1. Безробіття в Україні в період повномасштабної війни // Національний інститут стратегічних досліджень. 14 лют. 2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/bezrobittya-v-ukrayini-v-period-povnomasshtabnoyi-viyny> (дата звернення: 21.04.2023).

2. Близнюк В., Яценко Л. Безробіття в Україні: соціально-економічні аспекти. *Україна. Аспекти праці*. 2019. № 4. С. 19–26. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c662d59c-2e8f-46ce-9005-65f3619e0ec3/content> (дата звернення: 19.04.2023).

3. Василенко О. В. Соціально-психологічні особливості роботи з незайнятим населенням. [2014]. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/11395/1/Соц.-психол.%20особливо%20сті.pdf> (дата звернення: 21.04.2023).

4. Максимець С. Особистість та психологічний статус безробітного. *Вісник КІБІТ*. 2019. № 1 (39). С. 67–72. URL:

[http://eprints.zu.edu.ua/29484/1/статья%20 Максимец.pdf](http://eprints.zu.edu.ua/29484/1/статья%20Максимец.pdf) (дата звернення: 19.04.2023).

5. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 19.04.2023).

6. Україна – 2035: людський капітал та ринок праці. URL: https://rise.articulate.com/share/FqXBZkXdzB2CPjn0ZdLFMeQiPDHh8D36#/lessons/9JISKL3y_hRZ6WKqVIUe5CkVwfKExs7M (дата звернення: 21.04.2023).

Зореслава Шеденко,

студентка Сумського державного університету

ДЕВ'ЯТИРІЧЧЯ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Процес децентралізації влади є рушійною силою розвитку демократії в країнах Європейського Союзу. Так, Європейська хартія місцевого самоврядування проголошує перерозподіл повноважень між регіонами, розкриття їх внутрішнього потенціалу, заохочення місцевих ініціатив і поділ управлінських функцій пріоритетними задля побудови гармонійного суспільства на принципах взаємного партнерства. Громади тут виступають як окремі частини єдиного державного організму, що функціонує завдяки злагодженій роботі на місцях, вирішенню проблем відповідно до їх локалізації та саморозвитку регіонів. Коли Україна визначила своєю стратегічною ціллю вступ до ЄС, то автоматично погодилася прийняти децентралізацію влади як одну з головних вимог до кандидатів.

Дане дослідження актуалізує питання ефективності реформи. На початковому етапі реалізації вона отримала шквал критики, зокрема через суттєві скорочення апарату влади, втрату політичної сили та вагомості окремих

чиновників, необхідність змін у законодавчому полі, адміністративному устрої та розгалуженій системі державних установ. Минуло дев'ять років, основна частина реформи позаду, тож можна підбити проміжні підсумки. Повністю оцінити її ефективність не вдасться, однак можна охопити такі аспекти як ступінь реалізації, позитивні / негативні наслідки, проблемні питання, успішні місцеві рішення, перспективи розвитку оновлених громад.

Метою нашого дослідження є проаналізувати прогрес у децентралізованих громадах, виявити пріоритетні сфери розвитку ОТГ та напрямки, що потребують більш глибокої роботи.

Реформа децентралізації в Україні розпочалася у 2014 році. Відтоді й до сьогодні відбуваються зміни в розподілі обов'язків, сфер впливу та управління на місцях. Наразі дана робота має на меті акцентувати увагу на успіхах реформи після тривалого етапу її впровадження, а також визначити проблемні сфери, що потребують вдосконалення.

Принцип локалізації влади став ключовим у реалізації цієї реформи, адже економічна, культурна, соціальна та низка інших сфер життя територіальних громад переформатувалися відповідно до нововведень. Тепер усі вони працюють на користь громад, що забезпечує не лише наповнення місцевого бюджету, а й збереження робочих місць та більш ефективні владні рішення.

Відмінністю децентралізованих українських громад стали їх оновлені відносини центру і регіонів, що тепер базуються на принципах правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності.

Правова самостійність – право представників органів місцевого самоврядування діяти в межах визначених законом повноважень (значно розширених після запровадження реформи) [4]. Ця ознака також визначає право на розгляд місцевих ініціатив стосовно ефективного управління громадою.

Організаційна самостійність передбачає відсутність підзвітних відносин місцевого самоврядування перед вищими інстанціями, а також відсутність чіткої ієрархії в управлінському апараті. Кожна громада самостійно визначає, яким чином розподіляються посадові обов'язки кожного чиновника, а також

може регулювати їх кількість у апараті загалом. Адміністративний контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування наявний, однак він має переважно рекомендаційно-наглядний зміст [4].

Матеріально-фінансова самостійність полягає у праві розпоряджатися майном громади, власними фінансовими коштами [4]. Згідно з прорахованими нормами, значна частина цих «власних» коштів має походити від сплати податків і зборів. Тож варто розібратися, з чого ж поповнюється бюджет територіальної громади.

Джерелами фінансування ОТГ є відрахування від загальнодержавних податків і зборів, акцизи, рентна плата, місцеві податки і збори (на майно, на землю, єдиний податок і т. д.), штрафи тощо. Загалом, ключовою відмінністю є те, що тепер значний відсоток податків лишається в громаді, а не перерозподіляється в районі, області, на загальнодержавному рівні. Подібна практика гарантує відносну фінансову свободу місцевим громадам, які ці податки можуть вкладати у свій розвиток.

Фінансова децентралізація вважається головною ціллю реформи, хоча й передбачає низку ризиків: корупцію на місцях, неефективне використання коштів, неврахування пріоритетів громади у витрачанні коштів, недостатнє фінансування за рахунок регресу в економіці громади, необхідність кадрових змін у державних установах (масові закриття шкіл, лікарень, скорочення персоналу, об'єднання установ).

Децентралізовані громади в Україні виражають принципи виборності, колегіальності, захисту власних прав, народовладдя, законності, гласності.

Підсумки реформи можна підбити й за допомогою конкретних цифр. Так, протягом часу її реалізації суттєво змінився адміністративно-територіальний поділ країни: 119 районів замість 490, а також 1439 територіальних громад, що об'єднали 27833 населених пункти [1].

Поєднання державних і місцевих інтересів – формула успіху для громади, яка раціонально розподіляє ресурси, приносить дохід у держбюджет та може функціонувати як відносно самостійна й фінансово незалежна структура.

Держава все одно працює над підтримкою громад. Про це свідчать численні субвенції та дотації, що спрямовуються на конкретні сфери: освіту, медицину, культуру, спортивний розвиток, озеленення тощо. Перевагою сучасних субвенцій у громади перед тодішніми є принцип їх розподілу та подальшої підзвітності. Раніше кошти виділялися за ієрархією: вони йшли в область, потім розподілялися між районами (пам'ятаємо про значно більшу їх кількість), потім їх долю вирішували чиновники районних адміністрацій. Таким чином, значно більші кошти «осідали» у більших містах, тоді як малі за чисельністю мешканців населені пункти могли не отримати нічого з цих державних програм допомоги. Завдяки децентралізації ця чітка ієрархія зникла, окрема громада може отримати конкретну субвенцію для себе та не ділити її з сусідами.

Автономія громад забезпечує також їх шанси на самостійний розвиток із залученням інвестицій. Кожна ОТГ має право подати заявку на грант або вести переговори з іноземними компаніями щодо співпраці. Закон заохочує локальні ініціативи та втілення масштабних проєктів. Тепер на перший план у списку місцевих цінностей виходять успіхи в економіці, медійність і впізнаваність громади.

На дев'ятому році реформи вистачає й проблем внутрішнього та загальнодержавного рівня. Досі нерегульованим лишається порядок зміни адміністративних меж територіальних одиниць, їх ліквідації й утворення, залучення кваліфікованих кадрів до органів місцевого самоврядування, містобудування, можливості розпоряджатися землями громади, добровільного об'єднання територіальних громад. Частково громади потерпають від нестачі коштів, браку кваліфікованих фахівців, відтоку мешканців, неофіційної зайнятості населення, високого рівня безробіття, значної кількості «дорогих» в обслуговуванні закладів (малокомплектних шкіл, лікарень із великим штатом), низької активності громадян у вирішенні нагальних проблем. Усе це сповільнює темпи реформи. У 2022 році до переліку проблем додалася й війна, яка зачепила більшість громад України: з'явилася необхідність організувати

територіальну оборону на місцях, виділяти додаткове фінансування на захисні споруди. Громади в прикордонних областях потерпають від обстрілів, намагаються відбудувувати зруйновані об'єкти, однак потребують значних фінансових вливань.

Для вирішення цього спектру проблем потрібні кроки на законодавчому рівні (вдосконалення закону про місцеве самоврядування), а також дії всередині громади (підвищення активності мешканців у вирішенні місцевих проблем, реорганізація бюджету, перерозподіл посадових обов'язків у органах влади).

Допоки Україна йде шляхом реалізації децентралізації, Європейський Союз моніторить ситуацію та робить висновки про спроможність держави до суттєвих змін задля втілення європейських цінностей та принципів. На прикладі цього тривалого процесу українці цілком успішно можуть показати, як змінилися окремі територіальні громади під впливом більш ефективного управління на локальному рівні.

Отже, на основі зібраних даних можемо зробити такі висновки:

1. Реформа децентралізації в Україні дозволила здійснити перерозподіл фінансування в регіонах та вдосконалити управління фінансовими ресурсами на місцях,

2. Протягом дев'яти років відбулася революція у сфері взаємин між владою та громадськістю. Нинішні умови взаємодії цих гілок суспільства відображають європейські цінності та принципи: повагу, безпеку, локалізацію інтересів та нововведень.

3. Еволюція громад полягає у їх всебічному розвитку на основі власних інноваційних проєктів та ініціативності. Децентралізація дозволила реалізувати низку владних рішень задля благоустрою, культурного, освітнього, туристичного чи медичного розвитку ОТГ.

4. Список пріоритетів кожної громади формується на основі саме їх спроможностей та потреб. Тут враховуються всі фактори: від фінансування й зайнятості населення до впливу на екологію та всебічний розвиток особистості

в рамках місцевих рішень. Таким чином, громада не виконує централізовані вказівки, а сама вирішує, куди змістити свій фокус уваги.

Список використаних джерел:

1. Децентралізація: веб-сайт. URL: https://decentralization.gov.ua/state?sort_direction=&sort_by= (дата звернення: 28.04.2023).

2. Децентралізація: коротко про головне. URL: <https://cost.ua/698-detsentralizatsiya-korotko-pro-holovne/> (дата звернення: 28.04.2023).

3. Камінська Н. В. Децентралізація влади і досвід її проведення у зарубіжних державах. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. №4. С. 35–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2014_4_9 (дата звернення: 02.05.2023).

4. Руденко О. М., Козюра І.В., Ткаленко Н. В., Маргасова В. Г. Історія та теорія місцевого самоврядування: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2016. 226 с.

Науковий керівник: Семенов В.М., кандидат наук з державного управління, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету.

СЕКЦІЯ 8.

СУЧАСНІ ЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ

Катерина Завадська,

студентка Сумського державного університету

СТАНОВИЩЕ РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В КОНТЕКСТІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Актуальність. У період воєнного стану питання змін на ринку праці стоїть особливо гостро: внутрішня та зовнішня міграція населення працездатного віку, скорочення робочих місць, збільшення кількості безробітних – усе це призводить до загострення ситуації на ринку робочої сили. З огляду на це, проведення наукових досліджень з цих питань є важливим завданням.

Метою цієї публікації є аналіз змін, що відбулися в період воєнного стану на ринку праці. Відповідно до зазначеної мети, необхідно розв'язати такі **завдання**: визначити, як ситуація щодо працевлаштування змінилася із початком воєнного стану; дослідити, який економічний та соціальний вплив мають негативні зміни на ринку праці; розглянути, затребуваність яких професій зросла у відповідь на воєнний стан.

Виклад матеріалу. Ринок праці – це сукупна система соціально-трудова відносин, які виникають між працівниками, що шукають роботу, і роботодавцями, які зацікавлені у пошуку працівників. За допомогою заробітної плати ринок праці формує попит і пропозиції на робочу силу.

Станом на 2023 рік, ситуація з працевлаштуванням багатьох українців змінилася. Соціальні та економічні потрясіння, обумовлені російською агресією, призвели до того, що значна кількість людей втратила роботу або була змушена змінити її звичний графік (почати працювати віддалено).

Згідно із результатами опитування, проведеного Соціальною групою «Рейтинг», серед тих, хто мав роботу до початку війни 2022 року працюють 59%, із них повноцінно – 34%, частково або віддалено – 19%, а нове місце працевлаштування знайшли 6%. Натомість кількість тих, хто втратив свою роботу, сягає 39% станом на липень 2022 року [1, с. 18].

Серед тих, хто працює під час війни, відбулись і зміни у заробітній платі. У 9% населення вона зросла, у 43% – не змінилась. 19% повідомили про зменшення на 10–25%, 17% – зменшення на 25–50%, і 11% – на більше ніж 50% [1, с. 21].

Високий рівень безробіття, що є соціально-економічним явищем, за якого певна частина працездатного населення країни не може знайти роботу та реалізувати своє право на отримання заробітної плати, згубно впливає на економіку будь-якої країни: він не лише призводить до погіршення рівня життя, підвищення витрат на допомогу безробітним, скорочення надходжень у вигляді податків, а й прямо впливає на скорочення податкових надходжень і зниження ВВП країни. У відповідь на безробіття відбуваються і соціальні зміни, що можуть включати зниження продуктивності праці та трудової активності громадян, переїзд найбільш кваліфікованих кадрів за кордон.

Відповідно до звітів, опублікованих Міжнародною організацією праці (МОП) станом на 11 травня 2022 року, ситуація була наступною: «У поточній ситуації активного конфлікту, за оцінками МОП, 4,8 мільйона робочих місць було втрачено, що дорівнює тридцятьом відсоткам від їх довоєнної кількості...криза має значний негативний вплив на соціальні системи захисту з точки зору підвищення витрат та зменшення доходів» [2, с. 1].

Вагомим негативним наслідком воєнних дій, що відбуваються на території України протягом значного періоду часу, є і фізичні руйнування як цивільної так і важливої економічної структури України, тимчасове або постійне згортання виробництв, а отже і втрата робочих місць та масове скорочення штату.

Відповідно до інфляційного звіту Національного банку України, що

датується січнем 2023 року, пропозиції та попит робочої сили на ринку праці зменшились, а рівень безробіття залишається високим. Натомість зайнятість біженців і мігрантів, що виїхали із країни і адаптувались до життя за кордоном, зростає [4, с. 24]. З одного боку активна зайнятість мігрантів частково компенсує значні втрати трудових доходів України, а з іншого, стає приводом до появи довгострокового ризику: повна інтеграція до життя, роботи та навчання поза межами України, може призвести до того, що варіант повернення в Україну та відновлення її ринку праці, людьми, що виїхали, не розглядатиметься. Згідно з інформацією, наданою Управлінням Верховного комісаріату ООН у справах біженців, станом на 28 лютого 2023 року зафіксовано більш ніж 8 мільйонів біженців, що дорівнює 20% населення України [5].

Кроком до повернення громадян, і, відповідно, робочої сили та покращення ситуації на ринку праці, будуть певні дії з боку держави: активне відновлення зруйнованої інфраструктури (як цивільної, так і економічної), розвиток бізнесу, підтримка підприємств, зростання економіки і добробуту громадян.

Але наразі, Національний банк України прогнозує, що: «У період 2023-2025 років зайнятість на внутрішньому ринку зростатиме повільно у зв'язку із диспропорціями на ринку праці, які поглибилися через наслідки війни. Реальні зарплати відновлюватимуться помірними темпами через високу інфляцію та нижчу за довоєнну продуктивність» [4, с. 24].

Враховуючи сучасний стан ринку праці та відсоток людей, що втратили роботу у різноманітних галузях зайнятості, доцільно звернути увагу на тенденції щодо найбільш затребуваних професій в 2023 році. У першу чергу варто зазначити, що кількість пропонованих вакансій на українському сайті працевлаштування Work.ua, за останній рік зменшилась удвічі до 52 тисяч пропозицій, приблизно удвічі скоротилась і кількість пропозицій від Державного центру зайнятості – 20,5 тис. вакансій. У період 2022 року особливо високим був попит на менеджерів з продажу, онлайн-консультантів,

бухгалтерів, водіїв та кухарів [3]. Незважаючи на те, що станом на цей рік найбільш затребувані вакансії мало відрізнялись від тих, що були в цей самий період попереднього року, є підстави вважати, що по закінченню воєнних дій популярності серед роботодавців набиратимуть професії, пов'язані із відновленням територій (будівельники, логісти, енергетики, інженери), оборонною промисловістю (професійні військові) та оздоровленням населення країни (медики, психологи). Важливими у наших реаліях будуть професії усіх галузей, адже недостача спеціалістів у бідь-якій із них може спричинити проблеми під час відбудови країни та її подальшого розвитку.

У частині звіту щодо «негайної дії» Міжнародної організації праці говориться: «Поки фокус міжнародної солідарності полягає у послабленні ситуації гуманітарної кризи в Україні...необхідно запровадити плани щодо реконструкції та відновлення, при цьому зосереджуючись на забезпечення зайнятості і соціального захисту населення» [2, с. 1].

Вирішення проблем, що сьогодні існують на ринку праці корелюється із завданнями Цілей сталого розвитку, а саме Цілі 8, що передбачає: просування політики, яка орієнтована на сприяння продуктивної діяльності, створення гідних робочих місць, інноваційній діяльності тощо; суттєве скорочення частки молоді, яка не працює, не навчається і не отримує певних професійних навичок; забезпечення гідною працею і рівною оплатою за працю рівної цінності не лише жінок і чоловіків, а, у тому числі, й людей з інвалідністю, молодих людей; захист і сприяння забезпечення трудових прав, безпечних умов роботи для всіх працюючих, включаючи трудящих-мігрантів, жінок-мігрантів, осіб, які не мають постійної стабільної зайнятості; здійснення стратегії розвитку і заохочення туризму, який сприятиме створенню нових робочих місць, розвитку культури конкретних регіонів і виробництву місцевих товарів та продукції. Останнім із завдань, на яке варто звернути увагу, є зміцнення спроможності фінансових установ країни розширювати доступ до страхових, фінансових і банківських послуг. Вирішення цих завдань сприятиме, в тому числі, покращенню ситуації на ринку праці під час повоєнної відбудови [6].

Висновок. Таким чином, ми стисло розглянули сучасну ситуацію на ринку праці. Для вирішення наявних проблем перспективою дослідження є аналіз та вивчення міжнародного досвіду подолання безробіття після серйозних криз. Ключовим напрямком подальшого розвитку України у цьому питанні, є рух до досягнення однієї із Цілей сталого розвитку – гідної праці та економічного зростання, що полягає у забезпеченні продуктивної зайнятості та гідних умов праці для жінок та чоловіків, і передумовою якої є створення робочих місць та стимулювання підприємництва.

Список використаних джерел:

1. П'ятнадцяте загальнонаціональне опитування. Україна під час війни. Зайнятість і доходи. Соціологічна група Рейтинг. URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_job_income_1000_ua_072022_xv_press.pdf (дата звернення: 17.02.2023).
2. The impact of the Ukraine crisis on the world of work: Initial assessments. International Labor Organization. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/documents/briefingnote/wcms_844295.pdf (date of access: 17.02.2023).
3. Економічна правда. Ринок праці 2023: де зараз найбільші зарплати та яких спеціалістів шукають. *Економічна правда*: URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/25/696322/> (дата звернення: 10.03.2023).
4. Інфляційний звіт. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q1.pdf?v=4 (дата звернення: 03.03.2023).
5. CReAM: Centre for Research and Analysis of Migration - Ukraine crisis. CReAM: Centre for Research and Analysis of Migration. URL: <https://cream-migration.org/ukraine-detail.htm?article=3573> (date of access: 03.03.2023).
6. Сталий розвиток для України. Ціль 8. Сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній

зайнятості та гідній праці для всіх. URL: <https://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2017/10/8.-Gidna-robota-ta-ekonominyj-rozvytok.pdf> (дата звернення: 10.03.2023).

Науковий керівник: Семенов В.М., кандидат наук з державного управління, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій СумДУ.

Катерина Перчула,

студентка Сумського державного університету

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність. Загроза ядерного удару, перетворення міст на руїни, обстріли екосистем – це все несе за собою російсько-українська війна. Збройний конфлікт є не тільки головною сучасною загрозою національної безпеки України, а й створює загрозу досягнень Цілей сталого розвитку ООН. З огляду на це, проведення наукових досліджень з даної теми є актуальним наразі.

Метою даної роботи є аналіз ефективності виконання Цілей сталого розвитку в Україні під час воєнного стану. Відповідно до зазначеної мети, **завданням** роботи є: дослідити який вплив має війна на всі сфери Глобальних цілей; визначити як змінився прогрес у їх виконанні після початку повномасштабного вторгнення в Україну.

Виклад матеріалу. Цілі сталого розвитку (ЦСР), також відомі як Глобальні цілі, були ухвалені Організацією Об'єднаних Націй у 2015 році як універсальний заклик до дій щодо скорочення бідності, захисту планети та забезпечення того, щоб до 2030 року усі люди жили в мирі і достатку [1].

Усього визначено 17 Цілей, які мають на меті соціальної, економічної та екологічної стійкості. В пріоритеті виконання Глобальних Цілей у більше ніж

170 країн всього світу.

Війна безпосередньо впливає на екологію, яка є одним із напрямів Цілей ООН. Говорячи про наземне середовище, то тут ми маємо на увазі забруднення повітря, знищення екосистем лісу та порушення ґрунту, що перешкоджає досягненню ЦСР 14. Викопування окопів та траншей, масові поховання та обстріли лісів порушують горизонти ґрунтів, що веде до забруднення прісної води. Обстріли лісів та інших екосистем збільшують кількість лісових пожеж у зонах бойових дій. Продукти, що виділяються внаслідок пожежі (наприклад, попіл) і боєприпаси, посилюють погіршення якості поверхневих і ґрунтових вод. Це обмежує досягнення ЦСР 6 – Чиста вода та санітарія [2].

Говорячи про морське середовище, то війна має свій вплив і в морі. Із затоплених кораблів відбулося масове витікання нафтопродуктів, що знищує біорізноманіття Чорного моря. Водні міни мають прямий вплив на морську екосистему. Понад 3000 дельфінів були знайдені мертвими зі слідами від морських мін або бомб [2].

Підтвердженням щодо обмеження досягнення Глобальної Цілі 6. Чиста вода та санітарія є дослідження Міжнародного дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) щодо проблем з доступом питної води у результаті бойових дій. За даними дослідження на 15 квітня 2022 року: “Понад сім тижнів інтенсивних військових дій в Україні зруйнували як водопровідні, так і електричні мережі, залишивши 1,4 мільйона людей без доступу до безпечної води на сході країни, а ще 4,6 мільйона людей – з обмеженим доступом. Загалом понад 6 мільйонів людей в Україні щодня борються за питну воду, одну з найважливіших потреб людини” [3].

Говорячи про санітарію, то найзагостренішою за даними ООН ситуація була в Маріуполі, де десятки тисяч людей, ймовірно, користувалися брудними джерелами, шукаючи будь-яку воду, яку могли знайти. Великі міста Донецької та Луганської областей також відрізані від водопостачання, і ще 340 000 людей ризикували втратити доступ до безпечної води.

Війна Російської Федерації проти України має суттєвий негативний

економічний ефект для країни. Війна має хвилеподібний ефект, що тягне за собою багато факторів. Першим із них є проблема масової міграції громадян, що тягне за собою безробіття. Неможливість роботи сільських господарств через обстріли та заміновані поля тягне за собою підвищення цін на продукти, що досягло історичного піку. Зниження економічної активності призведе до голоду не лише в Україні, а й у багатьох країнах світу. Ще з початком Covid-19 у більшості громадян знизився рівень доходів. Війна лише погіршує та призупиняє розвиток економіки України. Бідність та голод є першою та другою Ціллю Сталого розвитку, що наразі унеможлиблює їх виконання.

Розглядаючи соціальну сферу, то кожного дня державні установи піддаються загрози обстрілів, що унеможлиблює надання послуг. Навчальні заклади не мають змоги проводити очні заняття через постійні загрози, що обмежує досягнення ЦСР 4. Тенденція обстрілів закладів охорони здоров'я зростає. Всі ресурси медицини направлені на запобігання нових спалахів хвороб, але одним із наслідків війни є психічні захворювання внаслідок воєнного конфлікту.

Окремо варто розглянути 16 Глобальну Ціль. Вона полягає у досягненні миру та протидії насильству. З деокупованих територій ми постійно дізнаємося історії тортур та насильства не тільки над жінками, а й над дітьми. Саме ці події не лише уповільнили а й відкинули Україну в прогресі виконання Цілей Сталого розвитку на багато етапів назад.

Висновок. Війна завжди була жахливим та загрозливим явищем. Вона ніколи не приносила добрі новини та суспільну користь, її вплив ніколи не залишався непоміченим. Не виключенням є і російсько-українська війна. Вона відкинула розвиток Україні на декілька років назад у всіх сферах.

Отже, дослідження впливу воєнного конфлікту на виконання Глобальних цілей показало, що війна в Україні- трагедія не лише для нас, а й для багатьох інших країн. Ця війна є також катастрофою для глобального сталого розвитку. Проаналізувавши її вплив ми можемо побачити наслідки у кожній сфері ЦСР.

Російсько-українська війна є найбільшою гуманітарною катастрофою в

Європі за останні десятиліття. Очікується, що глобальна економічна криза призведе до скорочення фінансів держав світу та значно вплине на досягнення ЦСР 17. Крім того, конфлікт впливає на системи торгівлі (наприклад, санкції та їх численні ефекти). Це суттєво порушило макроекономічну стабільність, як підкреслюють багато міжнародних установ, таких як ЄС, Міжнародний валютний фонд та Світовий банк [2].

Війна має прямий вплив на формування та виконання політики сталого розвитку в Україні та підвищує актуальність впровадження виконання Глобальних цілей.

Існує великий ризик для нашої країни не виконати поставлені цілі до 2030 року, адже з кожним днем війни ми повертаємося на крок назад.

Отже, українці щодня стикаються з новими викликами та загрозами, тому варто навчитися жити з цим, але напрацьовувати підґрунтя на досягнення стратегії у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Цілі сталого розвитку | united nations development programme. *UNDP*. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku> (дата звернення: 24.03.2023).

2. Гайдучький І., Голобородько А. Проблеми досягнення цілей сталого розвитку в умовах війни. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи* : Зб. тез доп. III Міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 8 груд. 2022 р. 2022. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/272126> (дата звернення: 24.03.2023).

3. 1.4 million people without running water across war-affected eastern Ukraine. *UNICEF*. URL: <https://www.unicef.org/press-releases/14-million-people-without-running-water-across-war-affected-eastern-ukraine> (date of access: 24.03.2023).

Науковий керівник: Семенов В. М., кандидат наук з державного управління, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій СумДУ.

Парасковія Сахно,

ст. викладач кафедри психології, політології та соціокультурних технологій
Сумського державного університету

Марія Лутцева,

студентка Сумського державного університету

РІВЕНЬ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ В ОСІБ ПІДЛІТКОВОГО ТА ЮНАЦЬКОГО ВІКУ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність та доцільність дослідження. У підлітковому віці інтенсивно відбувається формування найважливіших рис і якостей особистості, а також системи життєвих цінностей, що мають велике значення для становлення світогляду, самовизначення в суспільстві і пошуку життєвого шляху. У психології цей вік визначають, як «відкриття свого Я».

Сучасному поколінню складно, особливо підліткам, оскільки ми зараз перебуваємо у реаліях війни. Онлайн формат спілкування не забезпечує усіх потреб живого контакту, що неодмінно впливає на формування підлітка. В умовах воєнного стану вони втратили можливість відвідувати гуртки за інтересами, художні виставки, спортивні секції, вільно збиратися групами, гуляти вулицями міста чи спілкуватися з природою.

Пізнання причин, які в свою чергу, обумовлюють походження ігрової інтернет-залежності, дозволяє створити комплекс способів, націлених на їх профілактику та формування умінь успішного вирішення.

Така робота дозволяє не лише допомогти особистості одержати знання про дієві та ефективні методи вирішення ігрової інтернет-залежності, але і дає їй повну інформацію про головні психологічні індивідуальності (які в свою чергу, зумовлюють її походження), про здатність до саморегуляції в складних життєвих ситуаціях, в яких виконується та чи інша цілеспрямована дія на особистість, з метою гармонізації її психічного та суспільного життя.

Однак, на сьогоднішній день, практика дедалі частіше нам демонструє те,

що на жаль сучасні підлітки та юнаки не в змозі врегулювати свою ігрову інтернет-залежність, особливо в період воєнного стану, коли діють обмеження в соціумі.

Об'єктом дослідження є інтернет-залежність.

Предметом дослідження: рівень ігрової інтернет-залежності у осіб підліткового та юнацького віку в період воєнного стану.

Метою дослідження є вивчення рівня ігрової інтернет-залежності у осіб підліткового та юнацького віку в період війни.

Визначена мета дослідження зумовила постановку та розв'язання наступних завдань:

- проаналізувати теоретичні підходи до проблеми рівня ігрової інтернет-залежності у осіб підліткового та юнацького віку;
- провести емпіричне дослідження на визначення рівня ігрової інтернет-залежності у осіб підліткового та юнацького віку в умовах війни.

У виникненні та формуванні залежної поведінки вважаються провідними соціально-психологічні причини.

Зокрема, факторами залежної поведінки є сімейні відносини, індивідуально-особистісні характеристики та зовнішні соціальні чинники, кожен з яких по-своєму впливає на формування та розвиток девіантної залежної поведінки. Сім'я може не дати дитині необхідної любові та не навчити її любити себе. Девіантна поведінка формується у підлітків та юнацького віку, через те, що середовище та суспільство починають пред'являти їм непосильні вимоги. До того ж, підлітковий та юнацький вік, може виступити фактором, який прискорює та підштовхує розвиток порушень, що з'явилися в ранньому дитинстві.

Важливу роль відіграють психологічні особливості: прихований комплекс неповноцінності, страх перед соціальними контактами, прагнення звинувачувати інших, спроби уникнути відповідальності у прийнятті рішень, стереотипність поведінки, залежність, тривожність. Підлітки та особи юнацького віку з низькою і заниженою самооцінкою, сприймають комп'ютерні

ігри як спілкування та самоствердження.

Також індивідуальним фактором, який впливає на поведінку особистості, є стресостійкість. Важливість проблеми ігрової інтернет-залежності підлітків та юнацького віку, підтверджується ще і тим, що вона пов'язана з підвищеним рівнем тривожності. Однак, що є причиною, а що наслідком, – необхідно з'ясувати у додаткових дослідженнях.

У підлітковому та юнацькому віці складається нова соціальна ситуація розвитку, відбувається освоєння галузі моральних норм, які формують соціальні взаємини групи підлітків. Ціннісна система на цьому віковому етапі ще гнучка і нестійка, але вже повною мірою починає визначати поведінку молодої людини. Особливості, властиві підлітковому періоду, такі як незрілість особистості, емоційна нестійкість, проблеми соціальної адаптації, поступово можуть «підштовхувати» підлітка до втечі у віртуальний простір. Водночас, використання Інтернету неабияк впливає на подальший розвиток ціннісної сфери підлітків.

Дослідження спілкування в Інтернеті свідчать, що його характер залежить головним чином, від характеристик особистості користувача. Тому можна припустити, що характеристики поведінки в Мережі у підлітків різних психологічних типів істотно відрізнятимуться.

Особливо вразливими та схильними до виникнення психологічних труднощів є підлітки з акцентуїтованим типом характеру. Можна припустити, що Інтернет, як нерегламентоване та невизначене середовище, яке дозволяє конструювати користувачеві свою «кібер-особу», вільно вибирати тип поведінки, сприяє яскравому, рельєфному прояву психологічних особливостей підлітка при здійсненні комунікації.

Причиною звернення до Інтернету як інструменту спілкування, може бути недостатнє насичення спілкуванням при безпосередніх контактах та можливість реалізації якостей особистості, відтворення ролей, переживання емоцій, з тих чи інших причин, фрустрованих в реальному житті.

Інтернет створює обстановку, яка дозволяє відмовитися від повсякденних

патернів спілкування, що в свою чергу, дає можливість підліткам отримувати задоволення та досліджувати свої приховані або пригнічені фантазії, без страху бути покараними. Анонімність сприяє появі альтернативних онлайн-персонажів, що в свою чергу, створює ілюзію більшого комфорту для спілкування у віртуальному світі, ніж у реальності. Інтернет-спілкування дозволяє експериментувати зі своєю ідентичністю, що викликає почуття контролю над подібними експериментами.

Таким чином, високу значущість має виявлення причин виникнення залежної поведінки молодих людей підліткового віку в інтернет-середовищі (а також наслідків зловживання інформаційними технологіями), для первинної психолого-педагогічної профілактики та реабілітації підлітків з ігровою та інтернет-залежністю, в цілому.

У підлітковому та юнацькому віці ймовірність формування комп'ютерної залежності зростає у зв'язку з актуалізацією потреби у просторовій, територіальній автономії, недоторканності свого особистого простору. Комп'ютер дозволяє підліткам задовольнити цю потребу. Крім того, для підлітків надзвичайно значущим є спілкування з однолітками. Завдяки Інтернету розширюється коло спілкування: сьогодні існує велика кількість соціальних мереж, і звичайно ж, молоді люди користуються ними. Різні підліткові комплекси наприклад, пов'язані із незадоволеністю своєю зовнішністю, комунікативні проблеми тощо, так само можуть стати причиною уникнення реальності у віртуальний світ.

Таким чином, аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволив зробити наступні висновки:

1. Підлітковий вік визначається як критичний у плані соціалізації.
2. Інтернет-залежність – це одна з форм нехімічних залежностей, яка характеризується нав'язливим бажанням проводити якнайбільше часу в кіберпросторі, хворобливою нездатністю та небажанням вийти з віртуальної реальності.
3. Інтернет-залежність характерна переважно у підлітковому віці,

особливості якого, роблять підлітків вразливою соціально-демографічною групою щодо формуванні залежної поведінки.

4. Факторами залежної поведінки є сімейні відносини, індивідуально-особистісні характеристики та зовнішні соціальні фактори, перебування в умовах воєнного стану. Низька стійкість до емоційних навантажень, імпульсивність, недостатня соціальна адаптація сприяють розвитку поведінки, що відхиляється, виступають факторами ризику формування інтернет-залежності.

Список використаних джерел:

1. Аймедов К. В., Асєєва Ю. О., Корошніченко Д. М. Вплив акцентуації характеру на схильність до Інтернет-адикцій у осіб підліткового віку. Матеріали XVIII Української науково-практичної конференції з міжнародною участю «Довженківські читання: вживання психоактивних речовин в умовах «гібридної» війни»...10–11 квітня 2018 р. Харків: «Плеяда». С. 3–9.

2. Асєєва Ю. О. Виявлення особистісних характеристик кіберадиктів у підлітковому та юнацькому віці. *Проблеми сучасної психології*. 2020. № 2. С. 11–29.

3. Асєєва Ю. О. Кіберадикції молоді як проблема XXI століття: монографія. Львів: «Орал», 2020. 414 с.

4. Асєєва Ю. О. Комп'ютерна залежність, інтернет-залежність та кіберадикції. *Психологічний часопис*. 2020. Т. 6. №. 6. С. 57–65.

5. Белінська О. П. Дитина і комп'ютер: психологічні реалії віртуального світу. *Психолог. Шкільний світ*. 2016. № 46. С. 27–29.

6. Челахова А. С. Сімейні детермінанти психологічної дезадаптації у представників молодіжних субкультур підлітково-юнацького віку. *Медична психологія*. 2019. № 2. С. 47–55.

Костянтин Даценко,

магістрант Сумського державного університету

ЛОКАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПЛАНУ ДІЙ З ВИКОНАННЯ РЕЗОЛЮЦІЇ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН 1325 «ЖІНКИ, МИР, БЕЗПЕКА» НА ПЕРІОД ДО 2025 РОКУ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Актуальність теми. Забезпечення гендерної рівності – одна з Цілей сталого розвитку ООН. Реалізація Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» (далі – Резолюція 1325) в Україні належить до пріоритетів державної гендерної політики на сучасному етапі. За останні роки прогалини у нормативних документах щодо забезпечення гендерної рівності у сфері безпеки України скоротились у рази. За цей час було не лише напрацьовано, але й внесено зміни до другого Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року (далі – НПД). Актуальність внесення змін наприкінці 2022 році була очікувано обумовлена суттєвою зміною контексту, а саме – повномасштабним вторгненням росії в Україну. Але ще з самого початку, від затвердження першого НПД у 2016 році, поступово розпочалась його локалізація – процес перенесення та адаптації на локальний (регіональний) рівень. Першочергово це пов'язано з децентралізаційною реформою в Україні та означає відповідальність органів місцевого самоврядування за імплементацію НПД на рівні територіальних громад. Водночас, попри відповідність українських доктрин у галузі гендерної рівності зразкам країн ЄС, необхідно констатувати, що силові структури у всьому світі будучи переважно патріархатними, зумовлюють недостатнє залучення жінок до процесів миротворчості. Для ефективної локалізації НПД необхідним є узгодження нормативно-правової бази у питаннях децентралізації, гендерної рівності та безпеки.

Мета розвідки – з'ясувати нормативно-правові передумови для локалізації Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН

1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року в сучасних умовах України.

Завдання дослідження:

- Аналіз Закону України «Про місцеве самоврядування» на предмет власних та делегованих повноважень територіальних громад у сфері безпеки;
- Аналіз Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року на предмет відповідальності органів місцевого самоврядування за реалізацію НПД;
- Аналіз Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» на предмет його поширення на сферу безпеки;
- Аналіз Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022–2024 роки на предмет відповідальності органів місцевого самоврядування у забезпеченні питань безпеки;
- Аналіз національного механізму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у контексті безпекових питань.

Основні результати та висновки дослідження, їх цінність. Аналіз основної нормативно-правової бази задля визначення ролі та місця територіальних громад у локалізації Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року показав таке:

Сучасне українське законодавство надає повноваження ОМС в реагуванні на безпекові виклики. Так, згідно Закону України «Про місцеве самоврядування», ст. 38., «Повноваження щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян», п. 1, «До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать: ...б) делеговані повноваження: ...2) вжиття у разі надзвичайних ситуацій необхідних заходів відповідно до закону щодо забезпечення державної і громадської безпеки і порядку, життєдіяльності підприємств, установ та організацій, врятування життя людей, захисту їх здоров'я, збереження матеріальних цінностей» [5].

Згідно Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року, серед його виконавців у всіх п'яти стратегічних цілях визначено органи місцевого самоврядування [5].

У свою чергу Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [4], хоча й не містить безпосередніх тверджень, що стосуються сфери безпеки, своєю метою визначає «...досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства», а також має окремий Розділ V-1 «Запобігання та протидія насильству за ознакою статі». Відповідно, і мету цього ЗУ, і Розділ V-1 слід розглядати як пряму відповідність таким стовпам Резолюції 1325, які стосуються участі жінок у прийнятті рішень, а також протидія насильству за ознакою статі та сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом [8].

Аналіз Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердженого операційного плану з її реалізації на 2022–2024 роки показав відповідальність ОМС у реалізації стратегічної цілі 2. «Жінки та чоловіки вільні від насильства, зокрема пов'язаного з воєнними діями та збройними конфліктами, мають рівний доступ до правосуддя та беруть рівну участь у розбудові миру та постконфліктному відновленні», в операційній цілі 2.1. «Створено умови для ефективного запобігання та протидії всім видам насильства за ознакою статі» [7].

Згідно структури національного механізму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків суб'єктом формування та реалізації державної гендерної політики є ОМС. Зокрема, йдеться про визначення в їх складі уповноваженої особи (координатора) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків). Крім того, на сьогодні напрацьовані НПА, які розкривають ресурсну базу, що дозволяє реалізовувати гендерну політику на місцевому рівні. Так, рекомендовано визначити структурний підрозділ, призначити радника [1], створити консультативно-дорадчий орган [6], які забезпечать таку можливість.

Окремо слід згадати наказ Міністерства соціальної політики України від

27.12.2022 р. № 359 «Методичні рекомендації з реалізації гендерного підходу та підходу, що базується на дотриманні прав людини, на рівні територіальних громад, розділ 5 якого стосується реагування територіальних громад на надзвичайні ситуації техногенного або природного характеру, збройні конфлікти та війну [2].

Таким чином, дана розвідка дозволяє стверджувати про наявність в сучасних умовах України необхідних нормативно-правових передумов для локалізації Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року – як на рівні теоретичного доробку, так і на рівні практико орієнтованих інструментів втілення. Більше того, децентралізація дозволяє територіальним громадам з більшою ефективністю досягати результативності у цьому питанні, адже рівень місцевого самоврядування є найближчим до українських жінок і чоловіків, які є бенефіціарами гендерної політики. Органи місцевого самоврядування, які займаються локалізацією НПД, рекомендовано керуватись нормативно-правовою базою, зазначеною у даній розвідці.

Список використаних джерел:

1. Деякі питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків / Постанова Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 930, Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/930-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.03.2023)

2. Про затвердження Методичних рекомендацій з реалізації гендерного підходу та підходу, що базується на дотриманні прав людини, на рівні територіальних громад. Наказ Міністерства соціальної політики України від 27 грудня 2022 р. № 359. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FN061235> (дата звернення: 27.03.2023)

3. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року / Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р,

Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 27.03.2023)

4. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 27.03.2023)

5. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 27.03.2023)

6. Про консультативно-дорадчий орган з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2007 р. № 1087, Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.03.2023)

7. Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022–2024 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 р. № 752-р, Київ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-derzhavnoi-stratehii-zabezpechennia-rivnykh-prav-ta-mozhlyvostei-752-120822> (дата звернення: 27.03.2023)

8. UN Security Council Resolution 1325 «Women, Peace, Security». URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/720/18/PDF/N0072018.pdf?OpenElement> (дата звернення: 27.03.2023)

Науковий керівник: Савельєва Ю. М. – кандидат філософських наук, старша викладачка кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету.

Парасковія Сахно,

ст. викладач кафедри психології, політології та соціокультурних технологій
Сумського державного університету

Ангеліна Кульченко,

студентка Сумського державного університету

ТРЕНІНГОВІ ЗАСОБИ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ СЕРЕД БІЖЕНОК ПІД ЧАС ВІЙНИ

Актуальність теми дослідження. Торгівля людьми є одним із найстрашніших злочинів сучасності. ООН вважає торгівлю людьми глобальною епідемією прав людини. Міністерство внутрішньої безпеки США визначає це як сучасне рабство, яке включає застосування шахрайства чи примусу для отримання певного виду трудової діяльності.

Торгівці людьми використовують силу та маніпуляції, щоб заманити жертв у свої руки. Вони шукають людей, які вразливі з різних причин, включаючи психологічну чи емоційну вразливість, економічні труднощі, відсутність мережі соціального захисту, переміщення під час війни.

Торгівля людьми є переважно прихованим злочином, існує поза межами звичайного повсякденного життя. Жертви можуть бути наляканими та травмованими, не хочуть розкриватися чи йти по допомогу.

Мета дослідження – розроблення практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення заходів з профілактики торгівлі людьми.

Мета зумовила постановку і вирішення наступних **завдань**:

- проаналізувати правові засади боротьби із торгівлею людьми;
- з'ясувати етичні засади роботи з постраждалими;
- провести аналіз українських та міжнародних практик профілактики торгівлі людьми серед біженців;
- розробити тренінгові засоби соціальної профілактики торгівлі людьми серед біженок в умовах війни.

Об'єкт дослідження – профілактики торгівлі людьми серед біженок.

Предмет дослідження – тренінгові засоби соціальної профілактики торгівлі людьми серед біженок.

Для вирішення поставлених задач застосовано сукупність методів: аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування.

За результатами проведеного дослідження зроблено наступні висновки:

1. Законодавчі та політичні рамки ЄС щодо торгівлі людьми орієнтовані на жертв, гендерні особливості, чутливі до дітей і закріплені на правах людини. Директива ЄС про боротьбу з торгівлею людьми є основним законодавчим актом ЄС щодо боротьби з торгівлею людьми. Він встановлює:

- правила щодо визначення кримінальних злочинів і санкцій;
- загальні положення щодо посилення захисту жертв, допомоги та підтримки, а також профілактики.

Протокол проти торгівлі людьми, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності (UNTOC), є правовим інструментом щодо торгівлі людьми. Він був ухвалений Генеральною Асамблеєю відповідно до резолюції 55/25 від 15.11.2000 року.

2. Жертви секс-торгівлі людьми часто називають своє поневолене становище під контролем торговця життя повне страху, втрати свободи, насильства, жорстокості, зловживання психоактивними речовинами.

Зазвичай жертв доставляють до медичного закладу лише у зв'язку з проблемами: інфекції, що передаються статевим шляхом, вагітність, аборти.

Можливе розроблення протоколів про порядок співпраці правоохоронних органів та інших (державних неурядових) організацій, що надають допомогу жертвам торгівлі людьми.

3. Необхідно враховувати важливість основних принципів, від яких залежить успішність побудови відносин співпраці з постраждалими:

- постраждалі від торгівлі людьми мають розглядатися як жертви серйозного злочину, і необхідно уникати їхньої ревіктимізації та криміналізації представниками правоохоронних органів;

- безпека постраждалих від торгівлі людьми має бути важливим пріоритетом правоохоронних органів. Медична та психологічна допомога мають надаватись незалежно від згоди людини співпрацювати зі слідством;
- необхідно відстежувати стан потерпілого і проводити оцінку ризику безпеці на всіх етапах слідства і судового розгляду, та після їх завершення;
- корисно мати контактну інформацію фахівців державних, недержавних і міжнародних організацій, куди можуть звернутись потерпілі.

Вивчення дало змогу виявити основні умови, що позитивно впливають на рішення потерпілих про співпрацю з правоохоронними органами:

- особиста безпека та безпека своїх близьких;
- наявність легального статусу в країні перебування;
- дистанційованість від обвинувачуваних (можливість аудіо- та відео-свідчень, давання показань без демонстрації обличчя);
- збереження конфіденційності персональних даних.

У роботі з такими потерпілими корисно буває забезпечити можливість присутності незалежного консультанта психолога, людини, якій довіряє.

4. З першого дня війни ЄС в авангарді зусиль із запобігання та боротьби з торгівлею людьми. У березні 2022 року вони активували директиву про тимчасовий захист, надаючи біженцям доступ до ринку праці, охорони здоров'я, соціальної допомоги та освіти. Це зробило їх менш уразливими та сприйнятливими до торгівлі людьми.

Країни ЄС співпрацюють у боротьбі зі злочинністю в Україні через ЕМРАСТ. Прикладом такої співпраці є спільна поліцейська операція ЄС проти злочинних угруповань, які використовують соціальні мережі для залучення українських біженців до сексуальної та трудової експлуатації.

У травні 2022 року ЄС прийняв план протидії торгівлі людьми для України, який включає цілодобові телефонні лінії для жертв, інформаційні матеріали та веб-сайт ЄС для біженців, щоб інформація була доступною.

5. 29.03. 2023 року для фірми Sort System було проведено тренінг за темою «Специфіка роботи з постраждалими від торгівлі людьми. Надання

соціальної, психологічної та реінтеграційної допомоги постраждалим». У тренінгу взяли участь 34 співробітники.

Під час тренінгу учасники дізналися про те, що таке феномен «торгівля людьми», отримали інформацію про виявлення, ідентифікацію та переспрямування постраждалих від торгівлі людьми, про добровільне повернення та реінтеграцію постраждалих від торгівлі людьми, включно з основними труднощами, пов'язаними з поверненням у рідний регіон, ризики повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми та моніторинг випадків.

Мета. Підвищити рівень знань співробітників про поняття «торгівля людьми», підготувати співробітників до сприйняття явища торгівлі людьми як комплексної проблеми, ознайомити співробітників з основними шляхами потрапляння громадян у тенета торговців людьми; розвивати вміння спонтанного висловлювання; формувати почуття патріотизму.

Після цього заняття учасники змогли зрозуміти:

- які чинники роблять людей уразливими для торгівлі людьми.
- що відбувається з людьми фізично та емоційно, коли вони стають жертвами торгівлі людьми, і як це на них впливає.
- які є сфери надання підтримки: психологічної, соціальної, медичної, юридичної, адміністративної.

Список використаних джерел:

1. Василичук В. І., Чернявський С. С., Фарима М. М. Виявлення, документування та розслідування злочинів проти моральності: метод. рек. Київ, 2019. 110 с.

2. Загамула В. В. Методика розслідування втягнення неповнолітніх у заняття проституцією: дис. ... канд.гюрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 242 с.

3. Вплив соціально-економічних процесів на злочинність в Україні та у світі (за офіційними матеріалами ООН, Всесвітнього банку, статистичного органу Євросоюзу (Eurostat), Державної служби статистики України): аналітичний огляд. Київ: ДНДІ МВС України, 2020. 44 с.

4. Методика розслідування торгівлі людьми: альбом схем. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 112 с.

Аліса Тулякова,

студентка Сумського державного університету

АКАДЕМІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ СУМСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В УМОВАХ ЗАГРОЗ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ У ВИМІРАХ «ЯДРА СТРАТЕГІЇ»

Наразі гостро постає потреба щодо наукового аналізу досвіду впровадження стратегічних елементів в управлінську практику вищих навчальних закладі у періоди активних військових дій на регіональному рівні. Протягом загострення війни з рф Сумський державний університет впровадив досвід реалізації стратегічних положень, що надало можливості витримати важкі випробування та зберегти потенціал подальшого розвитку. При цьому були впроваджені складові «осереддя стратегії», які характеризуються американським дослідником Р. Румельтом як визначальні, необхідні, універсальні [2].

Мета розвідки – характеристика управлінського досвіду Сумського державного університету у впровадженні концепції «ядра стратегії» (Р. Румельт) у період активної фази війни з рф. **Завдання** дослідження: проаналізувати досвід та цінність впровадження «діагностики», «керівної політики» та «погоджених дій» у положення стратегічних документів Сумського державного університету в контексті складових «ядра стратегії» (Р. Румельт).

Сучасну змістову характеристику процесу організації розробки та впровадження стратегії, який виходить за межі суто військової парадигми та є універсальним, отже – прийнятним для стратегій навчальних закладів, надає Л. Фрідман [4]. Університетська стратегія, як й будь-яка інша стратегія,

визначається у вимірах генерального плану реалізації довгострокової мети в умовах невизначеності та змін [4]. Функціональне значення має правильне розуміння терміну «довгострокова мета», а саме – як певного бажаного стану речей, перебування у якому погоджено з адміністративним, науково-педагогічним складом університету та студентською спільнотою. Р. Румельт у книзі «Гарна стратегія погана стратегія» вказує на не тривіальність проблематики стратегування та хибність деяких документів, що вважаються стратегіями : «На жаль, гарна стратегія — виняток, а не правило, у той час як проблема зростає. Дедалі більше керівників організацій хваляться, що вони, мовляв, мають стратегію, хоча насправді це не так. Насправді вони виявляють те, що я назвав би поганою стратегією» [2, с. 19].

24 січня 2020 року Конференцією трудового колективу Сумського державного університету був затверджений «Стратегічний план розвитку Сумського державного університету на 2020–2026 роки» [3]. «Довгострокова мета» як стратегічний концепт у цьому документі знаходить своє відображення у розділі «візія», де організація, зокрема, представлена як університет інноваційного типу з власною ідентичністю, класичною сутністю, із забезпеченням єдності фундаментальності та фаховості змісту освіти. Також «довгострокова мета» визначається у розділі «місія», у якому ідентифікується соціальна функція університету, зокрема, у частині забезпечення високих вимог ринку праці фахівцями нової формації, здатними працювати в умовах швидкозмінного, багатофункціонального середовища.

Перший елемент «ядра стратегії» покликаний пояснити внутрішню сутність виклику (челенджу) у вимірах діагностування. При цьому основний акцент стратегічної роботи спрямовується на розуміння того, що відбувається, тобто на опис певного процесу в деталях, причинно-наслідкових зв'язках та відносинах. Результатом діагностування має бути глибинне розуміння сутності проблеми у форматах адаптованої до сприйняття аналітика моделі, котра акцентує увагу на тих важливих аспектах, якими визначається подальше поле діяльності. Елементи діагностування у «Стратегічному плані розвитку

Сумського державного університету на 2020–2026 роки» відображені за допомогою SWOT-аналізу. Другим елементом «ядра стратегії», що визначає Р. Румельт [2], є «керуюча політика» щодо вирішення проблем, що визначається як певний загальний підхід у процесі долаття перешкод, що були виявлені у результаті попереднього діагностичного періоду. Не маючи практичної спрямованості, тобто не вказуючи точно що саме треба робити, «керуюча політика» є певним дороговказом загального руху без вказівок щодо конкретних заходів. У частині стратегічної візії «керуюча політика» Сумського державного університету позначається орієнтацією на світові традиції, стилі, технології та якості освітніх послуг, з одного боку. З іншого боку, стверджується відповідальність перед державою, регіоном та суспільством. У такий спосіб прагнення до статусу високо рейтингового та конкурентоспроможного статусу поєднується із прагненнями формувати інтелектуальну еліту громадянського суспільства.

«Погоджені дії» – третій і завершальний етап концепції «ядра стратегії» Р. Румельта [2]. Оптимальна стратегія має усталений пракеологічний аспект – конкретні дії, сутність яких чітко сформульована щодо досягнення мети. При цьому виділяються такі три вимоги щодо усіх етапів «погоджених дій» – координація, узгодження, взаємозв'язок. У «Стратегічному плані розвитку Сумського державного університету на 2020–2026 роки» складова «погоджених дій» знаходить своє відображення у розділі 6 «Дорожня карта розвитку університету: досягнутий рівень, стратегічні завдання, заходи реалізації», у якому описана Система внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти, сутність освітньої пропозиції, науково-дослідна діяльність: генерація нових знань, трансфер технологій, інтеграція у міжнародний освітній простір, соціально-спрямована діяльність, інтелектуальне та ресурсне забезпечення, структурне вдосконалення, освіта впродовж життя, соціально спрямована діяльність, кадрова політика: управління людським капіталом, корпоративна культура, соціальні сервіси, ефективні фінансово-економічні механізми та підприємництво, структурне вдосконалення,

менеджмент якості діяльності та інше [3].

Ефективне впровадження стратегічних елементів у практику академічного менеджменту сумського державного університету стало головним фактором стабільності розвитку організації у критичні часи, що дає підстави щодо ствердження доцільності використання подібного стратегічного досвіду іншими навчальними закладами України. Ефективність стратегічної роботи СумДУ, зокрема, підтверджується збільшенням обсягів наборів громадян на навчання на перший курс у 2022–2023 навчальному році на 12,2%, у порівнянні з минулим роком, стійкістю функціонування критично важливих для військового часу сектору фінансів, інфраструктурного розвитку та ресурсного забезпечення [1].

Позитивна динаміка розвитку організації у критичні часи пов'язана з розумінням стратегії у контексті класичної дефініції, тобто генерального плану реалізації довгострокової мети в умовах невизначеності та змін. Особливе значення має практичне використання розробленої американським науковцем Р. Румельтом концепції «ядра стратегії», що утворюється з трьох послідовних елементів: «діагностика», «керівна політика» та «погоджені дії». «Ядро стратегії» позначається атрибутами універсальності та необхідності. Тому використання такої концепції може стати гарантією стабільності будь-якої організації, у тому числі – навчального закладу. У формі функціонального документу концепція «ядра стратегії» була впроваджена у «Стратегічному плані розвитку Сумського державного університету та 2020–2026 роки». Правильне діагностування проблеми військової загрози, інші діагностичні аспекти, представлені у SWOT-аналізі, надали підстави щодо визначення «керівної політики» у частинах візії, місії, принципів та цінностей. «Погоджені дії» знайшли своє відображення у стратегічній «дорожній карті» та, зокрема, у практиці стабілізації фінансового стану організації періоду активної фази війни з РФ. Аналіз досвіду впровадження стратегічних концепцій у менеджмент вищих навчальних закладів України у період активної фази війни відкриває

перспективи щодо вдосконалення системи вищої освіти України у цілому.

Список використаних джерел:

1. Підсумки роботи СумДУ за 2022 р. та основні завдання на 2023 р. Суми, 2022. URL: https://sumdu.edu.ua/images/content/general/public-info/report/sumdu_rezonans-2022.pdf
2. Румельт Р. Гарна стратегія. Погана стратегія. Київ, 2019 .
3. Стратегічний план розвитку Сумського державного університету на 2020-2026 роки. Суми, 2020. URL: <https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=52fedeb8-8e42-ea11-b021-001a4be6d04a&kind=1>
4. Freedman L. Strategy: a history. Oxford University Press, 2013. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/Strategy_%20A%20History%20\(%20PDFDrive%20\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/Strategy_%20A%20History%20(%20PDFDrive%20).pdf)

Науковий керівник: Туляков О. О., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету.

Ярослав Дроздук,

аспірант кафедри політичних наук

Соціально-правового факультету

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

ПОТЕНЦІАЛ ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ У БОРОТЬБІ З ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ ТА ГІБРИДНИМИ ЗАГРОЗАМИ

Ми живемо в епоху війн, військової агресії, комунікативних впливів, різноманітних гібридних загроз. Україна, яка географічно та історично перебуває на перетині світових геополітичних інтересів, є гарячою точкою, що опинилася у фокусі кардинальних змін планетарного масштабу де відбувається зародження нових світових взаємовідносин.

Актуальність дослідження обумовлена спробою осмислення і аналізу ролі демократичних інститутів, у зв'язку з загрозою появи нових військових конфліктів у Європі та світі, перспектив військового зіткнення російської федерації з НАТО та ін., з погляду потенційних викликів та пошуку інструментів та методів їх протидії, проведенні відповідної внутрішньої і зовнішньої політики, у тому числі, безпеки, та вибору і реалізації шляху розвитку держави, який буде, в першу чергу, в інтересах України і українців.

Тема гібридних загроз та військової агресії висвітлюється у працях науковців Національного інституту стратегічних досліджень (В. Бегми, В. Горбуліна, О. Їжака, Б. Парахонського, О. Резнікової, Г. Яворської та інших), Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАНУ (О. Зорич, О. Калакури, Н. Кочан, О. Рафальського та інших), Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАНУ (В. Горбатенко, І. Кресіної, О. Сосніна, Ю. Шемшученко та ін.). Значний внесок у дослідження гібридної війни зробили: Т. Андрієвський, М. Антонович, Ю. Кудряченко, Е. Магда, А. Онофрійчук, Т. Оболенська, О. Стойко, С. Пирожков, В. Шемаєв та інші науковці. Це також важлива проблема і для світової науки, а трактуючи центральні поняття, пов'язанні з гібридною війною, вже традиційно звертаємося до західних дослідників (F. Hoffman, Jon Mc. Cuen, M. Bond, Brian J. Donlon, Brian P. Fleming, J. Stowell, R. Killebrew).

Мета дослідження полягає у визначенні кола невід'ємних інститутів демократії, які повинні забезпечувати дотримання прав людини, протидії виникнення конфліктів різного характеру й масштабів та соціально-економічних проблем, спричинених цими конфліктами.

Під враженням від загибелі десятків мільйонів військових і мирних жителів під час двох світових війн, з метою забезпечувати мир та стабільність у світі, запобігання нових конфліктів різного характеру й масштабів, виникло багато начебто дієвих інститутів, спрямованих на запобігання військовим конфліктам.

У більшості країн світу були створені демократичні інститути, діяльність

яких була спрямована у тому числі на те, щоб запобігати військовим агресіям та гібридним загрозам.

У сучасній науковій літературі не існує єдиної думки щодо чітких критеріїв визначення інституту демократії. Аналіз усталених трактувань дає можливість визначити цей інститут, як специфічну форму організації владної діяльності та сталий засіб впорядкованості політичних відносин, що забезпечують стабільне, тривале функціонування політичної організації суспільства як важливого елемента політичної системи [3, с. 172] .

Інститути демократії за ступенем складності поділяються на: структурні (сесії представницьких органів, їх постійні комітети, депутатські фракціїтощо),

- функціональні (депутатськийзапит, правотворчийпочин, соціально-економічні, політичні, соціально-культурні, особисті права громадян, вибори, громадська думка та ін.),

- структурно-функціональні (наприклад, територіальна або національна автономія).

За формами державної діяльності виділяють такі інститути:

- у сфері прийняття державних рішень (законодавча ініціатива, читання законопроектів),

- у сфері забезпечення охорони прав і свобод громадян і виконання ними обов'язків (Уповноважений Верховної Ради України з прав людини),

- у сфері здійснення правосуддя і контролю за законністю (адвокатура, звернення до Конституційного Суду України).

За юридичною силою виділяють інститути:

- імперативні (свобода преси, голосування під час виборів),

- консультативні (всенародне обговорення, опит населення) [1, с. 498].

Інститути демократії, перш за все, є інститутами політичними, які мають безпосередній зв'язок з основними категоріями політики. По-друге, певні демократичні інститути мають статус офіційних організацій, що відносяться до конституційної структури держави. Окремі інститути, такі наприклад, як

справедливі вибори, можуть отримувати лише періодичне організаційне оформлення.

Основу демократії як політичного режиму становлять реально функціонуючі інститути: право обирати і бути обраним на виборні державні посади. Свобода слова, включаючи критику влади, а також існування альтернативних джерел інформації, які охороняються законом. Свобода самоорганізації, тобто право громадян створювати відносно незалежні від держави об'єднання та організації, в тому числі й опозиційні партії.

Становлення демократичних інститутів можливо за умови визнання суспільством факту їх існування та можливостей реагувати на процеси, які відбуваються у державі.

Як приклад для України в розвитку можливості гарантувати безпеку суспільства в умовах військової агресії та гібридних загроз можна використати досвід Литви, Естонії, Польщі, Латвії, Румунію, Німеччини, США, Фінляндії, Франції, Великої Британії і Хорватії та інших країн Східного партнерства – Грузії, Молдови, які також відчули на собі гібридну агресію РФ, у тому числі із залученням військової компоненти. Послідовність, ефективність і системність державних інституцій; цілеспрямованість політики протидії загрозам; створення дієвого механізму гарантування безпеки суспільства; посилення нормативно-правової бази щодо протидії гібридним загрозам; інформаційну політику та стійкість до пропаганди; системну кібербезпеку; боротьбу з корупцією; реформування сфери оборони та зміну ставлення до армії; створення системи територіальної оборони; постійне вдосконалення правоохоронних органів; взаємодію силових структур із громадськістю у протидії загрозам; створення і використання патріотичних напіввійськових структур; особисту відповідальність громадян за безпеку; подолання радянської спадщини [2, с.73].

Таким чином, демократичні інститути можуть стати дієвим чинником протидії військовій агресії та гібридним загрозам за умови здійснення впливу суспільства на їх формування та закріплення.

Забезпечення суспільної безпеки від військової агресії та гібридних загроз має стати системою, до якої залучені як військові формування так і неурядові організації, приватний сектор, бізнес, експертні і наукові кола, незалежні засоби масової інформації та інші консолідуючі суспільство утворення. Необхідно тісно співпрацювати з громадськістю, особливо з організаціями громадянського суспільства, підвищувати його довіру до дій влади. Здійснювати заходи щодо внутрішнього зміцнення, пов'язаного із розбудовою належного врядування і суспільно орієнтованих силових структур, деолігархізацію та викорінення корупції, розвиток дієвих економічного і енергетичного ринків, проведення збалансованої міжетнічної і міжконфесійної політик, інформування населення про суспільно важливі резонансі теми, включаючи історичні, які використовуються, або можуть використовуватись агресором для досягнення своїх цілей.

Список використаних джерел:

1. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.

2. Мартинюк, В. та ін. (2018). Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. Досвід ЄС і Східного партнерства. Київ: Центр глобалістики «Стратегія XXI». 106 с.

3. Політична наука : Словник: категорії, поняття, терміни / за ред. В. Кухти. Львів, 2003.

Науковий керівник: Волянюк О. Я., кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних наук Соціально-правового факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Микола Назаров,

канд. політ. наук,

ст. викладач кафедри психології, політології та соціокультурних технологій

Сумського державного університету

Зореслава Шеденко,

студентка Сумського державного університету

СТРАТЕГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ НАТО: КЛЮЧОВІ ЗАГРОЗИ НА ПОЛІТИЧНІЙ КАРТІ СВІТУ

Черговий саміт Організації північноатлантичного договору від 29 червня 2022 року став важливим елементом планування діяльності НАТО на найближче десятиліття. Зважаючи на мінливу геополітичну й безпекову ситуацію у кількох регіонах планети, організація прийняла рішення ухвалити нову Стратегічну концепцію, де закріплені виклики світовій безпеці та ймовірні реакції на них. Відтак, актуалізувалося питання врегулювання війни в Україні й низки світових конфліктів, оскільки ці події безпосередньо впливають на глобальну безпеку (в тому числі й на екологічний, економічний та соціальний аспекти).

Мета цієї наукової розвідки – дослідити ключові загрози сьогодення в контексті Стратегічної концепції НАТО. Задля досягнення цієї мети потрібно виконати низку **завдань**: опрацювати текст затвердженого документу, впорядкувати дані за ознакою подібності / рівнозначності та спрямуванням загроз. Дослідження орієнтоване на узагальнення ролі Північноатлантичного Альянсу в підвищенні рівня світової безпеки протягом наступних кількох років. Стратегічна концепція повторює цінності та ключові завдання НАТО, а також повідомляє, що основна мета наразі – захист свободи й безпеки союзників, колективна оборона супроти всіх можливих загроз. Відтак, утворено перелік викликів, на які варто звернути особливу увагу: РФ, Китай, тероризм, зміна клімату, кіберпростір, космос, контроль над озброєннями. Згідно зі Стратегією

НАТО коригуватиме свою роботу відповідно до потреб світової безпеки, зокрема намагатиметься провести деескалацію в Україні та регіонах із затяжними військовими конфліктами.

У переліку найбільш масштабних загроз світовій безпеці наведені дві країни зі схожими принципами й настроями. Варто детальніше розглянути, чому НАТО вбачає небезпеку в політичній, військовій та економічній активності Китаю і Російської Федерації.

РФ вважається найбільш очевидною прямою загрозою колективній безпеці у світі. Ця теза є наслідком війни в Україні, тривалої російської експансії на територіях колишнього СРСР та бажанням дестабілізувати ситуацію на віддалених від Росії територіях (постачання зброї в Сирію, країни Африки). Водночас, НАТО не вважає себе ворогом РФ, а націлена на діалог і конструктивні пропозиції щодо врегулювання ситуації з безпекою.

Тероризм у всіх його проявах вважається недопустимим у всьому світі. Серед країн, які спонсорують терористичні угруповання, є і Росія. Зокрема, варто згадати незаконне збройне формування «ПВК Вагнера», що складається з російських та іноземних найманців, засуджених злочинців. Росія не заперечує участь цієї терористичної організації у війні проти України, а навіть всіляко сприяє злочинній діяльності: катуванням цивільних та військових, нищенню інфраструктури і т. ін. НАТО офіційно поки не визнали «вагнерівців» терористичним угрупованням, але це вже окремо зробили Україна, Литва, США, а Європейська Рада запровадила санкції проти кількох очевидних представників цієї ПВК. Тенденція така, що країни розглядають це питання, але за браком часу чи ресурсів не оприлюднюють офіційних рішень.

Китай є країною, що бореться за здобуття влади у світі. Для цього він використовує економічні, політичні, воєнні інструменти, що викликає занепокоєння інших світових лідерів. Суперечливість Китаю в непрозорості його намірів та стратегій: спосіб керівництва, прагнення контролювати промисловість, критичну інфраструктуру, суспільну сферу свідчить про нахили до авторитаризму й тоталітаризму.

Занепокоєння викликає пандемія COVID-19, яка кілька років тому поширилася з Китаю з максимальною швидкістю, охопила всю планету, а її наслідки виявляють і досі. Крім очевидних – послаблення імунної системи, підвищена смертність від хвороб, потрібно говорити й про економічні, культурні ризики. Пандемія паралізувала туристичну галузь у багатьох регіонах світу. Вона на кілька місяців закрила кордони держав, змусила їх переглянути розподіл бюджетів та збільшити витрати на медицину. Пандемія коронавірусу підвищила рівень безробіття, знизила ефективність промислових виробництв. Екологічні наслідки цього періоду такі: спричинено забруднення вод і земель, безпечна переробка використаних медичних масок не налагоджена в більшості країн світу, а отже їх утилізація не дає гарантій екологічної безпеки.

Не варто забувати й про кліматичні ризики, де роль обох країн – негативна. Загарбницька війна Росії проти України спричинила затоплення шахт, знищення родючих ґрунтів, забруднення води, загибель людей і тварин... Спалені ліси й поля, зникнення рідкісних видів тварин, нищення заповідних земель, неправильне використання природних ресурсів – усе це неповний перелік екологічних наслідків російського вторгнення. Поки складно оцінити весь масштаб екологічної катастрофи, але навіть приблизні розрахунки екологів свідчать про непоправну шкоду навколишньому середовищу. Сюди ж варто додати й вирубування лісів всередині РФ (північні регіони), забруднення морських вод викидами палива, боєприпасами, нераціональне природокористування – весь комплект неправильних дій відносно екології. Китай завдає значної шкоди численними промисловими виробництвами, розширенням міст та знищенням природних ландшафтів, засміченням територій.

Загальна світова цифровізація, окрім можливостей для людства, створила й ризики витоку інформації в кіберпросторі. Хакерські атаки на сервери, бази даних, втручання в діяльність об'єктів промисловості та критичної інфраструктури, перешкоджання діяльності державних органів влади, шпіонаж у військовій галузі – усе це елементи кібервійни, яку офіційно й неофіційно

ведуть РФ і Китай. Для безпеки НАТО значною загрозою є нарощування розвідувального потенціалу цих держав, причому РФ активно й відкрито заявляє про свої наміри, у той час як Китай діє неофіційно, хоча й не менш активно.

Контроль над озброєннями – одне з основних першочергових завдань НАТО. Світова структура озброєння держав значно змінилася після повномасштабного вторгнення РФ в Україну. НАТО все ще контролює процес перерозподілу зброї, але спрямовує максимум зусиль на забезпечення оборонного потенціалу України, а також наступального задля відновлення контролю над законними українськими територіями. Виклик у тому, що Росія паралельно також нарощує військовий потенціал: знаходить партнерів у віддалених регіонах Азії та Африки, завозить зброю незаконно, переводить внутрішні виробництва на задоволення потреб війни. Потенційне виробництво й використання ядерної, хімічної, біологічної та іншої зброї з боку Китаю, РФ (а також Сирії та Ірану, які прихильні до Росії) є ключовим ризиком, на який НАТО планує звернути особливу увагу під час реалізації нової Стратегічної концепції.

Загалом, кожен пункт визначених загроз світовій безпеці так чи інакше стосується Китаю і РФ, чиї стратегічні плани суперечать глобальній безпеці та мирному співробітництву й сусідству. Обидві названі країни протягом тривалого часу нарощують військовий потенціал, розробляють нові технології для потреб економіки, космічної галузі, комп'ютерних технологій тощо. Їхні розвідувальні групи ведуть спостереження за діяльністю Альянсу та перевіряють імовірні шляхи експансії сусідніх менших за площею й кількістю світової підтримки держав. Варто згадати напружені стосунки Китаю і Тайваню, війну РФ в Україні, провокації у Молдові, Грузії, підтримку терористичних режимів у Сирії. Усі ці фактори негативно впливають на глобальний рівень безпеки.

Нова Стратегічна концепція показує занепокоєність світової спільноти негативним впливом війни в Україні на безпеку в низці країн світу. На сьогодні

спостерігається очевидна небезпека від РФ для сусідніх та віддалених від неї держав. Ідеться, насамперед, про нагромадження зброї, ризик ядерної атаки, екологічну й економічну шкоду, соціальні аспекти (війна РФ в Україні спричинила збільшення кількості переселенців та біженців), тероризм. Стратегічна концепція ще раз підтверджує готовність НАТО до розширення партнерських програм, співпраці з Україною, зміцнення зв'язків із зацікавленими державами, тож серед ключових завдань у протистоянні зовнішнім загрозам – діалог, розвиток та інвестиції. Альянс вбачає в цих пунктах ключ до позбавлення від будь-яких ризиків для світової безпеки.

Список використаних джерел:

1. NATO-Russia: setting the record straight. URL: <https://www.nato.int/cps/en/natohq/115204.htm> (дата звернення: 11.04.2023).
2. Лебідь А. Є. Нова стратегічна концепція НАТО – план розвитку у небезпечному та конкурентному світі. URL: <https://rcrs.sumdu.edu.ua/all-news/387-2022-07-04-12-48-16.html> (дата звернення: 30.03.2023).
3. Стратегічна концепція НАТО – 2022. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept-ukr.pdf (дата звернення: 01.04.2023).

Артем Бондарєв,

аспірант Сумського державного університету

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ СЕПАРАТИЗМУ У ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРИ

Постановка проблеми. Сепаратизм є поширеним суспільно-політичним явищем, притаманним багатьом державам. Досить часто сепаратистські рухи стають причиною збройних конфліктів, які призводять до людських жертв, збільшенню кількості біженців та руйнуванню інфраструктури. Наслідки

конфліктів, які спричинені сепаратистськими рухами, становлять серйозну загрозу для функціонування держав [1, с. 70]. Велика кількість країн зазнають негативного впливу цих наслідків. Крім того, певні держави та міждержавні об'єднання використовують сепаратистські рухи як засіб реалізації власних геополітичних інтересів

Саме тому протидія сепаратизму є однією з актуальних і водночас надзвичайно складних політичних проблем, оскільки її вирішення пов'язане з питаннями зміною кордонів та появою нових державних утворень [2, с. 18]. Для України актуальність даної проблеми підсилюється наявністю проявів сепаратизму, що призвели до окупації частини державної території та збройних конфліктів, що перебувають в активній фазі.

Аналіз досліджень і публікацій. Наукові дослідження сепаратизму доводять неоднозначність та складність цього феномену. Західні дослідники, такі як У. Бек, Р. Бербах та В. Робінсон розглядають сепаратизм у межах глобалізаційних процесів. Значну увагу дослідженням сепаратизму приділяють російські вчені: А. Баранов, К. Нарочницька, К. Пузирев. Втім більшість праць цих авторів містять пропаганду російського імперіалізму. Для дослідження проблем сепаратизму в українській науці характерним є пошук причин, що призвели до появи сепаратистських рухів в Україні та аналіз розвитку правових аспектів протидії сепаратизму. Цими проблемами займаються В. Дівак, Н. Романюк, Ф. Бородкін, В. Олішевська, Л. Сталенна, О. Алексеїченко та ін.

Формування цілей. Метою даної роботи є загальна характеристика сепаратизму як суспільно-політичного явища та опис основних тенденцій розвитку сепаратистських рухів в країнах колишнього Радянського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Термін «сепаратизм» походить від латинського слова «separatus», що означає відокремлення. У ХХ ст. виникнення нових форм державного устрою супроводжувалось розпадом адміністративних утворень. Тому сепаратизм почав розглядатись як політичний рух, спрямований на досягнення окремою частиною держави автономії або політичної самостійності [3]. У Новому тлумачному словнику української мови сепаратизм

визначається як «прагнення до відокремлення, відособлення» [4]. Більш вдалим є підхід до визначення сепаратизму у «Юридичній енциклопедії». Автори пропонують визначати сепаратизм як «рух, спрямований на відокремлення від держави частини її території та населення». В даному визначенні сепаратизми розуміється як наслідок суперечностей між центральною владою та носіями ідей суверенітету [5].

У загальному розумінні сепаратизм – це прагнення до відокремлення. Це прагнення зумовлюється реакцією певної мовної, етнічної або конфесійної групи на протиріччя всередині країни, методи та засоби політичного управління та диспропорцію економічного розвитку регіонів. В подальшому сепаратисти самовизначаються через відокремлення від держави як цілісної територіальної одиниці. Поява сепаратистських рухів відбувається у випадку коли влада певної держави обмежує у політичних правах представників певного етносу.

На думку американської дослідниці М. Спенсер, яку вона сформувала у своїй роботі «Сепаратизм: демократія та дезінтеграція» рушійним фактором виникнення сепаратизму є національна ідентичність. Ідеологічний фундамент сепаратистського руху має містити історичний досвід самостійності регіону. Американський політолог З. Бжезинський вважав, що «спочатку національні почуття фокусуються на проблемі відродження мови, що породжує прагнення до самозбереження перед поступальною асиміляцією, потім висуваються умови культурної автономії та національного самовизначення, що згодом призводить до боротьби за суверенітет» [6].

Показовим у цьому випадку є ситуація на пострадянському просторі. Розпад Радянського союзу призвів до ескалації багатьох міжетнічних конфліктів. Це явище є достатньо розповсюдженим в даному регіоні. В залежності від конкретної ситуації поява та розвиток сепаратистського руху пов'язана з історичними, етнічними, політичними, економічними та геополітичними факторами. Такого роду конфлікти відбулися у Придністров'ї, Чечні, Нагірному Карабасі, Абхазії та на Сході України.

Значну роль у загостренні цих конфліктів відіграє РФ, яка таким чином

намагається встановити свою зону впливу. Тобто Росія є найвпливовішим актором у подібних конфліктах в регіоні [3]. Розглядаючи мотивацію дій Російської Федерації слід враховувати те, що у зовнішньополітичному плані Росія прагне залишатися впливовим гравцем у Східній Європі. О. Алексейченко зазначав, що «присутність РФ у Придністров'ї забезпечує їй вплив у Південно-Східній Європі та на Балканах, а контроль над розташованим на перетині Європи й Азії Закавказзям дає можливість просування вглиб Середнього і Близького Сходу, до басейнів Каспійського, Чорного і Середземного морів» [7].

Російська федерація, як геополітичний гравець зацікавлена у гарантуванні безпеки своїх кордонів, збереженні залежності пострадянських держав від постачання енергоносіїв та зменшенні впливу Західних країн. Такі прагнення суттєво ускладнюють процес європейської інтеграції країн-учасниць програми «Східне партнерство» (Вірменія, Грузія, Молдова, Україна). Суттєвим важелем впливу Кремля на ситуацію в конфліктних регіонах стало отримання значною кількістю населення статусу громадян РФ, що надало можливість використовувати цей чинник як привід для надання військової допомоги. Крім того, Росія активно сприяє проведенню референдумів, що надають видимості легітимності процесу волевиявлення населення.

Висновки. Отже, феномен сепаратизму пов'язаний з існуванням суперечності між принципом територіальної цілісності держави та права нації на самовизначення. Це соціальне явище, в якому переплетені різні причини, що мають економічне, політичне, конфесійне та мовне походження.

Однак, це не означає, що проблема сепаратизму може перебувати за сферою впливу державних інститутів. Безумовно, не існує єдиної ефективної концепції боротьби з сепаратистськими рухами. Саме тому визначення шляхів розв'язання даних проблем має здійснюватися з урахуванням унікальних особливостей розвитку окремого регіону.

Список використаних джерел:

1. Сталенна Л. Регулювання правових відносин щодо протидії сепаратизму в Україні. Теорія та практика державного управління 4. 2015. С. 69–76.
2. Резнікова О. та Дрьомов С. Деякі законодавчі аспекти протидії сепаратизму в Україні. Стратегічні пріоритети 3. 2016. С. 18–25.
3. Мунтян П. та Маслова Н. Сепаратизм у сучасному світі: суть, причини та регіональні різновиди. 2018.
4. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / укл.: В.В. Яременко, О.М. Сліпущко. 2-ге вид., випр. Т. 3 : А-К. К. : Вид-во «Аконіт». 2004.
5. Юридична енциклопедія : в 6-ти т. / редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Т. 5. К. : Укр. енцикл., 2003.
6. Романюк Н. Сепаратизм як суспільно-політичне явище сучасності. 2014.
7. Алексейченко О. «ЗАМОРОЖЕНІ» КОНФЛІКТИ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРИ: ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР. International relations, part «Political sciences» 2. 2013.

Науковий керівник: Лебідь А. Є., доктор філософських наук, професор кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету.

СЕКЦІЯ 9
ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА
ПРАКТИКИ

Наталія Гончарова,

канд. психол. наук

доцент кафедри психології

Полтавського національного педагогічного університету

імені В. Г. Короленка

СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА
В ЮВЕНАЛЬНІЙ ПРЕВЕНЦІЇ

Актуальність теми. У сучасному суспільстві однією із небезпечних тенденцій є зростання кількості правопорушень серед неповнолітніх. У підлітковому віці це спричинено перш за все різними формами девіантної поведінки та потягами до неї, що пов'язано з недорозвитком саморегуляції, зниженою здатністю критично осмислювати спосіб життя та прогнозувати наслідки власних вчинків.

Всебічна охорона та захист дітей є одним із пріоритетних завдань кримінально-правової політики держави, оскільки діти є найбільш незахищеними та вразливими. Сьогодні охорона прав дитини, яка потрапила в систему кримінально-правових та кримінально-процесуальних відносин, характеризується підвищеним інтересом суспільства, оскільки стосується проблеми виживання людства, забезпечення генофонду, виховання здорового покоління [4, с. 108].

Найважливішим органом, який здійснює протидію підлітковій злочинності та реалізує заходи щодо захисту дітей, є структурний підрозділ ювенальної превенції. Він здійснює реалізацію державної політики у сфері захисту прав і свобод дитини. Особливе значення в роботі такого підрозділу

має саме психологічна складова, яка спрямована на удосконалення практичних засад діяльності працівника ювенальної превенції, а також підвищення ефективності профілактики правопорушень серед неповнолітніх.

Аналіз літератури показує, що значна низка вчених плідно працює над проблематикою діяльності ювенальної превенції. Так, алгоритм дій працівників Національної поліції з суб'єктами, які здійснюють заходи щодо захисту дітей, постраждалих від насильства розглядали К.В. Бахчев, В.П. Кононець, Н.В. Павлова; Я.В. Костенко досліджував форми та засоби превентивної діяльності підрозділів Національної поліції з дітьми та підлітками; кримінально-процесуальні вимоги до проведення допиту неповнолітніх вивчали А.Г. Гаркуша, М.С. Зімборовська, В.В. Рогальська; психологічну складову в діяльності працівника ювенальної превенції розглядав О.В. Романенко; профілактику випадків насильства в дитячому середовищі досліджувала О.І. Безпалова та інші [4, с. 110–114].

Мета розвідки. Мета дослідження полягає у виокремленні психологічної складової в діяльності працівника ювенальної превенції та ефективного застосування психологічних знань в роботі підрозділу ювенальної превенції.

Завдання дослідження полягають у наступному: 1) розгляд причин та передумов формування девіантної поведінки неповнолітніх; 2) аналіз формалізованих та малоформалізованих методик у психодіагностичній роботі з неповнолітніми; 3) визначення психопрофілактичних засобів роботи з підлітками у ювенальній превенції.

Основні результати та висновки дослідження. Під час дослідження було визначено, що поведінка підлітків у сучасному суспільстві неминуче зазнає впливу сучасних стандартів, соціально-політичних і моральних криз. Тому передумови схильності до правопорушень різняться залежно від типології соціально дезадаптованих підлітків [3, с. 30–32]:

1. Підлітки з педагогічною занедбаністю. Характерною їх ознакою є недостатня сформованість особистісних структур, низький розвиток моральних уявлень і соціальних навичок. За результатами досліджень, неповнолітні

правопорушники переважно походять з неблагополучних сімей. Такі підлітки ще в батьківській сім'ї засвоюють негативні стереотипи поведінки. У цих сім'ях часто виявляється домашнє насильство стосовно дитини, що згодом обертається її прагненням ідентифікувати себе з агресором і здійснювати насильницькі дії щодо інших.

2. Підлітки з особливостями розвитку психіки (емоційна нестійкість, синдром гіперактивності, наслідки мінімальної мозкової дисфункції). У цьому випадку соціальна дезадаптація слугує вторинним дефектом, обумовленим порушеннями саморегуляції. Зазвичай такі діти привертають до себе увагу ще в молодшому шкільному віці внаслідок проблем з навчанням і дисципліною. Їм притаманні порушення уваги, нездатність керувати власною поведінкою.

3. Підлітки, у яких опір батькам і педагогам обумовлений неправильним виховним впливом дорослих, нехтуванням ними почуття дорослості в підлітків, надмірним контролем, незадоволенням основних потреб, що спричиняє певні форми протесту. Виникнення девіацій може ґрунтуватися на конфліктній взаємодії підлітка з його найближчим оточенням у родині, її негативному впливові на розвиток особистості.

4. Підлітки з функціональними новоутвореннями особистості та схильністю до психопатизації, які становлять найскладнішу категорію щодо психолого-педагогічних впливів. У структурі особистості наявні стійкі утворення, зокрема неузгодженість відношень. Характерною ознакою цього є заперечення власних проблем і небажання щось змінювати у своєму житті. З такими підлітками складно встановити контакт, вони зазвичай відмовляються від обговорення тем, пов'язаних з невдачами та проблемами в поведінці.

Психологічний аспект роботи ювенальної превенції пов'язаний із застосуванням діагностичних методик. Формалізовані методики: тести, опитувальники, окремі проєктивні методики та психофізіологічні методики. Ці методики дозволяють зібрати діагностичну інформацію у відносно короткі терміни у такому вигляді, що дає можливість кількісно і якісно порівнювати показники. Їм притаманна: жорстка регламентація процедури обстеження;

стандартизація; надійність та валідність [2, с. 76–77].

Малоформалізовані методики: спостереження, бесіда, експертні оцінки, аналіз продуктів діяльності. Дозволяють аналізувати психічні явища, що погано піддаються об'єктивізації (суб'єктивні переживання, особистісні смисли) чи є надзвичайно мінливими (динаміка станів, настроїв тощо). Їм притаманні: трудомісткість; тривалість у часі; повною мірою залежать від професійного досвіду діагноста; високий рівень ризику суб'єктивізму [2, с. 75].

Формалізовані та малоформалізовані методики взаємодоповнюють одна одну, тому можуть використовуватися комплексно.

Важливою умовою ефективної психопрофілактики протиправної поведінки підлітків є організація медіації в роботі працівників ювенальної превенції. Так, О.І. Безпалова проаналізувала Програму використання трирівневої моделі профілактики правопорушень серед неповнолітніх за такими рівнями [1, с. 21–25]:

– первинним, коли превентивні заходи поширюються на молодь загалом (у межах першого рівня поліцейські ювенальної превенції проводять загальнопрофілактичну роботу у вигляді тренінгів, лекцій, відвідування сімей, що потрапили в складні життєві обставини);

– вторинним, під час якого діти опановують навички самостійного розв'язання конфліктів шляхом медіації, отримують практичні знання та допомогу (на другому рівні до профілактичних заходів, які застосовують ювенальні поліцейські, долучають дітей, які самостійно, без втручання дорослих, намагаються розв'язати конфлікти на ранніх стадіях (доступно пояснюють учасникам конфлікту наслідки порушення норм законодавства та відчуття особи, яку скривдили), працюють над формуванням безпечного середовища в закладах освіти;

– третинним, спрямованим на роботу зі специфічними видами девіантної поведінки, яка не відповідає загальноприйнятим нормам (на третьому рівні передбачено створення Координаційної ради з осіб представників поліції та місцевої влади, міськрайонних відділів з питань пробації та служб у правах

дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, а також навчальних закладів, установ й організацій області, громадськості.

Отже, можна сказати, що психологічна складова в діяльності працівників ювенальної превенції має дуже важливе значення. Оскільки саме за допомогою психологічних знань пояснюються причини та передумови формування девіантної поведінки неповнолітніх. Важливо, щоб у психодігностичній роботі використовувалися як формалізовані, так і малоформалізовані методики, які дозволять дослідити психологічні особливості формування певних відхилень і визначити ефективні шляхи розробки психопрофілактичних заходів з метою забезпечення захисту, безпеки неповнолітніх, їх прав та свобод, формування рівня їх правосвідомості, правової культури та соціально адаптованої поведінки.

Список використаних джерел:

1. Безпалова О. І. Особливості впровадження практики медіації в діяльність органів поліції щодо профілактики випадків насильства у дитячому середовищі. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 2. С. 21–25. DOI: 10.31733/2078-3566-2019-2-21-25
2. Костенко Я. В. Ювенальна превенція як форма діяльності органів поліції України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2018. № 31. С. 75–77.
3. Романенко О.В. Психологічна складова в діяльності працівника ювенальної превенції. *Юридична психологія*. 2022. № 1(30). С. 29–34.
4. Свідовська В. Адиктивна поведінка підлітків як проблема наукового дослідження. *Вісник Львівського університету. Серія «Психологічні науки»*. 2020. Вип. 6. С. 108–114. DOI: <https://doi.org/10.30970/2522-1876-2020-6-16>.

Анжела Харченко,

канд. психол. наук

доцент кафедри психології

Полтавського національного педагогічного університету

імені В. Г. Короленка

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРОЯВІВ СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА

Актуальність теми. Наша країна, як і більшість країн світу, переживає негативні соціальні процеси, які супроводжуються значними кризовими змінами у суспільстві. Одним із таких явищ є насильство. Насильством наповнені різні сфери людського буття: економічне, політичне, духовне та сімейно-побутове.

Насильство є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини. Зазвичай, найбільше страждають від насильства жінки, діти та люди похилого віку. Найпоширенішим і найбільш складним для протидії є домашнє насильство. Насильство в сім'ї притаманне для багатьох держав, незважаючи на їх позитивні здобутки у законодавчій, політичній, соціальній та практичній сферах. Сьогодні проблема домашнього насильства вважається однією з найрозповсюдженіших в усьому світі [1, с. 2–3].

Аналіз літератури показує, що низка зарубіжних та вітчизняних вчених плідно працюють над проблематикою психології насильства. Так, чинники ризиків сімейного насильства розглядав Деніел О'Лірі; Л. Уолкер дослідила вплив жорсткого ставлення на психологічне здоров'я жінки. Існують різні пояснювальні моделі подружнього насильства: М. Кауфман розвинув свої дослідження в рамках теорії соціального наочіння, теорія насильства розвинута в роботах М. Кіммеля, Дж. Готтмана і Н. Якобсона, віктимологічний підхід частково представлений у роботах Г.Й. Шнейдер.

У вітчизняній науці проблематика сімейного насильства представлена

окремими дослідженнями: І.А. Грабовська вивчала наслідки подружнього насильства; О. Д. Шинкаренко досліджувала синдром побитої жінки з точки зору теорії сімейних систем; Н.Г. Опухова та О.Є. Малолетняя досліджували типи жінок жертв подружнього насильства, вивчаючи їх життєві міфи. Вивчали цю проблему і деякі інші автори: Н.М. Платонова, Ю.П. Платонов, В.І. Полубінський, Н.А. Шведова та інші [4, с. 25–30].

Мета розвідки. Мета дослідження полягає у вивченні феномену насильства, з'ясуванні причин виникнення та динаміки протікання насильницьких інцидентів, а також підбору адекватних засобів профілактики, попередження та протидії насильницьким проявам.

Завдання дослідження полягають у наступному: 1) проаналізувати наукові підходи щодо видів сімейного насильства; 2) охарактеризувати найбільш типові причини насильства; 3) розробити заходи щодо запобігання та протидії насильницьким проявам.

Основні результати та висновки дослідження. Діяння визнається насильством лише тоді, коли воно порушує вимоги чинного законодавства і призводить чи може призводити до порушення конституційних прав і свобод члена сім'ї. Домашнє насильство може мати форму, як активних дій (нанесення побоїв, знищення майна тощо), так і бездіяльності, тобто пасивної поведінки особи, коли вона не вчиняє дій, які могла та повинна була вчинити, щоб запобігти настанню шкідливих наслідків (наприклад, ненадання допомоги члену сім'ї, який перебуває у небезпечному для життя становищі) [2, с. 18].

Законодавство України у сфері протидії домашньому насильству закріплює чотири форми такого насильства: фізичне, сексуальне, психологічне, економічне [3, с. 25].

Фізичне насильство – це форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння

смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Сексуальне насильство – протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по відношенню до неповнолітнього члена сім'ї.

Психологічне насильство – це насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, у тому числі щодо третіх осіб, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе або завдається шкода психічному здоров'ю особи.

Економічне насильство – умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру.

Насильство в сім'ї відбувається у всіх секторах суспільства, незалежно від релігії, раси, сексуальних вподобань, професійного та освітнього рівня. Особи, які чинять насильство, намагаються одержати владу та контроль над їхніми близькими партнерами. Влада набирає вигляду стратегічної образливої тактики (фізична, сексуальна, вербальна, емоційна), що забезпечує посилення контролю.

Більшість дослідників виділяють такі причини, що призводять до домашнього насильства: соціальні (напруження, конфлікти, насильство в суспільстві; пропагування в засобах масової інформації насильства як моделі поведінки); економічні (матеріальні нестатки; відсутність гідних умов життя та одночасно – відсутність умов для працевлаштування і заробітку грошей; економічна залежність; безробіття); психологічні (стереотипи поведінки); педагогічні (відсутність культури поведінки – правової, моральної,

громадянської, естетичної, економічної, трудової); соціально-педагогічні (відсутність усвідомленого батьківства, сімейних цінностей у суспільстві, позитивної моделі сімейного життя на засадах гендерної рівності, сімейного виховання на основі прав дитини); правові (ставлення до насильства як до внутрішньосімейної проблеми, а не як до негативного суспільного явища, до членів сім'ї – як до власності; недостатня правова свідомість); політичні (схильність до гендерних стереотипів; недостатній пріоритет проблем сім'ї та гендерної рівності; увага до материнства й дитинства, а не до сім'ї загалом; брак уваги до батьківства, чоловіків); соціально-медичні (відсутність репродуктивної культури у населення, відповідального батьківства, системи сімейних лікарів; алкоголізм, наркоманія, агресія тощо); фізіологічні та медичні (порушення гормонального фону, обміну речовин, швидкості реакцій; прийом збуджувальних лікарських препаратів; хвороби нервової системи тощо) [3; 4, с.48–50].

Протидія домашньому насильству – це система заходів, які спрямовані на припинення насильницьких проявів, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки [4, с. 21–30].

Для активізації та ефективної профілактичної роботи з протидії домашньому насильству потрібно: розроблення і поширення превентивних заходів щодо попередження сімейного насильства з метою охоплення всіх членів родини; професійна підготовка фахівців, які працюють з дітьми та дорослими за програмами, що стосуються питань домашнього насильства; посилення захисту і підтримки осіб, які стали жертвами насильства; вивчення масштабів домашнього насильства; зміцнення знань про ефективні засоби запобігання домашньому насильству [4, с. 42].

Отже, можна сказати, що одним із важливих заходів профілактики насильства є формування умінь і навичок розвитку і підтримки здорових міжособистісних відносин. Для цього необхідно розробляти та активно

впроваджувати в практику програми, які формують навички керування своєю поведінкою, шанобливого ставлення до інших членів родини, конструктивного вирішення конфліктів, самостійного прийняття рішень. Важливо, щоб у рамках таких програм також обговорювалися питання, пов'язані з сексуальним і репродуктивним здоров'ям та поведінкою. Зазначені програми мають допомагати засвоювати загальнолюдські цінності, вчитися поважати права і гідність людини, гендерну рівність, формуватися як особистість, підвищувати самоповагу і зміцнювати самооцінку.

Список використаних джерел:

1. Герасіна Л. М. Насильство як соціальна деструкція. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Соціальне дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи.* 2015. №1148. С. 35–40.

2. Методичні рекомендації щодо організації роботи дільничних інспекторів міліції з протидії насильству в сім'ї / укладачі: Запорожцев А.В., Брижик В.О., Мусієнко О.М., Заброда Д.Г., Басиста І.В. Київ, 2010. 172 с.

3. Насильству немає виправдання : добірка матеріалів на допомогу протидії насиллю. *Сумська обл. універс. наук. б-ка ; уклад. Т. І. Касьяненко, Ж. П. Швачко.* Суми, 2017. 33 с.

4. Попередження домашнього насильства. Навчальний посібник для консультантів «Гарячих ліній». Упорядники: Краснова О.В., Калашник О.А. Київ, 2016. 90 с.

Наталія Коляда,

канд. психол. наук

старший викладач кафедри психології, політології

та соціокультурних технологій

Сумського державного університету

Родіон Гутник,

студент Сумського державного університету

САМООЦІНКА У ЮНАКІВ ІЗ РІЗНИМ РІВНЕМ КОНФОРМНОСТІ

Актуальність теми. На сьогоднішній день самооцінка є важливим і актуальним розділом психологічних досліджень. Даний феномен має значний вплив на життєдіяльність особистості у всіх сферах її життя. Самооцінка є одним з ключових факторів, який вирішує як людина буде взаємодіяти із оточуючим її соціумом. Відомо, що від впевненості особистості в своїх власних силах залежить її психологічне здоров'я та успішність у всіх галузях життєдіяльності. Крім того існує багато підходів, згідно яких самооцінка має різне трактування і методи дослідження.

Феномен самооцінки досліджували багато вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як: А. Адлер, З. Фрейд, К. Левін, А. Маслоу, Ф. Франкл, Д. Уотсон, С. Кросс, М. Кляйн, Р. Ленг, Р. Берис, Б. Ананьєв, С. Рубіншейн та ін.

Однак попри велику кількість досліджень феномену самооцінки вплив конформної поведінки на її формування досліджений недостатньо, що і зумовило вибір даної теми дослідження.

Метою дослідження є визначення рівня самооцінки та конформності осіб юнацького вікового періоду з подальшим аналізом отриманої інформації, ціллю якого є виявлення тенденції до змін в самооцінці в залежності від рівня конформності.

Згідно мети висунуто наступні **завдання дослідження**:

1. Визначити теоретичні засади вивчення самооцінки та конформності

особистості.

2. Експериментально дослідити рівні самооцінки та конформності особистості.

Основні результати та висновки дослідження, їх цінність. Вперше термін «самооцінка» ввів в науковий вжиток психолог В. Джеймс. Він одним з перших почав досліджувати внутрішній світ особистості. На думку В. Джеймса, самооцінка є елементом створеної структури особистості, яка складається з трьох частин: складові елементи самооцінки, відчуття, емоції та вчинки, які були обумовлені даними елементами особистості [4].

Згідно теорії операційного навчіння Б. Скіннера, уявлення людини про себе – це її досвід взаємодії із навколишнім середовищем. Тобто якщо досвід буде позитивним, то поведінка повториться, а якщо негативним – ні. Цей досвід і впливає на уявлення людини про себе [1].

Внесли свій вклад в розвиток поняття «самооцінка» й українські вчені – Ю. В. Козерук та Я. О. Євсейчик. Згідно їх теорії самооцінка може бути актуальною (вже досягнуто) та потенційною (те, на що здатна людина). Вона може бути високою та низькою, може розрізнятися за ступенем стійкості, самостійності, критичності. Людина може занижувати або завищувати свої досягнення [5].

У той же час в роботі Н. А. Лебедевої зазначається, що самооцінка – це впевненість у здатності досягати цілей, мети, задач, які ставить перед собою людина. Вона схвалюється особистістю та є суб'єктивною. Самооцінка відображає те, як на базовому психологічному рівні себе оцінює індивід [3].

Такі науковці, як С. Бене та Н. Липка, мали думку, що «Я – концепція» та самооцінка є двома різними поняттями. З їх точки зору «Я – концепція» – це сприйняття себе з точки зору особистих якостей та ролей, які виконує чи втілює особистість [3].

Отже, проаналізувавши літературні джерела ми можемо зробити висновок, що поняття самооцінки не є конкретно визначеним і має різні теорії щодо пояснення даного феномену. Однак для якісної обробки даних варто

також проаналізувати літературні джерела, щодо конформної поведінки.

Розуміння конформності на сьогоднішній день набуває все більшої актуальності. Глумачення цього поняття можна зустріти в різних наукових роботах., але визначення часто суперечать одне одному. Це пояснюється тим, що конформність досліджується одночасно в таких науках, як соціологія, психологія, філософія, соціальна психологія та ін.

Початок досліджень конформної поведінки поклав дослідник С. Аш, згідно з працями якого конформність – це можливість індивіда змінити свою думку під тиском колективу, прийняти точку зору, яку висловила більшість [2].

Щодо розуміння феномену конформності існує два різних підходи. Згідно першого підходу дана риса є виключно негативною і виявляється як підпорядкування особистості соціуму. У той же час другий підхід характеризується тим, що конформність навпаки є засобом адаптації людини до суспільства.

Дослідженням конформності займалися й українські вчені. Так, В. Калошин в своїй роботі зазначає, що конформність свідомо спрямована на те, щоб досягти мети не створюючи собі зайвих труднощів під час спілкування. Варто зауважити, що на думку психіатра А. Личко, конформність – це окрема акцентуація характеру особистості. Науковець наголошував на тому, що існування акцентуації характеру демонструє бездумне і тотальне підкорення всім авторитетам та живе згідно життєвого кредо «бути як всі» [3].

Оскільки самооцінка і рівень конформності значною мірою впливають на функціонування і соціалізацію особистості, які мають надзвичайно важливе значення особливо в юнацькому віці, нами було вирішено обрати темою цього дослідження саме: «Самооцінка у юнаків із різним рівнем конформності».

Дослідження було проведено нами в 2022 році. Опитування проводилося за допомогою платформи «Google форми». Загалом у дослідженні взяли участь 44 особи з Сумського Державного Університету, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка та Національного університету «Полтавська політехніка» імені Ю. Кондратюка. З них 79,55%

відносяться до жіночої статі та 20,45% до чоловічої статі.

Серед методичного матеріалу нами було використано методику «Визначення рівня самооцінки» С.В. Ковальова та методику «Конформність-навіюваність» за авторством С.В. Клаучеком та В.В. Деларю.

Згідно отриманих результатів, встановлено, що середній рівень самооцінки є абсолютно домінуючим над іншими і має 77,27% серед опитаних. Менш чисельними виявився низький (13,64%) та високий рівень (9,09%) самооцінки юнаків і юначок з різних закладів вищої освіти.

Згідно аналізу отриманих результатів дослідження встановлено, що домінуючим рівнем конформності виявився середній, який визначено у абсолютної більшості (86,36%) досліджуваних. Слабкий рівень конформності виявився менш кількісним та зустрічається лише у 13,64% респондентів. Водночас високого рівня не було виявлено взагалі.

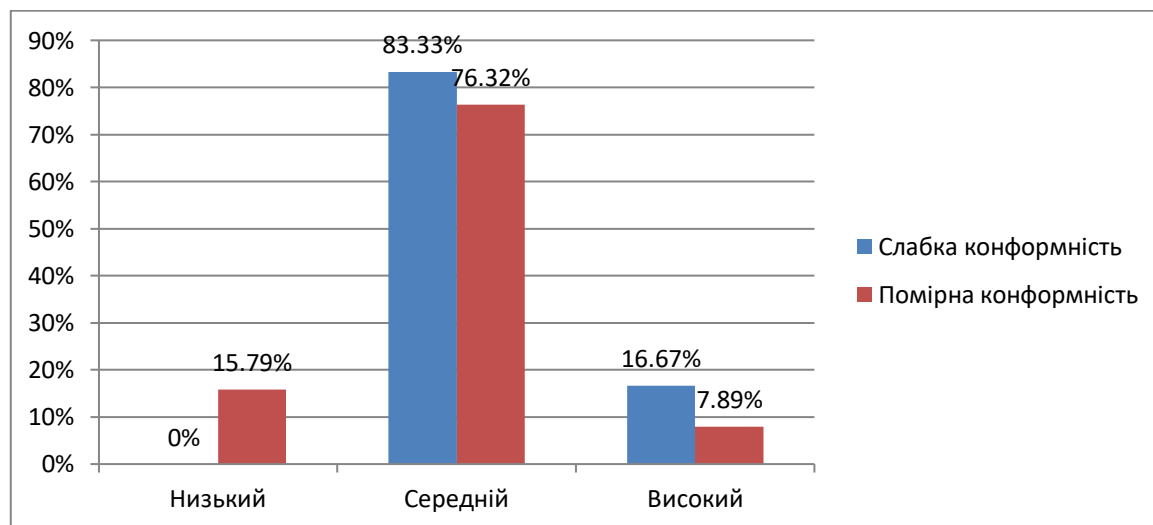

Рисунок 1. Рівні самооцінки досліджуваних в залежності від рівня конформності (%)

На основі отриманих результатів опитування нами вирішено було провести порівняння, щоб визначити чи наявна тенденція до зміни самооцінки в залежності від рівня конформності. Так, на рис. 1 показано встановлений рівень самооцінки юнаків і юначок залежно від рівня їх конформності.

Встановлено, що низький рівень самооцінки виявився відсутній при слабкому рівні конформності і наявний лише при помірному рівні (15,79%). Якщо подивитися на середній рівень, то можна спостерігати обернений

результат: середній рівень самооцінки при слабкому рівні конформності починає проявлятися частіше, ніж при помірній самооцінці (83,33% при слабкому проти 76,32% при помірному). Виявлена нами тенденція прослідковується і з високим рівнем самооцінки. Різниця починає рости на користь слабкої конформності. При даному рівні самооцінки слабкий рівень конформності зустрічається у 16,67%, коли ж помірний лише у 7,89% досліджуваних юнаків.

Отже, в результаті аналізу отриманих результатів дослідження можна зробити висновок, що юнаки з високим рівнем самооцінки будуть мати низький рівень конформності. За нашими результатами, у осіб з низькою самооцінкою відсутня слабка конформність. Водночас її відсоток відносно помірної конформності збільшувався разом зі збільшенням рівня самооцінки досліджуваного. Таким чином, дані результати можуть стати основою подальших більш широких досліджень з виявлення впливу даних феноменів один на одного.

Список використаних джерел:

1. Видра О. Г. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2011. 112 с. URL: <https://cutt.ly/oMwQiWs> (дата звернення: 30.10.2022).
2. Корнєв М. Н., Коваленко А. Б. Соціальна психологія : підручник. К. 2006. 236–248 с. URL: <https://cutt.ly/pMqHqFc> (дата звернення: 28.10.2022).
3. Лебедева Н.А. Основні підходи до поняття самооцінки: класичні зарубіжні теорії. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія.* № 53. С. 233–237. URL: <https://cutt.ly/KN9MfXA> (дата звернення: 21.10.2022).
4. Смітанка В. Психологічний аналіз самооцінки у наукових дослідження зарубіжних та вітчизняних вчених. *Зб. наукових праць Уманського державного педагогічного університету "Наука. Освіта. Молодь"*. 2016. Т. 2. С. 168–170. URL: <https://cutt.ly/dN9CuNJ> (дата звернення: 21.10.2022).

5. Стадник Г., Горова І. Дослідження теоретичних підходів визначення самооцінки у психології. Наукові пошуки : Зб. наук. пр. молодих уч. / ред. А. Сбруєва. 9-те вид. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. С. 261-264. URL: <https://cutt.ly/BN9MQfj> (дата звернення: 23.10.2022).

Nina Maliovana,

Ph.D., Senior Lecturer of Foreign Language department

Sumy State University

Paraskovia Sahno,

Senior Lecturer of Psychology,

Political Science and Socio-Cultural Technologies department

Sumy State University

Yuliia Skoropys,

graduate student of Sumy State University

THE PECULIARITIES OF THE PEOPLE'S BEHAVIOR SINCE EARLY ADULTHOOD DUE TO THE SOCIAL RESTRICTIONS' CONDITIONS

Relevance of research. Everyone faces difficulties on his/her life path. The life of a modern person is full of complex situations related to the choice of an adequate way to solve various life difficulties, psychological problems and conflicts with others, as well as with the settlement of possible crises, restrictions in society during quarantine, martial condition.

However, the question of whether there is a connection between age-related changes and the growth of effectiveness and maturity of coping-strategies remains open. At the moment in science, according to T. L. Kriukova, there are two distinct points of view on this issue [4]. Some authors (K. Jung, E. Erikson, etc.) adhere to the position according to which coping develops with age, just like personality, reaching its peak by the period of maturity [6, 9]. Nowadays, the study of mechanisms or

strategies, which help cope with them, has become more relevant than ever due to the fact that the whole world is under quarantine restrictions and martial condition in Ukraine. New conditions require new solutions. These restrictions significantly affect the psychological state and disrupt the mental balance of the population. Timely psychological help is urgently needed in this special period. Today, the research how these events psychologically affect our human life in the present and will affect them in the future is ongoing.

The study of this issue has not only of theoretical, but also of practical interest, because solving difficulties and applying productive coping-strategies is currently an important issue in all areas of human life. It determined the choice of the topic of scientific intelligence.

The aim of the study: to determine the characteristics of the behavior of persons of early adulthood in the conditions of social restrictions.

The object of study: coping-strategies of the individual.

The subject of study: the peculiarities of the behavior of persons of early adulthood in conditions of social restrictions.

According to the purpose of the research work, the following **tasks** were put forward:

1. To determine the theoretical foundations of the study of coping-strategies of persons of early adulthood in conditions of social restrictions.
2. To investigate experimentally the coping strategies of persons of early adulthood in conditions of social restrictions.

The research is based on a **hypothesis:** non-adaptive coping-strategies prevail due to the social restrictions' conditions of people in their early adulthood.

The theoretical significance of the study is that the concept and structure of coping-strategies, types of coping-strategies were clarified, the understanding of the essence of coping-strategies in human life was deepened, the reasons for the emergence of certain strategies to overcome difficult life situations were clarified, methods were adapted development of productive coping strategies of persons of early adulthood in conditions of social restrictions.

Practical significance of the research lies in the fact that in the course of our work a program was developed for the development of productive coping-strategies of persons of early adulthood in conditions of social restrictions, which can be used in the work practice of psychologists and psychological services in order to develop productive coping-strategies in people, experiencing difficult living conditions, which will contribute to the improvement of the psychological and psychosomatic state of a person.

The ability to overcome difficulties is described in the psychological literature using the term “coping” (from the English verb « to cope» – to achieve, to overcome). The analysis of the scientific works of scientists proved that coping is studied within the framework of the protective mechanisms of the individual (P. Kramer, B. Compass, J. Conor-Smith, H. Zaltsman, A. Thomsen, M. Wadsworth, N. Hahn), set of her personal traits (K. Schaefer, R. Gorzuch) and as a process of interaction with the environment (R. Lazarus, S. Folkman, B. Spilka, R. Hood, B. Hunsberger, R. Gorzuch). During the studying the concept of coping, scientists are generally guided by one of the views listed above, while not taking into account a holistic vision. Also, mostly problem-oriented and emotionally-oriented coping-strategies are analyzed in the scientific literature, although they are not the only ones that are important in overcoming life difficulties for an individual.

Coping-strategies are seen as actions that are resorted to when faced with a difficult situation. This concept combines such strategies as: emotional, behavioral, cognitive, which are used to overcome tense and stressful situations in a person's life. For the first time, the term "coping-strategy" was proposed by L. Murphy in 1962 to define the behavioral reactions of a child who overcomes a developmental crisis [1]. Then R. Lazarus used the term "coping-strategy" to define conscious strategies of behavior in the process of overcoming stress and getting out of it in the work "Psychological stress and the process of overcoming it" [5, 10].

Cohen and R. Lazarus, summarizing the data of other studies, singled out five main tasks of coping [5].:

- 1) the minimization of negative effects on the individual, increasing the

possibilities of recovery;

- 2) adaptation, transformation or settlement of life situations;
- 3) self-confidence, maintaining a positive "self-image";
- 4) maintaining emotional balance;
- 5) maintaining close relationships with other people.

The success of overcoming stress directly depends on the implementation of the listed tasks. A person's behavior is evaluated as successful as possible if: it reduces psychological and eliminates the physiological manifestations of tension; makes it possible to restore post-stress activity; protects the individual from mental exhaustion, that is, in other words, prevents distress [2].

Thus, factors such as mental well-being, reduction in the level of neuroticism, and vulnerability to stress are put forward as criteria for the effectiveness of overcoming stress. Scientists also associate the effectiveness of coping with the duration of positive consequences.

Summarizing the approaches described by us, we understand the concept of coping as cognitive, emotional and behavioral efforts aimed at overcoming difficulties in the process of human interaction with the environment. The cognitive efforts of the individual are directed, first of all, to the analysis of the problem, then the drawing up of an action plan and the search for alternative options for getting out of the situation, its solution. Due to emotional efforts, a person looks for emotional support in the environment, controls his personal experiences. Behavioral efforts make it possible to achieve the desired result and achieve the goal. As for the peculiarities of coping, it is its awareness and purposefulness. It is also important to note that coping is also related to typological and personal traits of a person, which can significantly influence the choice of behavioral strategy to overcome a stressful or problematic situation.

A correctly chosen coping strategy is an effective way to overcome stress, and as a result preserve, develop, strengthen resilience.

Effective coping strategies and resilience help to cope with life's difficulties and obstacles, help to find adaptive opportunities in stressful situations. However,

incorrectly chosen coping strategies can cause not only the situational failures, but also consolidate destructive ways of solving difficult life situations, and as a result, lead to mental health disorders.

To the basic coping-strategies, researchers include the strategies of "solving problems", "seeking social support" and "avoidance" and endow them with the following characteristics [6]:

1. A problem-solving strategy is an active behavioral strategy. A person seeks to use personal internal resources to find ways to effectively solve a problem.

2. The strategy of seeking a social support is an active behavioral strategy. A person asks for any help and support from his/her environment: family, friends,... for an effective solution to the problem.

3. Avoidance strategy is a behavioral strategy, using which a person tries to avoid solving a problem situation by any means, also suppresses the need to solve the problem and avoids contact with the outside world.

The research on coping-strategies is still quite scattered. Therefore, each new researcher who studies the problem of stress coping strategies offers his/her own classification.

The results of the analysis of modern scientific approaches indicate that mental and physical well-being depends on the individual's choice of coping strategy at the moment of encountering a psychotraumatic situation.

The usage of active and productive behavioral strategies to overcome stress and low susceptibility to stressful situations contribute to the improvement of well-being. While efforts to avoid the problem and the use of passive strategies aimed at reducing any emotional tension, rather than solving the problem, lead to its deterioration and increase in negative symptoms.

References:

1. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. К.: Педагогічна думка, 2016. 219 с.
2. Психологічні наслідки перебування в умовах карантину та шляхи

збереження психічного здоров'я. URL:
<https://neuronews.com.ua/ua/archive/2020/3%28114%29/pages-18-21/psihologichni-naslidki-perebuvannya-v-umovah-karantinu-ta-shlyahi-zberezhennya-psihichnogo-zdorov-ya#gsc.tab=0> (дата звернення: 10.03.2021).

3. Родіна Н. В. Психологія копінг-поведінки: системне моделювання: дис. ... докт. психол. наук. Київський нац. ун-т імені Т. Г. Шевченка. Київ, 2013. 504 с.

4. Erikson E. Psychosocial Identity. A Way of Looking at Things Selected Papers / Edited by S. Schlein. N.-Y., 1995. 720 p.

5. Lazarus, R. S., Folkman S. Stress, appraisal, and coping. New York: Springer Pub. Co., 1984. 456 p.

6. Lazarus, R. S., & Cohen, J. B. Theory and method in the study of stress and coping in aging individuals. *5th WHO Conference on Society, Stress and Disease: Aging and old age*. Stockholm, Sweden, June 14–19, 1976.

Наталія Теслик,

канд. псих. наук

ст.. викладач кафедри психології, політології та соціокультурних технологій
 Сумського державного університету

Тетяна Бистро,

студентка Сумського державного університету

ПРАВОВА СОЦІАЛІЗАЦІЯ В ОНТОГЕНЕЗІ ЛЮДИНИ ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ

Вивчення правової соціалізації в онтогенезі людини є важливим напрямком досліджень, оскільки воно дозволяє зрозуміти, яким чином людина стає правосвідомою та здатною діяти відповідно до правових норм й цінностей. Правова соціалізація має значний вплив на формування особистості та її поведінку в суспільстві.

Актуальність дослідження процесу правової соціалізації детермінується потребою з'ясувати, які фактори впливають на формування правосвідомості та правомірної поведінки людини. Це може стати основою для розробки ефективних методів правового виховання, які допоможуть забезпечити правову культуру і свідомість в суспільстві.

Метою даного дослідження є вивчення особливостей правової соціалізації та становлення правосвідомості в процесі онтогенезу людини, а саме визначення теоретичні засади та особливості вивчення правової соціалізації і правосвідомості особистості в процесі онтогенезу.

Соціалізація особистості – це процес, в ході якого індивід засвоює соціальні норми, культурні цінності та поведінкові стандарти, які є характерними для певного суспільства або соціальної групи. Процес соціалізації передбачає не тільки засвоєння соціального досвіду, а й перетворення його на власні цінності, установки та орієнтації.

Один з основних компонентів загального процесу соціалізації – це правова соціалізація, яка передбачає засвоєння правових цінностей і їх трансформацію в норми поведінки. Головною психологічною метою правової соціалізації є забезпечення правомірної поведінки особистості, що в свою чергу передбачає розвиток у неї правосвідомості.

Правова соціалізація в онтогенезі людини є багатогранним процесом, що включає в себе засвоєння цінностей та норм, що регулюють поведінку в суспільстві, вивчення законів і соціальних вимог, усвідомлення та прийняття власних прав та обов'язків, а також оволодіння необхідними соціальними навиками.

Протягом життя людина засвоює правові цінності, норми та стандарти правової поведінки. Вже з дитинства дитина знайомиться з юридичними уявленнями через казки та рольові ігри, формуючи примітивну, але власну картину правового життя. З віком, коло спілкування розширюється, діяльність та виконувані ролі ускладнюються, що призводить до інтенсивного розвитку та збагачення цієї сфери свідомості.

Основними напрямками правової соціалізації в онтогенезі людини є усвідомлення соціального досвіду, вироблення цінностей та нормативної орієнтації, що дозволяють сприймати приписи суспільних норм як власні життєві установки, відповідно як результат – виникнення правосвідомості.

Правова соціалізація включає в себе процеси засвоєння критеріїв оцінки юридично значимих ситуацій, вивчення законів і соціальних вимог, які визначають належну поведінку в суспільстві, усвідомлення і прийняття власних прав і обов'язків, оволодіння необхідними соціальними навиками користування правовими знаннями, вимогами та правилами, що дозволяє виробляти певний тип поведінки. Всі ці елементи допомагають формувати правову активність і грамотність особистості, що в свою чергу сприяє побудові позитивних суспільних відносин.

У ході соціалізації особистості існує кілька способів засвоєння норм права та правових цінностей, а саме предметний, традиційний та раціональний.

- Предметний спосіб полягає у тому, що людина вчиться діяти відповідно до відповідного шаблону поведінки у певній діяльності чи взаємодії з іншими людьми.
- Традиційний спосіб передбачає засвоєння звичок та шаблонів поведінки, що часто зустрічаються у соціальній взаємодії, шляхом спостережень за діями та поведінкою людей у різних ситуаціях.
- Раціональний спосіб означає дізнання про правові цінності та стандарти правової поведінки через навчальні заняття у закладах освіти, бесіди з іншими людьми, читання книг та перегляд засобів масової інформації.

Протягом життя насиченість та значимість правової соціалізації може варіюватися. Процес засвоєння правових норм та стандартів поведінки відбувається поетапно, починаючи з дитинства й закінчуючи дорослим віком.

Аналіз формування правосвідомості у процесі правової соціалізації серед сучасного юнацтва показав, що її характеристики (атрибути) включають наступні елементи: інтуїтивність, стереотипність, спрощеність, поверховість, однобічність і схематичність у сприйнятті правових засад та норм як елемента

соціального порядку. Також відзначається перенасиченість абстрактними константами, прояви особистісного несприйняття та невдоволеності, а також тенденція до прагматичного використання законів для задоволення власних потреб.

Основними етапами правової соціалізації є дотрудовий, трудовий та післятрудоий. Якщо соціально-психологічні фактори діють на особистість належним чином, то це призводить до збільшення площини соціально-правової поведінки та зменшення площини антисоціальної поведінки, яка відступає за межі соціальної дійсності.

Проте, можливі різні спотворення правосвідомості через недоліки правової соціалізації, які призводять до неузгодженості між когнітивними та емоційними складовими правосвідомості. Недоліки правової соціалізації можуть проявлятися через такі явища, як правовий інфантилізм (безвідповідальне ставлення до вимог закону), правовий негативізм (недостатнє усвідомлення цінності права), правовий нігілізм (активне неприйняття норм права), свідомо злочинна поведінка, правовий ідеалізм (сприйняття правової дійсності через призму ідеалізованих і нереалістичних уявлень про справедливість), маргінальна правосвідомість (спотворене уявлення про правову реальність, відчуття себе на межі соціальної системи та законодавства, відстороненості від соціального життя), перероджена правосвідомість, злам правових стереотипів, морально-правовий конформізм (сприйняття норм і правил поведінки не через власне розуміння їх правильності і моральності, а через тиск соціального середовища, з метою відповідати соціальним очікуванням), спекулятивно-правовий популізм (використання правових тем для здобуття популярності, підтримки громадської думки та виграну політичних балів, без належного дотримання принципів права та законності) та негативно-правовий радикалізм (відмова від законних засад та порядків держави і звернення до насильства, агресії та злочинності як засобу досягнення своїх цілей, у тому числі політичних).

Отже, процес правової соціалізації як чинник становлення

правосвідомості включає у себе засвоєння правових норм та вимог, формування навичок правопослуху, розуміння особистістю свого обов'язку перед суспільством, а також усвідомлення необхідності дотримання соціальних норм. У результаті, цей процес повинен забезпечити високий рівень правової культури людини та її відповідальну поведінку відповідно до норм закону.

Список використаних джерел:

1. Комар І. М. Правова соціалізація молоді: теоретико-методологічний аспект. *Право та державне управління*. 2019. № 4 (41). С. 73–78.
2. Музика В. І. Правова соціалізація як ефективний механізм формування правової культури особистості. *Південноукраїнський науковий журнал*, 2016. № 4 (1). С. 59-64.
3. Пасічник І. С. Правова соціалізація як фактор формування правосвідомості. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*, 2017. № 2 (2). С. 131-135.
4. Тарнопольська І. В. Правова соціалізація як засіб формування правосвідомості особистості. *Міжнародний науковий журнал*, 2015. № 7 (35). С. 35-38.

Тетяна Бистро,

студентка Сумського державного університету

ЧИННИКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ТРИВОЖНОСТІ У ОСІБ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ПІД ЧАС СПІЛКУВАННЯ

Актуальність теми. Підлітковий вік є періодом активного фізичного, психічного і соціального розвитку, що супроводжується багатьма викликами і стресами. Тому підлітки часто стикаються зі збільшеною тривожністю, що може мати негативний вплив на їх психічне здоров'я.

Незважаючи на значну кількість проведених досліджень, проблема тривожності у підлітків залишається актуальною. Це пояснюється тим, що існує

безліч підходів до розуміння цього явища, і досі залишається відкритим питання щодо правильності кожного з них, відмежування даного феномену від схожих явищ, а також причин його виникнення.

Мета розвідки. Вивчення особливостей тривожності осіб підліткового віку.

Завдання дослідження. Визначити теоретичні засади та особливості вивчення тривожності осіб підліткового віку.

Основні результати та висновки дослідження, їх цінність. Тривожність – це індивідуальна психологічна особливість, яка проявляється в схильності людини до частих та інтенсивних переживань стану тривоги, а також у низькому порозі її виникнення. Розглядається як особистісне утворення та як властивість темпераменту, що обумовлене слабкістю нервових процесів.

За Б. Г. Ананьєвим, у більшості випадків, тривожність розглядається системно, тобто як феномен, що проявляється на усіх рівнях діяльності особистості. Дана ідея має слушність, на нашу думку, тому що не достатньо розглядати тривожність з одного боку, важливо системно поглянути на проблему і знайти її справжню причину.

Тривожність, як і усі психічні процеси, має власну вікову специфіку, яка проявляється у різних формах прояву. Для кожного віку характерні певні сфери, об'єкти, події, що викликають тривожність.

Підлітковий вік – це період розвитку людини від 11 до 15 років. Провідним видом діяльності у цей період є інтимно-особистісне спілкування, а соціальною ситуацією розвитку – спілкування з однолітками. Тобто, найголовнішим для дитини у даний період часу є проведення часу з однолітками та спілкування на визначені теми даного кола людей.

Психологічні особливості підліткового віку розглядаються як кризові, що пов'язані з перебудовою в трьох сферах: тілесній, психологічній та соціальній.

У цей період розвитку змінюються очікування суспільства до підлітка, що спонукають його до співвідношення своїх потреб та бажань з вимогами соціальних норм та правил. Дане твердження можна пояснити тим, що коли

підліток був зовсім дитиною, його обожнювали та любили просто так, за те що він/вона існували. Але, під час дорослішання, від підлітка почали вимагати хоч мінімальних, але справ, обов'язків, дотримання правил, що й призвело до нерозуміння чому так. Саме цей фактор викликає труднощі, що призводять до проблем та виникнення тривожності у підлітка та сильних емоційних переживань. На цьому фоні порушується поведінка та комунікація з дорослими та однолітками.

Змінюється також і референтна група підлітків. Характерними стають втрата значущості стосунків з батьками, вчителями тощо та підвищується цінність стосунків з однолітками, оскільки «Хто ще може зрозуміти мене, як не такі як я», «Дорослі нічого не розуміють про мої проблеми».

У підлітковому віці тривожність проявляється з великою різноманітністю. Зазвичай, у стані тривожності підліток відчуває не одну, а комбінацію різноманітних емоцій. Кожна з таких емоцій певним чином впливає на його соціальні зв'язки і спілкування з оточуючими людьми. Найпопулярнішою емоцією, що входить до комбінації, є страх.

Тривожність у підлітків часто є наслідком типових поведінкових реакцій на ту чи іншу соціальну ситуацію:

- реакція «опозиції» (активний протест через надмірно високі вимоги та навантаження дорослих або через брак уваги);
- реакція «імітації» (прагнення наслідувати зразок поведінки кумира чи референтної особи/групи);
- реакція «гіперкомпенсації» (наполегливе прагнення досягти успіху у сфері, у якій було багато невдач);
- реакція «емансипації» (прагнення звільнитись від контролю дорослих, боротьба за самостійність);
- реакція «групування» (об'єднання у групи «своїх», створення «ефекту зграї»).

Типовою рисою для цього періоду є також бажання бути «як усі» у всіх сферах життя. Ця потреба перетворюється у залежність, коли підліток не може

бути не схожим на свою референтну групу. У підлітків, які не задоволені своїм соціальним статусом чи групою, можуть спостерігатися певні психічні розлади.

Важливим для підлітка стає необхідність проявити себе, стати незалежним, але в той же час включитися у якусь групу і відповідати її нормам та рівню. З'являється суперечливе сплетення двох потреб, що викликає тривожність.

Самооцінка грає ключову роль у становленні підлітка. Підліток постійно з усіма конфліктує, бо для нього важлива автономія. Тобто, коли підліток сам щось робить і досягає успіху в цьому – у нього підвищується самооцінка. Але при цьому, присутній страх, що самому не вийде зробити бажане, бо раніше йому завжди допомагали батьки чи інші дорослі, а зараз усе сам, а отже тривожність підвищується.

Під час спілкування, у підлітка актуалізується інстинкт самозбереження, тобто важливість показати ступінь сформованості себе як особистості, самостійності та «престижності», звідси – підвищення рівня тривожності.

Е. Шпрангер, С. Холл, Л. Виготський надають велике значення спілкуванню у підлітковому віці, особливо з однолітками. Стосунки з ровесниками багато в чому визначають інші аспекти поведінки та життя підлітка взагалі.

Важливим для підлітка є не просто перебування у колі ровесників, а й отримання певного статусу серед усіх. Цей статус є для кожного різним, але, в будь-якому випадку, він є головним мотивом поведінки підлітків. Саме прагнення здобути цей статус є причиною виникнення тривожності під час спілкування з однолітками, а згодом – причиною тривожності, щоб показати свій статус при спілкуванні з дорослими.

Отже, підліткова тривожність має свої індивідуальні відмінності, найчастіше вона пов'язана з комунікативною сферою, бажанням бути «як усі», проте в той же час виділятися та бути автономним.

Прояви тривожності у підлітків мають соматичний та поведінковий характер:

- соматичні прояви – зміни на фізіологічному рівні (пришвидшене серцебиття та дихання, тремтіння, скутість рухів, підвищений тиск тощо);
- поведінкові прояви можуть бути найрізноманітнішими, в залежності від типу темпераменту та індивідуальних особливостей підлітка (від повної апатії до проявів агресії, демонстративної жорстокості).

Список використаних джерел:

1. Вереніч Н. Особливості тривожності сучасних підлітків. *Психолог*, 2004. № 23-24. С. 41-42.
2. Когут О. О. Психологія стресостійкості особистості : автореф. д-ра психол. наук : 19.00.07. Переяслав : Університет Г. Сковороди в Переяславі, 2021. 42 с.
3. Томчук С. М., Томчук М. І. Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі: монографія. Вінниця : КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти», 2018. 200 с.

Науковий керівник: Павленко В. П., старший викладач кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету.

Ольга Мікулінцева,

студентка Сумського державного університету

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Розкриття злочинів – це визначена законодавством і нормативно-правовими актами Міністерства внутрішніх справ України комплексна діяльність оперативних підрозділів, досудового слідства, інших підрозділів органів внутрішніх справ [1]. Сучасна кримінологія максимально використовує досягнення психології. Таким чином, розвиток тактичних прийомів, заснованих на психологічному впливі, дає можливість

налагоджувати психологічні контакти і розкривати істини. Деякі поняття і терміни досі викликають суперечки серед науковців, більшість фахівців визнають високу ефективність використання психологічних методів і прийомів у слідчій діяльності

У кримінальному провадженні підлягають доказуванню: подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; тощо [2].

Процес розслідування злочинів як форма професійної діяльності характеризується дуже сильною психологічною напругою, оскільки вимагає вирішення багатьох завдань і проходить в ситуації постійної конфронтації зі злочинним середовищем. Регулярне усвідомлення слідчим (суддями) обставин і наслідків протиправних дій, спілкування з правопорушниками, потерпілими, свідками злочинів може призвести до депресивних психічних станів. Крім того, серед психологічних особливостей процесуальної діяльності виділяють правове регулювання, наявність повноважень і часу. Професійні якості слідчого нейтралізують і пригнічують емоційно негативне ставлення до співрозмовника, адекватно усувають психічні стани, які можуть бути сильно збудженими. Процес розслідування злочинів як форма професійної діяльності характеризується дуже сильною психологічною напругою, оскільки вимагає вирішення багатьох завдань і проходить в ситуації постійної конфронтації зі злочинним середовищем. Коли слідчі (або судді) систематично з'ясовують обставини та наслідки протиправних дій, спілкуються з правопорушниками, потерпілими та свідками злочинів, це

може викликати депресію. Слідчим доводиться мати справу з цим у своїй щоденній роботі.

Процесуальним примусом слідчі завжди впливають на фігурантів кримінального провадження. Розумне використання таких засобів вимагає свідомого та добре усвідомленого вибору, але на практиці іноді можна спостерігати дві негативні тенденції з діаметрально протилежними наслідками. Слідчим доводиться мати справу у своїй щоденній роботі з найрізноманітнішою, розрізненою та «зашифрована» інформацією, яку подія залишає в навколишньому середовищі, і її необхідно досліджувати шляхом точного повторення.

Досудове розслідування – стадія кримінального провадження, яка починається та закінчується внесенням відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР). Подавати до суду кримінальне провадження чи обвинувальний акт, клопотати про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, клопотати про звільнення особи від кримінальної відповідальності. Безпосереднім зверненням до слідчого, прокурора чи іншої посадової особи, уповноваженої приймати, реєструвати показання та повідомлення про кримінальне правопорушення, створюється протокол для складання показань про вчинений злочин або усних свідчень про злочин.

М. І. Порубов стверджує, що має місце психологічний вплив на допитуваного. Воно полягає у створенні найбільш сприятливих умов для протікання психічних процесів, виявленні позитивних психічних якостей особистості та створенні умов, які дозволяють допитуваному отримати від нього правдиве показання. Розуміння, що застосування технічних засобів під час слідчих (розшукових) дій має основною метою зафіксувати певні фактичні дані, зробити їх загальнодоступними для сприйняття іншими особами (Pugh, 2019) або забезпечити технічну можливість проведення певних процесуальних дій (ідеться про слідчі (розшукові) дії в режимі відеоконференції), є узвичаєним. О. О. Закатов розглядає завдання слідчої

роботи. Він вважає завданням слідчого створення для особи, на яку спрямовано психологічний вплив, таких умов, які б підвели цю особу до самостійного рішення давати правдиві свідчення [3].

Взаємодія слідчого з іншими учасниками кримінального провадження ускладнюється формальним характером цього виду спілкування. Налаштування на комунікативний контакт визначається психічним станом контактуючого, взаємною психічною координацією. Воно може ускладнюватися негативним ставленням особи до представників судової влади: озлобленістю, агресивністю, скритністю, недовірою. В окремій позиції слідчого також може домінувати зарозумілість, зарозумілість тощо, пов'язані з негативним ставленням (дуже негативне ставлення до особи підозрюваного). Допустимими критеріями психологічного впливу є можливість або неможливість свободи вибору позиції у спілкуванні, мовленні, поведінці та поведінці, якщо законом прямо не передбачені конкретні обмеження щодо статі.

На думку В. О. Коновалової, сутність психологічного впливу визначається низкою прийомів, спрямованих на діагностику душевного стану свідків, обвинувачених і підозрюваних і вибір найбільш ефективних прийомів проведення слідчої роботи. Толерантність до психологічної упередженості означає, що ні в якому разі не можна принижувати гідність людини або спотворювати її погляд на досягнення об'єктивної істини. Тому вплив має бути моральним. Моральність психологічного впливу як його невід'ємна частина – це, перш за все, психологічний вплив. Це засіб отримання вирішальної інформації, яка перетворюється на тактичні прийоми.

Можливості використання психологічного інсайту для розкриття злочинів практично невичерпні. Розуміючи деталі механізмів психічних процесів і психічний стан людини, слідчі можуть мінімізувати конфліктність процесів спілкування з різними фігурантами кримінальних справ. Якісна комплексна психологічна підготовка працівників правоохоронних органів не тільки краще змінює упереджене ставлення суспільства до правоохоронців, а

й суттєво впливає на підвищення ефективності боротьби зі злочинністю. Значний психологічний вплив мають результати застосування технічних засобів і при проведенні інших слідчих (розшукових) дій. Наприклад, ознайомлення особи під час допиту із звукозаписом показань співучасників, свідків, потерпілих, пред'явлення матеріалів фотофіксації з місця події можуть вплинути на психологію особи, що приховує правду, і спонукати її до надання правдивих показань [4].

Отже, застосування технічних засобів та їх наслідки при розслідуванні кримінальних правопорушень розкриває характер психологічного впливу як невід'ємної частини процесу розслідування кримінальної справи, спрямованої на отримання достовірної інформації від учасників кримінального провадження. психологічного впливу учасників процесу, що може бути широко використано суб'єктами слідства в системах тактичних прийомів збирання, дослідження та оцінки доказів. Психологічні наслідки використання технічних засобів мають прямий характер і можуть вплинути на тих, хто робить неправдиві заяви або приховує свою причетність до злочину, можуть вплинути на особу, яка визнає себе винною під впливом впливати на тих, хто заперечує свою провину, або робить неправдиві заяви.

Список використаних джерел:

1. Положення про основи організації розкриття органами внутрішніх справ України злочинів загальнокримінальної спрямованості: затв. наказом МВС України від 30.04.2004 р. № 458 (утратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0814-04> (дата звернення: 17.04.2023)

2. Кримінальний процесуальний кодекс. Ст. 91 КПКУ від 13.04.2012 № 4651-VI.

3. Шепитько В. Ю. Допустимость психологического воздействия в следственной деятельности и средства криминалистической тактики. Воронежские криминалистические чтения: сб. науч. тр. Воронеж, 2010. Вып. 12. 370 с.

4. Сокиран Ф. М. Застосування технічних засобів під час слідчих (розшукових) дій як елемент психологічного впливу. *Криміналістичний вісник*. 2020. № 2 (34). С. 66–74.

Науковий керівник: Теслик Н. М., кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету.

Ганна Улунова,

д-р. психол. наук, доцент

доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій

Сумського державного університету

Наталія Теслик,

канд. психол. наук

ст. викладач кафедри психології, політології та соціокультурних технологій

Сумського державного університету

Анна Сокрута,

студентка Сумського державного університету

МІЖ ТРАДИЦІЄЮ ТА МОДОЮ: ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТАТУЮВАННЯ

Татуювання сьогодні є доволі поширеним явищем у світі, що викликає інтерес у різних наукових колах, що визначає актуальність нашої роботи. Все частіше ми стикаємося із думками, що тату не є виключно маргінальним явищем, а стає доволі популярним у різних групах людей не залежно від їх соціального статусу. Не дивлячись на низку наукових праць із цієї теми питання про психологічні властивості татуювання та його вплив на особливості особистості залишаються досить малодослідженими та відкритими.

Метою нашої роботи є опис розуміння татуювання в різних контекстах. Ми ставимо собі **завдання** проаналізувати поширеність татуювання, місце та вплив на особистість на індивідуальному та соціальному рівнях, властивості

тату як методу психодіагностики та психокорекції особистості, а також тату як стигматизуючий фактор.

Для повного розуміння, що ми вкладаємо в поняття татуювання варто почати із визначення: «Татуювання – це процес нанесення зображення на тіло, що слугує своєрідним індикатором характеру людини, його пріоритетів, ціннісних орієнтацій, що складаються з цілей і шляхів їх досягнення, ставлення до навколишнього світу» [1, с. 6]. Ми вирішили опустити класифікації татуювань, адже існує широка їх варіація і на меті нашої роботи не стоїть їх аналіз. На нашу думку варто зосереджуватися на інших аспектах.

Як ми уже казали татуювання є поширеним явище і тому ми наведемо низку соціологічних даних, щоб з'ясували обсяг розповсюдження тату у різних країнах світу:

1) у Німеччині особи у віці від 14 до 24 років демонструють високий рівень татуювання, а саме жінки 41%, а чоловіки – 27% [8];

2) у США від усього населення близько 26% має татуювання, а у віці від 20 до 35 цей показник зростає [7];

3) у Франції від усього населення близько 16,8% має татуювання [6];

4) в Україні це 10% від усього населення, але в період ранньої дорослості кожен п'ятий українець має хоча б одне тату [2]. І цей список можна продовжувати.

Отже, проігнорувати таке явище як тату неможливо. Татуювання є складним феноменом, який може мати як позитивні, так і негативні наслідки на індивідуальному та соціальному рівнях. З одного боку, татуювання може сприяти формуванню позитивної самооцінки та збільшенню самовизначення. З іншого боку, татуювання може створювати соціальні бар'єри та перешкоди в кар'єрному розвитку. Дослідження показують, що володіння татуюванням може мати різноманітні наслідки на психологічний стан особистості та її соціальну взаємодію. Так, багато людей з татуюваннями відчують зниження статусу, а також дискримінацію на роботі та в суспільстві [5].

Татуювання вважалось ознакою злочинності та антикультурного способу

життя у минулому. Зокрема, у 60-х роках татуювання в США часто пов'язували з бандитськими групами та в'язнями, а наприклад, у Японії, татуювання було спочатку пов'язане з якудза – групами злочинців. Зараз, хоча відношення до татуювання змінилися, деякі люди все ще асоціюють татуювання з злочинністю. Зокрема, деякі роботодавці можуть уникати прийому на роботу осіб з тату – це свідчить про те, що стигматизація татуювання існує досі, і відношення до нього залежить від культурного та історичного контексту.

Татуювання може бути використане як інструмент для діагностики. Татуювання як феномен було стигматизоване в суспільстві, особливо у попередні століття. Це пояснюється тим, що в деяких культурах татуювання пов'язували зі злочинцями та іншими кримінальними елементами особистості. Відповідно до наукових досліджень, деякі аспекти татуювання можуть вказувати на різні риси особистості, такі як самовираження, незалежність, творчість та ризикованість. Наприклад, дослідження показали, що люди з великою кількістю татуювань зазвичай більш відкриті для нових досвідів і мають більш широкі інтереси. Крім того, існують деякі докази того, що люди з татуюваннями можуть бути більш схильні до агресії та нестандартної поведінки. Таким чином, татуювання можуть допомогти в діагностиці різних рис особистості, які можуть мати значний вплив на життя людини та її взаємодії з оточуючим середовищем [3].

Для використання татуювань як психодіагностичного інструменту, необхідно проводити детальний аналіз татуювання, його змісту та символіки. Однак, варто зазначити, що цей метод не є повністю надійним та необхідно проводити додаткові дослідження, щоб підтвердити його ефективність [9].

Важливо також розуміти, що використання татуювання можливе і в сфері психокорекції, що називається тату-терапія. Хоча татуювання не є виразним мистецтвом у традиційному розумінні, але клієнти можуть бути частиною творчого процесу, оскільки вони працюють наодинці або у співпраці з художником над створенням тату, вибору місця, в процесі нанесення і т. д.; і це стає формою індивідуального вираження [4]. Серед форм тату-терапії

виділяють активну (створення власного татуювання, нанесення тимчасових тату) та пасивну (інтерпретація татуювань, які були створені іншими, але із наданням його особистісного сенсу) [4]. Той факт, що саме наше тіло стає полотном для цієї терапії, також привернув нашу увагу. А. Р. Фавацца стверджував, що хоча шкіра є простим органом, вона має значення в соціальному та психологічному контексті; «шкіра є межею між зовнішнім і внутрішнім світом, середовищем і особистим Я» [4, с. 148].

Отже, татуювання стали досить поширеною формою самовираження в сучасному світі. Деякі люди відносяться до них з повагою і бачать в них прояв індивідуальності та креативності. Інші ж, навпаки, ставляться до татуювань з ворожістю і не розуміють такого виду самовираження. Однак, не зважаючи на дискусії та різні думки щодо татуювань, ця форма мистецтва має свої психодіагностичні та психокорекційні можливості. Це досить складна тема, яка має свої за й проти. Проте, не можна заперечувати той факт, що вони стали не просто модою, а справжнім явищем в нашому суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Сокрута А. М. Тату-терапія як метод розвитку емоційної стабільності осіб періоду ранньої дорослості : курсова робота. Науковий керівник: док. псих. наук, доцент Улунова Г. Є. Суми : СумДУ, 2022. 55 с.
2. Українці і татуювання. RGB group : веб-сайт. URL : <https://rb.com.ua> (дата звернення : 11.03.2023).
3. Boulton A. J., Kirschenbaum D. S., Leary M. R. Tattooing and High-Risk Behavior in Adolescents. *Pediatrics*. 2014. №133(4). P. 211–219. URL : <https://www.coursehero.com> (date of application : 12.04.2023).
4. Everett W. P. Therapeutic aspects of tattoo acquisition: a phenomenological inquiry into the connection between psychological trauma and the writing of stories into flesh : a dissertation for the Doctor of Philosophy Degree. Knoxville : University of Tennessee, 2017. 239 с.
5. French M. T., Mortensen K., Timming A. R. Are tattoos associated with

employment and wage discrimination? Analyzing the relationships between body art and labor market outcomes. *Human Relations*. 2016. № 72(5). P. 962–987. URL : <https://www.researchgate.net> (date of application : 12.04.2023).

6. Kluger N., Misery L., Seite S., Taieb C. Tattooing: A national survey in the general population of France. *Journal of the American Academy of Dermatology*. 2019. Vol. 81, Iss. 2. P. 607–610. URL : <https://www.jaad.org> (date of application : 12.04.2023).

7. Share of Americans with one or more tattoos as of 2021, by number of tattoos. Statista : website. URL : <https://www.statista.com> (date of application : 12.04.2023).

8. Stirn A., Hinz A., Brähler E. Prevalence of tattooing and body piercing in Germany and perception of health, mental disorders, and sensation seeking among tattooed and body-pierced individuals. *Journal of Psychosomatic Research*. 2016. Vol. 60, Iss. 5. P. 531–534. URL : <https://www.sciencedirect.com> (date of application : 12.04.2023).

9. Swami V., Ruskin A., Pietschnig J., Bertl B., Nader I. W. Personality differences between tattooed and non-tattooed individuals. *Psychological Reports: Mental & Physical Health*. 2012. № 111 (1). P. 97–106.

Наталія Теслик,

канд. психол. наук

ст. викладач кафедри психології, політології та соціокультурних технологій

Сумського державного університету

Дарина Громико,

магістрантка Сумського державного університету

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ВОЛОНТЕРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність теми полягає у стрімкому розвитку волонтерської діяльності під час кризових ситуацій у суспільстві, що детермінує збільшення

необхідності розгляду і супутніх проблем. Проблематика стресу є безумовно актуальною під час військового стану для більшості українців. Тому для волонтерів, які щодня стикаються з результатами війни, питання стресостійкості, як особистісного опору великої кількості стресу, є дуже важливим.

Мета розвідки. На основі теоретичного матеріалу визначити детермінанти стресостійкості волонтерів та розглянути особливості впливу в умовах воєнного стану.

Завдання дослідження.

1. Визначити поняття стресостійкості у психології та її компоненти;
2. Розглянути особливості волонтерства як виду діяльності та його особливості під час воєнного стану;
3. Комплексно сформулювати теоретичні висновки щодо стресостійкості волонтерів в умовах воєнного стану;
4. Визначити перспективи розвитку дослідження стресостійкості волонтерів в умовах воєнного стану.

Теоретична значущість роботи полягає у відносній новизні аналізу даної проблематики. Під час пошуку інформації, нами майже не було знайдено праць, які досліджували стресостійкість волонтерів в умовах воєнного стану.

Практична значущість роботи полягає у можливості покладення теоретичного дослідження стресостійкості у волонтерів під час воєнного стану у основу розробки технології розвитку стресостійкості.

Основні результати та висновки дослідження, їх цінність.

Так як стрес – є досить широким поняттям і неоднозначним у трактуванні, це зумовлює і широкий спектр розуміння стресостійкості як психологічного феномену.

Стресостійкість як поняття залежне від стресу, має також досить широкий спектр визначень та синонімічних понять, проте ми можемо комплексно сказати, що стресостійкість є певною системою особистісних характеристик і відповідних емоційних реакцій та моделей поведінки, що

сприяють ефективній адаптації до стресору та забезпечують комфортну життєдіяльність людини у соціумі.

Високий рівень стресостійкості характеризується врівноваженістю, впевненістю у собі й у власних спроможностях, розкутістю, низьким рівнем тривожності, вольовим самоконтролем, а також характеристиками мотиваційної сфери – мотивацією соціальної значимості праці, професійними досягненнями та майстерністю; високим рівнем інтернального локусу контролю й готовністю до діяльності [6].

Для сутнісного розуміння стресостійкості, необхідно розкрити питання компонентів, які включені у подане поняття.

Як основні компонентами, що включає стресостійкість, нами було визначені наступні чинники:

1. Емоційний інтелект – є важливим фактором стресостійкості та характеризується здебільшого через компонент емоційної саморегуляції, проте важливою є і гармонійність між складовими емоційного інтелекту (у тому числі і гармонійність їх розвитку) [4].
2. Ресурсність – є певним індикатором наповнення особистості ресурсами, здатними мотивувати її до подолання стресових ситуацій (За Дорошем І. М.) [1].
3. Копінг-поведінка (та стратегії копінг-поведінки як метод управління стресором) – у широкому сенсі копінг включає всі типи взаємодії суб'єкта з ситуацією, спрямовані на її оволодіння, перетворення, пом'якшення, або уникнення. За Р. Лазарусом копінг – це когнітивна і поведінкова діяльність людини, яка стимулюється стресорами (зокрема в професійній діяльності) Тобто, це поведінка людини у стресовій ситуації. Всього виокремлюють 3 базисні копінг-стратегії, а саме уникнення, пошук соціальної підтримки та розв'язання проблем [5].
4. Самооцінка – як ядро особистості має досить сильний вплив на стресостійкість особистості. Так Т. А. Ткачук підкреслює значення адекватно високого рівня самооцінки особистості у організації людиною

доцільності своєї поведінки, діяльності та стосунків з іншими у зв'язку з залежністю від поданого аспекту критичності та вимогливості до себе, ставлення до своїх невдач або успіхів [7].

Всі вказані чинники є взаємопов'язаними і роблять людину стійкою до стресу, що проявляється у конкретних характеристиках особистості та відповідно її діях.

Проте нам важливо розуміти психологічні особливості професійної діяльності персоналу благодійної організації в умовах воєнного стану задля виокремлення аспектів, що зумовлюють особливості стресостійкості волонтерів.

Волонтерство – просоціальна та альтруїстична діяльність, яка здійснюється добровільно та без матеріальної вигоди для волонтера. Дж. Бейкер резюмуючи результати свого дослідження, виокремлює основними причинами волонтерства почуття обов'язку, моральної повинності, бажання свого внеску у життя рідного міста або регіону, можливість набуття нових навичок та корисного досвіду, доповнюючи це вираженою потребою творити щось корисне у вільний час [3].

Особливістю і рушійною силою розвитку українського волонтерства – є робота в умовах військового стану. Тут варто відмітити, що активність благодійних організацій та волонтерів кожен раз підсилюється під час кризових для нашого суспільства подій. Так спалах волонтерства в Україні з особливою силою розгорнувся у 2014 році у зв'язку з воєнним конфліктом на Донбасі. На момент 2022–2023 року, волонтерський рух, пов'язаний із війною з росією, здобув велике визнання у суспільній та державній сфері [2].

Важливо відмітити, що мотиви волонтерської діяльності у кризові періоди і в мирний час є різними. У ситуації кризових подій провідним мотивом становиться збереження безпеки себе, своєї сім'ї і свого суспільства як середовища життя.

Попри те, що благодійна діяльність під час воєнного стану не має високих стандартів щодо певної професійної підготовки, вона має низку

вимог до психологічних особливостей людини. Це пов'язано з тим, що часто необхідні завдання потрібно виконувати у екстремальних умовах або ситуаціях обмеженого часу щодо прийняття рішень. Це зумовлює актуальність розгляду стресостійкості у контексті діяльності волонтера.

Основними характеристиками стресостійкої особистості є впевненість, просоціальність, висока мотивація і активність, високий рівень функціональних можливостей нервової системи та професійна і спільна готовність. Проаналізовані нами дослідження, проведені серед персоналу благодійної організації, вказують на підвищену тривожність, страх бути відторгнутими, не виправдати очікування та незадоволеність потреби у соціальному схваленні та визнанні серед волонтерів. Таким чином, найбільш проблемною позицією у стресостійкості серед волонтерів є аспект самооцінки, тривожності та негативних емоцій. Відповідно до нашого теоретичного дослідження, це основні аспекти, що можуть негативно впливати на резистентність до стресу у персоналу благодійної організації під час воєнного стану.

Отже, волонтерство як форма діяльності характеризується добровільністю та матеріальною безкорисністю. Це формує унікальні фактори мотиваційного аспекту її працівників, що направлені на альтруїзм та/або соціальні інтереси.

Благодійництво під час воєнного стану в Україні характеризується стрімким ростом кількості добровольців, що зумовлює і збільшення кількості волонтерів-новачків. Це люди, що з однієї сторони мотивовані до діяльності, з іншої – не мають відповідного досвіду, а тому стикаються з певним викликом. І хоча волонтерство як вид діяльності за своєю специфікою не висуває високих вимог до професійної підготовки добровольців, проте потребує від людини ряд особистісних якостей для ефективної праці, що особливо актуально під час роботи в умовах воєнного стану, коли ризики для життя добровольця суттєво збільшуються. «Ідеальний портрет» волонтера виглядає як сильна просоціальна людина з високим емоційним інтелектом, що прагне допомогти та викликає довіру у інших, проте не дозволяє себе принижувати, чи маніпулювати.

Незважаючи на тенденцію довіри населення до волонтерів, дослідження серед самих добровольців продемонстрували підвищену тривожність та страх бути відторгнутими, не виправдати очікування та незадоволеність у соціальному схваленні та визнанні. Також актуальною є можлива проблематика переживання волонтерами своєї меншовартості, якщо група, якій він надає допомогу має великий соціальний авторитет або занадто високого перфекціонізму по відношенню до себе у результаті гіпервідповідальності.

Ми вважаємо перспективами розвитку дослідження стресостійкості волонтерів в умовах воєнного стану проведення практичного дослідження серед добровольців задля доповнення теоретичного аспекту аналізу та створення технології, метою якої є підвищення стресостійкості персоналу благодійних організацій в актуальних на сьогоднішній час умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Дорош І. М. Ресурси особистості як чинник стресостійкості державних службовців. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління»*. 2020. № 2 (8). С. 144–152. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/nov/22614/vse-146-154_0.pdf (дата звернення 10.04.2023).

2. Зливков В. Л., Лукомська С. О. Психологічні особливості волонтерської діяльності у сучасній Україні: мотиваційний аспект. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки*. 2015. № 2 (15). С. 40–46. URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/psihol-visnik-15-2015-9.pdf> (дата звернення 10.04.2023).

3. Коломієць Л. І., Глиздова А. Ю., Узвенчук В. С. Психологічні особливості мотивації волонтерської діяльності. *Психологічний часопис*. 2017. № 5 (9). С. 81–88. URL: https://www.researchgate.net/publication/326407446_PSIHOLOGICNI_OSOBLIVO_STI_MOTIVACII_VOLONTERSKOI_DIALNOSTI (дата звернення 19.04.2023).

4. Максѡм К., Шульга Д. Емоційний інтелект як чинник формування стресостійкості майбутніх соціальних працівників. Scientific Collektion «InterConf»: SCIENTIFIC RESEARCH IN XXI CENTURY, 2021.№ 11–12 URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/15959> (дата звернення 20.04.2023).

5. Похлєстова Ю. О. Копінг як функція стресостійкості особистості. December 2019. С.1–10. DOI: 10.31812/psychology.v9i0.3762 URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/288294161.pdf> (дата звернення 15.01.2023).

6. Тютюнник Л. Л. Поняття стресостійкості особистості в сучасному науковому дискурсі. *Психологія особистості*. Вип. 13. Т. 2. 2020. С.158–163. URL: http://habitus.od.ua/journals/2020/13_2020/part_2/28.pdf (дата звернення 15.01.2023).

7. Тептюк Ю. О. Психологічні умови розвитку стресостійкості у соціальних працівників різних вікових категорій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2021. 23 с.

Євгенія Бабаєвська,

студентка Сумського державного університету.

ОСОБЛИВОСТІ СПІВЗАЛЕЖНОСТІ ОСІБ РАННЬОЇ ДОРОСЛОСТІ З РІЗНИМ РІВНЕМ САМОСТАВЛЕННЯ

Актуальність теми. Тема «Особливості співзалежності осіб ранньої дорослості з різним рівнем само ставлення» є досить актуальною, оскільки залежність людей від різних речей та інших людей може мати значний вплив на їхнє життя. Рання дорослість є періодом, коли людина починає стикатися з новими викликами та відповідальностями, такими як вибір кар'єри, створення сім'ї тощо. У цьому віці особливо важливо мати високий рівень само ставлення, щоб здійснювати свої власні рішення та контролювати своє життя. Проте, деякі люди можуть мати низький рівень само ставлення та бути співзалежними від

інших людей або речей, таких як наркотики, алкоголь, гроші тощо. Це може призвести до негативних наслідків, таких як проблеми зі здоров'ям, фінансові труднощі, втрата роботи, проблеми зі стосунками тощо. Тому, дослідження рівня самоствалення та його впливу на співзалежність в ранній дорослості може допомогти в розумінні та попередженні можливих проблем у майбутньому. Вивчення цієї теми може допомогти у розробці програм та ініціатив для підвищення рівня самоствалення та зменшення співзалежності у цьому віковому діапазоні.

Метою дослідження теми є визначення характеристик та ознак співзалежності у ранній дорослості з урахуванням рівня самоствалення осіб.

Завдання дослідження: встановлення зв'язку між рівнем самоствалення та співзалежністю у ранній дорослості, розроблення рекомендацій та програм для підвищення рівня самоствалення та запобігання співзалежності у ранній дорослості.

Джерела дослідження. Феномен співзалежності активно розглядався сучасними вітчизняними і зарубіжними авторами: Артемцева Н. Г., Галкина Т. В., Балик А. С., Бігун Н. І., Бітті М., Брэнд Р.

Феномен самоствалення досліджували філософи, педагоги та психологи. Вітчизняні та зарубіжні дослідники наголошують на залежності самоствалення від конкретного соціокультурного середовища (К. Абульханова-Славська, А. Асмолов, Р. Бернс, Б. Братусь, В. Столін, К. Роджерс, Е. Еріксон та ін.).

Основні результати дослідження. Співзалежність – це складне психологічне явище, яке залучає двох людей у стосунки. Сам термін часто використовується для опису стосунків між дорослими та дітьми, але його також можна застосувати до стосунків між двома дорослими. У цій статті викладені особливості співзалежності осіб у ранньому дорослому віці з різними рівнями самоствалення.

У сучасній психології співзалежність розглядається як феномен, який може призвести до психологічної нездатності та негативних емоцій, таких як тривога, депресія та невпевненість. Тому важливо розвивати здорові та

рівноправні відносини, в яких кожна людина має право на свій особистий простір та може приймати незалежні рішення.

Співзалежність осіб у ранньому дорослому віці часто характеризується моделлю надмірної емоційної та фізичної залежності від іншої людини. Такий тип стосунків може завдати шкоди обом сторонам, оскільки може призвести до почуття незахищеності та відсутності самостійності. Загальні ознаки співзалежності в ранньому дорослому віці включають [1, с. 63]:

1. Надто поступлива поведінка: співзалежні люди можуть бути готові йти на поступки у стосунках, навіть якщо це означає пожертвувати власними потребами та бажаннями.

2. Погані межі: співзалежні люди можуть відчувати труднощі з встановленням меж зі своїм партнером або не відчувати себе комфортно, висловлюючи власні потреби та бажання.

3. Страх бути покинутим: співзалежні люди можуть стати надмірно прив'язаними до свого партнера через страх, що їх покинуть або відкинуть, якщо вони не задовольняють потреби іншої людини.

4. Низька самооцінка: співзалежні люди часто страждають від низької самооцінки, що може спонукати їх шукати підтвердження власної цінності від інших або миритися з неприйнятною поведінкою свого партнера через страх, що вони не знайдуть нікого, хто зможе їх прийняти.

5. Важко сказати «ні». Співзалежним людям може бути важко відповісти «ні» на прохання партнера, навіть якщо це не в їхніх інтересах або коли вони не хочуть щось робити.

6. Недостатня здатність до самостійності та відповідальності, що може призводити до залежності від інших людей.

Самоствалення – це здатність особистості до самореалізації. Відповідно основним структурним компонентом самоствалення є сума емоційних проявів особистості: самоповаги, самосимпатії, інтересу до себе, яка завдяки адитивності цієї структури поєднується із загальним відчуттям позитивного або негативна думка про себе. Людина з високим рівнем самоствалення здатна

приймати власні рішення і розробляти власний план життя. Людина з низьким рівнем самоствалення, навпаки, може відчувати нездатність до вирішення проблем і прийняття рішень самостійно. Отже, люди з різним рівнем самоствалення можуть мати різні особливості співзалежності.

Особи ранньої дорослості з низьким рівнем самоствалення частіше відчують потребу у співзалежності. Вони можуть бути боязливими і не впевненими в собі, що може вести до того, що вони шукають допомогу від інших людей. Ці особи можуть відчувати, що не можуть впоратися з життєвими проблемами самостійно і що потребують допомоги інших людей [2, с. 352].

Самоствалення є важливим фактором співзалежності. Його можна визначити як ступінь, до якої людина цінує та поважає власні потреби та бажання, а також потреби та бажання інших. Люди з високим рівнем самоствалення більш схильні мати здорові стосунки з іншими, тоді як люди з низьким рівнем самоствалення більш схильні ставати залежними від іншої людини для емоційної підтримки та підтвердження. Тому важливо зрозуміти, як різні рівні самоствалення можуть впливати на співзалежні стосунки між особами в ранньому дорослому віці [3, с. 352]. Одним з найважливіших показників самоствалення є прихильність до себе.

Люди з високим рівнем прихильності до себе зазвичай більш незалежні та автономні, ніж ті, у кого рівень прихильності до себе нижчий. Вони менш схильні до співзалежної поведінки, оскільки відчують безпеку у своїй здатності піклуватися про себе і не покладаються на іншу людину за емоційною підтримкою. Однак вони все ще можуть опинитися у співзалежних стосунках, якщо їхній партнер має низький рівень прихильності до себе або якщо вони відчують себе зобов'язаними продовжувати стосунки через почуття провини чи незахищеності.

Люди з низьким рівнем прихильності до себе – це люди, які мають низьку самооцінку та відчують невпевненість у своїх здібностях та цінності. Це може бути пов'язано зі страхом критики, відмови та невдачі.

Такі люди можуть відчувати, що їхні здібності та досягнення не мають

значення, тому вони не вважають себе вартою уваги та поваги. Вони можуть бути схильні до самокритики та переживання за свої помилки, навіть якщо вони досить мінімальні.

Такі люди можуть також бути менш схильні до ризику та нових викликів, оскільки вони не вірять у свої можливості та здібності. Це може обмежувати їхні можливості для розвитку та досягнення успіху [4, с. 304].

З іншого боку, люди з низьким рівнем прихильності до себе більш схильні до співзалежної поведінки, оскільки вони залежні від емоційної підтримки від іншої людини. Вони також можуть боротися з почуттям провини, якщо намагаються розірвати стосунки або якщо їхній партнер висловлює невдоволення ними. Це може привести їх до повторювань нездорової поведінки, з яких важко вирватися без сторонньої допомоги чи втручання.

Отже, люди з низьким рівнем прихильності до себе можуть потребувати додаткової підтримки та пошуку позитивного спілкування з іншими людьми. Важливо зрозуміти, що самоствавлення може бути змінене, і допомога від друзів, родини та професійних консультантів може допомогти відчути себе більш впевненими та цінними.

Було проведено емпіричне дослідження на вибірці з 50 жінок та 40 чоловіків. Для дослідження рівня схильності до співзалежності було використано методику «Шкала співзалежності» (Б. Уайнхолд, Дж. Уайнхолд). Згідно з отриманими даними, високий рівень співзалежності має найменша частина опитуваних (4%), більшість респондентів (61%) знаходяться на середньому рівні співзалежності, на низькому рівні співзалежності знаходиться решта опитуваних, що становить 34%.

За результатами методики «Тест-опитувальник самоствавлення» було виявлено, що результати по більшості шкал знаходяться на середньому рівні. Високі показники переважають за шкалами «Самоприйняття» та «Самозвинувачення». Спостерігаються взаємозв'язки між низькими показниками деяких шкал самоствавлення, таких як «Самоінтерес» та «Самопослідовність», і високою схильністю до співзалежних стосунків.

Виявлення даних особливостей дозволяє зробити припущення, що особи, яким властиві низькі показники самоствавлення, більш схильні до співзалежних стосунків.

Висновок. Загалом, важливо визнати, що різні рівні самоствавлення можуть суттєво впливати на те, як індивід бере участь у співзалежній поведінці. Люди з високим рівнем самоствавлення, як правило, більш незалежні та автономні, ніж ті, хто має низький рівень самоствавлення. Самоствавлення є ключовим фактором у процесі становлення та розвитку особистості, завдяки якому відбувається оцінка та прийняття чи неприйняття власного «Я». Таким чином, особам, які вступають у стосунки в ранньому дорослому віці, незалежно від рівня самоствавлення важливо розуміти, як їхня поведінка може вплинути на благополуччя партнера, і працювати над створенням більш здорової динаміки стосунків, яка принесе користь обом сторонам.

Список використаних джерел:

1. Балик А. С. Психологічна зрілість особистості: теоретичні концепції та підходи. *Суспільство: соціологія, психологія, педагогіка*. 2016. № 12. С. 63–67.
2. Бігун Н. І. Феномен самодостатності особистості у класичній психології. *Науковий журнал НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки*. 2017. № 6. С.17–25.
3. Бігті М. Рятувати чи рятуватися? Як позбутися бажання постійно опікуватися іншими і почати думати про себе. Київ : Бомбора, 2018. 352 с.
4. Бренд Р. Відновлення. Звільнення від наших залежностей. Харків : Моноліт-Bizz, 2020. 304 с.

Науковий керівник: Тарасова Т. Б., кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету.

Катерина Гуйван,

студентка Сумського державного університету

ПЕРЕЖИВАННЯ САМОТНОСТІ У СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ

Актуальність теми. Феномен самотності у психології викликає досить велику увагу, тому що його існування може стати джерелом як психологічних проблем, так і стати чинником особистісного розвитку. Самотність розглядається в двох аспектах: як психологічний стан людини (внутрішнє емоційне переживання) та як характеристика її фізичних відносин із іншими людьми (зовнішнє відчуження від людей). Особливої значення має вивчення психологічних чинників самотності у студентів – цей вік характеризується підвищеною увагою до взаємодії з оточуючими і недостатній рівень спілкування може спричинити різноманітні психологічні розлади.

З зазначених положень випливає **мета** дослідження – аналіз чинників виникнення самотності та їхній вплив на функціонування особистості.

Виклад основного матеріалу. Самотність як психологічний феномен має певну відмінність від таких понять як «усамітнення» і «ізоляція», тому що самотність має власний внутрішній контекст. Ізоляція, як правило, пов'язана з вимушеним просторовим станом людини по відношенню до соціального оточення і є зовнішньо зумовленою ситуацією, а не внутрішнім психічним переживанням.

Усамітнення представляє собою нормальний стан, який виникає в результаті відсутності когось або чогось та представляє собою єдиний варіант позитивного прояву самотності в житті людини. Цей стан є необхідною складовою самопізнання, самовизначення, реалізації творчого потенціалу та особистісного росту людини. Це означає, що усамітнення ефективно та позитивно впливає на діяльність особистості [1].

Один зі найцікавіших аспектів дослідження усамітнення – це зв'язок цього стану з особистісним розвитком. Як теоретичні, так і емпіричні

дослідження показують, що здатність до прийняття своєї самотності як екзистенціального факту та готовність до прийняття та створення ситуацій усамітнення власним життям пов'язані з позитивними феноменами.

Одним із найважливіших питань для соціологів, психологів та педагогів є проблема трансформації системи цінностей серед студентської молоді. Стан самотності має різні нюанси та відтінки, і кожен індивід визначає його в залежності від комплексу почуттів, думок та вчинків. Ідеальні уявлення про те, як повинні бути відносини, також можуть впливати на переживання стану самотності [2].

Студентський період припадає на юнацький вік особистості та відіграє важливу роль у процесі розвитку та соціалізації. Проблема самотності серед молодих людей має велике значення, оскільки період «нормативної кризи», як Ерік Еріксон називає юнацький вік, характеризується набуттям особистістю ідентичності та психосоціальної totoжності. Зміни в психологічних структурах під час даної кризи пов'язані з оцінкою своїх слабких та сильних сторін, здобуттям навичок використання їх, щоб отримати чіткі уявлення про свої перспективи та про себе самого.

В українській психології зазвичай виділяють такі ключові поняття психіки, як особистісне самовизначення, потреба у внутрішньому оволодінні позицією дорослої людини, усвідомлення свого місця у суспільстві та оцінка своїх можливостей. Західні психологи визначають ці якості терміном «ідентичність». Ідентичність можна розглядати як психосоціальну єдність, суб'єктивне відчуття особистої самототожності та безперервності (стабільності), яке дозволяє особистості усвідомлювати себе у своїх відносинах з навколишнім середовищем, визначати систему ідеалів, життєвих перспектив, цінностей, соціальних ролей та відповідних форм поведінки [3]. Ідентичність людини ґрунтується на двох одночасно існуючих феноменах: відчутті totoжності самому собі та безперервності свого існування в часі та просторі, а також на тому факті, що твоя ідентичність визнається іншими. У період юності молоді люди стикаються з кризою сенсу життя, що викликає пошук свого місця

у системі соціальних відносин; критичне сприйняття спільного з дорослими простору життя; прагнення до самовизначення (професійного, особистісного, індивідуального) та самореалізації; актуалізацію потреби у самоповазі.

Процеси самосвідомості в юнацькому віці тісно пов'язані з переживанням самотності. Це впливає на форму уявлення особистості щодо самої себе та спричиняє певний вибір моделей поведінки. Невмотивована особистість, що знаходиться у стані самотності, може переживати різноманітні емоційні порушення. Водночас, феномен самотності може мати позитивний ефект, оскільки усвідомлюючи власну невідповідність, особа може мобілізувати свою силу для саморозвитку. Крім того, самотність може бути індикатором певної життєвої ситуації, що активує людей до змін та саморозвитку та прояву власного потенціалу [4].

У юнацькому віці самотність може бути спричинена різноманітним спектром подій – від переїзду з батьківського дому до збільшення контексту соціальних відносин, а також потребою формування майбутнього та побудови інтимних особистісних стосунків.

Розуміння самотності у юнацькому віці визначається як «інтернально позитивний» процес, це означає, що юнак може свідомо вибирати самотність та розуміє її значущу позитивну роль у своєму становленні. Позитивне ставлення юнацтва до самотності має конструктивний зміст та вмотивованість, оскільки дає можливість вільно розпоряджатись своїми інтересами, вподобаннями і потребами, і відкриває можливість до самодослідження і самовизначення.

Однак, особливості переживання почуття самотності у юнацькому віці можуть бути різними. Можна запропонувати наступну класифікацію поведінкових та психологічних особливостей осіб з різним рівнем самотності.

Осіб з високим рівнем переживання самотності можна описати як невпевнених у собі, залежних від зовнішніх обставин та оцінок, з недостатнім самоконтролем, які уникають відповідальності за прийняття рішень й схиляються до контролю з боку інших. Вони відчувають труднощі у встановленні контактів та налагодженні взаємин з іншими людьми та бояться

залишатися на самоті через негативне ставлення до неї.

Люди з середнім рівнем переживання самотності мають здатність розглядати самотність як позитивну або негативну емоцію.

У людей з низьким рівнем переживання самотності може бути позитивне бачення життя, високий самоконтроль, ініціативність у соціальних взаєминах, позитивне ставлення до власної особистості та до усамітнення, задоволеність власною поведінкою, якостями, рівнем досягнень та впевненість у собі. Люди з низьким рівнем переживання самотності здатні брати на себе відповідальність за прийняття рішень та їх реалізацію.

Таким чином, вивчаючи особливості розвитку психіки в юнацькому віці, можна зробити висновок, що на цьому етапі життя людина потребує пошуку власної особистості, самореалізації та усамітнення з метою внутрішнього самопізнання та самонавчання. Ці фактори можуть стати причинами виникнення відчуття самотності, проте при правильному підході до подолання негативних наслідків даного феномену, самотність може стати позитивним явищем в період юнацтва.

Список використаних джерел:

1. Усамітнення та самотність в житті особистості. / Збірник тези за матеріалами круглого столу (24 квітня 2020 р.). Київ : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2020. 100 с.

2. Свендсен Л. Фр. Г. С24 Філософія самотності. Львів : Видавництво Анетти Антоненко; Київ : НікаЦентр, 2017. 208 с

3. Магдисюк Л. І., Притка І. Психологічні особливості прояву самотності у юнацькому віці. Психологія: реальність і перспективи : зб. наук. пр. Рівне, 2020. Вип. 14. С. 136–143.

4. Федотова Т. В. Проблема переживання самотності особистістю в умовах військових дій (на прикладі емпіричного дослідженні студентів-психологів). *Наукові перспективи*. № 5 (23). 2022. С. 551–563.

Науковий керівник: Іванова Т.В., кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету.

Тетяна Плохута,

канд. пед. наук

ст. викладач кафедри іноземних мов та лінгводидактики

Сумського державного університету

Вікторія Зеленська,

студентка Сумського державного університету

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ МОВНОЇ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ ЗА КОРДОНОМ

Актуальність даної роботи полягає в тому, що з початку війни на сході України та зокрема після початку вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року, тисячі українців виїхали за кордон в пошуках безпеки та можливостей. Протягом цього часу українці зіткнулися з різноманітними труднощами, включаючи проблеми мовної адаптації в новому середовищі.

Метою даної роботи є дослідження психологічних проблем мовної адаптації українських біженців за кордоном, зокрема внаслідок вимушеного переміщення у зв'язку з війною. *Завдання:* 1) виявити основні психологічні труднощі, з якими зіштовхуються українці під час мовної адаптації; 2) визначити рівні мовної адаптації; 3) з'ясувати можливі шляхи подолання психологічних проблем. Результати дослідження можуть бути корисними для практиків в галузі міжкультурної комунікації, психологів, зокрема, соціальних працівників, політиків та науковців, що досліджують проблеми міграції та міжкультурної взаємодії.

Мовна адаптація – процес накопичення активного й пасивного словникового запасу з урахуванням діалектичних особливостей регіону

проживання мігранта, що забезпечує передачу інформації для реалізації успішної вербальної комунікації [3]. Даний процес може бути тривалим та складним, особливо якщо іноземна мова значно відрізняється від рідної.

Українці, які переїхали за кордон, зіткнулися з різноманітними *труднощами у процесі мовної адаптації*.

Однією з основних проблем є міжкультурний бар'єр. Культурні відмінності створюють труднощі у спілкуванні, розумінні та прийнятті норм і цінностей нової країни перебування. Крім того, неналежний рівень володіння іноземною мовою може призвести до відчуття соціальної віддаленості та ізоляваності від оточуючого середовища.

Іншою проблемою є стрес, який виникає внаслідок неспроможності виражати свої думки та почуття іноземною мовою, що може призвести до погіршення психічного стану, а також до відчуття неадекватності та неповноцінності у новому середовищі.

Мовний бар'єр впливає на формування ідентичності та самосвідомості українців за кордоном. Вони можуть відчувати себе відокремленими від власної національної ідентичності та культурних коренів, що викликає почуття самотності, відчуження та невпевненості в собі.

Українці за кордоном стикаються з дискримінацією за мовною та культурною ознакою, що призводить до відчуття неповноцінності й негативно впливає на їхній психологічний стан та самооцінку.

Відчуття невпевненості і страх спілкування іноземною мовою стає перешкодою для успішної мовної адаптації. Українці, які змушені переїжджати за кордон через війну, відчують емоційний стрес та невпевненість у своїх мовних здібностях, що впливає на їхню комунікацію з іншими людьми та загальну самооцінку.

Також варто зазначити, що мовна адаптація не обмежується лише знанням мови, а також включає у себе адаптацію до нової культури та соціальної системи. Незнання норм та правил поведінки призводить до конфліктів та незручностей у спілкуванні з представниками інших культур.

Для кращого розуміння процесу мовної адаптації необхідно знати характерні особливості її *рівнів*.

Таблиця 1

Рівні мовної адаптації (Тарасюк І. В.)

№	Рівні	Особливості
1	Фонетичний та лексичний	Найважчий рівень. На цьому етапі відбувається мобілізація та включення усіх ресурсів пам'яті. Людина експериментує з можливостями свого артикуляційного апарату для коректного відтворення слів та фраз, формує свій власний словник найбільш уживаної та корисної лексики. Психологічні труднощі на даному етапі: відчуття перевтоми, фрустрації, які супроводжуються поганим самопочуттям та головним болем через перевантаження мозку великою кількістю нової інформації.
2	Граматичний та синтаксичний	Людина починає розуміти граматичний зміст своїх висловлювань, продовжує накопичувати свій активний словниковий запас, вчиться будувати нескладні розповідні та питальні речення. Даний етап залишається морально складним для людей, присутня сором'язливість, самокритика, дезорієнтація в новому суспільстві загалом.
3	Стилістичний	Людина здатна відчувати мову та її відтінки, вмє вибирати та застосовувати лексичні одиниці із свого словникового арсеналу, залежно від ситуації.
4	Підсвідомий	На даному етапі відбувається повне мовне споріднення людини з мовою, яку вона вже сприймає не як іноземну, а як рідну, якою вона мислить та навіть бачить сновидіння.

Поліпшення мовної адаптації українців за кордоном передбачає забезпечення доступу до мовних курсів та інших ресурсів, які допоможуть у вивченні мови та культури країни перебування. Також важливо надавати психологічну підтримку, щоб зменшити стрес та відчуття соціальної віддаленості.

Серед дієвих способів подолання психологічних проблем мовної адаптації виокремлюють:

1. Участь у індивідуальних та групових заняттях під керівництвом викладачів, волонтерів або самостійне опанування мовного та мовленнєвого матеріалу на відкритих навчальні платформах, таких як: Coursera, Udemy, Duolingo, Mondly, UTalk, Ling App [2].

2. Спілкування з носіями мови: українці можуть налагодити комунікацію з носіями мови, таким чином, відчутти себе частиною місцевої спільноти та підвищити рівень впевненості у власних знаннях мови.

3. Соціальна інтеграція: залучення до різноманітних заходів, які проводять соціальні організації та навчальні центри, що може допомогти зменшити відчуття ізоляції та підвищити відчуття приналежності.

4. Психологічна підтримка: українці можуть відчувати стрес і тривогу у процесі мовної адаптації, тому важливо надавати їм психологічну допомогу, а саме консультування з психологом або підтримку від соціальних працівників.

У цілому, підтримка українських біженців у процесі мовної адаптації зменшує рівень стресу та тривоги, які виникають у зв'язку з незнанням мови та відчуттям невпевненості, що, у свою чергу, сприяє поліпшенню загального стану здоров'я та забезпечує більш успішну інтеграцію у нове соціальне оточення.

Одним з можливих напрямків подальших досліджень є розробка програм та методик, які сприятимуть більш успішній мовній адаптації українських біженців за кордоном. Такі програми мають передбачати синергію мовних курсів, основ міжкультурної комунікації та психологічної підтримки, що допоможе зменшити рівень стресу та відчуття соціальної віддаленості. Крім того, варто розглянути можливість створення спільнот, де біженці зможуть спілкуватися та підтримувати один одного у процесі адаптації. Такі спільноти можуть включати як онлайн-ресурси, так і офлайн-зустрічі, що забезпечать можливість обміну досвідом та знаннями, а також підтримку та почуття єдності.

Отже, мовна адаптація українських біженців за кордоном є складним, та довготривалим процесом. Вони потребують підтримки та допомоги з боку

держави, громадськості та наукових установ за рахунок розробки відповідних програм та стратегій адаптації.

Список використаних джерел:

1. Загоруйко Л. О., Гут Н. В. Мовна інтеграція мігрантів: на прикладі країн Західної Європи. *Педагогіка та психологія*. Вип. 32. 2020. С. 85–94.
2. Загоруйко Л. О., Красуля А. В. Успішна інтеграція жінок-мігрантів: мовний аспект. Збірник матеріалів III Міжнародної наукової конференції Української асоціації дослідників освіти. Київ – Дрогобич : ТзОВ «Трек-ЛТД». 2019. С. 66–68.
3. Тарасюк І. В. Мовна адаптація як різновид соціокультурної адаптації мігрантів до іншомовного середовища. *Психолінгвістика*. 2011. Вип. 7. С. 65–72.

Тетяна Іванова,

канд. психол. наук

доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій

Сумського державного університету

Анна Яганова,

студентка Сумського державного університету

ЕМОЦІЇ НЕГАТИВНОГО СПЕКТРУ У СТРУКТУРІ ДИСФОРІЇ

Постановка проблеми. Однією з характерних ознак сучасного світу є зростання рівня психічних розладів, поширення граничних відхилень різної нозології. У цьому ж контексті можна зазначити збільшення питомої ваги полі-емоційних розладів, що включають різноманітний спектр відхилень, які складно описати у межах моно-симптоматики. Зазначена ситуація передбачає необхідність формування додаткових підходів як до категоріального опису тих чи інших одиниць психоемоційних відхилень, так і формування необхідних

психологічних втручань у контексті роботи з такими розладами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До психоемоційного розладу, що має достатньо широкий спектр симптоматичної представленості відноситься дисфорія. У структурі афективних розладів термін «дисфорія» можна позначити як парасольковий, тому що він використовується у контексті означення хоча й в цілому негативних, але досить різноманітних станів. Зокрема, термін «дисфорія» використовується як синонім туги або суму; для означення субдепресії; як специфічна суміш переживань тривоги і депресії; для опису комплексу негативних емоційних станів, особливістю яких є загальне незадоволення [1].

При цьому, дисфорія розглядається як певна додаткова ознака у межах певних захворювань, або ж дисфорію означають за допомогою інших нозологічних одиниць. Наприклад, у DSM-5 описаний дисфоричний настрій, який включає смуток, тривогу або дратівливість; стан, при якому людина відчуває сильні почуття депресії, незадоволення, а в деяких випадках – байдужість до навколишнього середовища. Як ми можемо зазначити, вже у даному визначенні присутні різноманітні інтенції (наприклад, одночасне існування емоцій стеничного та астеничного спектру), а також використовується визначення через інші досить широкі симптомокомплекси (тривога та депресія), відносно співвідношення яких (це два різних захворювання або різні стадії одного) і наразі існують дискусії [2].

Також досить активно вивчається «передменструальний дисфоричний розлад» (ПМДР), який класифікується, як депресивний розлад, що включає різноманітні емоційні стани: дратівливість, гнів, депресивний настрій, тривогу, емоційну нестабільність. У даному випадкові ми бачимо, що дисфорія описується вже не як окрема структурна одиниця, а в якості елемента складного соматопсихологічного розладу [3]. Тобто, можна зазначити, що використання поняття «дисфорія» в контексті ПМДР підсилює уявлення про те, що дисфорія являє собою неспецифічний неприємний стан.

Ще однією нозологічною одиницею, що описується в контексті

дисфоричних розладів, є гендерна дисфорія, яка характеризується активним незадоволенням власною статтю та запереченням накладених суспільством стереотипів поведінки, що передує виникненню проблем із соціальною адаптацією. Тобто, у даному випадкові специфічні ознаки дисфорії у певній мірі переходять на другий план, втрачаючи переважну кількість власних характеристик.

Також дисфорію описують як компонент посттравматичного стресового розладу, до характерних ознак якого відносяться: нездатність пригадувати негативні переконання про себе чи світ, звинувачення себе чи інших, стійкі негативними емоції, пов'язані з травмою, зниженням інтересу до участі у важливих заходах, відчуттям відс тороненості, нездатністю переживати позитивні емоції, дратівливістю, спалахами гніву, безрозсудною, саморуйнівною поведінкою, проблемами з концентрацією, порушеннями сну [4]. У даному випадкові, навпаки, ознаки дисфорії фактично повністю представлені в описі ПТСР, позбавляючи дисфоричний розлад об'єктивної специфічності.

Таким чином, дисфорію можна описати, з одного боку, як настрій з усіма властивими йому характеристиками: стійкість, відсутність інтенційного об'єкта, невмотивованість, ригідний стан, що переживається як неприємний, дискомфортний, негативний і пригнічуючий, який, у свою чергу, формує систему відносин індивіда до світу, інших та самого себе. Тобто, з цих позицій дисфорію можна описати як складний емоційний стан, що важко переноситься суб'єктом.

З іншого боку, дисфорію можна представити як певне відчуття дискомфорту по відношенню певних станів власного тіла та самопочуття. Як вже зазначалось, у психіатрії та клінічній психології розглядаються такі стани як гендерна дисфорія (стан дискомфорту та дистресу який виникає при оцінці власного тіла); передменструальна дисфорія (певне самопочуття, яке заважає нормальному функціонуванню індивіда); 3) нейролептична дисфорія (занепокоєння та дискомфорт, пов'язані з відчуттям психічної та рухової

незручності, які людина вважає наслідком прийому нейролептиків). Тобто, у даному випадкові в основі дисфоричних переживань лежить відчуття певного спотворення або невідповідності – чогось, що пішло не так і заважає жити.

З боку темпоральних характеристик виділяють дисфорию як певний стан, який відображає досить стійкі особистісні характеристики, а також дисфорию як ситуативну реакцію. Якщо дисфоричний стан, це, як правило, прояв певних психопатологічних процесів, то дисфоричне реагування (ситуативної дисфорії) включає значно ширший діапазон чинників, на одному полюсі якого може знаходитись усталене реагування, що базується на ендогенних процесах, а на іншому – набуті неефективні практики повсякденного спілкування. Саме тому вивчення ситуативної дисфорії представляє значний інтерес саме для психологів, тому що певні форми ситуативного дисфоричного реагування можна скоригувати за допомогою відповідних практик психокорекції [5].

Таким чином, проведений аналіз досліджень проблеми дисфорії свідчить про недостатність її вивчення, як з боку її феноменологічного означення, так і з позицій понятійного відокремлення від інших психологічних феноменів. Зокрема, як вже згадувалось, дисфорія поєднує комплекс характеристик, що мають, у певній мірі, взаємовиключні особливості. Тому наразі постає мета запропонованого дослідження – необхідність більш докладного вивчення феномену дисфорії, зокрема з боку співвідношення елементів стічного роздратування у структурі дисфоричного емоційного розладу.

У дослідженні прийняло участь 106 осіб – 42,45% жінок та 57,55% чоловіків. Вік опитаних – 18-65. Середній показник віку склав 34,5 років, стандартне відхилення – 14,88. Дослідження проводилось з використанням Гугл-форми. Опитаним було запропоновано відповісти на тест дисфорії та тест ворожості. У якості основної гіпотези було висунуто наступне припущення: виходячи з того, що одним зі структурних елементів дисфорії виступають емоції активного негативного спектру, рівень ворожості людей з підвищеною дисфорією буде також вищим.

В результаті проведеного дослідження були отримані наступні

результати. Середній рівень дисфорії склав 26,95 балів, середній рівень ворожості – 52,68 балів. Бидва показники відображають середній рівень розвитку якості. При цьому, середній рівень дисфорії у жінок був значущо вищим ($p \leq 0,01$) у порівнянні з чоловіками (жінки – 31,44 бали, чоловіки – 23,64 бали). У даному випадкові рівень дисфорії у чоловіків залишався у межах середніх значень, в той час як у жінок рівень дисфорії був вище середнього. Варіативність дисфорії у жіночій вибірці була вищою (розмах жінки – 62, розмах чоловіки – 52). Показники за тестом ворожості у чоловіків та жінок не відрізнялись (чоловіки – 52,49 бали, жінки – 52,93 бали). Незважаючи на відсутність значущих відмінностей по тесту ворожості серед жіночої та чоловічої вибірок, у чоловіків розмах варіативності показників був суттєво вищим (жінки – 70, чоловіки – 91).

Кореляційний аналіз показав відсутність значущого зв'язку між ворожістю та дисфорією (0,078). Можливо, це можна пояснити тим, що, можливо, емоції стеничного агресивного спектру відображають не внутрішні негативні установки людини по відношенню до оточуючих, а зовнішнє емоційне реагування.

Таким чином, можна стверджувати, що дисфорія перебуває між суб'єктивним полем її існування та поведінковою реакцією індивіда. Дисфорію, у контексті даного бачення, можна описати як модуляторний механізм, що трансформує реальність суб'єкта, на основі неадекватного відображення об'єктивної зовнішньої події або навіть конструйованої викривленої реальності. Адекватна відповідь, з точки зору суб'єкта, але фактично дисфоричний відгук, формується у контексті зазначеного неадекватного образу. Фактично, ці механізми, що модулюють відгук на певні зовнішні чинники, при дисфорії дають збій або стають нерегульованими, з нездатністю контролювати власні емоції. Вони можуть підсилитись у такій мірі, що суб'єкт починає повністю від них залежати. У важких випадках може відбуватись ототожнення суб'єкта з власними емоційними реакціями з втратою меж між Я та об'єктом.

Список використаних джерел:

1. D'Agostino, A., Aportone, A., Monti, M. R., & Starcevic, V. Assessing situational dysphoria in borderline patients: Development and preliminary validation of the Situational Dysphoria Scale (SITDS). *Clinical Neuropsychiatry*. 2017. (6). С. 415-423.
2. Liebowitz, M. R., & Klein, D. F. Hysteroid Dysphoria. *Psychiatric Clinics of North America*. 1979. 2(3). С. 555–575.
3. D'Agostino A, Rossi Monti M, Starcevic V. Models of borderline personality disorder: recent advances and new perspectives. *Curr. Opin. Psychiatry*. 2018. 31(1). С. 57–62.
4. Snaith RP, Zigmond AS. The hospital anxiety and depression scale. *Br. Med. J. (Clin. Res. Ed.)*. 1986. 292(6516)–344. DOI: 10.1136/bmj.292.6516.344.
5. Zoellner L.A., Pruitt L.D., Farach F.J., Jun J.J. Understanding heterogeneity in PTSD: fear, dysphoria, and distress. *Depress, Anxiety*. 2014. 31(2). С. 97–106. DOI: 10.1002/da.22133.

Тетяна Іванова,

канд. психол. наук

доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій

Сумського державного університету

Максим Лакоза,

студент Сумського державного університету

ДИСФОРИЧНИЙ НАСТРІЙ ТА КОГНІТИВНІ АТІТЮДИ

Дисфоричний настрій – це психічний стан, що характеризується почуттям глибокої незадоволеності, тривоги та пригніченості, який може бути пов'язаний з різними психічними порушеннями. Вивчення цього стану є важливим в психології з кількох причин.

Перш за все, дисфоричний настрій може бути симптомом різних

психічних розладів, таких як депресія, тривожність, біполярний розлад та інші. Вивчення цього стану може допомогти в розумінні та лікуванні цих розладів. Друга причина полягає в тому, що дисфоричний настрій може виникати як реакція на різні життєві події та стресори, такі як втрата роботи, розрив відносин, хвороба тощо. Вивчення цього стану може допомогти в розумінні та управлінні такими стресорами. Третя причина полягає в тому, що дисфоричний настрій може мати великий вплив на якість життя людини та її соціальну взаємодію. Вивчення цього стану може допомогти в розробленні ефективних методик терапії та підтримки, які спрямовані на підвищення якості життя людей з цим станом.

Вивчення дисфоричного настрою почалося ще в 20-х роках ХХ століття з дослідження депресії та маніакально-депресивного розладу. У 1980-х роках відбулося значне збагачення поняття дисфорії за рахунок введення нових класифікаційних систем, таких як DSM-III (Діагностичний і статистичний довідник психічних розладів, третя редакція). В наступні десятиліття дослідження дисфорії зосередились на вивченні зв'язку цього стану з різними факторами, такими як біологічні, соціальні та психологічні чинники. Вивчення дисфоричного настрою включає розгляд питань, пов'язаних з емоційною регуляцією, когнітивними процесами та мозковою активністю. Наразі дисфоричний настрій вивчається в контексті багатьох різних психічних розладів, таких як депресія, тривожність, посттравматичний стресовий розлад та інші. У психології вивчається роль дисфорії в формуванні міжособистісних взаємин, розвитку самооцінки та способів адаптації до стресу [1].

Негативні когнітивні атитюди можуть спровокувати формування дисфоричного настрою. Когнітивні атитюди можуть впливати на сприйняття людиною своєї життєвої ситуації, відносин з іншими людьми та власного настрою. Якщо людина негативні емоції, то вона може стати більш схильною до думок, що підтверджують наявність негативного настрою.

Зв'язок між дисфоричним настроєм та когнітивними атитюдами був досліджений у рамках теорії когнітивного дисонансу, яка пояснює, що люди

прагнуть уникнути суперечливості у своїх думках. Одним з найвідоміших когнітивних підходів до дослідження дисфоричного настрою є теорія Аарона Бека, яка стверджує, що дисфорія виникає в результаті негативних когнітивних процесів, таких як перебільшення негативних аспектів ситуації та негативне самовідчуття [2].

Ось деякі способи, якими когнітивні атитюди можуть впливати на дисфорію: 1) Чорно-біле мислення: це стереотипне мислення, коли людина розділяє світ на чорне та біле, добре та погане, без жодних суперечностей. Це може привести до дисфорії, оскільки таке мислення може сформувавши загальну тенденцію до сприйняття окремих негативних аспектів життя як постійних, уникнення яких є неможливим; 2) Перебільшення: людина роздуває негативні аспекти своєї життєвої ситуації та робить їх більш важливими, ніж вони є насправді. Це може привести до дисфорії, оскільки це мислення може підтримувати негативний настрій та приводити до сприйняття всього навколо як безнадійного та безперспективного; 3) Перебільшені вимоги до себе: людина встановлює для себе дуже високі завдання та перебуває під впливом своїх внутрішніх переконань про те, що вона повинна бути досконалою. Це може привести до дисфорії, оскільки такі вимоги можуть бути недосяжними та призводити до відчуття невдачі та безнадії; 4) Прогнозування невдач у майбутньому: людина передбачає негативні результати будь яких власних дій та вважає, що її намагання завжди будуть приводити до невдачі. Такий стан також може привести до дисфорії, оскільки може сформувавши відчуття втрати контролю та безнадії; 5) Оцінювання: людина некритично приймає негативні судження про себе та навколишній світ. Загальне відчуття безнадії та смутку можуть вплинути на виникнення дисфорії [3].

Дисфоричний настрій та дисфоричні думки є двома різними поняттями, які можуть виникати в різних контекстах, але можуть певним чином бути пов'язаними. Дисфоричний настрій – це стан емоційного незадоволення, який може виникнути у зв'язку з різними причинами, такими як депресія, тривога, стрес, втрата, самотність, несприятливі події або негативне ставлення інших

людей. Цей стан може виражатися у вигляді суму, тривоги, роздратування, печалі або невпевненості. Дисфоричні думки – це негативні думки або ідеї, які можуть виникнути у зв'язку з різними причинами, такими як депресія, тривога, переживання стресу або низьке самоповага [4]. Ці думки можуть мати негативний вплив на наше емоційне самопочуття і викликати емоційну дисфорию. Наприклад, дисфоричні думки можуть сформувати у людини переконання про її меншоварність, стати фактором формування навченої безпомічності тощо [5].

Слід зазначити, що питання взаємозв'язку дисфоричного настрою та дисфоричних думок наразі залишається невивченим. Метою зазначеного дослідження було вивчення співвідношення дисфоричного настрою та негативних когнітивних атітюдів.

У дослідженні прийняла участь 91 особа – 54,95% жінок та 45,05% чоловіків. Вік опитаних – 18-25. Середній показник віку склав 20,5 років, стандартне відхилення – 2,5. Дослідження проводилось з використанням Гугл-форми. Опитаним було запропоновано відповісти на тест дисфорії та тест негативних когнітивних атітюдів. У якості основної гіпотези було висунуто наступне припущення: виходячи з того, що одним зі структурних елементів дисфорії виступають емоції активного негативного спектру, рівень негативних когнітивних атітюдів буде зростати з підвищенням рівня дисфоричного настрою.

В результаті проведеного дослідження були отримані наступні результати. Середній рівень дисфорії склав 29,64 балів, середній рівень негативних когнітивних атітюдів – 25,34 бали. При цьому, середній рівень дисфорії у жінок був значущо вищим ($p \leq 0,01$) у порівнянні з чоловіками (жінки – 32,34 бали, чоловіки – 26,34 бали). У даному випадкові рівень дисфорії у чоловіків залишався у межах середніх значень, в той час як у жінок рівень дисфорії був вище середнього. Показники за тестом негативних когнітивних атітюдів у чоловіків та жінок також мали певні відмінності, при цьому, рівень когнітивних негативних атітюдів у жінок був значущо вищим (чоловіки – 24,21

бали, жінки – 26,26, $p \leq 0,01$).

Кореляційний аналіз показав наявність значущого зв'язку ($p \leq 0,05$) між показниками дисфорії та негативних когнітивних атитюдів (0,387), тобто, дійсно, негативні думки певним чином по'язані з дисфоричним настроєм.

Таким чином, результати проведеного дослідження показали наявність значущого зв'язку між дисфоричним настроєм та негативними когнітивними атитюдами. Це означає, що рівень негативних думок певною мірою пов'язаний із дисфоричним настроєм, який характеризується емоціями активного негативного спектру. Таким чином, що вищий рівень дисфорії, то вища ймовірність наявності негативних когнітивних атитюдів. Ці результати можуть бути корисними для розуміння механізмів виникнення дисфоричного настрою, а також бути використаними при розробці стратегій психологічної корекції цього стану.

Список використаних джерел:

1. D'Agostino, A., Aportone, A., Monti, M. R., & Starcevic, V. Assessing situational dysphoria in borderline patients: Development and preliminary validation of the Situational Dysphoria Scale (SITDS). *Clinical Neuropsychiatry*. 2017. (6). С. 415–423.
2. Davy Z., Toze M. What Is Gender Dysphoria? A Critical Systematic Narrative Review. *Transgend Health*. 2018. 3(1). С. 159–169. DOI: 10.1089/trgh.2018.0014.
3. Dhejne C, Van Vlerken R, Heylens G, Arcelus J. Mental health and gender dysphoria: A review of the literature. *Int Rev Psychiatry*. 2016. 28 (1). С. 44–57. DOI: 10.3109/09540261.2015.1115753.
4. Frank G. R. Dysphoria: A major symptom factor in persons with disability or chronic illness. *Psychiatry Research*. 1992. V. 43 (3). С. 231–241.
5. Hofmeister S, Bodden S. Premenstrual Syndrome and Premenstrual Dysphoric Disorder. *Am Fam Physician*., 2016. 94 (3). С. 236–40.

